

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DEVLET VE DEVLETÇİLİK TARTIŞMALARI İÇİNDE KADRO
DERGİSİ

İŞLETME ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Halit Erdem OKSAÇAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ragıp Kutay KARACA

İSTANBUL-2015

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Halit Erdem OKSAÇAN
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : Devlet ve Devletçilik Tartışmaları İçinde Kadro Dergisi
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : İşletme
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : 03.02.2015
- SAYFA SAYISI** : 156
- TEZ DANIŞMANLARI** : Doç. Dr. Ragıp Kutay KARACA
- DİZİN TERİMLERİ** : Kadro Dergisi, Devlet, Devletçilik, İktisadî Devletçilik, Devlet Örgütlenmesi
- TÜRKÇE ÖZET** : Bu tez çalışmasında devlet ve devletçilik tartışmaları içinde ve otoriter ve totaliter devlet örgütlenme modelleri karşısında Kadro dergisinin devlet ve devletçilik anlayışı incelenmiştir. Bu amaçla, literatür taraması ve metin incelemesi yapılarak devlet ve devletçilik kuram ve kavramları tarihsel bağlamla açıklanmıştır.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezi'ne

Halit Erdem OKSAÇAN

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DEVLET VE DEVLETÇİLİK TARTIŞMALARI İÇİNDE KADRO
DERGİSİ

İŞLETME ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Halit Erdem OKSAÇAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ragıp Kutay KARACA

İSTANBUL - 2015

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Halit Erdem OKSAÇAN

03 / 02 / 2015

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Halit Erdem OKSAÇAN'ın "Devlet ve Devletçilik Tartışmaları İçinde Kadro Dergisi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından İŞLETME anabilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ragıp Kutay KARACA
Başkan _____
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. İsmail Cem AY
Üye _____

Yrd. Doç. Dr. Nevzat UYAROĞLU
Üye _____

Üye _____

Üye _____

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

05 / 03 / 2015

Doç. Dr. Ragıp Kutay KARACA
Enstitü Müdürü

ÖZET

Türkiye'nin önemli fikir dergilerinden biri olan Kadro dergisi, 1932-1935 yılları arasında 36 sayı olarak yayımlanmıştır. Dergi, savaş sonrası Avrupa'da totaliter devletlerin yükselişe geçtiği koşullarda, Türkiye'de otoriter, üniter bir devlet modeli ve istikrar arayışını yansıtmaktadır. Kadro dergisi, hem parti hem de aydın çevrelerinde devlet ve devletçiliğe ilişkin yaklaşımlarda devlet ve hükümet çevrelerinin de ötesine geçen bir söylemle, farklı, çelişkili ve seçmeci (eklektik) bir yorum ve bakış açısı getirmiştir. Yayımlandığı koşullarda devlet ve devletçilik tartışmaları içinde Kadro'nun devlet modeli ve devletçilik tezlerinin anlaşılması, tarihsel ve siyasal bağlamın irdelenmesini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle, bu çalışma metinsel, tarihsel ve siyasal çözümleme yöntemiyle yapılmıştır. Çalışma kapsamında derginin bütün sayıları irdelenerek Kadro yazarlarının ortaya koydukları model, anlayış ve tezlerin kapsamı, sınırları ve niteliği saptanmıştır. Kadro dergisi, kurucu iradenin program, ilke ve siyasetini yorumlayarak bir devlet modeli ve devletçilik anlayışı geliştirmiştir. Fakat dergideki yazı ve yorumlarda, kurucu iradenin ilke, program ve siyasetlerini eleştiren ve aşan bir tutum, yaklaşımla ve anlayış görülmüştür. Kadro'da yayımlanan yazı ve yorumlarla ortaya konan bu model ve yaklaşımın arka planında yer alan tarihsel ve düşünsel kökenlerle Türkiye'de devletin otoriter niteliği gösterilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kadro Dergisi, Devlet, Devletçilik, İktisadî Devletçilik, Devlet Örgütlenmesi

ABSTRACT

Kadro, one of the most significant political journals in Turkish history, was published as 36 issues from 1932 till 1935. The journal is known to have reflected the search for an authoritarian and unitary state model as well as stability in Turkey as the totalitarian states were on the rise in Europe in post-war era. Kadro introduced a different, conflicting and eclectic interpretation and viewpoint to the concept of state and statism among both the party and the intelligentsia by using a discourse that went far beyond the state and governmental authorities. Understanding of the state model and statism theses proposed by Kadro among the discussions as to the state and statism concepts under the conditions of the time makes it indispensable to analyse the historical and political context. This study, therefore, makes use of textual, historical and political analysis method. All the issues of the journal have been duly reviewed to determine the scope, limitations and properties of the model, understanding and theses advocated by Kadro authors for the purpose of this study. Kadro journal is understood to have upheld a state model and concept of statism by interpreting the programme, principles and political agenda of the founding power. The essays and comments in the journal, however, contain an attitude and approach that is critical of the principles, programmes and politics of the founding power. The historical and intellectual roots in the background of the model and approach substantiated with the essays and comments published in Kadro indicate the authoritarian quality of the state in Turkey.

Keywords: Kadro Journal, State, Statism, Economic Statism, State Organisation

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR LİSTESİ	VI
EKLER LİSTESİ	VII
ÖN SÖZ	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: DEVLET VE DEVLETÇİLİK	3
1.1. DEVLET KAVRAMINA GENEL BAKIŞ	3
1.2. ESKİ TÜRKLERDE DEVLET ANLAYIŞI	13
1.2.1. İslâmiyetin Kabulü Öncesi Devlet ve Devlet Anlayışı	13
1.2.2. İslâmiyetin Kabulü Sonrası Devlet ve Devlet Anlayışı	16
1.2.2.1. Yusuf Has Hâcib'in Kutadgu-Bilig'inde Devlet Anlayışı	17
1.2.2.2. Nizamülmülk'ün Siyasetnamesi'nde Devlet Anlayışı	18
1.2.3. Osmanlı'da Devlet	21
1.2.3.1. Osmanlı Klasik Döneminde Devlet	21
1.2.3.2. Osmanlı Modern Döneminde Devlet	23
1.2.4. Erken Cumhuriyet Döneminde Devlet	27
1.2.4.1. 1921 Anayasası'nda Devlete Bakış	27
1.2.4.2. 1924 Anayasası'nda Devlete Bakış	30
1.3. DEVLETÇİLİK KURAMINA GENEL BAKIŞ	31
1.3.1. Merkantilistler ve Devletçilik	31
1.3.2. Fizyokratlar ve Devletçilik	33
1.3.3. Liberaller ve Devletçilik	33
1.3.4. Sosyalistler ve Devletçilik	35
İKİNCİ BÖLÜM: CUMHURİYET TÜRKİYE'SİNDE DEVLET VE DEVLETÇİLİK TARTIŞMALARI	39

2.1. 1919-1929 DÖNEMİNDE DEVLET VE DEVLETÇİLİK.....	39
2.2. 1929-1936 DÖNEMİNDE DEVLET VE DEVLETÇİLİK.....	43
2.2.1. CHP'nin Devlet ve Devletçilik Anlayışı	45
2.2.2. Ahmet Hamdi Başar'ın Devlet ve Devletçilik Anlayışı.....	51
2.2.3. Ahmet Ağaoğlu'nun Devlet ve Devletçilik Anlayışı	53
2.2.4. Şeref Aykut'un Devlet ve Devletçilik Anlayışı	56
2.2.5. Sadri Etem Ertem'in Devlet ve Devletçilik Anlayışı.....	57
2.2.6. Celâl Nuri İleri'nin Devlet ve Devletçilik Anlayışı	58
2.2.7. Tekinalp'in Devlet ve Devletçilik Anlayışı	59
2.2.8. Falih Rifkî Atay'ın Devlet ve Devletçilik Anlayışı	60
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KADRO DERGİSİ VE DOKTRİNİ.....	62
3.1. KADRO'NUN ORTAYA ÇIKTIĞI YILLARDA GENEL SİYASAL DURUM	62
3.2. TÜRKİYE'DE GENEL SİYASAL DURUM.....	69
3.3. SÜRELİ YAYIN OLARAK KADRO	73
3.4. KADRO DERGİSİNİN FELSEFESİ VE ÖRGÜT MODELİ.....	86
3.4.1. Bir Örgüt Modeli Olarak Kadro	86
3.4.2. Kadro Dergisi ve Tarihsel Materyalizm.....	94
3.5. KADROcularun TARİH TEZLERİNDE DEVLET KAVRAMI VE OSMANLI DEVLETİ	96
3.6. KADROcularun MİLLÎ İKTİSAT DEVLETİ MODELİ VE İKTİSADÎ DEVLETÇİLİK İLKESİ	102
3.6.1. Kadro Dergisine Göre Devletçi İktisat Planı	108
3.6.2. Kadro Dergisine Göre Devletçilik ve Bürokrasi.....	111
3.6.3. Kadro Dergisine Göre Ziraat Devletçilik	114
3.6.4. Kadro Dergisine Göre Kooperatifler	116
3.6.5. Kadro Dergisine Göre Yerel Yönetimler: Belediyeler ve Rayonlar	119
3.6.6. Kadro Dergisine Göre Hürriyet ve Demokrasi	120
3.6.7. Kadro Dergisine Göre Parti Kavramı	123
3.6.8. Kadro Dergisine Göre Gençlik Örgütü.....	130

3.7. KADRO'NUN DEVLET VE DEVLETÇİLİK ANLAYIŞININ FAŞİZM İLE MARKSİZM'DEN FARKI.....	131
SONUÇ	136
KAYNAKÇA.....	140
EK: KADRO DERGİSİ'NİN AYRINTILI İÇERİĞİ.....	-

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:	Amerika Bileşik Devletleri
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
DİA	:	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
İA	:	İslâm Ansiklopedisi
Komintern	:	Komünist Enternasyonal
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği
TKP	:	Türkiye Komünist Partisi

EKLER LİSTESİ

EK-A: KADRO DERGİSİNİN AYRINTILI İÇERİĞİ

ÖN SÖZ

Yönetim ve organizasyon ile işletme ve siyaset biliminin başlıca inceleme konularından biri olan örgüt kavramı, hayatın her aşamasında, türlü şekil ve çeşitlilikte ilişkilerin odağında bulunmaktadır. Mutlak bir örgüt tanımı söz konusu değilse de ortaya çıkışı, işleyişi, karar ve kararların alınması ve uygulanması, üyelerinin niteliği, sayısı ve amaçları ile çeşitli örgüt tanımları yapılmaktadır. Yalnız bilimsel anlamda değil, günlük yaşamda örgüt kavramıyla yoğun ve karmaşık ilişkiler söz konusudur. Farkında ya da değil, doğrudan ya da dolaylı olarak bir örgüt ve örgütlenme ilişkisi içinde yer alınmaktadır. Bütün bu tanım, biçim ya da ilişkilerin çeşitliliği içinde, otoritesi, yaptırım gücü ve varlığı konusunda örgütler arasında en bilineni devlettir. Devlet kültürel, ideolojik, siyasî, iktisadî ve dinî amaç ve unsurları bir araya getirmiş bir büyük örgüttür. Bu büyük örgütün ortaya çıkışı ve gelişimi bu çalışmanın kapsam ve sınırlarının dışındadır. Tez kapsamında devlet ve devletçilik tartışmaları içinde, imparatorluğun yıkılarak Türkiye’de ulusal ve üniter devletin ortaya çıktığı koşullarda, tutarsız ve çelişkili yanları da olsa, bir grup aydınının devlet ve devletçilik model, biçim ve anlayışları Kadro dergisi özelinde incelenecektir.

Kadro dergisi farklı kültürden ve siyasal gelenekten aydınların bir araya gelerek çıkardığı bir yayın organıdır. Kadro, kurucularının bireysel ve siyasal geçmişleri bir yana bırakıldığında bile, yönelttikleri eleştiriler, geliştirdikleri tezler, tarihi ve olayları yorumlama biçimiyle tartışmacı ve çatışmacı bir duruş sergilemektedir. Kadro dergisi seçmeci (eklektik) görüşleriyle birtakım çelişkiler içinde olsa da beslendikleri kaynakların çeşitliliğine rağmen bunları bir araya getirip yorumlayan kendine has bir gayretin ürünüdür. Kadro, küçük bir aydın topluluğu ve kısa ömürlü bir yayındır. Dönemin devlet ve devletçilik tartışmalarının, tarihsel bir dönem olarak, Türk ulusal ve üniter devletinin kuruluşunun gerçekleştiği koşullarda yayımlanan Kadro dergisi özgün bir niteliktedir. Derginin kurucularının ideolojik geçmişleri, bürokratik görevleri ve siyasal konumları ile Türkiye’nin gelişme ve kalkınması mücadelesinde iktisada verdikleri önemle Kadro, siyasî ve iktisadî bir yayın olarak devlet ve devletçilik tartışmalarında da önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla iktisadî ve siyasî bir yayın olan Kadro dergisi metinsel, tarihsel ve siyasal çözümleme metodolojisiyle bu çalışmada incelenecektir. Bu yapılmakla Türkiye’de ulusal devletin örgütsel kimlik ve içeriğinin anlaşılmasına katkı sunulmaya çalışılacaktır.

Sonsuz sabır ve hoşgörüyle, danışmanlığında gerçekleştirdiğim bu tezin her aşamasında verdiği destek ve cesareten ötürü hocam Doç. Dr. Ragıp Kutay KARACA'ya minnet ve şükran duygularıyla teşekkürü bir borç biliyorum.

Son olarak, her zaman ve her koşulda bana güvenen, benden desteklerini esirgemeyen anneme, babama ve ablama teşekkür etmek istiyorum.

Halit Erdem OKSAÇAN

Şubat 2015

GİRİŞ

Düşünce tarihi ve felsefe alanında aydın ve devlet kavramları ile bunların birbirleriyle ilişkisi bir büyük sorunsal teşkil etmektedir. Aydının devletle ilişkisi ve bu ilişkinin kapsamı, sınırları ve gerekliliği ile devletin aydına yaklaşımı tarihten güncel sürekliliği sorgulanmıştır. Türk ve İslâm dünyasında devletin, bir sivil toplum oluşumuna imkân vermeyecek denli güçlü ve kapsamlı varlığı bilinmektedir. Bu güçlü varlığına karşın Türk-İslâm medeniyetinde devlet bilim, kültür ve düşünce hayatını canlandırmak ve çalışmalarını teşvik etmek için lütûf ve ihsanlar yoluna gitmiştir. Devlet, aynı zamanda, mutlak etkinliği ve egemenliğiyle bürokrasi katmanlarında yetişmiş insan gücünü istihdam etmiştir. Böylece hem aydınların bürokrasi içinde yer alması hem de bürokratların aydının görevlerini yerine getirmesi sağlanmıştır.

Bu tarihsel ve siyasal bağlam içinde aydın, iktidarın çizdiği sınırlar içinde kalmış ve ötesine geçememiştir. Bunun düşünsel yansıması yeni fikirler serdetmek değil, ortaya konanları te'vil olmuştur. İmam Gazali'nin "içtihat kapısı kapanmıştır" anlayışıyla birlikte dinî ilimlerde kendini gösteren bu yaklaşım, siyasal ve kültürel alanda, karşılığını iktidarın ve egemenlerin diline ve söylemine bırakmıştır. Bu gelenek ve tarihsel etki, toplumsal koşulların etkisiyle güçlenerek devam etmiş ve Cumhuriyete dek sürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nda, burjuvazinin ve işçi sınıfının ortaya çıkmasını geciktiren koşullarda, bu sınıfların siyasal ve toplumsal rolü bürokrasi tarafından üstelenilmiştir. Bu durum, sınıfsallıktan yoksun kalan aydının yegâne dayanağını bir toplumsal katman olarak bürokrasiyle sınırlandırmıştır. Aydının iktidarla kurduğu bu ilişki biçimi devletçi bir dil, söylem ve eylemi yaratmıştır.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte, üretim ilişkilerinde meydana gelen değişimler ile siyasal ve iktisadi gelişmeler toplumsal sınıflaşma ve rolleri biçimlendirmiştir. Devralınan bu tarihsel miras aydın-devlet, devlet-toplum, aydın ve toplum ilişkileri üzerinde belirleyici olmuştur. 1930'lu yıllara gelindiğinde yetişmiş insana duyulan gereksinim artmıştır. Hükûmet, düzenin yerleşmesi adına, anayasal/yasal ve program çalışmalarına ağırlık vermiştir. Cumhuriyet, Cumhuriyet Halk Partisi ve hükûmet bir kurumsallaşma içine girmiş, Parti ve hükûmet programları, planlı devletçilik, kalkınma planları ile hukuk düzenlemeleri ardı sıra gerçekleştirilmiştir. Anayasa, yasa, program ve planlara dayanan siyasal ve iktisadî metinlerin hazırlanması, tartışılması, içeriklerinin zengin ve tutarlı hale getirilmesi bir büyük ihtiyaçtı. Ayrıca bu metinlerin, arka planlarında yer alan felsefenin

aktarılması da, propaganda edilmesi ve bunun, devletin dışındaki yapılar ve yayınlarla yürütülmesi önem taşımaktaydı. Yaşanan bu gelişmeler Türkiye’de düşünce ortamını etkilemiştir. Avrupa’da totaliter devletlerin güçlendiği koşullarda Türkiye’de tek partili cumhuriyet bir ideolojik tanımlama çabasına girmiştir. Kemalizm adıyla bir doktrin üretme ve biçimlendirme gayretleri parti, hükümet ve aydın çevrelerinde etkili olmuştur. Bütün bunlar nitelikli, donanımlı bir aydın grubunun varlığını ve emeğini zorunlu kılmıştır.

Kadro bu zorunlulukların sonucu olarak yayımlanmıştır. Kadro, bu niteliklere sahip bir grup aydınının bir araya gelerek üzerlerine düşen görevi yerine getirmek üzere yayımlanmıştır.

Devlete ve devletçiliğe ilişkin ortaya koydukları görüşleriyle tartışılan bir yayın olarak Kadro’nun tezlerini bu çalışmada irdelenmiştir. Üç bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde devlet kavramı ele alınmıştır. İlk olarak, eski Yunan’dan İslâm bilginlerine ve Avrupalı düşünörlere dek devletle ilgili yaklaşımlara değinilmiştir. Devamında Türklerde İslâm öncesi ve sonrasında Cumhuriyet dönemine dek devlet kavramı incelenmiştir. Sonrasında ise Ortaçağ sonrasından başlayarak modern Avrupa’da devletçilik kuramları, esaslarıyla ve amaçlarıyla açıklanmıştır. Sosyalist ve totaliter devlet modeli ve devletçilik anlayışlarına değinilmiştir. Bu yapılmakla Kadro dergisinde ortaya konan devlet modeli ve devletçilik anlayışının komünist ve totaliter modellerle benzer ve karşıt yönleri gösterilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, Cumhuriyet Türkiye’sinde devletin biçimlenmesi sürecinde devlet ve devletçilik tartışmaları ve uygulamalarına değinilmiştir. Bu bölüm, gerek kurucu iradenin gerekse dönemin aydınlarının devlet ve devletçilik anlayışlarını görmemizi ve Kadro’nun devlet ve devletçilik anlayışını anlayabilmemizi sağlamıştır. Kadrocuların devlete ve devletçiliğe ilişkin geliştirdikleri tezlerin özgünlüğü ve tutarlığı, Türkiye’de devlet ve devletçilik tartışmaları içindeki yerini göstermek amacıyla dönemin seçkin ve önemli isimlerinin tezlerine değinilmiştir. Bu yapılmakla Kadro’nun devlet ve devletçilik tezlerinin özgünlüğü ve uygulanabilirliği gösterilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, Kadro hem dergi hem de örgüt modeli olarak ele alınmış, Kadro’nun ve Kadrocuların felsefi arka planı ile tarih tezleri irdelenerek, tasarladıkları devlet modeli ve devletçilik anlayışı, parti ve toplum, hürriyet ve demokrasiye ilişkin tezleri açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmamızın ek’inde ise Kadro dergisinin bütün sayılarının ayrıntılı içeriği verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET VE DEVLETÇİLİK

1.1. DEVLET KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

Arapçada “dvl” kökünden türetilen devlet sözcüğü; Türkçe¹ ve Farsçada², Arapçayla aynı sözcükle ve aynı anlamda; fakat eski Türkçede “el” ve “uğur”³; Fransızca “état”⁴; İngilizcede “state”⁵; Almancada “staat”⁶ sözcüğüyle karşılanmaktadır. Servet, güç, baht, zenginlik ve gösteriş gibi anlamlara da gelen sözcük, sözlüklerde, bugünkü çağdaş anlamıyla, “Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasî bakımdan teşkilatlanmış millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık,” olarak açıklanmaktadır.⁷

Devletin tanımı yüzyıllardır tartışılmaktadır. Düşünürlerin, sosyal bilimcilerin ve iktisatçıların devletin tanımına ilişkin mutlak bir görüş birliğine vardıkları ortak bir tanım bulunmamaktadır. Devlete ilişkin farklı felsefi, sosyolojik ve ideolojik yaklaşımlarca üzerinde uzlaşılan ve sözlüklerdeki tanımlarda yer verilen iki temel kavram *ülke* ve *egemenlik*’tir. Devletin hukuksal ve edimsel (fiilî) varlığının egemenlikle, egemenliğin de iktidar ile gerçekleşmekte olduğu ifade edilmiştir. Devletin üzerinde yerleştiği sınırları belirli bir toprak (ülke) olmadan, devletin ortaya çıkması, gelişmesi ve varlığını sürdürmesinin söz konusu olmadığı görüşü dile getirilmiştir. Léon Duguit, egemenlik kavramını kamusal güç, siyasal otorite ve devlet gücü ile eşanlamlı olarak kullanarak “belli bir toprak üzerinde, yalnızca tek egemenlik” biçiminde bir tanımla toprak (ülke) unsuruna dikkat çekmiştir.⁸ Dolayısıyla devletin varlık unsuru ülkedir. Ülke, iktidarın, egemenlik haklarının, devletin yetkilerinin somutlaştığı ve uygulandığı alandır.⁹

Devlet hukuksal anlamda bir tüzel kişilik olarak açıklandığında, dayandığı unsurların şunlar olduğu dile getirilmiştir: 1- Toplumsal bir kurum olan devletin ahalisinin kastedildiği sosyal unsur; 2- Sınırları belirli bir toprak parçası olarak

¹ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, C.I, İkdam Matbaası, İstanbul, 1317, s. 632.

² Ziya Şükûn, *Farsça-Türkçe Lûgat*, C.II, Maarif Vekâleti Yayınları, İstanbul, 1944, s. 959.

³ Kâşgarlı Mahmûd, *Divânü Lugati’it-Türk*, Kocabalçı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 253, 617.

⁴ Şemseddin Sami, *Kamûs-ı Fransevî, Dictionnaire Français-Turc*, Mihran Matbaası, İstanbul, 1315, s. 774.

⁵ A. Vahid Moran, *Türkçe-İngilizce Sözlük*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1945, s. 270.

⁶ Arif Cemil Denker – Bülent Davran, *Almanca-Türkçe Büyük Lûgat*, C. III, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1966, s. 310.

⁷ *Türkçe Sözlük*, C. I, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 366.

⁸ Léon Duguit, “Egemenlik ve Özgürlük”, çev. Didem Köse-Sedef Koç, *Devlet Kuramı*, Cemal Bâli Akal, (ed.), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013, s. 379-386.

⁹ Ayferi Göze, *Devletin Ülke Unsuru (Sınırları ve Devletle Olan Münasebeti)*, İstanbul, Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul, 1959, s. 5-6.

ülkenin varlığını şart sayan fizikî unsur; 3- Ülke üzerinde yaşayan insan topluluğunun bir düzen kurmak üzere örgütlenmesi ve devlet hayatının ve otoritesinin devamını sağlayan hükümeti olgusunu ifade eden hukuksal unsurlar; 4- Evrensel bir kabule ve geçerliliğe sahip olunduğunun ifadesi olarak bağımsızlık esasına dayanan uluslararasılık unsurudur.¹⁰

Platon'un yapıtlarında devletin ortaya çıkışı, toplumda meydana gelen iş bölümü ve görev dağılımının bir sonucu, bir doğal gereklilik olarak açıklanmıştır:¹¹ İnsanların farklı gereksinimleri bulunmaktadır. Bu gereksinimleri kişinin tek başına karşılaması söz konusu değildir. İnsanlar biraraya gelerek, aralarında yardımlaşarak, ortaklaşarak yaşamak zorunda oldukları belirtilerek, devletin, insanlar arasında yardımlaşma ve ortaklık sonucu ortaya çıktığı görüşü dile getirilmiştir.¹² *Yasalar*'da toplumdaki iş bölümünü ve meslekleri ele almıştır. İşbölümünde yetkinleşme ve aynı zamanda bir toplumsal karmaşaya engel olunması için, kişilerin yalnızca bir sanat/meslekle uğraşmalarını öngörür ve toplumun yöneten ve yönetilenlerden oluştuğunu ifade etmiştir.¹³ İşbölümü yanında, "bir yandan toplumun varlığını korumak, bir yandan da yeni topraklar edinmek için" bir ordu gereklidir. Ordu dâhil, toplumda iş bölümü üzerinde denetim kurarak düzenin işleyişini sağlayacak, kendini yalnızca devlet işlerine verecek nitelikli bir kadronun gerekliliğinden söz edilmiştir.¹⁴ *Devlet Adamı*'nda, yöneten kişilerde olması gereken özellikler sıralanmıştır.¹⁵ Devlet, toplumun bölünmüşlüğü üzerine kurulu fakat toplumu bir arada tutan ve düzeninin sürekliliği için gerekli bir kurumdur.¹⁶

Devleti, "en yüksek topluluk"¹⁷ olarak tanımlayan Aristo'ya göre, aileler birleşerek köyleri, köyler de birleşerek *polis*'leri meydana getirmiş ve böylece devlet ortaya çıkmıştır.¹⁸ Aristo'da "ailelerin birleşmesi"¹⁹ temelinde açıklan devlet, aile ve fertten önemli bir konuma yerleştirilmiştir. Çünkü "bütün, mutlaka parçadan

¹⁰ Zeki Mesud Alsan, *Yeni Devletler Hukuku*, C. I, Güney Gazetecilik ve Matbaacılık, Ankara, 1950, s. 157.

¹¹ Platon'un devlet kavramı ve devletin ortaya çıkışına ilişkin görüşleri için bkz. Mehmet Emin Ruhi, "Platon'un Devletin Kökenine İlişkin Görüşü ve Yansımaları", *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. I, Sayı: 1-2, 2005, s. 241-278.

¹² Platon, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüboğlu – M. Ali Cimcoz, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, 369/c-d, s. 57.

¹³ Platon, *Yasalar*, çev. Candan Şentuna – Saffet Babür, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2007, 689/e, s. 138.

¹⁴ *Devlet*, 374/a, s. 61; 395/c, s. 86; 397/e, s. 89.

¹⁵ Platon, *Devlet Adamı*, çev. Behice Boran – Mehmet Karasan, Yenigün Haber Ajansı, İstanbul, 1998, s. 70-95, vd.

¹⁶ *Devlet*, 342/b, s.119.

¹⁷ Aristo, *Politika I-III*, çev. Niyazi Berkes, Maarif Vekâleti Yayınları, İstanbul, 1944, s. 3.

¹⁸ *A.g.e.*, s. 6-7.

¹⁹ *A.g.e.*, s. 10.

öncedir".²⁰ Devlet doğanın bir yaratisi olarak görülmüş ve devlete doğallık atfedilmiştir.²¹ Aristo'da aile ve devletin öznesi, siyasal bir hayvan olan insandır. İnsan ise iyi ve kötüyü, eğri ve doğruyu sezen bir canlıdır.²² Böylelikle devlete bir ahlâksallık yüklenmiştir. Ancak Aristo'ya göre, devlet mutlak birlik ve bütünlük demek değildir. Devletin toplumda birlik ve bütünlüğü sağladığı düşüncesi, devletin varlık nedenini ortadan kaldıran bir etken olarak görülmüştür. Aristo'ya göre, devlet zaten bir topluluğun kendi kendine yetecek büyüklüğe erişme istek ve iradesinin ürünüdür. Şu durumda, bu büyüklüğe erişme isteği topluluğu birleştirmekte, devleti meydana getirmekte ve ayakta tutmaktadır. Dolayısıyla, toplumun gayesi bir birlikse, devletin toplumun birliğini sağlamasından yola çıkarak toplumun yeniden dağılacığı görüşü dile getirilmiştir.²³ Devletin dirliği, toplumun birliği için eşitlik ve adalete önem verilmelidir; bunların ortadan kalkması durumunda toplumun dağılacığı işaret edilmiştir.²⁴

Eski Yunan felsefesinden etkilenen İslâm düşünürlerinden Farabî, toplumun yönetim biçimini bir piramit olarak tasarlamıştır. Piramidin tepe noktasında sanatların en yücesine, doğuştan gelen niteliklerle sahip devlet başkanı yer almaktadır. Mertebeler silsilesiyle yukarıdan aşağıya, tabakalar halinde tasarlanan toplumda, en alt tabakada yönetilenler yer almıştır. Bunlar, emretmekle değil, emredilenleri yerine getirmekle yükümlüdür. Farabî'nin devlet ve toplum anlayışında her sanat ve meslek erbabı ile her merteye, kendi işinde yetkin ve söz sahibidir. Bunların aynı zamanda birbirinden üstün niteliklerle donanmış oldukları tasarlanır. Dolayısıyla toplumun bütün unsurlarının, saadeti gerçekleştirmek için birleşerek bir kent, bir toplum, bir devlet ve dünya kurabilecekleri tahayyül edilmiştir.²⁵ *El-Medinetü'l-Fâzıla*'da, kentliler ile yöneticilerin gerek kendi aralarındaki gerekse birbirleriyle ilişkileri sağlıklı bir insan bedenine benzetilmiştir: İnsan bedeninde kalbin işleviyle kent yönetiminde en üst yönetici olan başkanın görevi aynıdır. Başkanlığın (riyaset) hemen altında başkana mertebeye en yakın kişiler bulunmaktadır. Bu kişiler kendi yeteneklerini başkanın emellerine uygun yönde kullanmaktadırlar. Bu kişilerin altında da onlara yardımcı görevli diğer kişiler bulunmaktadır. Böylece *mertebeler silsilesi* (silsile-i merâtib) yukardan aşağıya doğru inen, en alt konumda, başkalarına emretme hak

²⁰ A.g.e., s. 8.

²¹ A.g.e., s. 7.

²² A.g.e., s. 8.

²³ A.g.e., s. 44.

²⁴ A.g.e., s. 120-121.

²⁵ Farabî, *El-Medinetü'l-Fâzıla*, çev. Nafiz Danışman, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1990, s. 79, 81.

ve yetkisi olmayan, yalnızca emredilenleri yapmakla görevli kimselerin olduğu bir örgütlenme biçimi olarak düşünülmüş ve betimlenmiştir.²⁶

İbn Haldun, devletin ortaya çıkışını kabile asabiyesine dayandırmıştır. Korunma, savunma, haklarına sahip çıkma ve diğer bazı gereksinimlerini karşılaması gibi etkenlerle insanlar bir hükümdarın otoritesi altında birleşmektedir. Hükümdar, öncelikle kabile asabiyesinden güç almaktadır. Sonra gerek diğer kabileler, gerekse kendi kabilesi içindeki aşiretleri kendine bağlı kılarak daha büyük ve tek bir asabiye çıkarmaktadır. Böylelikle devlet olma aşamasına büyük ölçüde yaklaşıldığı ileri sürülmüştür. Fakat gelinen aşama henüz devlet değil, '*kabileler siyasi birliği*'dir.²⁷

Devletleşmenin bir sonraki aşama olduğu ifade edilmiştir. Birlik içinde bir kişinin diğerleri üzerinde bir otorite kurup onları kendi otoritesi altında toplaması ve tek bir asabiye'ye dönüştürmesi sonucu devletin ortaya çıktığı, hükümdarın kendi asabiyesinin de bir tahakküm altına girdiği saptanmıştır. Devletin kuruluşuyla değil, fakat devletin kuruluşu sonrası, yani "devletin kurulup istikrar bulmasından ve iktidar sahiplerinin bu konumları iyice yerleşip sağlamlaşmasıyla" birlikte hükümdarın kendi asabiyesi, "diğer asabiyetlerin güçlerini kırmaya bağlı olarak ikinci ve üçüncü" hükümdarlar döneminde tasfiye edilmiştir. Hükümdarın, kendi kabile asabiyesini tasfiyesi, "hayvanî tabiat"ın bir sonucu olarak açıklanmıştır.²⁸ İbn Haldun'un, insan doğası ile devlet örgütlenmesi arasında kurduğu bir diğer benzerlik ilişkisi devletlerin de kişiler gibi bir ömürlerinin olduğudur: Bir kuşağın ömrü, bir tek kişinin ömrü kadardır. Devletin ömrünün, üç kuşağı geçmeyeceğini öne süren İbn Haldun'a göre, devleti kuran ilk kuşak konar-göçer (bedevî) kültürünün etkisindedir. Toplumsal örgütlenme kan bağına dayanmaktadır. İkinci kuşak ise, devlet olmanın sağladığı olanaklar, ekonomik koşullar ve servetteki artışla yerleşik yaşama geçmektedir. Yerleşik yaşam, aynı zamanda, kabile asabiyesinin, kan bağıının güçsüzleştiği ve aristokrasisinin önem kazandığı aşamadır. Üçüncü aşamada ise, kabile asabiyesi ortadan kalkar, sınıfsal ilişkiler bütün akrabalık ilişkilerini ve soy birliklerini dağıtır. Yaşanan zenginlik ve refah, kişileri yılgınlığa, tembelliğe iter ve bu da devletin sonunu getirmiştir.²⁹

İbn-i Haldun'un, devlete ilişkin sosyolojik açıklamaları devlete ve siyasete ilişkin Ortaçağın dinsel egemenlik anlayışı karşısında bir sekülerleşme adımıdır. Diplomasi ve siyaset alanında kıvraklığı ve esnekliği ve aynı zamanda devlet

²⁶ A.g.e., s. 80-81.

²⁷ İbn-i Haldun, *Mukaddime*, C. I, çev. Halil Kendir, Yeni Şafak Yayını, Ankara, 2004, s. 188, 215.

²⁸ A.g.e., I, 217, 234-235.

²⁹ A.g.e., I, 241-243.

felsefesinde akılcılığı ön plana alan Makyavelli bu sekülerleşmenin öncü isimlerindedir. Makyavelli, siyaseti doğrudan doğruya devletleşme olarak tanımlamıştır. Ancak devletleşmeyi bir hükümdarlık sorunu olarak ele almıştır. Hükümdar kurucudur; savaşmakta, kurmakta ve iktidarı ele geçirmektedir. Dolayısıyla devletin kuruluşu hükümdarın eyleminin bir sonucudur. Kuruluşa ilişkin bu açıklama, tanrısal egemenlik anlayışını ortadan kaldırarak iktidarı dünyevileştirmektedir.³⁰ Devleti bir doğal gerçeklik olarak değil, insan zekâsının ürünü olarak görmüştür. Böylece tanrı yerine insan geçirilmektedir.³¹ Makyavelli dini siyasetten dışlamamış; tam tersine, dini devletin denetimine alarak, onu iktidar aracı yapmak istemiştir.³² Makyavelli, hükümdarın nasıl olması ve siyaseti hangi yollardan yürütmesini gerektiğini ve aynı zamanda halkın, kitlelerin algı ve psikolojilerinin nasıl yönetileceğini ele almıştır.³³ Ortaya konan iktidar anlayışı, kendi gücüne dayanmakta ve kendisinden başka bir güç tanımamaktadır. Bu görüşler bir anlamda modern devlet iktidarının da betimlenmesidir.³⁴ Makyavelli'nin tahayyülünde devletten üstün ve devleti dizginleyebilecek bir güç yoktur.³⁵

Devletin doğada ve insanlar arasındaki çatışma ve mücadeleyi önlemek amacıyla ortaya çıktığını belirten Hobbes, devletin olmadığı durumlarda toplumda çatışma ve kargaşanın egemen olduğu/olacağı görüşündedir.³⁶ Devletin ortaya çıkışını bir toplumsal sözleşmeyle açıklayan Hobbes'a göre insan, devletin olmadığı doğal yaşamda bir kaosun içindeydi. Herkesin birbiriyle mücadele ettiği ve savaştığı kaotik doğal yaşamda insanın huzur ve güvenliği bulunmamaktaydı. İnsan korku ve kargaşa dolu yaşamdan kurtulmak için, özgürlüklerinden kendi iradesiyle feragat etmeyi kabul ederek toplumsal sözleşmeyi imzalamış ve devleti meydana getirmiştir.³⁷ Hobbes'un tezlerinde, insanın hayvanî dürtülerini dizginleyen ve bastıran bir güç olarak tanımlanan devlet, "hem en büyük insani güç hem de en yüksek insani otorite" konumuna yükselmiştir.³⁸ Hobbes, hukukun mutlak kaynağı ve sahibi olarak gördüğü devlete sınırsız bir müdahale imkânı bahşetmiştir. Bu doğrultuda, mülkiyet hakkını kabul etmekle birlikte, devletin gerektiği durumlarda mülkiyete dahi el koyabileceğini/koyması gerektiğini savunmuştur. Çünkü devletin

³⁰ Gérard Mairet, "Padovalı Masilius'dan Lois XIV'e laik devletin doğuşu", çev. Cemal Bâli Akal, *Devlet Kuramı*, s. 232.

³¹ Alessandro Passerin d'Entrèves, "Devlet Kavramı", çev. Başak Baysal, *Devlet Kuramı*, s. 201

³² Handan Aydın v.d., *Uygarlık Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2009, s. 273.

³³ Niccolo Machiavelli, *Prens*, çev. Semra Kunt, Alkım Yayınları, İstanbul, 2001, s. 11, 13-27, 69, vd.

³⁴ Mairet, "a.g.m.", *Devlet Kuramı*, s. 232.

³⁵ Aydın, a.g.e., s. 273.

³⁶ Murat Özdemir, İktisadi Ekollerde Devlet Anlayışı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 2010, s. 10. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

³⁷ Aydın, a.g.e., s. 274.

³⁸ Leo Strauss, "Tabii hak ve tarih", çev. Ozan Erözden, *Devlet Kuramı*, s. 287.

olmadığı koşullarda mülkiyetten söz edilemeyeceğini ifade etmiştir.³⁹ Hobbes'un görüşleri, burjuva iktisat, hürriyet ve mülkiyet tanım ve algısına bir karşıtlık olarak eleştirilmekle birlikte, millî devlet/millî pazar/millî piyasanın bütünleşmesi ve yaratılması çabasının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Hobbes'un devlet kuruluşunu bir toplumsal sözleşmeye dayandırdığı gibi J. J. Rousseau da devletin, insanların bireysel güç ve isteklerinin yetersizliğinin farkına varması sonucu imzaladığı bir toplumsal sözleşme sonucu ortaya çıktığını belirtmiştir. Rousseau'ya göre modern devlet, "üyelerinin birleşmesiyle kurulmuş bir tüzel kişi"dir.⁴⁰ Toplumda bireylerin karşılıklı ödümler vererek imzaladığı bu sözleşmeye ilişkin şunları yazmıştır:

"Her birimiz bütün varlığımızı ve bütün gücümüzü bir arada genel istemin buyruğuna verir ve her üyeyi bütünü bölünmez bir parçası kabul ederiz.

Bu birlik sözleşmesi, o anda sözleşmeyi yapanların kişisel varlığı yerine, toplantıdaki oy sayısı kadar üyesi olan tüzel ve kolektif bir bütün oluşturur. Bu bütün, ortak *benliğini*, yaşamını ve istemini bu sözleşmeden alır. Bütün öbür kişilerin birleşmesiyle oluşan bu tüzel kişiye eskiden *site* denirdir; şimdiyse *cumhuriyet* ya da *politik bütün* deniyor. Üyeleri ona, edilgin olduğu zaman *devlet* (état), etkin olduğu zaman *egemen varlık* (souverain), öbür devletler karşısında da *egemenlik* (puissance) diyorlar. Ortaklara gelince, onlar bir birlik olarak *halk*, egemen gücün birer üyesi olarak teker teker *yurttaş*, devletin yasalarına boyun eğen kişiler olarak *uyruk* adını alırlar."⁴¹

Rousseau, devletin, doğal durumun yarattığı güçlüklerle karşı mücadele etmek üzere kurulduğu görüşündedir. Bir toplumsal sözleşmeyle ortaya çıkan sivil toplumu ve modern devleti yapay bulmaktadır. Çözümü site'ye, daha da ötesinde doğal durumda, doğaya dönmekte bulmuştur.⁴² Çünkü sosyal sözleşmeyle bireyler haklarından vazgeçerek toplumun parçası olmaktadır. Toplum içinde tesis edilen özgürlük, vazgeçilen bireysel özgürlüklerle tesis edilmektedir. Böylelikle birey, hukuk kuralları ve yasalar karşısında doğal hakkını ileri sürme ve savunma hakkını yitirmektedir. Bütün bunların sonucunda birey, kendisine ve haklarına yabancılaşmaktadır.⁴³ Rousseau insanın doğal yaşamdaki gibi eşit ve özgür bir toplum düzenini kurması ve korumasını amaçlamaktadır. Kurulmasını arzuladığı

³⁹ Aydın, a.g.e., s. 274.

⁴⁰ Jean-Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, çev. Vedat Günyol, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 28.

⁴¹ A.g.e., s. 15.

⁴² Strauss, "a.g.m.", *Devlet Kuramı*, s. 293.

⁴³ A.g.e., s. 314-315.

eşitlikçi, demokrat ve özgürlükçü toplumda halkın, iktidarı doğrudan ya da gerektiğinde azledebilecek temsilcilerle yönetebilmesini istemiştir.⁴⁴

On beşinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren feodalizmi ortadan kaldıran ve güçlü siyasal ve iktisadî yapılar olarak ortaya çıkan millî devletlerle, ekonomik yaşamın merkezini köyden kente geçmiştir. Bu süreçte feodal sınıflar güçlerini yitirmiş, burjuva sınıfı güçlenerek siyasal iktidarı ele geçirmiştir. Ortaya çıkan bu devlet tipi, sınıfsal anlamda burjuvazinin iktidar aygıtı olan, modern devlet tipidir. Ancak, 15. ve 16. yüzyıllarda ortaya çıkan modern devlet örgütü yapısal olarak, günümüzün devlet örgütlenmelerine göre basit yapıda ve işlevleri sınırlıdır.⁴⁵

Modern devlet düşüncesi, 1648 yılında imzalanan Westfalya Antlaşması'nda modern devletlerin bağımsızlığı ve eşitliğinin ilkesel olarak kabulüyle başlayan yeni süreçte düşünsel olarak şekillenmiştir. Fransız Devrimi (1789) sonucundaysa büsbütün farklı bir niteliğe kavuşmuştur. Bu dönemde ortaya konan esas düşünceye göre, her siyasal topluluğun gayesi, insanın doğal hak ve özgürlüklerini korunmaktır. Otoriteye karşı insanın hak ve hareket özgürlüğü esas alınmıştır. Bu ilkelere dayanan fikirlerle, Fransa'da krallığa karşı muhalefet örgütlenmiş ve başkaldır ateşlenmiştir. İç pazarlarda meydana gelen bütünleşmenin de etkisiyle millî hareketler, devlet biçimini, iktidar ve egemenlik anlayışını temelden değiştirmiştir.⁴⁶ Modern devlet, iktidar ve egemenlik kaynağını tanrısal ya da aristokratik temeller üzerine değil, sınırları belli toprak parçası üzerinde örgütlenmiş bir topluluk olarak millete dayandırmıştır.

Modern devleti hukuksal yönleriyle ele alan Hegel, *Hukuk Felsefesinin Prensipleri* adlı yapıtında, somut özgürlüğün fiil halindeki gerçekliği olarak tanımlamıştır.⁴⁷ Hegel'in tezlerinde, devlet, kavramsal olarak, "Dolaysız bir mevcudiyete sahiptir ve yalnız kendi kendisine bağımlı bir organizma olarak bireysel devlettir – İç siyasî hukuk yapısı [siyasî ana yapı]; Münferit bir devletin başka devletlerle ilişkisi halini alır – dış siyasî hukuk [uluslararası hukuk]; Tek tek devletlerin üstünde bir tür olarak, mutlak bir güç olarak, evrensel bir İde'dir. – Evrensel tarih süreci içinde kendisini gerçekleştiren espri." olarak üç yönüyle ele alınmıştır.⁴⁸ Devleti, aile ve sivil toplum karşısında yüksek bir otorite, bir dış zorunluluk şeklinde tanımlayan Hegel, aile ve sivil toplumun ilke ve çıkarlarının devletin doğasına bağlı ve bağımlı olduğunu belirtmiştir. Fakat aynı zamanda

⁴⁴ Aydın, a.g.e., s. 297.

⁴⁵ Vakur Versan, *Âmme İdaresi*, İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, İstanbul, 1960, s. 5-6.

⁴⁶ Alsan, a.g.e., s. 83-84.

⁴⁷ G.W.F. Hegel, *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*, çev. Cenap Karakaya, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1991, s. 203.

⁴⁸ A.g.e., s. 202.

devletin, aile ve sivil toplumun içkin ereği (mündemiç gayesi) [*immanent*] olduğunu ve gücünü kendi evrensel hedefi ile bireylerin özel çıkarlarının birliğinden aldığını belirtmiştir.⁴⁹ Karl Marx tarihsel materyalist felsefeyi benimsemeden önce kaleme aldığı notlarında, Hegel'in devlete ilişkin tezlerini eleştirmiştir. Marx'ın söz konusu metinde yazdıkları Hegel'in tezlerine yönelik bir eleştiri olmaktan öteye geçmemiştir. Bu eleştiriler, Karl Marx'ın tarihsel materyalist felsefesi ve bilimsel sosyalist ideolojisinden bahsedemeyeceğimiz erken bir dönemin ürünüdür.⁵⁰

Devleti, uzlaşmaz karşıtlıkların bir ürünü, sınıf çatışmasının bir sonucu olarak gören Karl Marx ve Friedrich Engels'in *Komünist Parti Manifestosu*'nda "bugüne kadarki tüm toplum tarihi, sınıf mücadeleleri tarihidir." şeklinde bir yargıda bulunmuştur.⁵¹ Engels'e göre; devlet, maddi bir temelde ortaya çıkmıştır. Artı-ürüne bir *zora* dayalı olarak el koyarak ortaya çıkan devlet, zorun örgütlenmiş birimdir.⁵² Devleti, silâhlı ve kolluk kuvvetleriyle, halktan ayrı bir kamu gücü olarak tanımlayan Engels, Roma toplumu özelinde devletin, iş bölümü sonucunda toplumun sınıflara bölünmesiyle ortaya çıktığı vargısına ulaşmıştır.⁵³ Devletin ortaya çıkışındaki *zor* etkeni, toplumun dışından dayatılmış ya da kurgulanmış değildir. Dahası devlet, topluma dıştan bir dayatma değildir. Zira devlet, toplumsal gelişmenin bir ürünü olarak ortaya çıkmış, fakat toplumun üstünde yer alan ve giderek içinden çıktığı topluma yabancılaşmış bir güçtür.⁵⁴ Engels'in devletin ortaya çıkışını ana hatlarıyla şu şekilde değerlendirmiştir:

"...devlet düşünülemez bir zamandan beri varolan bir şey değildir. İşlerini onuz gören, hiçbir devlet ve devlet gücü fikri bulunmayan toplumlar olmuştur. Toplumun sınıflara bölünmesine zorunlu olarak bağlı bulunan belirli bir iktisadi gelişme aşamasında, bu bölünme, devleti bir zorunluluk durumuna getirdi."⁵⁵

Engels'in, toplumun sınıflara bölünmesiyle ortaya çıkan bir zorunluluk olarak tanımladığı devlet, tarihsel materyalist toplum kuramı ve Marksist felsefesine göre

⁴⁹ A.g.e., s. 204.

⁵⁰ Karl Marx, *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 2009, s. 11-32.

⁵¹ Karl Marx – Friedrich Engels, *Komünist Parti Manifestosu*, çev. Yılmaz Onay, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1999, s. 46.

⁵² Friedrich Engels, *Anti-Dühring*, çev. İsmail H. Yarkin, İnter Yayınları, İstanbul, 2000, s. 454.

⁵³ Friedrich Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 1992, s. 139, 198.

⁵⁴ A.g.e., s. 199.

⁵⁵ A.g.e., s. 203.

egemen bir sınıfın iktidar aygıtıdır.⁵⁶ Devlet, aynı zamanda özgürlükleri kısıtlayan ve haklara el koyan bir güçtür. Engels, bu durumu, "...özgürlükten söz edilmesi olanaklı olduğu gün, devlet, devlet olarak ortadan kalkmış olacaktır"⁵⁷ şeklinde yorumlamıştır. Toplumsal iş bölümünün ortaya çıkması, yani sınıflaşmaya koşut olarak ortaya çıkan devlet, içinden çıktığı topluma yabancılaşırken, kendi otoritesini zora dayandırmaktadır. Engels'e göre devlet zoru, sınıfın örgütlü gücünün zorudur, yani silâhlı güçlerdir, ordudur.⁵⁸ Gelineen tarihsel aşama, toplumun sınıflara bölünmesi sonrasındır ki, bu koşullarda halkın özerk bir silâhlı örgütlenmesinin olanaksız olduğu dile getirilmiştir.⁵⁹

Marx ve Engels'in tarih kuramına dayanan tezlerinde Lenin, "Devlet sözcüğün tam anlamıyla halktan ayrı, silâhlı insan müfrezeleri tarafından yığınlar üzerinde uygulanan buyurganlıktır"⁶⁰ diyerek, devleti, bir sınıfın iktidar aygıtı ve topluma yabancılaşmış bir kurum olarak değerlendirmiştir. Marx'ın, devlet aygıtının parçalanmasına ilişkin tezlerini haklı ve doğru bulan Lenin, bunu anarşizmin anladığı şekilde yorumlamamıştır. Lenin'e göre, bir bürokratik aygıt olan devleti parçalamak için öncelikle yeni bir aygıtın inşası zorunludur. Lenin, Marx'ın da işaret ettiği üzere, bu yeni aygıtın *Komün* olduğunu belirtmiştir.⁶¹ Fakat yine de, burjuvazinin bürokratik iktidar aygıtı olarak devletin ortadan kalkmasının ne kadar zaman alacağı sorusunu yanıtlayabilecek bir somut veriye sahip olmadıklarını belirtmiştir.⁶²

Karl Kautsky modern devleti, katı biçimde merkezileşmiş bir organizma olarak tanımlamıştır. Ona göre devlet, modern toplumda en büyük gücü içeren ve toplumun her bireyinin özgürlüklerini en kapsamlı ve derin biçimde etkileyen bir örgüttür. Bürokrasi ve orduyu içeren bu iktidar aygıtı halkın üzerinde mutlak bir egemenlik kurmuştur. Toplumsal ve ekonomik olarak elde ettiği güçle kendini sınıflar üzerinde konumlandırarak bir hükümet tesis etmiştir. Özünde bürokrasinin egemenliği demek olan bu iktidar örgütü, ekonomik ve toplumsal koşulların sürekli değişimi ve hareketliliği karşısında bu dinamizme ayak uyduramamıştır. Dolayısıyla devlet hantal bir yapıya dönüşmek durumundadır. Hantallık ise, beraberinde keyfiliği yaratmıştır. Oysa kapitalizm, üretici güçlerin birbirleriyle uyumluluğu ve bağımlılığı

⁵⁶ Stanley W. Moore, *Marx, Engels, Lenin'de Devlet Kuramı*, çev. Ahmet Cumhuri Aytulun, İstanbul, 1989, s. 38-39, vd.

⁵⁷ Karl Marx - Friedrich Engels, *Gotha ve Erfurt Programının Eleştirisi*, çev. Barışta Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 2002, s. 93.

⁵⁸ Engels, *Anti-Dühring*, s. 457.

⁵⁹ Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, s. 199.

⁶⁰ V. İ. Lenin, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 2006, s. 63.

⁶¹ A.g.e., s. 65.

⁶² V. İ. Lenin, *Devlet ve Devrim*, çev. M. Halim Spatar – Celâl Üster, Aydınlık Yayınları, İstanbul, 1978, s. 124.

üzerinde işleyen bir düzendir. Bütün bunlar sonucu, kapitalizmde modern devlet, üretici güçlerle çatışma içine girmekte ve üretimi baskılamaktadır. Bu durumda modern devletin kurumları ve iktidarı, bu iktidarın bileşeni olmayan sınıflar ve toplumsal güçler tarafından aşılmaktadır. Modern devletin, bu baskılara uzun süre dayanamayacağı ifade edilmiştir. Kautsky'e göre, modern devlet toplumsal talepler karşısında bazı demokratik hak ve özgürlükleri kabul etmek, üzerindeki baskıları hafifletmek ve iktidarı yeniden biçimlendirmek durumundadır. Kaustky'e göre, sonuçta bütün bunlarla kapitalizm koşullarında modern devlet iktidarı siyasal krizlere gebedir.⁶³

Devletin ortaya çıktığı tarihsel aşamada ve sonrasında kapitalizm koşullarında, bir aygıt olarak devlet, biçimi değişse de işleviyle aynıdır. Bu işlev, devletin aygıtının sınıfsallığıdır. Marksizmin devlete ilişkin tezlerine göre, devlet toplumsal düzenin işleyişini sürdürmek adına sınıf çatışmasını dizginlemektedir. Bu dizginleme, toplumsal düzenin sürekliliğini sağlayan bir iktidar gerekliliğinin sonucudur. Devlet, toplumdan doğan ve fakat kendini toplumun üzerinde bir konuma yerleştirerek ona yabancılaşan bir kurum olarak açıklanmıştır. Oysa Marksist yorumda devlet bir iktidar aygıtıdır; iktidar aygıtı olarak bir sınıfın iktidarının somutlaşmasıdır. Şu durumda, Marksizm'in tezlerinde bir çelişki olup olmadığı üzerinde tartışılmıştır. Fakat Marksizm'in devlete ilişkin tezlerinde bir çelişki bulunmadığı ama tezlerin dile getirilişinde bir kapalılık olduğu sonucuna varılmıştır.⁶⁴ Günümüz siyaset bilimcilere göre devlet, "ülkenin iç ilişkilerini düzene koyan ve yurttaşları öteki yönetimlere karşı koruyan hiyerarşik iktidar/güç ilişkilerinden oluşmuş bir yapı"dır.⁶⁵ Dolayısıyla devlet ve özel olarak modern devlet, dayandığı toplumsal düzenin devamlılığını sağlamak adına, sınıf çatışmasını iktidarın sınıfsal çıkarları doğrultusunda bastırmakta ve kendi sınıf çıkarlarını toplumun çıkarları şeklinde yansıtmaktadır.

Modern (ulusal) devlet, iktidarı elinde bulunduran sınıfın çıkarını genele teşmil etmiştir. Bu teşmil faaliyeti "genel çıkarlara hizmet" ya da "kamu hizmeti" görünümündedir. Althusser, umuma teşmil edilen icraatların, sınıfsal özünden soyutlanamayacağını, dolayısıyla devletin, kamu hizmeti, milletin yüksek menfaatleri söylemlerinin ardında, onun sınıfsal işlevini vurgulamıştır. Althusser, devleti ikili bir ayrıma tâbi tutmuştur: Baskıcı devlet aygıtı ile devletin siyasal ideolojik aygıtıdır.⁶⁶

⁶³ Karl Kaustky, *Proleterya Diktatörlüğü*, çev. Mehmet Karaoğlu, Yazılama Yayınları, İstanbul, 2008, s. 31-33.

⁶⁴ Evgeniy B. Pasukanis, *Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm*, çev. Onur Karahanoğulları, Birikim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 142-143.

⁶⁵ Jacqueline Stevens, *Devletin Yeniden Üretimi*, çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 93.

⁶⁶ Lois Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2014, s. 16.

Althuesser, baskıcı devlet aygıtının, yapısal bir bütünlük içinde ve devletin siyasal ideolojik aygıtlarından çok daha güçlü olduğunu belirterek devlet başkanlığının, hükümetin, yürütme erki ve idarenin, ordunun, mahkemeler ve onun alt birimlerinin baskıcı devlet aygıtının içinde yer aldığını belirtmiştir. Genele yönelik hizmetleriyle idare, işleviyle bu aygıtın bir parçasıdır ve sınıfsaldır.⁶⁷

Ulusal pazarlar üzerinde bir siyasal otorite şeklinde beliren modern devletler, Fransız Devrimi'yle yayılan milliyetçilik düşüncesiyle egemenliği millete dayandıran, egemenlik alanını ise sınırları belirli bir toprak parçası üzerinde tesis eden yapılardır. Modern devlet; sermaye birikimi ve aktarımının; bir ulusal pazar üzerinde servet birikimini sağlama gerekliliğinin; kapsamıyla ulusal/bölgesel, etkisiyle küresel ölçekli ekonomi faaliyetlerinin tümünün bir sonucudur.⁶⁸ Küreselleşme koşullarında, modern devleti ortaya çıkartan ekonomik etkenlerin ters yöndeki etkileri tartışılmaktadır. Ulusal devletin, küresel ekonominin etkileri ve hareketi karşısında işlev ve anlamını yitirdiği bu tartışmalar içinde önemli bir başlıktır. Ulusal devletin ekonomiler üzerinde baskılayıcı yapılar haline dönüştükleri ve zenginlik kaynaklarını dağıtmada son derece verimsiz ve yetersiz olduğu eleştirilmektedir.⁶⁹ Yönetilen bir başka eleştiri, sınırsız bir küresel ekonomide ulusal devletlerin ve ulusal sınırların son derece anlamsızlaştıklarıdır.⁷⁰ İç pazarlarını dışa açmayan, müdahalecilikten vazgeçmeyen (Japonya özelinde görüldüğü gibi) ulusal devletin, küresel ekonomi ve sermaye hareketi karşısında, bir ara istasyondan öte anlam ifade etmediği öne sürülmüştür.⁷¹ Ulusal devletin küreselleşme karşısında işlevini yitirdiği belirtilirken, toplumsal gelişimin geriye çevrildiği ve dolayısıyla ulusal kimliklerin önemsizleştiği vurgulanmıştır. Ulusal olan yerine kültürel, dinsel, etnik ve hattâ kabilesel aidiyetlerin yeniden önem kazandığı işaret edilmektedir.⁷²

1.2. ESKİ TÜRKLERDE DEVLET ANLAYIŞI

1.2.1. İslâmiyetin Kabulü Öncesi Devlet ve Devlet Anlayışı

Hun İmparatorluğu'yla Orta Asya'da güçlü bir devlet kuran Türkler, geliştirdikleri devlet yönetimi ve anlayışıyla, Çin, Roma ve Pers imparatorlukları

⁶⁷ A.g.e., s. 16-17.

⁶⁸ Kenichi Ohmae, *Ulus-Devletin Sonu Bölgesel Ekonomilerin Yükselişi*, çev. Zülfü Dicleli, Türk Henkel Dergisi Yayınları, İstanbul, 1996, s. 26-27.

⁶⁹ A.g.e., s. 27.

⁷⁰ A.g.e., s. 36.

⁷¹ A.g.e., s. 41, 57.

⁷² A.g.e., s. 29.

yanında bir model ortaya koymuşlardır. Türklerin geliştirdikleri devlet biçimi ve anlayışı, her şeyden önce, onların yaşam koşullarının bir sonucuydu. Orta Asya bozkırlarında ortaya konan devlet yapısı, göçer yaşamının zorluk, koşul ve ölçüleri dikkate alındığında üstün bir nitelikte değerlendirilmiştir.⁷³

Türklerin devlet kuruculuğundaki özellikleri konar-göçer yaşamın gerekleri doğrultusunda şekillenmişse de, devlet yönetiminde, özellikle Çin ve Pers etkisinden söz edilebilir. Aynı şekilde, Çin ve Pers devlet ve ordu anlayışında Türk etkisinden söz etmek mümkündür. Çin’de Chou Hanedanı dönemindeki kabile birlikleri ve şeflerinden oluşan yönetim biçiminin Hun devletinin kuruluşuna etkisine dikkat çekilmiştir.⁷⁴

Eski Türk toplumunda “el/il” sözcüğü devleti karşılık gelmekteydi. Türkologlar el/il kavramını, “siyasî bakımdan müstakil, muntazam teşkilâtılık”; “ülke, imparatorluk, iktidar ve hükûmet”; “teşkilâtlı devlet, imparatorluk, siyasî hâkimiyet”; “bir müstakil hükümdar tarafından idare edilen siyasî birlik” olarak açıklamaktadırlar.⁷⁵ Eski Türklerde devlet ikili bir teşkilât yapısına sahipti. Kağan başkentte (orda) otururdu. Büyük Hun İmparatorluğu’ndan başlayarak Macar, Oğuz ve Kıpçaklara kadar devlet örgütlenmesi, doğu ve batı (sağ ve sol bilge éligleri); kuzey-güney, iç ve dış olarak ikili yapıda gerçekleştirilmişti. Bu ikili yapının başında bulunan ve élig, yabgu, şad unvanlarını taşıyan yöneticiler kağanın ailesine mensup kişilerdi.⁷⁶ Hepsi kağana bağlı olmakla birlikte, doğudaki élig, Batı’dakinden üstündü. Türklerin ordu düzeninde de “sağ” kanat, sol kanattan daha önemliydi.⁷⁷ Türk devletlerindeki iki yapıyı örgütlenme, Kök-Tengri inancı ve iktidar anlayışından kaynaklanmaktaydı.⁷⁸ Konar-göçer yaşamının bir gereği olarak Türklerde devlet; ailelerin birleşerek soyların; soyların birleşerek boyların; boyların birleşerek bodunların biraraya gelerek siyasal, hukuksal ve askeri iş birliği sonucu ortaya çıkmıştı.⁷⁹ Bodun, yani devletin halk unsurunu meydana getiren en büyük toplumsal yapı, en üst otorite olarak kağan ve ailesini tanımaktaydı.

⁷³ L. N. Gumilëv, *Eski Türkler*, çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2002, s. 79, 87.

⁷⁴ Wolfram Eberhard, *Çin Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 34-35, 87; B.Y. Vladimirtsov, *Moğolların İçtimâî Teşkilâtı Moğol Göçebe Feodalizmi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987, s. 56-259.

⁷⁵ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003, s. 233.

⁷⁶ A.g.e., s. 272.

⁷⁷ Bahaeddin Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2001, s. 440.

⁷⁸ Kafesoğlu, a.g.e., s. 252.

⁷⁹ A.g.e., s. 293.

Orhun Yazıtları'nda kağanların "Türk bodununun ilini ve töresini düzenlediklerinden" söz edilmiştir.⁸⁰ Kağanın yanında *toy* (kengeş) ve hükümet devlet işlerini yürütmede, kararlar almada ve bu kararları uygulamada önemli kurumlardı. Devlet meclisi işlevini gören ve aslında bir danışma meclisi olan *toyda* devlet işleri görüşülür, değerlendirilirdi. Toy ya da kengeş, bazı Türk toplumlarında işlevi genişletilip daraltılmış olsa da, genel olarak devlet işlerinin görüşüldüğü, aynı zamanda dinsel âyin ve kültürel uygulamaların yapıldığı bir topluluktur. Mecliste devlet ve toplumla ilgili her türlü karar törelere bağlı olarak alınmaktaydı.⁸¹ *Ayukı* adı verilen kurul ise, toyda alınan kararları uygulamak ve devlet işlerini yürüten ve bakanları bulunan hükümetti.⁸²

Türk devletlerinde toplumsal örgütlenme aristokrasiye dayalıydı.⁸³ Toplumda ak ve kara ayrımı, yönetsel ayrımı değil, toplumsal tabakalaşmayı ifade etmekteydi: Ak, varlıklı ve egemen sınıfların; kara ise, halk kesiminin adıydı.⁸⁴ Ak bodun-kara bodun ayrımı üzerine kurulmuş devlet, askerî asalete dayalı bir aristokrasi özelliğindedir. Fakat törenin mutlak üstünlüğü ve hakanın töreye mutlaka uyma zorunluluğu, Türk devlet anlayışında demokratik ve aristokratik unsurların bileşimi olarak yorumlanmaktadır.⁸⁵

Eski Türk devletlerinde egemenlik göksel (tanrısal) kaynaklı ve soya dayalıydı. Bu egemenlik anlayışı, Musevilik, Hıristiyanlık ve İslâmlığı kabul etmelerine karşın Hazarlarda; Kıpçak ve Bulgarlarda; Karahanlı, Selçuklu ve Osmanlı devletlerinde devam etmiştir. Türklerde iktidarın tanrısallığı söz konusu olduğundan ve kağan, tanrısallığa dayalı olarak iktidarı elinde bulundururdu. Türklerde kaynağını tanrısallıktan alan siyasal iktidar anlayışı "kut" kavramıyla ifade edilmiştir. Orhun Yazıtları'nda da geçen kut kavramı, bir Tanrısal yarlık, ihsan, talih, şans, baht gibi anlamlarda kullanılmıştır.⁸⁶ İktidarın, tanrısallıkla ele geçirilmesi, gerçekte, bir toplumsal uzlaşmanın sonucuydu. Bu uzlaşmanın sonucu, yukarıda da ifade edildiği üzere, beğ (ak bodun) ve halk (kara bodun) ayrımı sonucu beğ takımı silâhlı güçleri elinde bulundurarak iktidarı askerî bir yapı, disiplin ve içerikle ortaya çıkarmış; beyler de kendi aralarında ittifakla iktidarı tesis ve devleti teşkil etmiştir.⁸⁷ Kuşkusuz, taraflar

⁸⁰ Talât Tekin, *Orhon Yazıtları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2006, s. 24-25.

⁸¹ M. Âkif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, Hars Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 15-17.

⁸² Kafesoğlu, a.g.e., s. 259-267.

⁸³ V.V. Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi Dersleri*, Çağlar Yayınları, Ankara, 2004, s. 14.

⁸⁴ Peter B. Golden, *Türk Halkları Tarihine Giriş*, çev. Osman Karatay, Ötügen Yayınları, İstanbul, 2012, s. 161.

⁸⁵ Mahmut Arslan, *Kutadgu-Bilig'deki Toplum ve Devlet Anlayışı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1987, s. 56-57.

⁸⁶ Tekin, a.g.e., s. 156.

⁸⁷ Yavuz Abadan - Bahri Savcı, *Türkiye'de Anayasa Gelişmelerine Bir Bakış*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1959, s. 3-5.

arasında karşılıklı bir uzlaşma ve görev paylaşımı söz konusuydu. Bu uzlaşma ve görev paylaşımında, tarafların karşılıklı sorumluluklarını yerine getirmeleri devletin ve düzenin devamlılığı için son derece önemliydi. Bir ihmal durumu, devletin dirliği ve düzenini tehlikeye sokabilirdi. Böyle durumlarda halk, kağanın “kut”unun sonlandığına ve tanrının o kut’u geri aldığına inanırdı.⁸⁸ Genel olarak baktığımızda eski Türklerdeki devlet örgütlenmesi ve kutsal, mutlak iktidar anlayışı; göçebe hayatının tek elden idareyi zorlaştırması sonucu, her kabilenin, göçebe hayat içindeki sevk ve idaresi için *beğ*lerin mutlak gücü; tek kağanlı devlet ve iktidar anlayışının ve bozkır yaşamının sürekli iç ve dış savaşı zorunlu kılması; halk ve bey ayrımı sonucu siyasal iktidarın toplumsal dayanağının aristokrasi olması; eski Çin otoritaryanizminin kaynaklık ettiği iktidar mutlaklığı gibi nedenlerle şekillenmiştir.⁸⁹

1.2.2. İslâmiyetin Kabulü Sonrası Devlet ve Devlet Anlayışı

Türklerin İslâm öncesindeki mutlak ve kutsal iktidar anlayışı, İslâmiyet’i kabul etmeleri ardından İslâm’ın dinsel, Ortadoğu’nun Arap ve Pers devlet ve yönetim anlayışından etkilenmiştir. Ortadoğu, Ön-Asya, Kuzey Afrika’da egemenlik kuran Türkler, Hint ve Yunan felsefesi, Roma hukuku ve Pers bürokrasisini harmanlamış ve özümsemiştir. Gazneliler ve Karahanlılarla başlayıp Selçuklularla devam ederek ve Osmanlı Devleti’nin son yüzyılına kadar süren tarihsel dönem içinde Türkler, bir mutlakiyetçi bir iktidar ve devlet modeli gerçekleştirmiştir. Ancak burada asıl belirleyici olan dinler değil, yerleşiklerin dünya görüşüdür. İslâm öncesinde yine bir yerleşik kültürden gelen Tonyokuk’la öne çıkan vezirlik kurumu, yeni tarihsel dönemde, Türklerin Ortadoğu kentli kültürü ve uygarlık halkası içinde, çok daha belirgin ve etkin bir konuma gelmiştir.

Selçuklu Devleti’nden önce kurulan Oğuz Devleti’nin kurumsal olarak Selçuklu devlet örgütüne etki ve kaynaklık ettiği bilinmektedir. Bu, Anadolu başta olmak üzere Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkaslarda yüzyıllar sürecektir siyasal yapılar ortaya çıkaran Oğuzların devlet deneyimleri ve örgütlenme modellerinin öncülü olması bakımından önemlidir. Dokuzuncu yüzyıl sonu ile 10. yüzyıl başlarında örgütsel biçimlenmesini tamamlayan Oğuz Yabgu Devleti’nin başında yabgu (veya cabgu ya da baygu) unvanını taşıyan bir büyük hakan ve onun yanında ise başyardımcısı Köl-Erkin bulunmaktaydı. Devlete ilişkin konuların konuşulduğu ve beylerin üyesi olduğu Kengeş adı verilen bir de meclis vardı. Oğuz Yabgu Devleti’nde yabgunun dışında

⁸⁸ Tekin, *a.g.e.*, s. 62-63.

⁸⁹ Abadan - Savcı, *a.g.e.*, s. 4-5.

devletin önemli yöneticileri arasında yabgunun eşi Hatun, ordu komutanı olarak sübaşı ve tahta geçecek hanedan çocuklarının eğitmen ve danışmanı atabeyler yer almaktaydı.⁹⁰

1.2.2.1. Yusuf Has Hâcib'in Kutadgu-Bilig'inde Devlet Anlayışı

Türklerin devlet yönetimi, yönetim felsefesi ve devlet örgütüne ilişkin Yusuf Has Hâcib'in *Kutadgu Bilig'i* düşünsel kaynaklarıyla ikili (dualist) karakterdedir. Nitekim tarihçilerin *Kutadgu Bilig'*le ilgili olarak çözümlenmeleriyle, kitap; Hint-İran görüşünü yansıtan ahlâk ve öğüt kitapları; İbn Sina aracılığıyla Aristoteles'in; Farabi yoluyla Platon'un görüşleri ve eski Yunan mitolojisini; Konfüçyus'un görüşleri ile Çin uygarlığının etkilerini; Yüzeysel bir İslâm anlayışıyla Türk kültürü ve etkilerini göstermesi bakımından önem taşımaktadır.⁹¹ *Kutadgu Bilig'*te geçen, "Bütün memleket işlerini tanzim eden hep yazıdır; zeki insan memleketin gelirini yazı ile zapteder" sözü, devlette bürokrasinin ve bürokratların (kâtiplerin) önemini vurgulamıştır.⁹² Kuşkusuz bu vurgu, bilenler üzerinden bilgiye bir göndermedir. Zira *Kutadgu Bilig'*de, hükümdar için söylenen "Bey memleket ve kanunları bilgi ile ele alır; bütün işleri akıl ile görür" sözler ve yine, "Beylik hastalığının ilâcı akıl ve bilgidir; ey yumuşak huylu, onu akıl ile tedavi et" sözüyle, devlet yönetiminde akıl ve bilginin esas alınması öğütlenmektedir.⁹³

*Kutadgu Bilig'*te, hükümdarın, kanunları (töre) uygulamakla yükümlü olduğu belirtilmiştir.⁹⁴ Bu yükümlülük, adalet vurgusunun ötesinde bir anlam taşır. Devlet yönetiminde kanun, hükümdardan üstün ve devlette esastır. Kanunun (törenin) uygulanması ise, siyasal iktidara karşılık gelen kut kavramıyla açıklanırdı.⁹⁵ Kut'un, tanrısal kaynaklı olduğuna inanılırdı. Ancak, töre'nin yükümlülüklerini yerine getirmemesi ve töreye aykırı eylem ve uygulamaları sonucu, hükümdardan 'kut'un alındığı hükmüne varılır ve hükümdar tahttan indirilirdi. Hükümdarın yetkileri töre ile sınırlıydı.⁹⁶ Nitekim töre'nin, işleri doğrulukla çözdüğü ve insanlar arasında bey veya kul ayrımı yapmadığı özellikle vurgulanmıştır.⁹⁷ Devlet örgütlenmesine ilişkin

⁹⁰ S. G. Agaçanov, *Oğuzlar*, çev. Ekber N. Necef – Ahmet R. Annaberdiyev, Selenge Yayınları, İstanbul, 2004, s. 207-218.

⁹¹ İbrahim Kafesoğlu, *Kutadgu-Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1980, s. 10-11.

⁹² Yusuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig*, C. II, çev. Reşit Rahmeti Arat, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, XXXIV: 2707, s. 200.

⁹³ A.g.e., XXVIII: 1970, s.149; XXXIV: 2713, s. 201.

⁹⁴ A.g.e., XII: 454, s. 43.

⁹⁵ Kafesoğlu, a.g.e., s. 26-33.

⁹⁶ Arslan, a.g.e., s. 80-82.

⁹⁷ *Kutadgu Bilig*, XVIII: 809, s. 69.

bilgilerin de ortaya konulduğu kaynakta, hükümdardan sonra devletin yüksek makamı olarak vezirliğin, ondan sonraysa ordu komutanlığının geldiği belirtilmekte ve bunlardan sonra ulu hâcipliğin, kapıcıbaşının, elçilerin, kâtiplerin, hazinedarın, aşçıbaşının, içkicibaşının önem ve görevleri anılmıştır.⁹⁸ Hükümdar ve yöneticilerin görev, yetki ve sorumlulukları belirtilirken, halkın da yöneticiler üzerinde; İktisadi kararlılık, adaletli kanun, güvenlik gibi haklarının olduğu belirtilmektedir.⁹⁹

Oğuz/Türkmen gelenekleri üzerine kurulan Selçuklu Devleti'nin yeni toprakların ele geçirilmesi sonrası devlet örgütlenmesi yetersiz kalmış ve bu eksiklik, özellikle yerli kültürün gelenek ve göreneklerini bilen ve bürokrasiden yetişmiş insan gücüyle kapatılmaya çalışılmıştır. Horasan'ın ele geçirilmesiyle istikrarlı ve müessir bir devlet örgütlenmesi gerçekleştirmeye yönelik ilk adım Çağrı Bey tarafından atılmış ve 1037 yılında Merv'e vali ve vergi memurları atanmıştır. Aynı dönemde, merkeze bağlı diğer Selçuklu komutanları ve beyleri tercümanlık, kâtiplik ve elçilik yapabilecek deneyim ve donanımdaki kişileri yanlarında bulundurmaya başlamış ve böylelikle bürokrasi biçimlenmiştir.¹⁰⁰ Horasan'ın İslâm ve Fars kültürü üzerinde kurulan Selçuklu Devleti'nde idarî ve malî alanlarda İranlı vezirlerin etki ve etkinliği yüksekti ve büyük ölçüde Gaznelilerin devlet örgütlenmesi modeli örnek alınmıştı.¹⁰¹ Dolayısıyla İslâm ve Fars kültürünün etkisi Nizamülmülk'ün vezirliği ile somut olarak görülmüştür. Onun kişiliğinde Fars bürokrasisiyle, İran'ın binlerce yıllık devlet birikiminin Selçuklu'ya etkisinden söz edilebilir. Dolayısıyla İran devlet ve yönetim anlayışının etkisiyle kentli, yerleşik kültürün ürünü bürokrasi, göçebe kültürden gelen bir sultan tarafından değil, kendisi de kentli bir vezir tarafından yönetilebilirdi. Geline aşamada güç, bürokrasinin elinde toplanmıştır ve bu, devletin kurucu ögesi olan konar-göçer Türklerin dünya görüşü ve yaşantılarına bir yabancılaşmadır.¹⁰²

1.2.2.2. Nizamülmülk'ün Siyasetnamesi'nde Devlet Anlayışı

Nizamülmülk'ün, *Siyasetname*'de yazdığı gibi, devlet artık kabile örgütlenmesini ve soy birliğini dağıtmak zorundaydı ve nitekim dağıtıyordu. Nitekim Nizamülmülk her soy ve kavimden askerden bir ordu oluşturmanın gerekliliğine inanmıştır. Böylelikle, ordunun bir soydan oluşmasının ve bunun doğuracağı

⁹⁸ A.g.e., XXIX: 2181-2956, s. 164; XXXVII: 2956, s. 218.

⁹⁹ Kafesoğlu, a.g.e., s. 29.

¹⁰⁰ Sergey Grigoreviç Agacarov, *Selçuklular*, çev. Ekber N. Necef – Ahmet R. Annaberdiyev, Selenge Yayınları, İstanbul, 2006, s. 156.

¹⁰¹ İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1972, s. 143.

¹⁰² V. V. Barthold, *Moğol İstilâsına Kadar Türkistan*, haz. Hakkı Dursun Yıldız, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990, s. 326-331.

zararların önüne geçileceğini belirtmiş, aynı zamanda Türkmenlerin, Selçuklu Devleti'ne yönelik hoşnutsuzluğuna değinmiştir.¹⁰³

Siyasetname'de İran'ın on binlerce yıllık devlet geleneği Selçuklu devlet örgütlenmesi için öngörülmüştür. Vezirlerin ve devletin vergi, harç ve alacaklarını toplamakla görevli memurların devlet terbiyesi görmüş, adaletten ayrılmayan ve halkın dilinden anlayan kişiler olması gerektiği belirtilmiştir. İktâ sahiplerinin halka (reaya) doğruluk ve dürüstlikle yaklaşan fakat padişaha kayıtsız bağlılıkta kişiler olması gerektiğinin altı çizilmiştir; kadı, muhtesip, hatip, âmil, rüesa (reisler) ve şahnenin işleri ve yapmaları gerekenler anlatılmıştır. *Siyasetname*'de devletin gizli istihbarat örgütü ile posta/haber örgütü olarak *berîd* örgütü olması dile getirilmiştir.¹⁰⁴ Acem hükümdarlarının bir geleneği olduğu belirtilerek, Selçuklu sultanının haftanın iki günü Mezalim Divanı'na başkanlık etmesi ve yargılamayı adalete uygun olarak yapması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁰⁵

Siyasetname'de çizilen kuramsal çerçevede ortaya konulduğu üzere Selçuklu devletinde en yüksek otorite sultandı. Selçuklu sultanı; emirlikler, beylikler, hükümetler ve Gazne Devleti ile Türkiye Selçuklu Devleti gibi iki büyük imparatorluğun kendisine bağlı olduğu "es-Sultanü'l-Âzam" unvanına sahipti. Horasan'ın eski egemenlerinin bir uygulaması olarak, haftanın iki günü; Pazar ve Çarşamba günleri davalara başkanlık eden Selçuklu sultanları, devletin üst düzey yöneticilerini, kumandanları huzuruna kabul eder, onlarla görüşür, karşılıklı danışmada bulunur, iktâ dağıtır, kadıları atar, bağlı bulunan ülkelerin hükümdarlıklarını onaylar ve yüksek mahkemeye başkanlık etmekteydi.¹⁰⁶ Devlet yönetiminden birinci derecede sorumlu ve yetkili olan Selçuklu sultanı, bu yetkisini töreye ve dinin kurallarına aykırı olmamak kaydıyla yerine getirebilirdi; ancak devlet, hanedanın ortak mülkü olduğundan, Sultan merkezde kalmak kaydıyla devlet, hanedan arasından bölümlere ayrılarak yönetilirdi.¹⁰⁷

Selçuklularda sultandan sonra en üst yönetici vezirdi. Vezir, devletin iç ve dış siyasetini belirleme ve düzenlemede büyük rol oynamaktaydı.¹⁰⁸ Divanlar, yani yürütme üzerinde tam bir yetkiye sahip olan vezir, devlet hazinesini ve diğer

¹⁰³ Nizâmü'l-Mülk, *Siyâset-nâme*, haz. Mehmet Altay Köymen, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 72.

¹⁰⁴ A.g.e., s. 16-51.

¹⁰⁵ A.g.e., s. 10.

¹⁰⁶ Agacanov, a.g.e., s. 157; Kafesoğlu, a.g.e., s. 144.

¹⁰⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 25.

¹⁰⁸ Agacanov, a.g.e., s. 159.

kurumları denetler, memurları görevlendirir veya görevden el çektirir, memur maaş ve haklarını düzenlerdi.¹⁰⁹

Oğuz Yabgu Devleti'nden Büyük Selçuklu Devleti'ne devralınan bir kurum olan atabeylik de şehzadelerin yetiştirilmesinde, onların devlet terbiyesi olarak iyi bir devlet adamı olmalarında büyük sorumlulukları olan bir kurumdu.¹¹⁰

Selçuklularda bürokrasinin oluşmasıyla birlikte sürekli yönetim organları olarak divanlar vardı. En büyük divan olan Saltanat Divanı beş alt divandan oluşmaktaydı.¹¹¹

Selçukluklar feodalizmi ortadan kaldırarak merkezî bir devlet kurmaya çalışmıştır. Kabilesel bağlılıkları ortadan kaldırmak için askerî örgütlenmelere ayrıcalıklar tanınmıştır. Kabile beylerinin güç ve otoritelerini zayıflatmak için sultana mutlak anlamda bağlılıkla yetiştirilmiş emir ve kumandanlar, dağıtılan iktâlarla büyük gelire ve askerî güce sahip olmuştur. Elde ettikleri bu güçle emir ve kumandanlar, egemen oldukları bölgelerde, merkeze koşut iktidar odakları oluşturmuştur.¹¹²

Büyük Selçuklu Devleti devletinin dayandığı Fars ve kent kültürü Türk konar göçer yaşamıyla bir karşıtlık içindeydi. Bu kültürel yabancılaştırmanın sonucu olarak, göçebe Oğuzlar/Türkmenler kent yaşamına tehdit olarak görülmüştür. Devlet, göçebeleri *uc* boylarına, akın yapmak üzere yönlendirmiştir. Batı'ya yönelen Oğuz/Türkmen göçüyle en büyük yığılma önce Azerbaycan ve İran topraklarında sonra Anadolu'da gerçekleşmiştir. Büyük çoğunluğu yerleşik yaşama geçmemiş göçebe topluluklardı ve konar göçerlik Türkmenlerin hem yaşam biçimi, hem de budunsal kimliklerinin ve kültürlerinin temeliydi.

Anadolu'ya yerleşen Türkmenler farklı bir devlet ve örgütlenme biçimini de beraberlerinde getirmişlerdi. Yerleşik yaşama geçmiş, kent yaşamının mensubu tarih yazıcılarının bakış açılarının ötesinde, Türkmenlerin Anadolu'da kurdukları beylikler, egemenlik anlayışları ve örgütlenmeleri devlet olarak tanımlanmaktadır.¹¹³ Kendi üzerlerinde herhangi bir güç ve otorite tanımayan, sürekli akın ve yağma yapan Türkmen boyları, karizmatik bir beyin çevresinde örgütlenerek, egemenlik altına aldıkları topraklarda özgün siyasal örgütlenmelerini gerçekleştirmişti. Türkmenler, ele geçirdikleri bölgelerdeki kurumsal yapılara ve düzene karışmıyor, vergi ve haraçlarını aldıktan sonra, kendilerinden önceki toplumsal ve iktisadi

¹⁰⁹ A.g.e., s. 159.

¹¹⁰ A.g.e., s. 161-162.

¹¹¹ Kafesoğlu, a.g.e. s. 145-147.

¹¹² Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003, s. 309.

¹¹³ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 132-173.

yaşama müdahalede bulunmuyordu. Bu yönetim anlayışı, önceki egemenlerin baskıcı ve katı yönetim anlayışları karşısında bunalan kitlelerin, Türkmen egemenliğini bir rahatlama olarak görmelerini sağlıyordu. Fakat bu durum, Türkmenlerin kendi içinde aynı yönde huzurlu ve barışçı bir ortamı sağlamıyordu. Karizmatik liderliğe karşı çeşitli nedenlerden kaynaklanan hoşnutsuzluklar, çatışma ve kopuşu beraberinde getiriyordu. Bu doğrultuda, Anadolu'da Oğuzların ortaya koyduğu siyasal yapıları devlet olarak tanımlamak yerine 'kabilevî siyasî birlik' şeklinde tanımlamanın tarihsel, siyasal, budunsal ve toplumsal gerçekliğe daha uygun olacağı yönünde görüşler dile getirilmiştir.¹¹⁴

1.2.3. Osmanlı'da Devlet

1.2.3.1. Osmanlı Klasik Döneminde Devlet

Selçuklulardan devralınan birikimle Osmanlı Devleti siyasal iktidarın merkezileştiği ve bürokrasinin hayli gelişkin olduğu bir devlet örgütü yaratmıştır. Bir İslâm devleti olan Osmanlı Devleti, önceki Türk ve İslâm devletlerinden farklı olarak, XVI. yüzyılda Mısır'daki Abbasi Halifeliği'ni de uhdesine alarak, dinî ve dünyevî nitelikte bir iktidar tekliği meydana getirmiştir.¹¹⁵ Devlet yönetimi ve hükûmet klasik dönem boyunca İslâm bürokrasisinden bir farklılık göstermemektedir. İktidar; Kur'an hükümlerine bağlı olarak Osmanlı sultanının egemenliğinin uygulanması demektir. Gerek devletin örgütlenmesinde gelenekler gerekse özellikle padişahın düzenlemeler yapması için ceza hukukunda örfî hukuk uygulamaya konulmuştur. Örfî hukuk, Türk ve Moğol siyaset ve yönetim geleneğinden gelen ve devlet başkanı olarak padişahın kanun koyuculuğuydu. Örfî hukuk, töre ve yasa geleneğinin etkisini göstermektedir.¹¹⁶ Padişahın iktidarı ve yetkesini sınırlandırabilecek dinsel ya da kamusal bir otorite bulunmamaktaydı. Padişah, Divan-ı Hümayun'un ve nişancıların bilgi, görüş ve deneyimlerinden, "kanûn-ı kadîm" adı verilen geleneksel anlayış ve uygulamalardan yararlanarak kanun koymaktaydı.¹¹⁷

Osmanlı Devleti'nde padişahтан sonra gelen üst düzey yönetici veziriazamdı. Padişahın mutlak vekili olan veziriazam, özellikle II. Mehmed (Fatih) dönemi ile birlikte devletin merkeziyetçi bir yapıya dönüşmesi sonucu Divan-ı Hümayun'a başkanlık etmeye başlamış ve İkinci Divan-ı'nı yönetmiştir. İlimiye sınıfı dâhil olmak

¹¹⁴ M. Said Polat, "Türkiye'de İlk Beglik'ler ve Kabilevî Siyasî Birlik'lerin Ortaya Çıkışı (1071-1175)", *Bellekten*, Sayı: 245, Nisan 2002, s. 72-77.

¹¹⁵ Abadan-Savcı, *a.g.e.*, s. 11.

¹¹⁶ Aydın, *a.g.e.*, s. 71.

¹¹⁷ Halil İnalçık, "Kanun", *DİA*, C. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 2001, s. 326.

üzere devlette tüm atama ve görevden almalarda geniş yetkilere sahip üst düzey devlet adamı olan veziriazamın toplumsal, siyasal, yönetsel ve askeri alanlarda büyük sorumlulukları vardı.¹¹⁸

Devlet işlerinin görüşüldüğü ve kararların alındığı en yüksek kurum Divan-ı Hümayundu. Üyeleri; veziriazam, Kubbealtı vezirleri, Rumeli ve Anadolu kazaskerleri, nişancı, Rumeli ve Anadolu defterdarları, Rumeli beylerbeyi, vezir olmaları durumunda Yeniçeri Ağası ve Kaptan-ı Derya'ydı. Reisülküttap, tezkireciler ve çavuşbaşı Divan'a üye olmamakla birlikte divanda önemli işleri gören görevlilerdi.¹¹⁹ Osmanlı Devleti'nin en üst siyasal, yönetsel ve hukuksal organı olan Divan-ı Hümayun'da her türlü siyasal kararlar alınır ve uygulanırdı. Yabancı devletlerle ilişkiler; elçi kabulü ve gönderilmesi; savaş ve barış kararı Divan'ın görev ve yetkileri dâhilindeydi. Devlet ve bürokrasiyle ilgili kararları almak ve uygulamak da Divan'ın yetkisindeydi ve küçük memurluklar dışındaki tayinler, timar verilmesi, arazi tahrirleri, vergilerin toplanması ve yeni vergi konması, bayındırlık, eğitim ve sağlık gibi konular Divan'ın ilgilendiği alanlardı.¹²⁰

Osmanlı klasik dönemi kurum ve anlayışının terk edilmeye başlandığı XVIII. yüzyılda devlet örgütlenmesinin yeniden düzenlenmesi Osmanlı bürokrat ve aydınlarının üzerinde durdukları acil ve önemli bir sorun halini almıştır. Koçi Bey'in yazdığı risalelerde devlet yönetiminin gerekleri, devlet görevlilerinin sorumlulukları ve düzenin sağlıklı işleyişiyle ilgili önerilerini sunarak modern devlet ve birey hukukuna dayalı görüşler ortaya konulmuştur.¹²¹ Geleneksel Osmanlı yönetim anlayışı ve devlet yönetiminde bazı yenilik ve düzenlemeler yapılması gerektiğini dile getiren İbrahim Müteferrika, Avrupa karşısında Osmanlı devlet kurumlarının ve toplumsal düzeninin aksaklıklarına dikkat çekmiş ve yapılması gerekenlere ilişkin öneriler sunmuştur. Müteferrika, Osmanlı'nın içine düştüğü bunalımın nedenleri ve çözüm yollarını saptarken, devlet yönetim biçimleri olarak monarşi, aristokrasi ve demokrasiden kısaca söz etmiştir. Kendi tutumunu açıkça dile getiremeye de dönemin yükselen güçleri olan Felemenk ve İngiltere'nin benimsedikleri hükûmet biçimi olarak demokrasiye ilgi ve eğilimi sezilenmektedir. Müteferrika devlet yönetiminde akıllı, akılcılığı esas alarak coğrafya bilimi, astronomi, haritacılık ve denizciliğe büyük önem verilmesini, askerlik sanatı ve ordu düzeninde Avrupa

¹¹⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 136-179.

¹¹⁹ Ahmet Mumcu, "Divan-ı Hümayun", *DİA*, C. IX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 1994, s. 431; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 13-26.

¹²⁰ Aydın, *a.g.e.*, s. 150.

¹²¹ *Koçi Bey Risaleleri*, Kabalıcı Yayınları, İstanbul, 2007.

yöntem ve uygulamaların öğrenilmesini Osmanlı Devleti'nin varlığı ve geleceği açısından gerekli görmüştür.¹²²

Klasik dönem Osmanlı eyalet yönetiminde merkez adına yürütmeyi elinde bulunduran valiler vergi toplanılması ve birtakım zorunlu işlerin yaptırılmasını temsil geleneğini devreye sokarak gerçekleştirirdi. Temsil geleneğiyle halkın önde gelenleri dolaylı olarak eyalet yönetimine katılmaktaydı. Görünürde merkeziliğin güçlülüğü olarak yorumlanabilecek bu uygulama, gerçekte, devlet merkezinin güçsüzlüğünü gidermenin bir yoluydu.¹²³ Böylece, Mehmed Ali Paşa örneğindeki gibi, merkezî otoriteye karşı bir ayrı bir iktidar odağı oluşturmuş yerel yöneticiler ile geleneksel devlet yönetiminin devamından yana olan kesim karşı karşıya gelmiştir. On sekizinci yüzyılda Rumeli'de devlet görevlerini üzerlerine alan, özel ordularını, hazinelerini ve mahkemelerini kuran ayanlar ile yine Anadolu'da halkın kültürü, yaşantı ve gelenekleriyle içli-dışlı olmayı becererek yerel hanedanlıklar kurmuş Anadolu derebeyleri devlet içinde, merkezî hükümet karşısında birer güç odağı haline gelmiştir.¹²⁴

1.2.3.2. Osmanlı Modern Döneminde Devlet

Nizam-ı Cedit'ten başlayıp II.Mahmud dönemi ile devam eden yenileşme atılımlarıyla devlet örgütlenmesi merkezî bir biçim alırken, eyaletlerde, devlet adına yürütmeyi elinde tutan valilerin ve ayrıca derebeylerinin yetkileri sınırlandırılmıştır. Sened-i İttifak ayanlar ile padişahın karşılıklı yetkilerini saptamıştır.

Nizamı-Cedit karşıtlarının gerçekleştirdiği Kabakçı Mustafa İsyanı'nın bastırılması ardından Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa, İstanbul'a çağırıldığı ayanlarla birlikte 1808 yılı Eylül ayında gerçekleştirdiği toplantıda "Avrupa yöntemlerine son derece ihtiyaç duyulduğunu, aksi takdirde devlet ve ülkenin varlığının son ereceği" uyarısında bulunmuş ve ayanların bütün görüş ayrılıklarını sonlandırarak birlik içinde hareket etmeleri gerektiğini belirtmiştir. Alemdar Mustafa Paşa'nın dirlik ve düzenliğin sağlanması amacıyla hükümetle ilişkileri saptadığı Sened-i İttifak, buldukları bölgelerde her biri kendi başına buyruk hareket eden ayanların varlığı ve otoritesinin devlet tarafından resmen kabulü anlamına

¹²² İbrâhim Müteferrika, *Milletlerin Düzeninde İlmî Usûller*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1990, s. 30-31, 63-72, 73-112.

¹²³ İlber Ortaylı, *Batılılaşma Yolunda*, Merkez Kitaplar, İstanbul, 2007, s. 63-64.

¹²⁴ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2004, s. 38.

gelmekteydi.¹²⁵ Zira Osmanlı geleneksel devlet anlayışına aykırı olarak Sened-i İttifak'la; birincisi, padişahın kullarından oluşan bir ordunun, yeniçeriliğin, padişah tarafından değil, yerel hanedan olan ayanlar tarafından kaldırılmasını kabul ediliyordu. İkincisi, tebaanın can ve mal güvenliğinin sağlanması, vergi koyma ve toplama gibi başlıklarda ayanların etki ve denetimi başlamaktaydı. Üçüncüsü, ayanların varlığı padişah ve sadrazam tarafından güvence altına alınmıştır. Ayanların, varlıklarına yönelecek bir tehdide karşı kendilerini savunma ve bu saldırıyı gerçekleştirenleri cezalandırma hakkı tanınmıştır.¹²⁶ Dolayısıyla Sened-i İttifak, ayanların güç ve yetkelerinin padişah tarafından kabulüdür. Ancak yine de, iktidarını yitirmek üzere olan merkezî otoriteye, var olan koşullarda, güç ve iktidarını yerel hanedanlar/ayanlar üzerinden yeniden kurma ve koruma imkânı sağlaması bakımından önemlidir.

II.Mahmud dönemi, devlet örgütlenmesinde köklü düzenleme ve değişikliklerin yapıldığı dönemdi. Merkezin güçlendirilmesi ve merkezîyetçi bir devlet örgütlenmesi için Avrupa devletlerini örnek almıştır. Devletin, Batılı devlet örgütlenmesi ve anayasal bir rejime evrilmesi sürecinde Divan-ı Hümayun'un yetkileri büyük ölçüde Babî'ye devredilmiş, II.Mahmud'un devlet örgütlenmesinde gerçekleştirdiği büyük düzenleme sonucu Batılı devletlerdeki gibi kabine düzenine geçilmiştir.¹²⁷

Merkezî bir devlet örgütü kurmayı amaçlayan II.Mahmud, bu amaçla ilk iş olarak yeniçeriliği ortadan kaldırmış ve yeni bir ordu kurmuştur. Sultan bu hamlesiyle merkezî bir devlet örgütü kurulmasına karşı çıkan gelenekçi muhalefetin dayanağını ortadan kaldırmıştır. Askerî alanda yapılan bu değişikliklerle devletin merkezileşmesi yönünde gerekli adımlar atılmaya başlanmıştır. Kabine düzenine yakın bir modelle Divan-ı Hümayun yerine Hariciye, Dâhiliye, Maliye, Evkaf nezaretleri kurularak mülkî idareyi çağdaş bir biçime sokulmuştur. Böylece sadrazamın yetkileri bölüştürülerek gücü azaltılmıştır. Padişahlık gücü ve yetkileriyle etkin bir konuma geçirilmiştir. Mülkî ve askerî yöneticiler ile ulemânın yeniliğe açık kimselerin üyesi olduğu çeşitli meclisler (Dâr-ı Şûrâ-yı Bâbî'ye, Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye, Meclis-i Has, Meclis-i Vükelâ, Meclis-i Umûr-ı Sıhhiyye) kurulmuş; matbuat, takvimhâne, karantina, posta müdürlükleri kurularak Batılı tarzda bir devlet örgütlenmesi gerçekleştirilmiştir.¹²⁸ Eğitim alanındaki uygulamalarla hem yapılan yenilikleri benimsemiş yeni bir neslin hem de oluşturulan bürokratik yapıda

¹²⁵ Yaşar Yücel – Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, C. IV, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 178-179.

¹²⁶ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 142-143.

¹²⁷ Mumcu, "a.g.m.", *DİA*, C. IX, s. 431.

¹²⁸ Kemal Beydilli, "Mahmud II", *DİA*, C. XXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara, 2003, s. 355.

gereksinilen memur kadrosunun yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, III. Selim döneminde eğitim alanında atılan adımlar radikal karar ve uygulamalarla devam ettirilmiştir.¹²⁹

1839 yılında ilân edilen Tanzimat Fermanı'yla, padişahın yetkilerini sınırlandırılmıştır. Gerek Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde gerekse dünyanın diğer bölgelerinde millî devletlerin ortaya çıktığı ve mutlakiyetten meşrutî monarşilere ve hatta demokrasilere geçildiği koşullarda, meşruiyetin dinî değil dünyevî bir niteliğe dönüşmesi sağlanmıştır. Tanzimat'ın ilânında Mustafa Reşit Paşa etki ve katkısı büyüktür. Fakat Ferman'ın hazırlanması ve ilânında saray, ulemâ, sivil ve askerî bürokrasinin uyum ve uzlaşısı olmaksızın böyle bir fermanın hazırlanması ve uygulanması söz konusu olamazdı.¹³⁰ Tanzimat'la, Avrupa'da ve İmparatorluk topraklarında ortaya çıkan demokrasi ve millî hâkimiyet esasına dayalı millî devletlerin inşası sürecinde, devlet örgütünün merkezî esaslar üzerinde düzenlenmesinin gerekli olduğunu saptanmıştır.¹³¹ Avrupa'da ortaya çıkan millî devlet modeli, millet hâkimiyet anlayışı, merkezîyetçi ve ademimerkezyetçi devlet modeli ve tartışmaları Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi Osmanlı aydınlarını etkilemesi kaçınılmazdı.¹³² Tunuslu Hayreddin Paşa'nın Sultan II. Abdülhamid'e sunduğu layihalar Tanzimat'ın kazanımlarına sahip çıkılarak, devlet yönetimi ve örgütünde yenileşmenin gerekliliğini, Avrupa düşünce hareketlerinin izlenmesini ve teknik ilerlemelerin örnek alınmasını belirten metinler olarak bu anlamda son derece önemlidir.¹³³

Tanzimat Fermanı'yla merkezîyetçi bir devlet örgütlenmesi hedeflenmiş, bu kapsamda hukuk ve maliye alanında düzenlemelere ağırlık verilerek merkez ve taşra örgütünün kökten değiştirilmesi amaçlanmıştır.¹³⁴ Devlet örgütünde merkezileşmenin önünde paşa, mültezim ve feodal ittifakının önü alınmak üzere, Fransızların vali ve département modeli örnek alınmıştır. Vali ve bürokratlar devletin maaşlı memurları olarak görevlendirilmiş, merkezî örgütlenmenin hemen altında ve

¹²⁹ Osmanlı klasik döneminden modern döneme geçiş süreci ve sonrasında eğitim-öğretim alanındaki yenileşme hareketleri için bkz. Seyfi Kenan, "Türk Eğitim Düşüncesi ve Deneyiminin Dönüm Noktaları Üzerine Bir Çözümleme", *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı: 41, İstanbul, 2013, s. 10 v.d.

¹³⁰ Ali Akyıldız, "Tanzimat", *DİA*, C. XL, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 2011, s. 1.

¹³¹ Recai G. Okandan, "Amme Hukukumuzda Tanzimat Devri", *Tanzimat I*, Maarif Vekâleti Yayını, İstanbul, 1940, s. 97-128.

¹³² Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, "Tanzimatta İçtimaî Hayat", *Tanzimat I*, s. 619-659; Hilmi Ziya Ülken, "Tanzimat'tan Sonra Fikir Hareketleri", *Tanzimat I*, s. 757-775; İhsan Sungu, "Tanzimat ve Yeni Osmanlılar", *Tanzimat I*, s. 777-857.

¹³³ Bekir Karlığa, *Islahatçı bir İslâm Düşünürü: Tunuslu Hayreddin Paşa ve Tanzimat*, Mahya Yayınları, İstanbul, 2013, s. 145-209.

¹³⁴ Reşat Kaynar, *Mustafa Reşat Paşa ve Tanzimat*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1985, s. 224-295.

ona bağı bir taşra örgütlenmesi kurulmak istenmiştir.¹³⁵ Ancak Fransa'nın "departement" modelinin uygulanmasında bir dizi sorunla karşılaşmıştır. Osmanlı coğrafyasının geniş ve birbirinden farklı özelliklerde olması sonucu Tanzimat ile amaçlanan merkezî devlet örgütlenmesi sekteye uğramıştır. Yapılan birtakım değişikliklerle 1840 yılında eyaletlerde Muhassıl-ı Emval teşkilâtı kurulmuştur. Bu yeni teşkilatla, devlet merkezinin yönetim, gözetim, denetimini büyük ölçüde güçlendirilmiştir. Eyalet merkezleri bir vali, bir muhassıl; livalar askerî emirlerden bir muhafız ile bir mal müdürü; kazalar yine bir mütesellim ya da muhassıl tarafından yönetilmesi öngörülmüştür. Valiler, Dâhiliye Nezareti'ne; askeri kumandan ve muhafızlar, Bâb-ı Seraskerî'ye; maliye memurları ise Maliye Nezareti'ne karşı sorumlu kılınmış ve memurlar maaşa bağlanılmıştır. Yapılan bu düzenlemeyle eyaletler, görünürde valilere, fakat aslında hükûmet merkezine bağlanılmaktaydı. Sonrasında bir dizi değişiklikle eyalet merkezleri, liva ve kazalarda mahallî idare meclisleri kurulmuştur. Vali ve memurların suiistimallerinin önüne geçilmeye çalışılmış, bu amaçla valilerin yetkileri azaltılmıştır. Fakat valilerin yetkilerinin kısıtlanması bazı başıbozuklukların ortaya çıkmasına neden olunca 1852 yılında valilerin yetkileri yeniden iade edilmiştir.¹³⁶

Tanzimat döneminde kurulan meclisler, iktidar tekeli kaldırarak halkın dolaylı katılımı gerçekleştirmek üzere atılmış önemli bir adımdır. Bu meclisler, Türkiye'nin demokrasi ve anayasa serüveninde ilk deneyimler olması açısından önemlidir.¹³⁷ Sened-i İttifak (1808) ve Tanzimat'ı (1839) merkezi devlet örgütlenmesini güçlendiren, yetkileri paylaşarak "siyasal iktidarı sınırlandıran"¹³⁸, hantal bir yapıdan, güçlü merkezî bir örgüt yapısında geçmeyi amaçlayan anayasal metinler olarak değerlendirmek mümkündür. 20 Aralık 1881 yılında Muharrem Kararnamesi¹³⁹ ile maliye, iktisat ve ekonomi alanında bütün hak, yetki ve kazanımlarını alacaklı Avrupa devletlerine devreden Osmanlı Devleti, 1918 yılında imzaladığı Mondros Mütarekesi'yle siyasal, kamusal ve askerî yetkilerini devretmiş, 1920 yılında imzaladığı Sevr Anlaşması'yla da tüzel kişiliğini sonlandırdığını tasdik etmiştir. Bu anlamda 1918-1920 arası dönem, Türkiye'de, merkezî devlet örgütünün ortadan kalktığı bir kopuş devredir.

¹³⁵ Lewis, a.g.e., s. 109-109.

¹³⁶ A. Cevad Eren, "Tanzimât", *İA*, C. XI, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Eskişehir, 2001, s. 729-730.

¹³⁷ Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 103-109.

¹³⁸ Abadan-Savcı, a.g.e., s. 16.

¹³⁹ Cevdet Küçük, "Abdülhamid II", *DİA*, C. I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 1988, s. 219.

1.2.4. Erken Cumhuriyet Döneminde Devlet

1.2.4.1. 1921 Anayasası'nda Devlete Bakış

İttihat ve Terakki'nin, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında bir millî burjuva yaratma girişimi, Dünya Savaşı yıllarında somut olarak "millî iktisat" politikası ile toplumsal ve ekonomik bir seferberliğe dönüşmüştür. Millî iktisat siyasetiyle bir millî burjuva sınıfının yaratılması, ekonomide yabancı ve gayrimüslim etki ve egemenliğinin sonlandırılması ve Müslüman fertlerin girişimciliğinin desteklenerek önlerindeki engellerin kaldırılması amaçlamıştır. Fertlerin ekonomik yaşamda yer almaları ve ticarete atılmalarının devletın yardım ve teşvikleriyle gerçekleşeceği düşünülmektedir.

Devlet varlığının sonlandığı koşullarda Anadolu ve Trakya'da halk, işgal ve katliamlara karşı silâhlı mücadele ve siyasal direnişe geçmiştir. Halkın direniş ve mücadelesi cemiyet ve kongre biçimindeki örgütsel yapılar aracılığıyla yürütülmüştür. Bu örgütsel yapılar, tarihsel olarak, 1071 sonrasında Oğuz/Türkmen kabile ve boylarının Anadolu'da oluşturdukları *kabilevî siyasî birlikler*'le benzerlik taşımaktadır. Bülent Tanör'ün "kongre iktidarları" olarak adlandırdığı bu yapılar, bir devlet örgütlenmesi olarak gerek Osmanlı/geleneksel gerekse ulusal/çağdaş devlet örgütü modellerinden farklılık göstermekteydi.

Bülent Tanör, 1918'den başlayarak 1920'ye uzanan zaman aralığında yerel kongre hareketlerin gelişim çizgisini beş aşamaya ayırmıştır: Kongrelerin iktidarlaşması; Kongresiz iktidarlaşma; Kongre devletleri; İktidarlaşmanın sınırları; İleriye köprü. Millî Mücadele'yi yürütenlerin oluşturduğu Ankara merkezli devlet örgütlenmesininse, kongre iktidarları/kongre devletlerinden farklı olarak, 23 Nisan 1920'ye kadar örgütsel ve kitlesel sınırlılık içinde olduğunu işaret etmiştir. TBMM'nin açılışı ve sonrasında, hem kurumlarıyla Osmanlı Devleti'ne hem de kongre iktidarları/kongre devletlerinin örgütlenmelerine karşı ulusçu kongre/ulusal devlet örgüt modelinin geliştirildiği ifade edilmiştir.¹⁴⁰ Türkiye Büyük Millet Meclis'in açılması öncesinde Anadolu'nun farklı illeri ve bölgelerinde bölgesel direniş örgütleri ve onların oluşturduğu siyasal yapılar Sivas Kongresi'nde kuramsal olarak birleşmişler de, uygulamada ancak TBMM'nin açılması sonrası bu birleşme mümkün olmuş, ulusal düzlemde birleşmeye yanaşmayan kişi, örgüt ve yapılar

¹⁴⁰ Bülent Tanör, *Türkiye'de Kongre İktidarları (1918-1920)*, Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul, 2002, s. 54, 208-217.

Ankara'nın yetki ve denetimi altına girmiştir.¹⁴¹ Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğindeki güçler, Meclis'in açılmasıyla ulusçu kongre yapısından ulusal devlet örgütüne bir geçiş sağlarken, aynı zamanda, siyasal ve toplumsal etkenleri de dikkate alarak, temkinli hareket etmişler ve merkezî devlet örgütünü kurmak ve güçlendirmek adına 1921 Anayasası'yla, geçici de olsa, yerelliği ve özerkliği tanımlamışlardır.

Türkiye'nin ilk anayasası olarak 20 Ocak 1921 tarihinde kabul edilen Anayasa, 13 Eylül 1920'de hazırlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulan ve 18 Eylül günü Meclis oturumunda görüşülen, Bakanlar Kurulu'nun "siyasal, toplumsal, idari ve askeri görüşlerini, idari teşkilat hakkında kararlarını ihtiva eden program"a dayanmaktadır.¹⁴² 1921 Anayasası'yla, özerk ve yerinden yönetim anlayışına dayalı ve güçler birliği ilkesi üzerinde, savaş ve devrim gibi olağanüstü koşullarda örgütlenmiş bir devlet ve hükûmet modelini amaçlanmıştır.¹⁴³ Ancak dönemin koşullarında yerellik/özerklik önemli bir etkendi. Dolayısıyla 1921 Anayasası, 1918-1920 yılları arası Anadolu'daki "Kongre İktidarları/Devletleri" siyasal ve toplumsal gerçekliğinin (reel-politik) kabulü ve uzantısıdır. Fiilen bir devlet ve hükûmet otoritesi yürürlükteydi fakat dönemin koşullarında bir ulusal devletin varlığından söz edilmesi söz konusu değildi.

Millî Mücadele koşullarında devlet örgütünün ortaya konulması ve biçimlendirilmesinden önce devlet varlığının sağlanması ve güvence altına alınması gerekmektedir.¹⁴⁴ Bu anlamda, 1921 Anayasası'yla ulusal devletin örgütsel alt yapısını oluşturulmuştur. 24 maddelik 1921 Anayasası'nın 14 maddesinde taşra örgütlenmesi, taşra yönetimi ve yönetim ilkeleri ele alınmıştır. Tanör'e göre, bu durum "yerel katılım ve yerel demokrasi" olarak açıklanabilir ve 1921 Anayasası'nda öngörülen devlet örgütlenmesinde merkezîlik sınırlı ve ayrıcalıklı, fakat yerinden yönetim (adem-i merkezilik) genel ve esastır.¹⁴⁵

1921 Anayasası'yla vilayet, kaza ve nahiyelere yönetsel özerklik (idarî muhtariyet) verilmiş ve bunların, halkın seçtiği üyelerden oluşan şûralarla yönetilmesi esasını getirilmiştir. Kazalarına (Madde 15) "idarî ve inzibatî cüz olup manevî şahsiyeti" olmadığı ve TBMM Hükûmeti tarafından atanan valinin emri

¹⁴¹ Ahmet Demirel, *Birinci Meclis'te Muhalefet, İkinci Grup*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 66-69.

¹⁴² *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. IX, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2002, s. 323-327.

¹⁴³ Bülent Dâver, *İcra Organının İstisnâî Yetkileri Bakımından Fevkalâde Hal Rejimleri (Türkiye'de – Yabancı Memleketlerde)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1961, s. 118.

¹⁴⁴ Demirel, a.g.e., s. 204.

¹⁴⁵ Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, s. 263, 265.

altında bir kaymakam tarafından yönetilmesi hükmü yer almıştır.¹⁴⁶ 1921 Anayasası'yla birlikte vilayet, kaza ve nahiyeler hem yönetsel birim hem de şûralarla yasama yetkisine sahip özerk yapılar olarak kabul edilmiştir. 1921 Anayasası'nda (mad. 22-23) vilayetlerin, iktisadî ve içtimaî münasebetlerle birleştirilerek umumî müfettişliklerin oluşturulması öngörülmüş, umumî müfettişlerin, umumî müfettişlik bölgeleri kapsamında yer alan yerel yönetimlerle devletin genel görevleri arasında gözetmenlik ve yönetmenlik yapması kararlaştırılmıştır.¹⁴⁷

1921 Anayasası'yla kabul edilen özerk yönetim esaslarının kabulünde 1918-1920 yılları arasında Anadolu halkının "Kongre İktidarları/Kongre Devletlerinin" hem de Bolşevik Devrimi ile Rusya'da gerçekleştirilen Sovyet (şûrâ) modelinin izleri görülmektedir. Anadolu'ya geçtiği ilk günlerde, Havza'da görüştüğü bir Sovyet temsilcisinin yönelttiği, Anadolu'da, "Bolşevik prensipleri üzerine kurulmuş bir cumhuriyet mi?" amaçlandığına ilişkin soruya, Mustafa Kemal Paşa'nın, "Öyle olacak," şeklinde yanıt verdiği aktarılmaktadır.¹⁴⁸ Türk ve Sovyet kaynakları ile Millî Mücadelecilerin yazı ve yazışmaları devlet sosyalizmi ve sovyet (şûralar) modelinin örnek alındığını teyit etmektedir.¹⁴⁹ Sovyet Rusya'nın sosyalist ve özerk yönetim anlayışının Millî Mücadelede bir model olduğu gerçeği, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 1931-1941 yılları arasında liselerde okutulan resmî *Tarih* kitaplarında, "Anadolu'da ortaya çıkan silahlı millî ayaklanma hareketi siyasî konum ve hedeflerde Sovyet Rusya'yla tam benzerlik arz ettiği" şeklinde dile getirilmiştir.¹⁵⁰

Mustafa Kemal Paşa ile diğer Millî Mücadele önderleri ve aydınları Sovyet Rusya'ya yakınlıkları ve Sovyet yönetim modeline gösterdikleri ilgi dönemin koşullarının bir gereğidir. Millî Mücadele'nin cephede başarıyla sürdürülmesi her şeyden önce güçlü bir cephe gerisinin sağlanmasına bağlıydı. Keza Sovyet Rusya'nın da geleceği Anadolu'da İtilâf devletlerini karşı Millî Mücadele'nin başarısıyla doğrudan ilgiliydi. Bu anlamda askerî alanda karşılıklı yardımlaşma ve iş birliğinin siyasal ve ideolojik anlamda bir yakınlık sağlaması da kaçınılmazdı. Millî Mücadelecilerin, kurdukları yeni devletin hükûmet biçimi ve teşkilât yapısında Sovyet deneyimini örnek almaları, işgal devletlerine karşı ideolojik mücadelenin de bir getirisi olarak değerlendirilebilir. Nitekim Türkiye ve Rusya; monarşik yapıları,

¹⁴⁶ A. Şeref Gözübüyük – Suna Kili, *Türk Anayasa Metinleri –Tanzimattan Bugüne Kadar*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1957, s. 85-87.

¹⁴⁷ Gözübüyük – Kili, *a.g.e.*, s. 102.

¹⁴⁸ Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, hatıraları kaleme alan: Samih Nafiz Tansu, Sebül Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 319.

¹⁴⁹ Mehmet Perinçek, *Atatürk'ün Sovyetlerle Görüşmeleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005, s. 28-40.

¹⁵⁰ *Tarih*, C. IV, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2001 (1932), s. 59.

Avrupa'ya karşı Asyalı kimlikleri, sanayileşmelerini tamamlayamamış nitelikleri ve yarı-sömürge olmalarıyla sıralanabilecek siyasal, toplumsal ve iktisadî koşullar ve benzerlikler içindeydiler. TBMM Hükûmeti'nce bu ortak özelliklerden yola çıkılarak, ulusal ve üniter devletin kurulması öncesi koşullarda Sovyet modeli siyasî, idarî ve ideolojik açıdan Türkiye'de uygulanabilecek bir model olarak alınmıştır. Fakat 1921 Anayasası, saltanatın kaldırılması ve cumhuriyetin ilânı ile devam eden süreçte ulusal ve üniter bir cumhuriyetin kurulduğu koşullarda, gerek içerik olarak kısa, gerekse yerel yönetimleri esas alan teşkilât ve idare vasfıyla yetersiz kalmıştır.

1.2.4.2. 1924 Anayasası'nda Devlete Bakış

Devletin; saltanatın ve halifeliğin kaldırılması sonrası yapısal; malî ve idarî açıdan güçlenmesi ve merkeziliğinin büyük ölçüde tamamlaması sonucu ulusal ve üniter bir cumhuriyetin siyasal ve yapısal gereksinmelerini karşılayan bir metin olarak 1924 Anayasası¹⁵¹, devletin ikinci, Cumhuriyetin ilk anayasasıdır. "Uluslaş(tır)ma, ulusal devlet kurma amacı; evrensel değerlere yönelme; laikleş(tir)me; demokratikleş(tir)me" bu anayasanın temel özellikleridir.¹⁵² 1924 Anayasası, merkezîyetçi bir devlet tesis etme iradesinin ürünüdür.

1924 Anayasası'yla, önceki anayasada TBMM'ye tanınan üstünlük benimsenmiş ve sürdürülmüştür. 1924 Anayasası'yla "güçler birliği" ilkesinde kuramsal olarak bir 'ayrılık' gerçekleşmiştir.¹⁵³ Yasama ve yürütme erkleri arasında işlevsel bir ayrımın gerçekleşmiş ve bu parlamenter demokrasiye doğru bir adım atılmıştır. Yürütme ön plana çıkartılarak diğer güçler yanında bir *primus inter pares* (eşitler arasında birinci) konumuna getirilmiştir.¹⁵⁴

1924 Anayasası bir ulusal devlet anayasasıdır. Yapısal düzenlemelerle birlikte asıl önemlisi, felsefesinin millî devlet ve millet kuruculuğu olduğu ifade edilmiştir. Anayasa taslağının Meclis'te görüşülmesi sırasında, anayasanın felsefesinin milliyetçilik olduğu ve "Kuvvetler birliği" ilkesinin, milliyetçilik ve cumhuriyet için vazgeçilmez bir yöntem olduğu dile getirilmiştir.¹⁵⁵ Bu felsefenin bir sonucu olarak, 88. maddede vatandaşlık tanımı, Türk kimliği tanımlanarak yapılmıştır.¹⁵⁶ 1924

¹⁵¹ Ahmet Mumcu, *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara, 1974, s. 127.

¹⁵² Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, s. 321-322.

¹⁵³ Mümtaz Soysal, *Anayasaya Giriş*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1968, s. 129-130.

¹⁵⁴ A.g.e., s. 296.

¹⁵⁵ Mahmut Goloğlu, *Devrimler ve Tepkileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s. 29-30.

¹⁵⁶ Gözübüyük -Kili, a.g.e., s. 138.

Anayasası'nın "Beşinci Fesil ve Beşinci Bölüm"ünde demokratik hak ve hürriyetler ile kamusal haklar düzenlenerek klasik-bireysel hak ve hürriyetlerin tamamını kabul edilmiştir.¹⁵⁷ Klasik Batı demokrasisinin anlayış ve kazanımlarını aynen benimsendiği 1924 Anayasası'nda, iktisadî konularda, İzmir İktisat Kongresi'nin liberal ve özel girişimciliği esas alan ilke ve anlayışını kabul edilmiş, devlet, 1924 Anayasası'na göre âdeta millî sermaye için "jandarma devleti" yapılmıştır.¹⁵⁸

1924 Anayasası'nda sosyal devlet anlayışına dair herhangi bir madde yer almamaktadır. Cemiyet kurma hakkını tanımış (mad. 70) ve cemiyetlerin hürriyetlerinin kanunla sınırlandırılacağını (mad. 79) öngörmüştür.¹⁵⁹ Fakat Tanör'ün de saptadığı üzere; işçi, memur ve emekçilere sendika kurma hakkı tanınmamıştır. Devletin sosyal görev ve sorumluluklarının da belirtilmediği 1924 Anayasası'nın devlet felsefesi liberalizmdir.¹⁶⁰

1924 Anayasası, 1921 Anayasası'na da temel teşkil eden felsefesiyle demokratiktir. Her iki anayasayla egemenliğin kaynağı millî iradeye dayandırılmış, devlet felsefesi ve örgütlenmesinde hukuksallık esas alınmıştır.¹⁶¹ 1924 Anayasası'nda, demokratik felsefe ve millî iradeden kaynaklı hukuksallıkla demokrasi, çoğulcu ve iktidarı paylaştıracı değil, çoğunlukçu ve bütüncü bir açıdan yorumlanmıştır.¹⁶² 1925 yılında yürürlüğe konan Takrir-i Sükûn Kanunu ile siyasal, sosyal ve iktisadî kısıtlamalarla baskıcı bir rejimin kurulmasıyla başlayan süreç 1935 yılında, *parti-devlet* bütünleşmesiyle sonuçlanmıştır.¹⁶³

1.3. DEVLETÇİLİK KURAMINA GENEL BAKIŞ

1.3.1. Merkantilistler ve Devletçilik

Merkantilizm, Ortaçağ sonrası Avrupa iktisat düşüncesi içinde 15.-18. yüzyıllar arasında etkili olan bir iktisat anlayışıdır.¹⁶⁴ Merkantilist düşüncenin temelinde servet kavramı yer almaktadır. Merkantilistler korumacı, müdahaleci ve devletçi bir

¹⁵⁷ Tanör, *a.g.e.*, s. 309.

¹⁵⁸ *A.g.e.*, s. 311.

¹⁵⁹ Doğu Perinçek, *Anayasa ve Partiler Rejimi*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1985, s. 42.

¹⁶⁰ Tanör, *a.g.e.*, s. 311.

¹⁶¹ Ahmet Mumcu, "Atatürk ve Anayasa", *Türkiye İş Bankası Uluslararası Atatürk Sempozyumu (17-22 Mayıs 1981) Bildiriler ve Tartışmalar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1982, s. 591.

¹⁶² Tanör, *a.g.e.*, s. 328.

¹⁶³ *A.g.e.*, s. 314-321.

¹⁶⁴ Burhan Erdem vd., *İktisadi Düşünceler Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2015, s. 31.

ekonomi politikasını savunmuştur.¹⁶⁵ Merkantilistler bir ülkenin zenginliğinin sahip olduğu madenlerle ölçüldüğünü, dolayısıyla bir devletin zengin olabilmesi için değerli madenlere sahip olması gerektiğini dile getirmiştir.¹⁶⁶ Zenginliğin koşulunu eldeki altın ve gümüş gibi değerli madenlere bağlayan Merkantilistler, devletin ihracatı teşvik etmesini, kolaylaştırmasını, bunun tersi yönde, devletin ithalata ağır gümrük vergileri, yasak ve kısıtlamalar getirmesini istemiştir.¹⁶⁷

Merkantilist düşünceye göre, devletin bütün desteği sanayiye verilmelidir.¹⁶⁸ Yurt içi sanayii ve ticaretini korumak için devlet, içte ve dışta koruyucu bir iktisat politikası izlemeli, yardım, kredi, vergi muafiyetleri ve imtiyazlar tanımalıdır.¹⁶⁹ Yalnız üretim değil, tüketim de devletin sıkı denetimi altında tutulmalıdır.¹⁷⁰

Merkantilizmin devletin ekonomiye dair tedbir ve müdahalesinde gaye ve maksadın siyasî birlik ve millî kuvvet olduğu açıklanmıştır.¹⁷¹ Merkantilizmin kuramcılarında Jean Bodin, devletin kaynağını aileye dayandırmak ve özel mülkiyeti koruması gerektiğini savunmuştur. Bodin'in bu maksatlara yönelik olarak, egemenlik kavramı üzerinde durmuştur. Bodin'e göre, egemenlik her türlü denetimden uzak ve kayıtsızdır. Siyasî birlikte ve millî kuvvete yönelik yapılan bu vurgularla merkantilistler millî devletin, kral ya da hükümdarının iktidarını tahkim etmişler, demokrasiye mesafeli bir duruş sergileyerek mutlak monarşiyi savunmuştur.¹⁷²

Merkantilistlerin savundukları politikalar, sonraki yüzyıllarda ağır sanayiye önem veren, kapitalist totaliteryanizme kaynaklık etmiştir. Merkantilizmin sanayi ve ticarete ağırlık veren politikaları, tarımın önce ihmaline ve sonrasında çökmesine neden olmuştur. Merkantilist politikaları eleştiren iktisatçıların üzerinde durdukları husus, ekonominin doğal bir niteliği olduğu ve sürekli müdahalelerin bu doğal işleyişe zarar verdiğidir. Fizyokratlar, yönelttikleri bu eleştirilerle yeni bir iktisat politikasını şekillendirmişlerdir.

¹⁶⁵ A.g.e., s. 35.

¹⁶⁶ Erol Zeytinoğlu, *Ekonomik Sistemler*, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İstanbul, 1985, s. 30.

¹⁶⁷ Cahit Talas, *Ekonomik Sistemler*, Doğan Yayınevi, Ankara, 1977, s. 26.

¹⁶⁸ Erdem, a.g.e., s. 38.

¹⁶⁹ A.g.e., s. 35.

¹⁷⁰ Zeytinoğlu, a.g.e., s. 32.

¹⁷¹ Talas, a.g.e., s. 27.

¹⁷² Aydın, a.g.e., s. 274.

1.3.2. Fizyokratlar ve Devletçilik

Merkantilist politikaların bir gereği olarak, devletin bütün destek ve teşviki tarımdan çekilerek sanayiye aktarılmakta, devletin gereksindiği vergi gelirleri tarıma yüklenerek karşılanıyordu. Fizyokratlar, merkantilistlerin sanayiye öncelik vererek tarımın çöküşüne neden olan politikalarına karşı çıkmıştır.¹⁷³

Fizyokratlara göre ekonomi doğal bir işleyişe sahiptir. Devlet, sürekli müdahalesiyle bu doğallığın yapısını ve işleyişini bozmaktadır. Dolayısıyla ekonominin doğallığını, kendiliğindenliğini, işlerliğini bozacak, değiştirecek ve engelleyecek her türlü hareket ve müdahaleden kaçınılmalıdır.¹⁷⁴ Devleti, “tanrısal gücün bir ifadesi” olarak gören fizyokratlara göre devlet, mülkiyeti korumalı, yurttaşların genel eğitimini sağlamalı, adaleti tesis ve tenfiz etmeli, ülkenin bayındırlık işlerini yükümlenmelidir.¹⁷⁵ Devletin yapması gereken, bireylerin faaliyetlerine müdahale etmek değil, onları ekonomik faaliyetlerinde özgür bırakmaktır. Devlet ekonomik hayatın işleyişini devam ettirmeli, bu işleyiş sekteye uğratabilecek unsurları ortadan kaldırmak için düzenlemeler yapmalıdır.¹⁷⁶

Fizyokratların ileri sürdükleri bu görüşler, modern demokratik devletin açılımını vermektedir. Devletin sınırsız müdahalesine karşı çıkarak, bu müdahaleyi belirli sınır ve koşullara tâbi kılmışlardır. Bu yaklaşımlarıyla fizyokratların, totaliter devlet modeli ve anlayışı karşısında ılımlı ve demokrat bir anlayışı temsil ettiklerini söylemek mümkündür. Totaliter devlet ve devletçilik anlayışına karşı olmakla birlikte, fizyokratların, dile getirdikleri siyasetle otoriter devlet anlayışını temsil ettikleri ifade edilebilir. Devlete atfedilen otoriterlik vasfı, söylem ve siyasetlerinde bireylerin özgürlüklerinin esas tutulmasını savunan iktisatçıların eleştirilerinin odağında yer almıştır. Bu eleştirileri yönelten iktisatçılar, siyasal ve toplumsal taleplerle birlikte liberalizmi savunmuşlardır.

1.3.3. Liberaller ve Devletçilik

Mutlak monarşiler ve toprak aristokrasisiyle sınıfsal çıkarları uzlaşmayan burjuvazinin ideolojisi olarak ortaya çıkan liberalizm, toplumun temeline bireyi koymakta ve ekonomik özgürlükleri, siyasal özgürlüklerin güvencesi

¹⁷³ Erdem, *a.g.e.*, s. 41.

¹⁷⁴ Zeytinoğlu, *a.g.e.*, s. 45.

¹⁷⁵ Talas, *a.g.e.*, s. 30.

¹⁷⁶ Erdem, *a.g.e.*, s. 41.

görmektedirler.¹⁷⁷ J.B. Say, hızlı sanayileşmenin iktisadî büyümeyi ve piyasa istikrarını sağlayacağını savunmuştur. Say, Fransa'nın sanayileşmesini gerçekleştirememesinin nedenini, devletin ekonomiye sürekli müdahalesi olarak açıklamıştır. Buna karşılık İngiltere'de devletin piyasaya müdahalesinin asgarî düzeyde olduğunu ve piyasadaki büyüme ve istikrarla kapitalistin yanında bir de girişimci sınıfın oluştuğu belirtmiştir.¹⁷⁸

A. Smith'e göre devlet, ekonomik hayata karışmaktan kaçınmalıdır. Ona göre, ekonomik hayat kendiliğinden işlemekte ve en doğru yolu kendiliğinden bulmaktadır. Özgürlüklerin tek sınırlayıcısının doğal yasalar olmasını gerektiği görüşünü dile getiren Smith'in görüşünce, devlet müdahalesi belirli durumlarda ve sınırlı olmalıdır: Devlet en başta, diğer devletin saldırı ve istilâlarından koruma sağlamalı ve bunun için de güçlü bir ordu ve donanma kurmalıdır. Yine devlet, adaleti tesis ve tenfiz etmeli, fertlerin birbirlerine saldırılarının önünü almalıdır. Devletin müdahalede bulunması gereken bir diğer durumsa, fertlerin, kendi genel çıkarlarını koruyamadıkları konulardır. Devlet bu konularda müdahil olmalı ve duruma el koymalıdır. Yine Smith'e göre, millî pazar ve piyasaları korumak adına diğer devletlerin rekabetine karşı gereken önlemler alınmalıdır. Bu durumlar dışında devletin müdahalesi yanlış ve zararlı bulunmaktadır. Olası müdahalelerinin asgarî seviyede olması gerektiğini belirtilerek, bunun nedeninin, devletin hiçbir zaman özel girişimci gibi başarılı olmaması gösterilmiştir.¹⁷⁹

Hayek'e göre, devlet serbest piyasanın işleyişine engeldir. Özel girişimci ekonomideki başarısızlığının bedelini kendisi öderken, devletin başarısızlığının bedelini tüm ekonomi ve toplum ödemektedir. Fakat kapitalizmde devletin piyasaya müdahalesinin bir zorunluluk olduğu durumlar gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bu durumlarda devletin müdahalesi talep edilebileceği belirtilmiştir. Müdahalenin bir yönü fiyatlarıdır. Devletin, piyasaya fiyat müdahalesi, tekelleşme durumlarında bireysel girişimi ve tüketiciyi koruma güdüsüdür. Devletin; serbest piyasaya düzenini ve işleyişini korumak, tekellerin tüketicileri sömürmelerini engellemek, arz ve talep dengesini koruyarak fiyatta istikrarı gerçekleştirmek ve üretici ile tüketicisi korumak için piyasaya müdahale etmesi gerektiği ifade edilmiştir.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Ahmet Taner Kışlalı-Yasemin Özgün, *Siyaset Bilimi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2001, s. 225-226.

¹⁷⁸ Erdoğan Alkin, *İktisat*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1984, s. 480.

¹⁷⁹ Erdem, *a.g.e.*, s. 63; Talas, *a.g.e.*, s. 36-37.

¹⁸⁰ Zeytinoğlu, *a.g.e.*, s. 97.

Günümüzde de geçerli olduğu üzere, kapitalist devletin ekonomiye, piyasaya müdahalesi şayet serbest piyasaya ve ekonomiyi rahatlatmak, işleyişini sürdürmesi içinse gerekli görülmekte, doğal karşılanmaktadır.

1.3.4. Sosyalistler ve Devletçilik

Sosyalistlere göre; ekonomide karar alma, kaynakların mülkiyeti, denetimi ve dağıtımı, üretim araçlarının sahipliği konularında birey değil, birey adına devlet yetkili ve sorumlu kılınmalıdır. Ütopik sosyalistlerden Saint Simon, ekonomik düzenin topluma göre biçimlendirilmesi ve planlanmasını, devlete, toplumu geliştirici bir işlev yüklenmesini savunur.¹⁸¹ Charles Fourier ise toplumun kooperatifler biçiminde örgütlenmesi gerektiğini, merkezî planlı bir ekonomi yerine yerelleşmeyi savunmuştur. Falanster adını verdiği ve ortaklaşmacı bir yaşamı temel alan yerleşim birimlerinde, devletin varlığını ve müdahalesini gereksiz kılacak bir toplum ve yaşam modeli üzerinde çalışmıştır.¹⁸²

Devletin toplumsal, siyasal, iktisadî ve malî; toplumsal yaşam ve örgütlenme konularında müdahil olmasını amaçlayan bir doktrin olarak devlet sosyalizmi, 1872 yılında Eisenach Kongresi'nde ilân ettiği ilke ve siyasetlerle klasik liberalizme karşıtlık temelinde ortaya çıkmıştır. Devlet sosyalizmine göre devlet, toplumun ve insanın üzerinde seçkin, saygın, egemen ve yönlendiren bir kurumdur. Evrensel bir niteliği olan sanayi denetim altına alınmalı ve piyasada her türlü tekelci ve imtiyazlı uğraşılara el konularak devlet kendi yönetimini kurmalıdır.¹⁸³ Devleti; düzenleyen, denetleyen ve düzelter bir konuma yerleştiren devlet sosyalistleri, topluma ilişkin bütün kuralların devlet tarafından konulması gerektiğini ve devlet organlarının da bu kuralların korunmasını ve düzenin işleyişini denetlemesini savunmaktadır.¹⁸⁴ Devlet sosyalizmini savunan isimlerden Karl Rodbertus, devleti toplumsal gelişmenin sağlayıcısı olarak görürken, Louis Blanc devletin, tüm üretim araçlarına sahip olması gerektiğini ve devletin herkese iş sağlaması gerektiğini belirtmiştir.¹⁸⁵

Devlete ve devletçiliğe ilişkin sosyalist düşüncedeki bu görüşler, anarşizmde yerini devletin tümünden ortadan kaldırılması tezine bırakmıştır. Anarşistler devletin, özel mülkiyetin ve her türlü otoritenin insanı, ferdî iradeyi yadsıdığını ve köleliği esas aldığını belirtmiştir. İktidar köleleştirme, mülkiyet hırsızlıktır. Devlet ve din ortadan kaldırılmalıdır. Devlet ve hükümet yapılarının yerine fertler arasında bir birlik

¹⁸¹ Erdem, *a.g.e.*, s. 81, 83.

¹⁸² *A.g.e.*, s. 84.

¹⁸³ Talat, *a.g.e.*, s. 224-225.

¹⁸⁴ Erdem, *a.g.e.*, s. 86.

¹⁸⁵ *A.g.e.*, s. 87-88.

hedeflenmiştir. Mahkemelerin yerini hakemliğin alacağı, bürokrasinin yerini merkezî olmayan ve doğrudan katılıma dayalı yönetim birimlerinin alacağı bir model ileri sürülmüştür.¹⁸⁶

Friedrich Engels, üretim araçlarının, şirketler tarafından yönetilemeyecek bir büyüklüğe eriştiğinde, ekonomik zorunluluk sonucu devletleştirilmesini ekonomik bir ilerleme olarak görmüştür. Bu adımı küçük ama tüm üretim araçlarına el koymayı amaçlayan bir toplumsal düzene doğru atılmış önemli bir adım olarak değerlendirmiştir. Fakat Engels her devletleştirmeyi halkın yararını gözeten bir girişim olarak değerlendirmenin bilimsel bir tutum olmadığını dile getirmiştir. Modern devletin sınıfsal niteliği ve işlevini çözümlerken, devleti yalnız kapitalist düzende burjuvazinin iktidarı olarak görmüştür. Bunun da ötesinde, burjuvazi içindeki çatışmayla, bir oligarşinin iktidarı olarak değerlendirilmiştir:

“Ve modern devlet de, burjuva toplumun, kapitalist üretim tarzının genel dış koşullarını, işçilerden olduğu denli tek tek kapitalistlerden de gelen saldırılara karşı korumak için kurduğu örgütten başka bir şey değildir. Modern devlet, biçimi ne olursa olsun, özü bakımından kapitalist bir makinedir: kapitalistlerin devleti, düşüncede kolektif kapitalist. Üretici güçleri ne denli çok kendi mülkiyetine geçirirse, o denli çok kolektif kapitalist durumuna gelir, yurttaşları o denli çok sömürür. (...) Üretici güçler üzerindeki devlet mülkiyeti çatışmanın çözümü değildir...”¹⁸⁷

Engels'in üzerinde durduğu, devletin bir sınıfın diğer sınıflar üzerindeki iktidar aygıtı olduğudur. Fakat devlet iktidarı aynı zamanda o sınıfın kendi iç savaşımında bir elitin, diğerleri üzerindeki otoritesi demektir. Bu anlamda iktidarın hem sınıfsal hem de oligarşik niteliği vardır. Dolayısıyla, üretim araçlarının mülkiyetinde fertlerin mülkiyeti yerine devletin kolektif mülkiyetinin geçerli olması, devletin ve iktidarın işlevini örtmez. Tarihsel materyalist yöntemi yol gösterici kabul edenlerin tutumunda belirleyici olan, üretim araçlarının mülkiyetinin biçimi değil, üretim araçların hangi sınıfın ve hangi sınıfın çıkarına olduğu ve artı-değere hangi sınıfın el koyduğudur.

Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin çatısı altında Alman bilimsel sosyalistleri, Marx ve Engels'in katkı ve yönlendirmeleriyle, 1891 yılı program taslak ve tartışmalarında devlet mülkiyeti sorununu tartışmış, devlet mülkiyeti ve mülkiyetin kolektifliği sorununda tutumlarını belirginleştirmiştir. Üretim araçları üzerinde özel

¹⁸⁶ George Woodcock, *Anarşizm, Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi*, Kaos Yayınları, İstanbul, 1998, s. 107, 119, 140-141.

¹⁸⁷ Friedrich Engels, *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*, Sol Yayınları, Ankara, 2004, s. 81-82.

mülkiyeti sonlandırmakla birlikte kolektif mülkiyet kurarak bunları devletin sahipliğine veren ya da vermeyi amaçlayan ve aynı zamanda, mülkiyet kolektivizasyonunu bir sosyalizm olarak sunmaya çalışan uygulama ve değerlendirmelerin sınıfsal özü ve iktisadî amacı ortaya konmuştur:

“Sosyal-demokrat partinin devlet sosyalizmi denen şöyle, mali amaçlarla devlet tarafından devlet sömürüsü sistemi ile, özel girişimcinin yerine devleti koyan ve böylelikle ekonomik sömürü iktidarı ile siyasal baskı iktidarını birleştiren sistemle hiçbir ortak yanı yoktur.”¹⁸⁸

Program taslağında ifade edildiği üzere temel sorun artı-değere kimin el koyduğudur. Sovyet Devrimi ile toprak mülkiyetinin düzenlenmesi tartışmalarındaki tutumuyla Lenin de devlet mülkiyeti tartışmalarına açıklık getirmiştir. Rus Çarlığı'na ait devlet arazileri ile kilise ve manastırların, feodal mülkiyet ilişkilerinin kurumları olarak, zorluluk yoluyla kamulaştırılmaları gerektiğini belirten Lenin, küçük arazilerdeki bireysel mülkiyetin devletleştirilmesine karşı çıkar. Lenin'e göre, 'devlet sosyalizmi uydurmacası' altında, toprak üzerindeki küçük özel mülkiyetin devletleştirilmesi yerine, toplumsal gelişmenin çıkarları doğrultusunda özel mülkiyet haklarının korunmalıdır. Lenin, üretim araçları ve mülkiyet üzerinde devlet mülkiyetinin, her zaman, özel mülkiyet karşısında ileri nitelikli olarak değerlendirilemeyeceğini ortaya koymuştur.¹⁸⁹ Lenin devlet sosyalizmiyle siyasetin, fırsatçılığa (opportunism), reformculuğa ve sosyal tamirciliğe indirgenmekte olduğu görüşünü dile getirmiştir.¹⁹⁰

Lenin'e göre, uzlaşmaz sınıf karşıtlığının ürünü, bir sınıfın iktidar aygıtı ve örgütlenmesi olan devletin, üretimde, sanayide ve ekonominin diğer alanlarında planlayıcılığına bakarak, fakat artı-değere el koymasını görmezden gelerek tekelci devlet kapitalizmini, devlet sosyalizmini olarak tanımlamak bilimsel bir tutum değildir.¹⁹¹ Lenin, toplumsal adalet, paylaşım gibi kılıflarla gizlemeksizin, yalın bir gerçeği, üretilen artı-ürüne kimin ve nasıl el koyacağı sorununa gönderme yapmıştır.

Lenin, Türkiye'ye benzer tarihsel koşullardaki bir ülkede, Rusya'da sosyalist bir devlet örgütlenmesi gerçekleştirmeyi amaçlayan bir devrime önderlik etmiştir. İç ve dış savaş, kıtlık, kuraklık, işgücü yetersizliği, sanayisizlik, emek ve mülkiyet sorunlarıyla boğuşan Rusya'da, yarı-sömürge koşullarındaki bir feodal devletten

¹⁸⁸ Marx – Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, s. 84.

¹⁸⁹ V. İ. Lenin, *Tarım Sorunları-1*, çev. Serpil Güvenç, Sol Yayınları, Ankara, 1976, s. 307-308.

¹⁹⁰ V. İ. Lenin, *Marx, Engels, Marksizm*, çev. Vahap Erdoğan, Sol Yayınları, Ankara, 2006, s. 121.

¹⁹¹ Lenin, *Devlet ve Devrim*, s. 89.

sosyalist bir devlet örgütü ve toplum modeli yaratmak güç bir sorundu. Stalin, Lenin döneminde uygulanan Yeni Ekonomi Politikası'nda (NEP) iktisatta devlet kapitalizminin kaçınılmazlığını dönemin koşulları ve olanaklarıyla değerlendirmiştir. Stalin'e göre dönemin siyaset ve uygulamaları bir geçiş döneminin ürünüdür. Sosyalizmden sapma değil, sosyalimi kurma yolunda bir ara aşamadır:

“1921 yılında, sanayimizin pek az gelişmiş olduğunu ve köylülüğün mamul maddeye ihtiyacı olduğunu, onun (sanayinin) bir çırpıda kalkındırılmayacağını, işçilerin bilinen koşullar yüzünden sanayi için çalışmaktan ziyade çakmak yaptığını bal gibi bilen Lenin, bütün olanaklar içinde en iyisinin, yabancı sermayeyi çekmek, onun yardımıyla sanayiye işler hale getirmek, yani devlet kapitalizmini getirmek ve onun sayesinde Sovyet iktidarı ile kırım işbirliğini sağlamak olduğu görüşündeydi. Bu yol, o sıralar kayıtsız şartsız doğrudu, çünkü o sıralar sanayimiz hasta yatağında yattığından, ulaştırma sistemi hiç ya da neredeyse hiç çalışmadığından ve yakacak sıkıntısı olduğundan, köylülüğü memnun etmenin başka olanağı yoktu.”¹⁹²

Devlet kapitalizmi, Rusya'da, sosyalist devlet kuruculuğu sırasında uygulandı. 1918 yılının siyasi, askeri ve iktisadi koşulları Sovyet Devrimi önderlerine devlet kapitalizmini dayatmıştır. Tarihsel koşulların dışında bir iktisat siyaseti izlemek, bir devletçilik anlayışı oluşturmak ve bu devletçilik anlayışı üzerinden bir devlet örgütlenmesi yaratmak söz konusu olamazdı. Maddi koşullar, anlayışı biçimlendirmiş, devlet örgütlenmesi modeli maddi koşullarla şekillenmiştir. Lenin'in deyişiyle, “merkezî, hesaplı, kontrollü ve sosyalleşmiş” bir iktisat ve toplum düzeni olan devlet kapitalizmi, sosyalist devletin, ekonomide küçük ve orta ölçekteki özel kapitalist üretimin toplumsallaşması; büyük üretiminin güçlenmesi ve merkezileşmesi sağlanmıştır. Küçük ölçekli üretimdeki üretim karmaşası sonlandırılarak, ekonominin devlet tarafından düzenlenmesine olanak tanınmıştır. Üretimin ve değişimin toplumsallaşması ve kapitalist işletmelerin de planlama ilkesine bağlanması gerçekleştirilmiştir.¹⁹³ Daha yalın bir ifadeyle, özel sermaye unsurları ile devlet kolektivizmi, ülkede daha ileri üretim ilişkilerini gerçekleştirmek üzere bir plan dâhilinde, kamu gücünün etki, yetki ve yönlendirmesiyle birleştirilmiştir.

¹⁹² Stalin, *SBKP(B) XIV. ve XV. Parti Kongre Raporları*, çev. İsmail Yarkın, İnter Yayınları, İstanbul, 1993, s. 96.

¹⁹³ SSCB Bilimler Akademisi Uzak-Doğu Enstitüsü, *Leninizm ve Modern Çin*, çev. Selim Hancılar, Konuk Yayınları, Temel Yayınlar, Ankara, 1976, s. 176-181.

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET TÜRKİYE'SİNDE DEVLET VE DEVLETÇİLİK TARTIŞMALARI

2.1. 1919-1929 DÖNEMİNDE DEVLET VE DEVLETÇİLİK

Balkan savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'yla büyük kayıplara uğranılsa da, İttihatçılar döneminde ortaya çıkmaya başlayan Türk millî burjuvazisinin devletin koruması altında güçlendirilmesi gerekliydi. İttihat ve Terakki döneminde uygulamaya başlayan millî iktisat siyasetiyle ortaya çıkan Türk burjuvazisi bürokrasinin koruyuculuğunu ve desteğine her zaman gereksinmiştir. Yeni ortaya çıkan Türk burjuvazisi, dağılan imparatorluk yapısında, işgale uğrayan ülke topraklarında millî sermaye, Ankara'da somutlaşan yeni devlet örgütlenmesini kendi varlığının güvencesi olarak görmüştür. Fakat tarihsel rolünü oynayacak keyfiyet ve kemiyette bir Türk burjuvazisinden henüz söz etmek ele alınan dönem için mümkün değildir. Bu kapsamda, Kadrocuların sıklıkla üzerinde durdukları, sınıfsallık değil, devletin sınıflardan üstün ve sınıf çatışmasından uzak bir konumda olduğu tezi bir ölçüde bu gerçekliğin yansımasıdır.

Yeni Türk devletinin kuruluşunda burjuvazinin tarihsel rolünü, Avrupa toplumlarındakinden farklı olarak, bürokrasi (asker-sivil-aydın zümresi) gerçekleştirmiştir. Devlet örgütlenmesinin, İstanbul ve Anadolu'daki asker ve sivil bürokratlarca inşa edilmesi süresince, devlet sosyalizmi bir iktisat siyaseti olarak benimsenmiştir. Türk Devrimi'nin önderleri devlet sosyalizmi kavramını 1919-1923 yılları arasında yeni devletin devlet anlayışı ve iktisat siyasetini tanımlamak için kullanmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Havza'da görüştüğü bir Sovyet temsilcisine, Türk Devrimi'nin devlet örgüt biçiminde Rusya'nın sovyetler (şûralar) modelini örnek aldığını ve bunun bir "devlet sosyalizmi" olduğunu söylemektedir.¹⁹⁴ Liselerde okutulan *Tarih* ders kitaplarında Türk Devrimi'nin hedeflerinin Sovyet Rusya ile tam benzerlik gösterdiğini teyit eden şu ifadeler yer almıştır:

"Anadolu'da ortaya çıkan silahlı millî ayaklanma hareketi siyasî konum ve hedeflerde Sovyet Rusya'yla tam benzerlik arz ediyordu."¹⁹⁵

¹⁹⁴ Ertürk, a.g.e., s. 318-319.

¹⁹⁵ *Tarih*, C. IV, s. 59.

Türkiye ile Rusya'da iktisadî ve toplumsal koşullarıyla birlikte, tarihsel olarak da benzerlik içindeydi. Rusya'da gerçekleşen Bolşevik Devrimi'nin siyasal ve örgütsel açıdan Türk Devrimi'ni etkilemiştir. Sovyet modeli üzerinden girilen devlet sosyalizmi tartışmaları TBMM ve Ankara Hükûmeti çevrelerinde ele alınarak tartışılmıştır. Kurtuluş Savaşı ve Türk Devrimi'ne önderlik edenler devlet sosyalizmini devletçilik olarak tanımlamışlar ve bu tanımlarında yeni bir devletin kuruluşu ve sınıfsal dayanaklarıyla biçimlenmesi sürecine özellikle vurgu yapmışlardır. Tarihsel materyalizm çerçevesinden, devlet sosyalizmi tanımının ortaya çıkışı ve işlevi konusunda yapılan tanım ve açıklamalarla da uyum içinde olduğu görülmektedir. Kurtuluş Savaşı koşullarında, 1920'de, TBMM'de bazı milletvekillerinin Sovyet Rusya'daki gibi, "Halk Şuralar (Sovyetler) teşkilatı yapmak istedikleri" bilinmektedir.¹⁹⁶ 1921 Anayasası, Sovyetler modelinde şûralar ve nahiyelere dayalı bir örgütlenme biçimini öngörmekteydi.

1921 yılında, Ankara Hükûmeti'nin izlediği siyasete ilişkin konuşan İktisat Bakanı Celâl (Bayar) Bey'e göre, devlet sosyalizmine karşı olanlar, bireysel girişimciliğin güçlü ve sermayenin fazla olduğu kapitalist devletlerdir. Türkiye'de, Tanzimat'tan beri izlenen yanlış gümrük ve iktisat siyaseti sonucu fertler ve sermaye eşit olmayan koşullar altında baskılanmış ve rekabette eşitlikten geri kalmıştır. Dolayısıyla devlet sosyalizminin yararlarının, Anadolu'nun farklı yerleri gezildiğinde rahatlıkla görülebileceğini belirtmektedir.¹⁹⁷ Yunus Nadi ise 18-19 Kasım 1922 tarihlerinde bir Sovyet yetkilisiyle yaptığı görüşmede "devlet sosyalizmine dayalı bir cumhuriyet kurulduğunu" anlatılmıştır.¹⁹⁸

Devletçiliğin bilimsel dildeki karşılığının devlet sosyalizmi olduğu görüşünde olan Mahmut Esat Bozkurt'a göre devletçilik devlet sosyalizmi demektir.¹⁹⁹ Devlet sosyalizmini, "özel mülkiyeti tanıyan, fakat insanın insan tarafından sömürülmesini önlemek ve milli kalkınmayı başarmak için devletin ekonomik işlerde kontrol ve teşebbüs hak ve yetkilerini kabul eden bir sistem"²⁰⁰ olarak tanımlayan Bozkurt, bu sistemde sosyal haksızlıkları önleyecek olan gerekli tedbirlerin alındığını dile getirmiştir. Fakat komünizmden farklı olarak, devlet sosyalizminde özel mülkiyeti ve rekabeti koruduğunu, bu korumayı da bunların medeniyetin ilerlemesi için korunmalarının bir gereklilik olduğunu belirtmiştir.²⁰¹ Ancak yine de devlet

¹⁹⁶ Rasih Nuri İleri, *Atatürk ve Komünizm*, Scala Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 172-173, 182.

¹⁹⁷ Özel Şahingiray, (ed.), *Celal Bayar'ın Söylev ve Demeçleri, Ekonomik Konulara Dair, 1921-1938*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1999, s. 19-20

¹⁹⁸ Mehmet Perinçek, *a.g.e.*, s. 38.

¹⁹⁹ Mahmut Esat Bozkurt, *Atatürk İhtilâli*, C. I, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003 (1940), s. 204.

²⁰⁰ *A.g.e.*, s. 196-197.

²⁰¹ *A.g.e.*, s. 198.

sosyalizminin Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullarda en uygun ve uygulanabilir bir iktisat politikası olduğunu dile getirmiştir.²⁰² Çünkü Bozkurt'a göre, Türkiye sosyal ve ekonomik kalkınmasını devlet sosyalizmi ile sağlamıştır.²⁰³ Bozkurt bu tanım ve gerekçeleri sıraladıktan sonra, "mutedil devletçilik" olarak ifade edilen devlet sosyalizminin iktisat siyasetini açıklamıştır: Devletin ekonomik hareketlerdeki şiddetli denetim yetkisinin sömürünün üstesinden gelen en etkin bir silâh olduğunu, bu iktisat siyasetinin ferdin fert tarafından sömürülmesini engelleyecek tedbirleri aldığını ifade etmiştir. Türkiye'de devletin, memleketi şimendiferlerle, yollarla, kanallarla, fabrikalarla imar etmesi, sömürge durumundan kurtulması için sanayisini kurması, ziraatını geliştirmesi, uluslararası ticaretine genişlik vermesi için devlet sosyalizmini kabul etmesi kaçınılmaz ve bir o kadar zorunluydu. Nitekim devlet sosyalizminin uygulanmasıyla bu sayılanları gerçekleştirdiğini, devamını da getireceğini söyleyerek, dışa karşı gerekli korumanın sağlandığını, hem para hem de bilgiyi bularak gereksinilen işlerin başarıldığını dile getirmiştir.²⁰⁴

Munis Tekinalp (Moiz Kohen) özellikle sanayi alanında gerçekleştirdiği yatırımlar ve işletmeler yoluyla örgütlediği iktisat yaşamıyla devletin hem sermaye bulan ve biriktiren hem müteahhitlik yapan hem de tacirlik yapan devletçiliğin Türkiye'de gerçek bir devlet sosyalizmi biçimi aldığı görüşündedir.²⁰⁵ Şükrü Kaya, "...birtakım iktisadî teşebbüslerin devlet tarafından yapılması" olarak açıkladığı devlet sosyalizminin mutedil devletçilikle eşanlamda kullanılmaktadır.²⁰⁶ Celâl Nuri İleri de hafif, mütedil devletçiliği devlet sosyalizmi olarak açıklamaktadır.²⁰⁷

Reşat Kaynar, 1932 yılında, Atatürk'ün bir toplantı sonrası çevresindekilerle söyleşirken, Türk Devrimi'ni devlet sosyalistliğiyle eş tutan sözler söylediğini aktarmaktadır.²⁰⁸ Aynı yıllarda, resmî ders kitaplarında devlet sosyalizmine ilişkin tutumun bundan farksız değildir. Ortaokullarda okutulan *Medenî Bilgiler* ders kitabında Atatürk, insanlar arasında ırk, renk, dil, ahlâk, sınıf ve derece gibi ayrımların ortadan kaldırılarak bir dünya birliğine ancak "devlet sosyalistliğine yaklaşılarak" varılabileceğini yazmıştır.²⁰⁹

²⁰² A.g.e., s. 196-198.

²⁰³ A.g.e., s. 204.

²⁰⁴ A.g.e., s. 204.

²⁰⁵ Tekinalp (Alptekin), *Kemalizm*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1998 (1936), s. 228.

²⁰⁶ Doğan Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni*, C. I, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 449.

²⁰⁷ Celâl Nuri İleri, *Devlet ve Meclis Hakkında Musahabeler*, Emre Yayınları, İstanbul, 2007 (1932), s. 105.

²⁰⁸ Reşat Kaynar, "Atatürkçülük ve Din Adamı", *Atatürkçülük Nedir*, Varlık Yayınları, Ankara, 1982, s. 124.

²⁰⁹ A. Âfetinan, *Medenî Bilgiler ve M Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, Ankara, 1998, s. 72, 527.

Devlet sosyalizmi, o günün koşullarında bir taktik değil, fakat henüz merkezî bir güce sahip olmayan devletin ve yine gereksinme duyduğu millî sermayenin ve özel girişimcinin palazlanmasını sağlamak amacıyla bir tarihsel zorunluluktur.

Kadrocular devlet sosyalizmine eleştirel yaklaşmaktadır. Devlet sosyalizmi üzerinden devletin ve CHP'nin devletçilik anlayışını eleştirmişlerdir:

“Bugün Türkiyede resmî ülemanın anladığı devletçilik telâkkisi, devlet sosyalizminden, başka bir tâbirle, müdahalecilikten başka bir şey değildir. Bu ülema, fert faaliyetlerinin esas kalmasını ve devletin ancak bazı nafıa işlerini üzerine almasını muvafık görüyorlar. Bizce bu nevi bir devletçilik bir içtimaî sistem olmaktan ziyade bir devlet politikasıdır. Hâlbuki hakikî devletçilik, cemiyetin bünyesinde bir istihaleyi tazammün eden bir sistemin ifadesi olabilir.”²¹⁰

İsmail Hüsrev'e göre, 19. yüzyılda sanayi memleketlerinde yeğinleşen sınıf çatışmaları ve özellikle işçi sınıfının keskinleşen hareketlerinin tehlikeli bir durum yaratması karşısında, kapitalist devlet, işçi hareketlerini bastırmak ve işçilerin refah düzeyini iyileştirmek zorunluluğu karşısında siyasal ve ekonomik yaşama müdahaleye başlamıştır. Toplumsal hareketler ve iktisadi zorunluluklar karşısında liberal devlet düşüncesi, yerini, müdahaleci devlet siyasetine bırakmıştır. İşte, işçi sınıfının yoksulluğu ve başlayan toplumsal hareketlerin nedeninin kapitalizm değil, fakat liberal iktisat olduğu görüşüyle ortaya çıkan bu anlayış, Almanya'da devlet sosyalizmi, diğer memleketlerde müdahaleci iktisat siyasetidir. Millî iktisat konularıyla da ilgilenen devlet sosyalizmi doğrultusunda, örneğin Almanya'da, “menafi umumiyeye hâdim işlerin devlet tarafından idare olunması” talebiyle devletleştirmeler de yapılmıştır.²¹¹

Kadrocular devlet sosyalizmini bayağı bir müdahalecilik olarak görmektedirler. İsmail Hüsrev, devlet sosyalizminin, sermayedar sınıfı ile işçi sınıfı arasındaki ilişkileri düzenlemeyi kendisine hareket noktası aldığını söylemiştir. Bu anlamda yöneltilen eleştiri, devlet sosyalizminin özel mülkiyete dokunmadığı, bireyciliği olduğu gibi koruduğu yönündedir.²¹² Devlet sosyalizminin, komünizmin kolektivizmine de karşı olduğu belirtilerek, Sovyet modeli, Sovyet Devleti'nin

²¹⁰ İsmail Hüsrev, “Millî kurtuluş devletçiliği”, *Kadro*, Sayı: 19, Haziran 1933, s. 25-26.

²¹¹ *A.g.e.*, s. 24-25.

²¹² *A.g.e.*, s. 26.

'kapitalizm yolunda' olduğu, devlet sermayedarlığı ve devlet kapitalizmi olarak eleştirilmiştir.²¹³

2.2. 1929-1936 DÖNEMİNDE DEVLET VE DEVLETÇİLİK

İttihat ve Terakki Partisi döneminde ortaya benimsenen ve uygulamaya konulan millî iktisatçılık Türkiye'ye özel koşulların bir sonucu olarak, devletin müdahale ve teşvikini esas alan bir devletçilik anlayışıdır.²¹⁴ Cumhuriyetin ilk yıllarında da etkisini sürdüren millî iktisat anlayışıyla millî ekonominin kurulması ve millî burjuva sınıfının yaratılması amaçlanmıştır.

Türkiye'de 1929 yılına kadar devletin iktisat siyasetinde, İzmir İktisat Kongresi'nde (1923) kabul edilen liberalizm etkili olmuştur. İzmir İktisat Kongresi kararları incelendiğinde, iktisadî yaşamın canlılığı, ekonominin işlerlik kazanması, ülkenin kalkınması ve bayındırlığı için devletin koruyucu, örgütleyici ve özel girişimin önünü açan iktisat siyaseti benimsenmiştir. Kongre'nin, Lozan Konferansı'nın ara verildiği bir tarihte toplanarak özellikle "ecnebî sermayesine aleyhdar değiliz" vurgusu, yeni devletin özel ve yabancı sermayeye karşıt olmadığını, kapitalist düzenden ayrılmak istenilmediğini göstermektedir.²¹⁵ Fakat yine de, mutlak bir liberalizm siyaseti uygulandığından söz edilemez. Devletin, daha çok siyasal ve diplomatik nedenlerle iktisat yaşamına doğrudan değil, şirketler yoluyla dolaylı bir katılımı söz konusudur.²¹⁶ Özel girişimin ve girişimcinin hâmisi ve müşevviği olduğu liberal iktisat siyaseti 1929 yılına kadar uygulanmıştır.

1929-1934 yılları devletçiliğin bir geçiş dönemidir ve dönemin devletçilik anlayışı "mütedil devletçilik" olarak adlandırılmaktadır.²¹⁷ 1929 yılı devletin iktisadî müdahale ve girişimleri için önemli bir tarihtir. 1929 yılında yaşanan uluslararası krizin yarattığı sarsıntı, sermaye kıtlığı, özel girişimcinin tedirginliği ile piyasa ve yatırımlarda görülen durgunluk sonucunda hükûmet, devletin doğrudan katılım ve yatırım yapmasını kararlaştırmıştır.²¹⁸ Devletin iktisadi müdahale ve girişimler için harekete geçmesinde tek neden 1929 Dünya Buhranı'nın yarattığı sarsıntılar değildir. Türkiye Cumhuriyeti'nin imzaladığı Lozan Antlaşması, kapitülasyonlar ve

²¹³ Burhan Asaf, "Bir İcmal", *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 35.

²¹⁴ Korkut Boratav, "Türkiye'de Devletçilik", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. II, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s. 412.

²¹⁵ A. Afetinan, *İzmir İktisat Kongresi*, Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s.20, v.d.

²¹⁶ Boratav, "a.g.m.", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. II, s. 413.

²¹⁷ Afetinan, *Medenî Bilgiler ve M Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, s. 449; Ahmet Hamdi, "Buhranlar ve İnkılaplar telâkkisi", *Kadro*, Sayı: 21, Eylül 1933, s. 50.

²¹⁸ Mustafa Kemal Atatürk'ün, ABD Ticaret Müsteşarı Dr. Klein ile yaptığı 9 Kasım 1930 tarihli görüşme tutanağından. Bkz. Bilal Şimşir, *Atatürk Dönemi-İncelemeler*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, s. 214.

diğer birtakım imtiyazların kaldırılması için 5 yıllık bir geçiş süreci tanımlamış, süreç birtakım sınırlamaları beraberinde getirmişti. Lozan Antlaşmasına bağlı olarak tanzim ve imza edilen Ticaret Sözleşmesi'yle Türkiye, 1929 yılına dek millî ekonomisini koruma, gümrük siyasetini belirleme ve gümrük tarifelerini değiştirme haklarından yoksun bırakılmıştı. Tanınan 5 yıllık sürenin son bulunduğu 1929 yılında Türkiye ekonomide gerekli düzenlemeler yapma ve kararlar alma hakkını elde etmiştir. Türkiye'nin 1929 yılında sınırlamaların kalkması ve Dünya Buhranı karşısında devlet, iktisat yaşamında doğrudan etki ve etkinliğini sağlayacak iktisadi, hukuki ve siyasi karar ve uygulamalarla harekete geçebilmiştir.²¹⁹ 1932 yılından sonra yabancı sermaye üzerine bazı kısıtlamalar getirilmiş, denetlemeler sıklaştırılmış; yabancı şirketler devletleştirilmiş; tarımsal ve sınaî ürünlerin fiyatları ile faiz oranları devlet tarafından belirlenmeye başlanmış ve özel şirketlerin işletimine verilen devlet tekelleri ve deniz ulaşımında devletleştirmeler yapılmıştır.²²⁰ Birinci Sanayi Planı'nın 17 Nisan 1934 tarihinde kabulüyle devletçilik geniş kapsamlı bir plan dâhilinde uygulamaya konulmuştur.²²¹ 1934 yılından itibaren başlayan dönemde devletçilik anlayış ve uygulamaları iktisat siyasetinde geçerli olmuş, devletçilik siyaseti 1945 yılına dek sürmüştür.²²²

Dünya Buhranı sonrası devletçi iktisat siyasetinin benimsenmesi sonucu devletçiliğin gerekliliği tartışmaları bir kenara bırakılmıştır. Geline aşamada, devletin ne kadar müdahale edeceği değil, devlet müdahalesinin nasıl olacağı tartışılmaktadır.²²³ Devletçiliğin içeriği ve uygulanmasına ilişkin yapılan tartışmalar rejimin çizdiği sınırlar dâhilinde yürütülmüştür. Fakat devletçilikle ilgili çizilen sınırlar, diğer ilke ve siyasetler üzerine yapılan tartışmalar dikkate alındığında daha esneklerdir.²²⁴ Ortaya konulan devletçilik tanım ve yorumları, her ne kadar hepsinin devlet ve parti tarafından kabul edildiği anlamına gelmese de, yine de verimli bir tartışma ortamının oluşmasına izin verdiği görülmektedir. Öne sürülen tezler, farklı bir devlet ve devletçilik anlayışını değil, CHP'nin devlet ve devletçilik anlayışını yorumlayan ve geliştiren içeriğe sahiptir. İleri sürülen tezlerin kapsamı, rejimin vesayeti ve müsaadesi ile sınırlıdır.

²¹⁹ Yüksel Ülken, *Atatürk ve İktisat*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1981, s. 101; Durmuş Yalçın vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, C. II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2005, s. 323.

²²⁰ Halit Erdem Oksaçan, *Cumhuriyet Devrimi Dosyası*, AsyaŞafak Yayınları, İstanbul, 2011, s. 118-19.

²²¹ Yalçın, a.g.e., s. 325, 326.

²²² Oksaçan, a.g.e., s. 119.

²²³ Mehmet İlhan, "Halkın Karşısında Bürokrat", *Kadro*, Sayı: 22, Teşrinvevvel 1933, s. 38.

²²⁴ İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Uygulamaya Geçerken Türkiyede Devletçiliğin Oluşumu*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayını, Ankara, 1982, s. 79-80.

2.2.1. CHP'nin Devlet ve Devletçilik Anlayışı

Türk Devrimi'nin siyasal ve toplumsal koşullar gereği liberal iktisat siyasetini uygulamışsa da, Cumhuriyet'i kuranların iktisadî görüşünün ağırlık noktasını devletçilik oluşturmuştur. Devletçilik siyasetinin takibinde toplumsal dinamikler ana etkendi. Fakat bunda Mustafa Kemal Atatürk'ün devletçi dünya görüşünün yeri ve etkisi de son derece önemlidir. 1930'da çıktığı yurt gezilerinin Mustafa Kemal Paşa üzerinde bıraktığı etkinin devletçilik siyasetinin izlenmesinde belirleyici olduğuna ilişkin görüşler ileri sürülmüştür.²²⁵ Oysa felsefe olarak, 1930'dan çok önce, Atatürk'ün sosyalist fikirlerle ilgilendiği bilinmektedir. 1903 tarihinde not defterine yazdığı "Evvelâ sosyalist olmalı, sonra maddeyi anlamalı" cümlesi, daha genç bir askerî öğrenciyken dünya ve doğayı yorumlarken felsefe olarak sosyalizme ilgisini göstermektedir.²²⁶

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 13 Eylül 1920 tarihinde sunduğu Halkçılık Beyannamesi²²⁷ ile 17 Şubat 1923 tarihinde İzmir İktisat Kongresi'ni açış konuşmasında Atatürk iktisadî ve ticarî konularla ekonomiye ilişkin görüşlerini dile getirmiştir. Mustafa Kemal Paşa'ya göre, devletin ekonomideki doğrudan iştirak, teşebbüs ve müdahaleleri asla fertlerin mülkiyet ve hürriyetini tahdit ve yok edemez.²²⁸ Bu dönemde yapılan eleştiriler Avrupa sermayesine değil, emperyalizme ve kapitülasyonlara yöneliktir. Türkiye'de iktisadî örgütlenmenin yetersizliği ve Avrupa sermayesi karşısında güçsüz, dağınık ve korunmaya muhtaç olduğu ifade edilmiştir. Bu maksatla, devletleştirmelerin fertlere ve sermayeye gerekli korumayı ve hizmeti sağlamaya yönelik olduğu dile getirilmiştir:

"İktisadi hayatımızın belli gayelere yöneltilmesi ve süratle olgunlaşması ve ilerlemesi için alınacak tedbirler arasında, memleketimizde Avrupa rekabeti yüzünden mahvedilmiş be şimdiye kadar ihmal edilegelmiş olan zirai sanayiimizi canlandırmayı ve asri iktisadi vasıtalar ile teçhiz etmeyi ehemmiyetle nazari dikkatte tutacağız. Gerek ziraat ve gerek memleketin serveti ve genel sıhhati bakımından ehemmiyeti muhakkak olan ormanlarımızı da asri tedbirlerle iyi halde bulundurmak, genişletmek ve azami fayda temin eylemek, esas ilkelerimizden biridir. İktisadî siyasetimizin mühim

²²⁵ William M. Hale, "Devletçiliğin Değerlendirilmesi, Kaynakları ve Amaçları", çev. Hamit Çalışkan, *Türkiye İş Bankası Uluslararası Atatürk Sempozyumu (17-22 Mayıs 1981) Bildiriler ve Tartışmalar*, s. 696.

²²⁶ Ali Mithat İnan, *Atatürk'ün Not Defterleri*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1998, s. 31; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. I, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998, s. 15.

²²⁷ *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. IX, s. 323-327.

²²⁸ Afetinan, *İzmir İktisat Kongresi*, s. 58-70.

gayelerinden biri de, genel menfaatları doğrudan doğruya alakadar edecek iktisadi müesseseleri ve teşebbüsleri mali ve fenni kudretimizin müsaadesi nispetinde devletleştirmedir.”²²⁹

Atatürk'e göre devletçilik, millî varlık ve bağımsızlık için olmazsa olmaz bir siyasettir. Bağımsızlığın ancak maliyenin bağımsızlığıyla mümkün olacağını, bu bağımsızlığın olmaması durumunda devletin bütün kurumlarının felç olacağını belirtmiştir. Devletin varlığı ve biçimlenişi maliyenin gücü ile gerçekleşmektedir.²³⁰

Dünya Buhranının patlak verdiği ve Lozan'dan kaynaklı sınırlamaların sona erdiği 1929 yılı, iktisat sahasında liberal iktisat siyasetinin terk edildiği ve hatta liberalizme karşı tutum takınıldığı bir yıl olmuştur. Atatürk'ün, devletin iktisadî hayatta doğrudan doğruya yer alabileceğine ilişkin yaklaşımı 1930 yılında, Serbest Cumhuriyet Partisi Programı'nın beşinci maddesine yaptığı eklemelerde görülmüştür. Atatürk, 11 Ağustos günü yaptığı müdahaleyle, Serbest Cumhuriyet Partisi'nin ilgili maddesinde geçen, “Fırka, vatandaşların refahına, malî ve iktisadî her türlü teşebbüslerine engel olan hükûmet müdahalelerini kabul etmez. Memleketin iktisadî hayatının inkişafında her türlü teşebbüs erbabının zahiridir. Liman inhisarları kaldırılacaktır” ifadesine, “Cumhuriyetin menfaatleri için girişilmesi icab eden iktisadî işlerden fertlerin kuvveti gayri kâfi görüldükçe devlet doğrudan doğruya teşebbüs alır”²³¹ şeklinde bir ekleme yapmıştır. Atatürk'ün, program taslağına yaptığı bu ek, 1930'ların devletçilik siyasetini gösteren bir açıklamadır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin İzmir İl Kongresi'nde yaptığı konuşmada Atatürk, Parti'nin izleyeceği siyasetin devletçilik olduğunu belirtir ve iktisadî konularda devletin yapması gerekenleri şu sözlerle açıklamıştır:

“Fırka'mızın takip ettiği program, bir istikametten tamamıyla demokratik halkçı bir program olmakla beraber, iktisadi bakımdan devletçidir. Bu itibarla Fırka'mıza dayanan Cumhuriyet hükümetinin her açıdan vatandaşların hayatıyla, geleceğiyle ve refahıyla alakadar olması tabiidir. Halkımız tabiat olarak devletçidir, ki her türlü ihtiyacı devletten talep etmek için kendisinde bir hak görüyor. Bu itibarla milletimizin tabiatı ile Fırka'mızın programında tamamıyla bir mutabakat vardır. Bu istikametten yürüyeceğiz ve muvaffak olacağımızda şüphe yoktur.

²²⁹ Mustafa Kemal Atatürk, “Meclis'in Üçüncü Toplantı Yılıni Açış Konuşması”, 1 Mart 1922, **Atatürk'ün Bütün Eserleri**, C. XII, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s. 280.

²³⁰ Arı İnan, **Düşünceleriyle Atatürk**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 123.

²³¹ Ali Fethi Okyar, **Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğru, Nasıl Fesh Edildi?**, İstanbul, 1987, s. 56-58.

Değerlendirmeleriniz içinde iktisadi sahada çok pratik noktalara temas ettiniz. Mesela, kooperatifler. Şurada burada halk veya aydınların teşebbüsü ile fiil sahasına geçen kıymetli neticeler görülmektedir. Hükümetimizin de teşebbüsleri takviye etmesi lazımdır. Cumhuriyet hükümeti bu lüzumu tabii idrak etmektedir. (...)

Arkadaşlar, eğer bugüne kadar iktisadi sahada arzu ettiğiniz derecede büyük büyük muvaffakiyetler görülmüyorsa, bunu tabii bulmak lazımdır. Bu demek değildir ki, Türk milleti iktisat sahasında kabiliyetsizdir. Bunu belki diyenler vardır. Fakat bunlar Türk milletinin hakiki tarihini bilmeyenler ve onu hakiki kıymetiyle tanımamış olanlardır. Bütün insanlığa ziraatı, sanatı ilk öğreten Türk milletidir. Türk milletinin dünyaya mürebbilik etmiş olduğuna artık hakiki âlimlerin şüphesi kalmamıştır.

Türk milletinin bundan sonra da layık olduğu derecede iktisat sahasında yükseleceğine kimsenin şüphesi olmamalıdır. Fırka'mızın vazifesi bu hedefe bir an evvel erişebilmek için millete yol göstermek ve yardım etmektir.²³²

Devletçilik ilkesini yalnızca bir iktisat siyaseti olarak değil, hayatın her alanında milleti sevk, tanzim ve idare eden bir anlayış olarak görülmektedir. Geçmiş yıllarda iktisadi anlamda arzu edilen ölçüde başarılı olunmadığına yönelik yapılan vurgu liberalizme yöneltmiş bir eleştiri, parti ve devlet siyaseti için yapılmış bir özeleştirmedir. Liberal iktisat siyasetinin uygulandığı geçmiş yıllarda başarılı olunamadığı ve bundan vazgeçilerek devletçiliğin benimsendiği açıklanmıştır.

Atatürk, iktisat alanında fertlerin ve şirketlerin, devlet teşkilâtına göre güçsüz ve yetersiz olduğunu belirtmiştir. Serbest rekabetin sakıncaları karşısında fertler ve şirketler elde etmek istedikleri menfaatleri elde edememektedir. Bu gibi işlerde güçlü örgütlere ihtiyaç vardır. Devletin iktisattaki yeri ve etkisinin gerekli ve kaçınılmaz olduğu belirtilmektedir. Mustafa Kemal Atatürk'e göre, devletin siyasî ve fikrî konularda olduğu gibi iktisadî alanlarda da nâzım vasfı kabul edilmelidir. Nitekim bu hususta genel olarak uzlaşmaya varılmıştır. Fakat asıl sorunun, devleti ferdin yerine geçirmemek olduğunu işaret etmiştir. Atatürk, "Ferdiyet inkişafının, mâni karşısında kalmaya başladığı nokta, devlet faaliyetinin hududunu teşkil eder" diyerek devletçilik anlayışının sınırını çizmiştir.²³³

²³² Mustafa Kemal Atatürk, "Cumhuriyet Halk Fırkası İzmir Vilayet Kongresi'nde Konuşma", **Atatürk'ün Bütün Eserleri**, C. XXV, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009, s. 67, 69. (27 Ocak 1931)

²³³ Âfetinan, **Medenî Bilgiler ve M Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, s. 47.

Atatürk tarafından sınırları çizilerek tanımlanan ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1930'lu yıllarda izleyicisi ve uygulayıcısı olduğu devletçilik siyaseti, Ağustos 1930'da Ankara-Sivas demiryolunu açış konuşmasında, Başbakan İsmet İnönü tarafından, "Biz iktisadiyatta hakikaten mutedil devletçiyiz," açıklamasıyla ilk kez ve resmen dile getirilmiştir.²³⁴ Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1931 Kurultayı'nda Program'a bir ilke olarak girmeden önce devletçilik, İsmet İnönü'nün başbakanlığında kurulan hükûmetin programında yer bulmuştur:

"Cumhuriyetçi ve halkçı bir millî hayatın masuniyet ve inkişafını ve bilhassa siyasî faaliyet ve mücadeleler içinde vatandaş haysiyet ve şerefine müdafaasını bir kelime ile siyasî, millî ve iktisadî inkişaf için ilk şart olan nizamın masuniyetini, kanunları ve hâkimleri[y]le itminân ile adliye müemmen bulunduracaktır. (Alkışlar)

Millî iktisatta mesleğimiz malûmdur. Bizim kanaatımızca Hükûmetin her sahada faaliyeti nihayet millî iktisat için ya bir faide temini, ya bir engelin bertaraf edilmesi gibi bir iktisadî gayeye teveccüh ettirilmek lâzımdır. İktidarımız dâhilinde olan bütün gayretlerimizi bu uğurda sarfedeceğiz."²³⁵

Hükûmet programında iktisadî ilerleme için birinci koşul düzenin korunmasıdır. Devletin iktisat alanında müdahaleciliği, yasalarla pekiştirileceği ifade edilmektedir. Hükûmet programında kullanılan dikkatli ve ölçülü bir kullanılmıştır. Millî iktisadın kurulması için devletin ekonomide doğrudan yer alacağı belirtilmemiş, fakat hükûmetin, millî iktisada yarar sağlamak ya da bu yöndeki engeli ortadan kaldırmak gibi "bütün gayretleri" ortaya koyacağı ifade edilmiştir. Hükûmet programındaki bu kapalı anlatım bir yıl sonra, yerini, Parti programında, devlete ve devletçiliği ilişkin daha açık ifadelerle bırakmıştır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1931 Programı'nda devletçilik şu şekilde açıklanmıştır:

"Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete erdirmek için milletin umumî ve yüksek

²³⁴ Hale, "a.g.m.", *Türkiye İş Bankası Uluslararası Atatürk Sempozyumu (17-22 Mayıs 1981) Bildiriler ve Tartışmalar*, s. 681.

²³⁵ Kâzım Öztürk, *Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetleri ve Programları*, Ak Yayınları, İstanbul, 1968, s. 142-143.

menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde –bilhassa iktisadî sahada- Devleti fiilen alâkadar etmek mühim esaslarımızdandır.”²³⁶

CHP (1931) Programı’nda, hâkimiyetin millet adına TBMM tarafından kullanıldığı ve devletin “güçler birliği” esasına dayalı teşkilatta devlet olduğu ifade edilmiştir. Devletçilik tanımındaysa ferdî mesai ve faaliyetin esas olduğu vurgulanmıştır. Programda; Parti’nin, ferdi dışlayan ve devleti esas alan bir anlayışta olmadığı belirtilerek, dolaylı olarak sosyalist devletçilikten farklılık vurgulanmıştır. Devlet, iktisatta koruyucu konumdadır. Fakat bu koruyuculuğun arka planında, ferdi devlet karşısında güçsüz gören ve devleti yücelten bir anlayış yatmaktadır. Program’da, halkın “ayrı ayrı sınıflardan oluşmadığı” görüşüyle sınıf siyaseti reddedilerek, hiçbir sınıfa ayrıcalık tanınmayacağı belirtilmiştir.²³⁷

Parti’nin 1931 Programı’nda tanımlanan Devletçilik ilkesi, Parti Programını açıklamak üzere verdiği konferansta Genel Sekreteri Recep Peker tarafından ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Peker, devletçiliğin, “her kuvvetli millî kaynağı bağlamak asaleti ve bunun yanında devletin işlemlerini kolaylaştıran bir amelilik” olarak açıklayarak bürokrasinin hantal yapısını dışlayan bir anlayışta olduklarını dile getirmiştir.²³⁸

Recep Peker, Cumhuriyet Halk Partisi’nin devletçilik anlayışının liberalizm ve komünizmden farklılığını özellikle vurgulamıştır. Peker’e göre, Türkiye’deki devletçiliğin, ülkenin bütün üretim araçlarını ve kaynaklarını devletleştiren, serbest ticaret ve mülkiyet haklarını tanımayan, her türlü iktisat faaliyetini kabul etmeyen aşırı devletçilikle karıştırılmayacağını belirtmiştir. Fakat asıl vurguyu liberalizme yaparak, devlet ve devletçilik tanımını ortaya koymuştur. Peker’e göre, dâhilde emniyet ve asayiş sağlama, yabancı devletlerle ilişkileri düzenlemek ve vatan savunmasını sağlamak göreviyle sınırlı şekilde tanımlanan basit devlet anlayışı tarihe karışmıştır. İnsanların artan ve çeşitlenen gereksinimleri, sinai kuruluşlarının nitelik ve nicelik olarak gelişmesi, tarımsal üretim artışı ve ürünlerin çeşitlenmesi, ulaşım yolları ve araçlarındaki ilerleme sonucu ticaret küresel nitelik kazanmıştır. Dolayısıyla yeni iktisadi durum karmaşık ve birbirine bağlıdır. Peker, fertleri ya da şirketleri, belirsiz ve ayrıntılı çalışma gerektiren iktisadî koşullarda yegâne unsur olarak gören, devlet duyarlılığını önemsemeyen ve hattâ bazı durumlarda devletin

²³⁶ Oksaçan, a.g.e., s. 369.

²³⁷ A.g.e., s. 368, 370.

²³⁸ A.g.e., s. 383.

düzenleme ve yönlendirme hakkını tanımayan liberalizmin tarihe karıştığını belirtmiştir.²³⁹

Recep Peker'e göre ekonomik liberalizm, kâr hırsına, işçinin ve üreticinin büyük ölçüde ezilmesine, sınıf çatışmalarına ve dünyanın düzeninin bozulmasına neden olmuştur. Oysa devlet otoritesine gereken önem verilseydi bugün yaşanan sorunların büyük bölümü en alt düzeye indirilebilirdi.²⁴⁰ Bu doğrultuda, Parti'nin; iktisat siyasetinde devletin yapıcı, tanzim ve idare edici bir işlevi olduğunu kabul ettiği açıklanmıştır.²⁴¹ Peker'in sınırlarını çizdiği devletçilik, devletin "istihsalde, imalde ve imarda" etkin ve yetkin olması esasına dayanmaktadır.²⁴²

Dönemin başbakanı İsmet İnönü CHP'nin devletçilik anlayışını, Kadro için yazdığı bir makalede genel çizgileriyle açıklamaktadır.²⁴³ İktisatta devletçiliği bir savunma aracı olarak değerlendiren İsmet İnönü, devletin, asırlardır ihmal ve tahriplerini giderecek ve içinde bulunulan devrin şartların yıkıcı etkilerine karşı duracak güçlü bir devlet yapısı ortaya çıkarmanın ancak devletçilikle mümkün olduğunu belirtmiştir. İnönü, içinde bulunulan devirde en güçlü ve varlıklı devletlerin dahi iktisadı güçlendirmek ve korumak için muazzam tedbirler aldığını belirterek, Cumhuriyet Halk Parti'nin devletçilik ilkesini yerinde ve doğru bir karar olduğunu yazmıştır. Devletçiliğin milletin ilerlemesi ve gelişmesini sağlayan en etkili bir politika olduğunu belirtmiştir. Memleketin gereksindiği sanayinin, kuruluşların, araçların devletin katkısı olmaksızın gerçekleştirilemeyeceğini ifade eden İsmet İnönü, milletin sanayisinin, iktisat düzeninin ancak devletin bütün araç ve olanaklarıyla kurulabileceğini yazmıştır.²⁴⁴

Yazıda, ayrıca, bireyin sanat ve ticarete mutlaka devletin yardımına ve müdahalesine gereksindiğini, türlü krizler karşısında nice kuruluşların devlet sayesinde ayakta kaldığı; tüccarların dara düştüklerinde devlet tarafından özel önlemlerle korunduğu dile getirilmiştir. Devletin gümrükler, inhisarlar ve piyasaya müdahaleler ile ekonominin her alanında en etkili koruma, müdahale ve desteğin sağladığını, bütün bunların devletçiliğin sonuçları olduğu ortaya konulmuştur. İsmet İnönü, bu esaslarla gelecek on sene içinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin devletçiliğinin "(...) memleketteki eserleri ve beynelmilel tesirleriyle 'iktisadiyatta

²³⁹ A.g.e., s. 388-389.

²⁴⁰ Recep Peker, *İnkılâp Dersleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1984, s. 70.

²⁴¹ Oksaçan, a.g.e., s. 390.

²⁴² Peker, a.g.e., s. 102.

²⁴³ Başvekil İsmet, "Fırkamızın Devletçilik Vasfı", *Kadro*, Sayı: 22, Teşrinivevvel 1933, s. 4-6.

²⁴⁴ A.g.e., s. 5.

devletçilik anlayışı'nın en mütekamil ilmi ve şaheseri..." olduğunun anlaşılacağını dile getirmiştir.²⁴⁵

2.2.2. Ahmet Hamdi Başar'ın Devlet ve Devletçilik Anlayışı

İktisadî devletçilik görüşleriyle Kadro'ya yakın bir devletçilik anlayışını savunan Ahmet Hamdi Başar, "Devlet öyle bir (Otoritedir) ki (memur) denilen uzuvları[y]le temsil edilir ve (kanun) denilen kaidelere bağlıdır. Devlet mekanizması, çok güç kurulur ve tanzim ve idare edilir bir şeydir; insanlar en iyi devleti kurmayı hâlâ becerememişlerdir; en iyi devleti en iyi insanların teşkil ettiği, en iyi bir cemiyet vücuda getirecektir. En iyi cemiyet vücuda getirmek gelmek için ise en iyi bir devlet kurulması lâzımdır" diyerek devlete ilişkin görüşünü ifade etmiştir.²⁴⁶ Devletin ortaya çıkışını iktisadi temellerle açıklayarak, iktisadî hayatın tek parçalı bir varlık oluşturduğunu söylemiştir. Ortaya çıkan bu yapı, iktisat hayatını düzenlemek için gereken önlemleri alır, gerektiği durumlarda bu hayatın içine doğrudan girerek görevini yerine getirmektedir ki, bu yapının devlet olduğunu belirtmiştir.²⁴⁷

Devlet ve toplumun karşılıklı ilişki temelinde ortaya çıktığını ve geliştiğini dile getiren Ahmet Hamdi, devletin yalnızca müdahalecilik özelliğiyle tanımlanmasını doğru ve yerinde bulmamıştır.. Ahmet Hamdi'ye göre, "devletin iktisadî işlere müdahalesi" ile "iktisadî devlet" farklı kavramlardır. Devletin iktisadî işlere müdahalesiyle mutlaka iktisadî devletçilik yapılmış olunmayacağını belirterek, bu müdahalenin bazı durumlarda iktisadî devletçilik fikirlerini baltalayabileceğini, dolayısıyla devletin iktisadî işlere müdahale etmeyerek, yani iktisadın işleyiş ve devamlılığı sağlanarak iktisadî devletçilik yapabileceğini görüşünü dile getirmektedir.²⁴⁸ Dolayısıyla müdahalenin iyiliği ya da kötülüğünü değil, müdahaleyi kimin yaptığının önemli olduğunu söylemiştir. Bu noktada devletle ilgili, klasik idarî devlet ve iktisadî devlet ayrımını yapan Ahmet Hamdi, klasik idarî devleti şu şekilde tanımlamıştır:

"Vazifesi asgarî hadde inmiş bir devlet, yavaş yavaş içtimaî vazifeler, malî, hatta iktisadî mülâhazalarla iktisadî işlerde fertlerin serbestçe faaliyetlerini tahdit eden kanunlar koyar, ve tedbirler alır; ve bu suretle iktisadî işlere karışır; ve belki bizzat bazı

²⁴⁵ A.g.e., s. 6.

²⁴⁶ Ahmet Hamdi, *İktisadî Devletçilik*, C. I, Matbaacılık ve Neşriyat Türk A.Ş., İstanbul, 1933, s. 51.

²⁴⁷ A.g.e., s. 63.

²⁴⁸ A.g.e., s. 51-52.

iktisadî işletmeler de yapabilir: inhisarlar şimendiferler, seyrisefain gibi müesseseleri idare etmiştir.”²⁴⁹

Tarihsel bir devlet türü olarak klasik devletin, iktisada müdahalelerinin mutlak anlamda olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir. İdarî devletin iktisadî müdahalelerinin, iktisadın doğal işleyişini ve fertlerin serbest faaliyetini kısıtlaması ve engellemesi nedeniyle her zaman korkutucu olduğunu ifade etmiştir.²⁵⁰ Devlette idariliğin değil iktisadiliğin asıl olduğunu dile getirmiştir.²⁵¹ Ahmet Hamdi Bey idarî devleti ağır işleyen, girişimci ve üretici yönleri eksik bir kurum olarak nitelendirmiştir.²⁵² Klasik devlet tipinin bu anlamda klasik idarî devletten ayrıldığını, fakat devletin iktisadî işlere gelişigüzel karışmasını engelleyen iktisadî devlet ile klasik devletin birbirine benzediğini belirtmiştir. Devleti, tarihsel bir kurum olan klasik biçimiyle değil, iktisadî sınıflara ve iş bölümüne dayalı yeni yapılarla değerlendiren iktisadî devletçiliğin, idarî devlet mekanizmasını geriletme ve görevlerini en alt düzeye indirmek amacıyla olduğunu belirtmiştir.²⁵³

Ahmet Hamdi'nin devletçilik anlayışı; devletin, iktisadî hayatın işleyişine engel olacak unsurların ortadan kaldırılmasına yönelik müdahalenin gerekliliğine dayanmaktadır. Bu anlayış, temelini, iktisadî hayatın başıboş bırakılmayacağı düşüncesinden almaktadır. Ahmet Hamdi Bey, iktisadî hayatın kendiliğinden ortaya çıkmadığını, rastlantısal oluşmadığını, dolayısıyla başıboş bırakılması sonucu toplumsal yozlaşmaların ortaya çıkabileceğini belirterek devletin kurucu ve tanzim edici olduğunu dile getirmiştir.²⁵⁴ Devletin gayesinin, sınırları belirli ülke üzerinde yaşayan yurttaşların, maddî refah ve manevi vasıflarla yüksek bir niteliğe getirmek olduğunu açıklamıştır.²⁵⁵ Devlete tanınan teşkil ve tanzim edici işlevin faşizmde olduğu gibi, idarî devlet aygıtının değişikliğe uğramış bir şekli ve devleti iktisadî inzibat olarak gören hükümet diktatörlüğü olmadığını özellikle altını çizmiştir.²⁵⁶

“İktisadî devletçilik, (faşizm) gibi idarî devlet mekanizmasının bir nevi istihalesinden ibaret ve devletin iktisadî inzibat fikrinden mülhem olan bir nevi (hükümet diktatörlüğü) değildir. Bilâkis **iktisadî devletçilik diktatörlüğü, sureti kat'iyede reddeden, ve gayesi en geniş tarzda halkın müşterek menfaatler ve gayeler uğrunda devlet**

²⁴⁹ A.g.e., s. 52.

²⁵⁰ A.g.e., s. 52.

²⁵¹ A.g.e., s. 57.

²⁵² A.g.e., s. 56.

²⁵³ A.g.e., s. 53.

²⁵⁴ A.g.e., s. 58.

²⁵⁵ A.g.e., s. 63.

²⁵⁶ A.g.e., s. 60.

idaresini, yani kendi idaresini kendisine terkeden hakikî bir nevi (demokrasi) esasına müstenittir. Devlet mekanizması bizzat **halkın malıdır; ve millet ile devlet ayrı ayrı mefhumlar** halinde değildir. Ancak, iktisadî devletçiliğin yapacağı şey, en mütakâmil bir iktisadî uzviyeti yarattıktan sonra, bunu yavaş yavaş ve bir programla halka mal etmektir. En muazzam zannedilen teşkilât ve tesisat dahi, devletçilik programında basit bir madde hâlinde mütalâa olunabilir; ve bunlar teşekkül ve teessüs ettikten sonra hakikî sahipleri olan halka devredilmiştir. Binaenaleyh **her işin büyüğü ve her kuvvetin toplusu ve her işin en fennî ve modern olanı muayyen bir esas ve program dâhilinde biribiri[y]le telif edilmek sureti[y]le, bütün bir memlekette çok hassas ve çok muntazam işlemek istidadına malik olan yeni bir uzviyet meydana getirilmiş olur.** İşte iktisadî devletçilik bu büyük uzviyetin bir parçası halinde milleti de mütalâa ederek, milleti, bu ince ve modern yeni uzviyete intibak ederek onu mükemmelen kullanabilecek derece yükselmiş bir hale getirmek için de çalışır, ve bu suretle **asırlardanberi, milletlerin – parlak nazariyelere rağmen- hiçbir tarihte ve hiç bir memlekette – vasıl olamadığı (hakikî demokrasi) yi tesis etmiştir.**²⁵⁷

Ahmet Hamdi, devletçiliğin ilke ve esaslarını kuramlar ya da günceli kavramayan düşüncelerden değil, yaşamın gerçeklerinden, zorunluluklarından aldığını dile getirmiş ve devleti bu koşulların bir ürünü fakat o koşulları biçimlendiren bir yapı olarak değerlendirmiştir. İktisadî devletçiliğin, devleti, iktisadî bir yapı olarak siyasî ve idarî kısımlarını iktisadın hizmetine, iktisadî hayatın oluşturulması ve biçimlenmesine yardımcı kılmayı amaçladığını dile getirmiştir.²⁵⁸

2.2.3. Ahmet Ağaoğlu'nun Devlet ve Devletçilik Anlayışı

Ahmet Ağaoğlu, Kadrocuların tezlerine yönelttiği eleştiriler üzerinden devlet ve devletçilik anlayışına açıklık getirmiştir. Ahmet Ağaoğlu ilkel, sınıfsız toplumda devlet kavramının bulunmadığını, insanoğlunun bu aşamada tabiatın esiri olarak, tek biçimli bir topluluk durumunda yaşadığını belirtmiştir. Avcı-toplayıcılık aşamasından sonra ziraata başlanmasıyla toplum şekillenmeye ve istikrar bulmaya başlamıştır. Bu aşamada insanlar aileler ve kabileler yaşamaya başlamış, arazide iştirakçilik ile üretimde fertçilik birlikte sürdürülmüştür. Ortaya çıkan mülkiyet kavramı ile toplumda bir iş bölümü meydana gelmiştir. Hükümetin ilk ve ilkel örneğinin bu aşamada ortaya çıktığını belirten Ağaoğlu, kabileler arasında başlayan çarpışmaların toplum içinde bir şef ve kumandan takımını ortaya çıkardığını belirtmiştir. Devamında, toplum

²⁵⁷ A.g.e., s. 60-61.

²⁵⁸ A.g.e., s. 70.

içinde idare edilen ve idare olunan ayrımının gerçekleştiğini fakat tersi yönde, eşitliğin ortadan kalktığını belirterek, yenilen kabile üyelerinin boyunduruk altına alınmasıyla sınıfların ortaya çıktığı görüşünü dile getirmiştir.²⁵⁹

Ağaoğlu'nun toplumun ve devletin ortaya çıkmasına ilişkin kavrayış ve yaklaşımı materyalisttir. Bu noktada Kadrocularla aralarında herhangi bir ayrım söz konusu değildir. Ayrım, toplumların gelişiminde ferdin gelişimi ile onunla birlikte genişleyen devlet yetkilerine yönelik vurgudan kaynaklanmaktadır.²⁶⁰

Ahmet Ağaoğlu, toplumsal düzende uyumun toplumla birey (cemiyet ve fert) arasında sağlanan dengeye bağlı olduğunu belirtmiştir. Toplumları ilerleten, geliştiren asıl etkenin birey olduğu görüşünü dile getiren Ağaoğlu'na göre devlet, toplum ve birey ayrımında, bireyin yanında yer almalı, ona hareket ve gelişme olanağı tanımalıdır.²⁶¹ Ağaoğlu'na göre, Kadrocuların anlamadığı ve yanlış yorumladığı tarihsel gerçek, toplumsal ve sınıfsal karşıtlıklar kaldırılmak istenirken, bireylerin özgürlüklerinin de kaldırılmasıdır.²⁶² Kadrocuları, bireyi devletin planlı ve iradeli müdahalesi altına almak isteyen ve üretim araçları ile ileri (yüksek) tekniğin devlet elinde olması gerektiğini savunan görüşlerinden ötürü eleştirmiştir.²⁶³

Ahmet Ağaoğlu devletçiliği bir gerçeklik olarak görmekte ve kabul etmektedir. Devletin, devletçilik siyasetini takip etmesinde yadırgadığı herhangi bir şey yoktur. Bunu son derece doğal karşılamıştır:

“Tarihten ve içtimaiyattan az çok haberi olan hangi akıl ve iz'an sahibi vardır ki her an herkesin gözüne çarpan devlet gibi âlemlşümul şeniyeti inkâr edebilsin? Devlet tabiatı[y]le devletçidir. Devletçilik devlet mefhumunun ta içinde mündemiçtir. Dünyada en iptidaî, meselâ Zulu kabilesinden başlayarak en mütekâmil devlete meselâ İngiltere ve Fransa'ya kadar hangi devlet vardır ki devletçi olmasın? Devletin mahiyetinde bile içtimaî nizama müdahale etmek hassası konulmuştur. Binaenaleyh devletin devletçilik sıfatı esas itibari[y]le inkârı gayrikabil bir şeniyettir.”²⁶⁴

Ahmet Ağaoğlu, devletçiliği, devletin yapısında bulunduğunu belirtirken, devletin, yapısı gereği toplum düzenine müdahale etme özelliğine sahip olduğunu da vurgulamıştır. Kadrocuların devlet ve devletçilik anlayışından ayrıldığı ikinci nokta budur. Bu aşamada Ağaoğlu şu soruyu sorarak tutumunu göstermiştir: “...asıl

²⁵⁹ Ağaoğlu Ahmet, *Devlet ve Fert*, Sanayiinefise Matbaası, İstanbul, 1933, s. 31-32.

²⁶⁰ A.g.e., s. 33.

²⁶¹ A.g.e., s. 35.

²⁶² A.g.e., s. 24.

²⁶³ A.g.e., s. 20.

²⁶⁴ A.g.e., s. 30-31.

mes'ele devletin bu müdahale salâhiyetinin hududunu tayin etmektir.”²⁶⁵ Ağaoğlu, bir başka sayfada şunları yazmıştır:

“...biz de devlet için, icap ettiği ve ihtiyac olduğu zamanlar tezatları bertaraf etmek ve içtimai nizamı korumak için müdahale eylemek selâhiyetini tanıyoruz. Fakat bu icap ve ihtiyacı takdir hususundadır ki aramızda ayrılık başlıyor.”²⁶⁶

Ağaoğlu'na göre, bu müdahalenin sınırını ve içeriğini, içinde bulunulan koşulların tezatları belirlemektedir. Bu tezatlar ortaya çıkmadan, bu tezatların türü ve niteliği anlaşılmadan devletin müdahalesinin gereksiz ve zararlı olacağını dile getirmiştir.²⁶⁷

Ahmet Ağaoğlu; devletin, iktisat hayatına artan müdahalesinin toplumun ilerlemesiyle birlikte gerçekleştiğini yazmıştır. Bu müdahaleyi doğuran etkenlerin toplumda hazır bulunduğunu ve müdahaleye zemin hazırladığını belirtmiştir. Oysa Türkiye gibi toplumsal ve iktisadi gelişmişlikleri yeterli düzeyde olmayan ülkelerde devletin müdahalesini gerektirecek koşulların, gerekli sermaye, bilgi, teknik ve yöntemin bulunmadığını belirtmiştir.²⁶⁸ Bu anlamda Ağaoğlu Marx ve Engels'i, “devletçiliğin geniş bir mikyasta tatbiki yalnız sanayii azamî derecede inkişaf etmiş olan muhitlerde mümkündür derken derin bir hakikati ifade etmişlerdir.” diyerek haklı görmüştür.²⁶⁹ Dolayısıyla Ağaoğlu, 19. yüzyılın buhranları, işsizlik ve sınıfsal tezatlarının sorumluluğunu, “devletin iktisadî hayata müdahale ve tesiri 19 uncu asrın liberal devlet sisteminde olduğu kadar hiçbir zaman inkişaf etmemiştir” diyerek liberal devlete ve iktisada müdahalesine yükleyen Kadrocuların “devletçilikten ateşten sakınır gibi kaçınmalarını beklemek lâzım gelmez mi idi?” diye sormaktadır.²⁷⁰

Ahmet Ağaoğlu, bu soruyu, Kadrocuların yazılarından alıntılarla yanıtlar. Kadrocuların devletçilikten sakınmak yerine, devlete sınırsız müdahale hakkı tanıdığını belirtmiştir. İşte Ağaoğlu, burada kendi devlet ve hükûmet biçimini belirginleştiren bir eleştiri yöneltir. Kadrocuların devlete ve devletçiliğe ilişkin yazdıklarını söz kalabalığı ve belirsiz olmakla yeren Ağaoğlu'na göre, Kadrocular devlet kavramı hakkında belirgin düşüncelere sahip değildir ve dahası devlet ve

²⁶⁵ A.g.e., s. 31.

²⁶⁶ A.g.e., s. 73.

²⁶⁷ A.g.e., s. 61-62.

²⁶⁸ A.g.e., s. 63-64.

²⁶⁹ A.g.e., s. 72.

²⁷⁰ A.g.e., s. 57-58.

hükûmet kavramlarını birbirine karıştırmaktadır. Devlet kavramının hükûmet ve icrayı kapsadığını belirten Ağaoğlu, Kadrocuların, devlet mefhumunu basitleştirilmiş tek bir organa indirmediği ve topluma ait işlevleri bu organa yüklemelerini eleştirmektedir.²⁷¹ Böylece Ahmet Ağaoğlu, güçler ayrılığı ilkesini savunduğunu belirtmiştir.

Ahmet Ağaoğlu'nun eleştirileri, devletin müdahalesini azami boyutlara vardırarak ve Kadrocuların da savunduğu devlet ve devletçilik anlayışınadır. Oysa Türkiye'nin bir inkılâp içinde olduğunu ve bu inkılâbın, doğu toplumlarındakinden farklı olarak bireyi yüceltmek, bireyin hak ve ayrıcalıklarının genişletmek amacıyla olduğunu belirten Ağaoğlu, devletin anayasasını bu yüksek düşünceye dayandığını ifade ederek, devletin ve devletçiliğin müdahalesinin bireyin kalkınması ve gelişmesi için gerekli olduğunu belirtmiştir.²⁷²

2.2.4. Şeref Aykut'un Devlet ve Devletçilik Anlayışı

Şeref Aykut, CHP Programı üzerine kaleme aldığı eserinde, hukuksal tanımlamalarının dışında devlet kavramının yeni ve farklı tanımları olduğunu belirtmiştir. Faşistlerin, komünistlerin ve liberallerin devlet tanım ve yorumlarının birbirinden çok farklı devlet tanımları ve devletçilik anlayışları olduğuna dikkat çeker: Liberaller, devleti, bölünmüş güçleri yürüten bir iktidar; faşistler, ulusu, egemenliğin üzerine yerleştirecek bir iktidar; komünistlerse devleti, sınıf kavgası temelinde bir proletarya diktatörlüğü olarak görmektedir.²⁷³ Üç ideolojinin devlet tanımlarına ve mevcut biçimlerine bakarak Türk Devleti'nin tanımlanamayacağını belirten Aykut'a göre, Türk Devleti "biz bize benzeriz" şeklinde dile getirilen gerçekliğin somut bir anlatımıdır.²⁷⁴ Yazara göre, Türk Devleti, "...bizden doğmuş, bize benzeyen, bize yaraşan, bizi yaşatan sosyal, siyasal ve ekonomik olmakla beraber ulusal bir devlettir."²⁷⁵

Aykut, Cumhuriyetin devlet ve devletçilik anlayışını "halkçı devlet, devletçi halk rejimine bağlı bir devlet" şeklinde tanımlamıştır. Devletçilik; sermayeyi uluslaştırmayı, ulusun sermayesini harekete geçirmeyi ve düzeni için yüksek bir koruma sağlama sağlamayı ve ulusu ileri taşımayı amaçlamaktadır.²⁷⁶ Bu

²⁷¹ A.g.e., s. 58-59.

²⁷² A.g.e., s. 74-75.

²⁷³ Şeref Aykut, *Kamâlizm (CHP Programının İzahı)*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008 (1936), s. 45-46.

²⁷⁴ A.g.e., s. 14.

²⁷⁵ A.g.e., s. 15.

²⁷⁶ A.g.e., s. 46.

anlayışında devletin; fertlerin bütün emek, üretkenlik ve yaratıcılığını baskılamak ve engellemek gibi bir amacının olmadığını, tersine Türk ferdinin yaratıcılık gücünün bilincinde olarak, fertlerin yaratıcılığının devletin kudretiyle birleştirilmesinin amaçlandığını fakat kesinlikle, bunun yalın bir tekellilik olarak görülemeyeceğini belirtmiştir.²⁷⁷ Devletin bütün işlerinin ulusal ekonomi açısından sürdürüldüğünü yazan Aykut, Parti'nin bu yönde önemli işler başarmakta olduğuna ve başaracağına değinerek, ekonomiye ulusal bir önem atfetmektedir.²⁷⁸

2.2.5. Sadri Etem Ertem'in Devlet ve Devletçilik Anlayışı

Sadri Etem, Türk Devrimi'nin feodalizm ve liberalizmle bir hesaplaştığını; Türk Devrimi'nin yarattığı devlet modelinin ise millî bir devlet olduğunu dile getirmiştir. Millî devlet; dine dayalı devlet düzenini, halifelik kurumunu ve hukuk düzenini; medrese ilmini; Tanzimat eğitimciliğini; Doğu illerinde feodalizme dayanan arazi hukuku ve toplumsal örgütlenmeyi; yerel vatanseverliği tasfiye etmektedir.²⁷⁹

Madde ve ruhta devrim yaparak kurulduğunu söylediği²⁸⁰ millî devleti, hayatın zarurî hamlelerinden biri olarak değerlendirerek, liberalizme yönelttiği eleştiriler üzerinden tanımlamıştır. Devletçi olmanın kesinlikle liberalizmi kabul etmemek olduğunu dile getirerek, tarihini bitirmiş olan liberalizmden bütün dünyanın uzaklaştığını söylemektedir.²⁸¹ Türkiye Cumhuriyeti'nin devletçiliğinin, “maddenin ve realitenin bir ifadesi” olduğu görüşüne olan yazar, “Türkiye’de millî bir iktisat hareketi yapabilmek için devletçilikten başka bir şey yapmanın imkânı” bulunmamaktadır.²⁸² Türkiye'nin Osmanlı'dan, özellikle Tanzimat'tan beri sürekli olarak yabancı sermayenin egemenliği altına girdiğini belirterek, çözüm olarak devletçiliği ve işlerin hükümet tarafından yapılmasını göstermiştir.²⁸³

Türk devletçiliğinin, millî sermayenin emperyalist sermayeye karşı devlet gücüyle korunması, savunulması ve kollanması olduğunu, fakat asla yerli sermaye koruma amacıyla sınırlandırılmayacağını belirterek, CHP (1931) Programı'nda ifadesini bulduğu üzere, devletin, her alanda düzenleyici ve egemen bir konumda olduğunu ifade etmiştir.²⁸⁴

²⁷⁷ A.g.e., s. 48-49.

²⁷⁸ A.g.e., s. 80.

²⁷⁹ Sadri Etem (Ertem), *Türk İnkılabının Karakterleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2007 (1933), s. 67.

²⁸⁰ A.g.e., s. 66.

²⁸¹ A.g.e., s. 102.

²⁸² A.g.e., s. 104.

²⁸³ A.g.e., s. 111.

²⁸⁴ A.g.e., s. 114.

Sadri Ethem, devletçiliğin komünizm ve diğer modellerle karıştırıldığını işaret etmektedir: Komünizmin, bir gaye olarak devleti kabul etmediğini ve onu ortadan kaldırmayı amaçladığını, dolayısıyla devletçi olarak kabul edilemeyeceğini belirterek Sovyet devletçiliği, proletarya diktatörlüğünü hedeflemektedir. İngiliz devletçiliği, sömürgeleri devlet gücüyle ele geçirerek burjuvazinin serbest sömürüsüne açmakta; Fransız devletçiliği, devleti iktisat işleriyle sınırlı tutmaktadır. Alman devletçiliğinin, Aryan ırka dayanarak Alman egemenliğini kurmayı hedeflediğini; İtalyan devletçiliğininse, devleti bir korporasyon devleti biçimine dönüştürerek burjuva ve işçi sınıfını faşist diktatörlüğün emrinde birleştirmeyi amaçladığını ifade eden Sadri Ethem'e göre Türkiye'de devletçilik bütün bu devletçiliklerden ayrılmaktadır.²⁸⁵ Türk devletçiliği, memleketin büyük ama yarar getirmeyecek iktisadî işleri ve memleketin, yabancı sermaye karşısında proleterleşmemesi ve memleket içindeki zümreler arasında çatışmalara engel olmak için ilkeleştirilmiştir.²⁸⁶

2.2.6. Celâl Nuri İleri'nin Devlet ve Devletçilik Anlayışı

Celâl Nuri'nin devlete yaklaşımı, dönemin milliyetçi söyleminden farklı olarak liberal tonlamalar taşımaktadır. Millet, etnik anlamının dışında bir de siyasal anlamının olduğunu ve bunların bir ve aynı şeyler olmadığını dile getiren Celâl Nuri'ye göre devlet, yalnızca bir milletin hukuksal ifadesi değildir. Devletin; milletin hukuksal ifadesi olarak yeknesak (homojen) olması gerekeceğini; oysa devletin çok unsurlu ve heterojen olduğunu dile getiren Celâl Nuri'ye, millî devletler, sanıldığı gibi tersine, hâlâ kaynaşmayan unsurları yapısında barındırmaktadır.²⁸⁷ O, "milletlerin teşkilâtları hayli ilerlemiştir"²⁸⁸ diyerek devleti "milletin teşkilâtı" olarak görerek bir anlamda çoğulcu ve demokratik bir yaklaşım sergilemiştir.²⁸⁹

Modern devletin en önemli özelliğinin hukuk olduğunu belirtmiştir. Hukukun ise kaynağını kanunlardan aldığını vurgulayan Celâl Nuri, fertlerin bütün haklara sahip olduğunun özellikle altını çizmiştir. İnsanın yaradılışı gereği hem ferdiyetçi hem de cemiyetçi olduğunu, bunun bir tezat gibi görülebileceğini belirten yazara göre, bireycilik ve toplumculuk kaynağını insanın yaradılışındaki bu ikilikten almaktadır ve dolayısıyla bir tezat değil, gerçeklik söz konusudur.²⁹⁰

²⁸⁵ A.g.e., s. 114.

²⁸⁶ A.g.e., s. 116.

²⁸⁷ İleri, a.g.e., s. 94-95.

²⁸⁸ A.g.e., s. 28.

²⁸⁹ A.g.e., s. 46.

²⁹⁰ A.g.e., s. 46.

Celâl Nuri'ye göre, devletçiliği reddeden bir devlet yoktur.²⁹¹ Devletin iktisadî konumunun ve devletçiliğin sınırlarının bir ilkeyle belirlenemeyeceğini, çünkü iktisadî gerekliliklerin zamana göre değiştiğini söyleyerek, mevcut asırda “devletçi devlet şeklinin” geçerli olduğunu ve Türkiye'deki devletçiliğin, devleti iktisatla alâkalandırmayı amaçladığını belirtmiştir.²⁹²

Celâl Nuri'nin devlet anlayışı, güçlü bir hükûmeti olan, devletin iş ve hizmetlerinin çeşitli teşkilât ve kurumlarla yürütüldüğü ve kurumların hükûmet, hükûmetin de millet tarafından denetlendiği ve devletin iş ve işlerliğinin anayasa ve yasalarla sağlandığı modern devlet anlayışının bir yansımasıdır ve güçler ayrılığını, demokrasi ve parlamentarizmi önemsemektedir. Celâl Nuri'nin anayasa ve yasalar üzerinden dile getirdiği hukuksallık yalnız devlet ve yurttaşlar arasındaki ilişkiler için değil, devletlerarasındaki ilişkilerde de bağlayıcı ve belirleyicidir. Devletin devletlerarası hukukla da bağlı olduğuna işaret eden bu yaklaşımıyla Celâl Nuri, devlet egemenliğini içsel olduğu kadar dışsal olarak da sınırlamış olmaktadır.²⁹³

2.2.7. Tekinalp'in Devlet ve Devletçilik Anlayışı

Türk Devrimi'nin ilkelerini yorumlayarak doktrinleştirmek isteyen isimlerden biri de Tekinalp'tir. Tekinalp, *Kemalizm* kitabında, Türk Devrimi'nin devlet ve devletçilik anlayışı hakkında görüşlerini ortaya koymuştur. Tekinalp'e göre devlet, kurulu toplumsal düzeni korumak ve gözetmekle yükümlüdür. Liberal anlayışa göre devlet, bireyin gelişmesini üstlenmek, kişisel davranışlarını özgür bırakmak, var olan toplumsal ve ekonomik düzeni sürdürmekle yükümlüdür.²⁹⁴ Onun görüşünce; ülkenin kalkınması ve yabancı boyunduruğundan kurtulması için gereksindiği büyük sanayi kuruluşları, ekonomi girişimleri ve ileri teknik işleri oluşturacak yetenekli insanlar Türkiye'de henüz mevcut değildir. Dolayısıyla, bu koşullar altında liberalizmin ve bireyciliğin serbest bırakılmasının yabancı sermayenin işine yarayacağını ileri sürer.²⁹⁵ Bu aşamada devletin ekonomiye, iktisada doğrudan müdahale etmekle yetinen bir devletçilik anlayışından farklılık gösterdiğini, devletin, kurduğu sanayiler ve anonim şirketlerle devlet sıfatıyla değil, Ticaret Kanunu hükümlerine bağlı olarak, hissedar sıfatıyla ekonomi içinde yer aldığını belirtmiştir.²⁹⁶

²⁹¹ A.g.e., s. 142-143

²⁹² A.g.e., s. 144-145.

²⁹³ A.g.e., s. 53.

²⁹⁴ Tekinalp, a.g.e., s. 222, 252.

²⁹⁵ A.g.e., s. 224.

²⁹⁶ A.g.e., s. 229.

Tekinalp'e göre, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel ilkesi halkın refahıdır. Devletten, bu yükümlülüğü gereği ülkede fertler arasında rekabete ve sınıf çatışmasına göz yumması beklenmemelidir.²⁹⁷ Fakat Tekinalp'in görüşlerinde, Kadro ve dönemin diğer devletçilik anlayışındaki gibi, sınıfsallığa yönelik bir reddiye görülmemektedir. Tersine, Türk rejiminin orta (küçük) burjuvazinin dostu olduğu; devletle ulusun orta burjuvazi tarafından biçimlendirileceği öner sürülerek orta burjuvazinin; doktor, avukat, serbest meslek sahipleri, zanaatçılar, küçük sanayiciler, tâcirler ve tüm devlet memurlardan oluştuğu ifade edilmiştir.²⁹⁸

Devletçiliğin yalnız iktisadî tanım ve ilkeler üzerinde açıklanamayacağını söyleyen Tekinalp'e göre, Türkiye'de devlet, toplumu ve kültürel yaşamı yönlendirmeli ve biçimlendirmelidir.²⁹⁹ Bireyin özgürlüğünün ancak bu sayede gerçekleşebileceğini ileri sürerek, Türkiye devletçiliğinin henüz yeteri kadar tanımlanamadığını, ortak bir tanım üzerinde uzlaşamadığını belirtmiştir. Kadro'yu ima ederek, bazı çevrelerin dile getirdiği devletçiliğin Türk Devrimi'ne ideolojik kaynaklık edeceği iddiasına şiddetle karşı çıkmıştır.³⁰⁰ Tekinalp parti-devlet bütünleşmesi gibi durumları olumlu görmesine karşın, devletçiliği demokrasi ülküsüne erişmek için önemsemektedir. Fakat bunu asla, demokrasiyi ikinci plana atan, toplumsal sınıfları ve bireysel özgürlükleri baskılayan bir biçimde ele almamıştır. Türkiye'nin devrim sürecinde olduğuna dikkat çeken Tekinalp, bu devrimin ancak devletçe ve o devleti yöneten kadrolarca yönetilmekte olduğunu söyleyerek, devletin ulusa göre değil, ulusun devlete göre biçimlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁰¹

2.2.8. Falih Rıfkı Atay'ın Devlet ve Devletçilik Anlayışı

Liberalizme yönelik sert tutum ve eleştirileriyle devletçiliği bir iktisat siyaseti olmanın ötesinde, milliyetçi söylemlerle tanımlayan Falih Rıfkı'ya göre, liberalizmi savunanlar "Turan Türkiyesine karşı"dır.³⁰² İktisatta liberalizmin, Türkiye kapılarının yeniden yabancı sermayeye açılmasına neden olacağını söyleyen Falih Rıfkı'ya göre devletçilik "...sermayenin damarlarımızın kanı kadar Türk olmasını" amaçlamaktadır.³⁰³ Devletçiliği, Türk ferdinin yabancı sermaye karşısında rekabet kabiliyeti ve himayeden yoksun kaldığı yüzyılların giderilmesi için gerekli

²⁹⁷ A.g.e., s. 247.

²⁹⁸ A.g.e., s. 250.

²⁹⁹ A.g.e., s. 251-252.

³⁰⁰ A.g.e., s. 240-241.

³⁰¹ A.g.e., s. 252.

³⁰² Falih Rıfkı, *Eski Saat*, Akba Kitap Evi, İstanbul, 1933, s. 433.

³⁰³ A.g.e., s. 436.

görmektedir. Çünkü ona göre, “Liberalizm, Türkiyeyi kapitülâsyonlara ve Türk milletini iktisadî köleliğe götürür.”³⁰⁴

Falih Rıfki'ya göre, bir ülkenin uluslararası iktisat düzenindeki değeri, “herhangi bir millet veya sınıf tarafından işletilmesinde veya soyulmasında değil, kendi milleti tarafından işletilip zenginleştirilerek, büyük bir mübadele ve müvazene unsuru olabilmesindedir”.³⁰⁵ Devletçiliği yalnızca bir iktisat siyaseti değil, aynı zamanda siyasî ve iktisadî istiklâl davası olarak gören Falih Rıfki, devletçilikle, yaratılmak istenen devlet ülküsünü, “bir devlet ve millet tamlığı, bir devlet-millet, millet-devlet” olarak açıklamıştır.³⁰⁶

Cumhuriyet Halk Partisi'nin diğer ilkeleri üzerindeki suskunluk, devletçilik ilkesinde yerini hararetli tartışmalara, geniş ve derin yorumlara bırakmıştır. İktidarı elinde bulunduranların iktisadi bilgiye, birikim ve donanımına sahip aydınlardan yararlanma yoluna gitmeleri bunda etkili olmuştur. Tartışmaya katılan ve görüş bildirenlerin farklı siyasal gelenek ve görüşlerden olmaları bu görüşü teyit etmektedir. Yürütülen devlet ve devletçilik tartışmalarının kapsamı ve sınırlılığı iktidar tarafından belirlenmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının vesayetinde yürütülen tartışmalar, farklı bir devlet modeli ve devletçilik anlayışı sunmak yerine, Parti'nin devlet modelini ve devletçilik ilkesini yorumlamaktadır. Nitekim Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı, gerekli gördüğü aşamada bu tartışmaları sonlandırmış ve son kararın kendisine ait olduğunu göstermiştir.

³⁰⁴ A.g.e., s. 438.

³⁰⁵ A.g.e., s. 434.

³⁰⁶ A.g.e., s. 436.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADRO DERGİSİ VE DOKTRİNİ

3.1. KADRO'NUN ORTAYA ÇIKTIĞI YILLARDA GENEL SİYASAL DURUM

Birinci Dünya Savaşı etkileriyle dünyada önemli ve köklü değişikliklere, büyük yıkımlara neden olmuştur. Uluslararası siyasetteki güven ortamı ortadan kalktığı gibi dünya ekonomik düzeni yıkılmıştır.³⁰⁷ Savaş; İtalya, Almanya ve Rusya'da mevcut devlet yapılarını ortadan kaldırmıştır.

Rusya'da 1917'de patlak veren Bolşevik İhtilâli ile birlikte Avrupa ve Asya'nın önemli monarşilerinden biri olan Çarlık yıkılmıştır. 3 Mart 1918 tarihinde, Sovyet Rusya, imzaladığı Brest-Litovsk Antlaşması'yla savaştan ayrılmış, işgal ettiği topraklardan geri çekilmiş, Doğu Avrupa'da sınırların yeniden biçimlenmesine neden olmuştur.³⁰⁸ Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sınırları içinde baş gösteren milliyetçi eğilimler ve hareketler sonucu, zaten savaşın ağır yükümlülüklerini karşılamakta büyük zorluklar çeken merkezî hükûmet, 3 Ekim 1918'de, Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918'de, Almanya İmparatorluğu 11 Kasım 1918'de savaştan çekilmiştir.³⁰⁹

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarında Rusya siyasi ve toplumsal bir patlamanın eşiğindeydi. Savaşın getirdiği yoksulluk ve yoksunluk, hükûmetin baskı ve yolsuzlukları halk arasında savaş ve devlet karşıtı propaganda için uygun bir ortam oluşturmaktaydı. Halk, işçi ve askerler arasındaki ortak beklenti savaşın kazanılması değil, rejimin mutlaka yıkılmasıydı.³¹⁰ Ocak 1917'de Rusya'da baş gösteren yiyecek sıkıntısı karşısında hükûmetin hiçbir somut adım atmaması protesto edilmiş, şubat ayında Petersburg'ta başlayan grevler mart ayına doğru halkın katılımıyla rejime karşı bir ayaklanma halini almıştır. Petrograd'ta ayaklanarak silâh depolarını ele geçiren işçilere, üstlerinden gelen emirleri dinlemeyerek karşı koyan askerler de katılmıştır. Ayaklanan işçi, asker ve halk kitleleriyle kısa sürede Çar tahttan indirilerek iktidar ele geçirilmiş, fakat açılan yeni döneme katliamlar, açlık, kıtlık, toplumsal çalkantı ve çatışmalar, iç savaş damga vurmuştur.³¹¹

³⁰⁷ Bige Yavuz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s. 84.

³⁰⁸ Durmuş Yalçın, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, C. I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2005, s. 116.

³⁰⁹ A.g.e., s. 114-115.

³¹⁰ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 432-433.

³¹¹ A.g.e., s. 433-434.

İktidarı ele geçiren Bolşeviklerin ilke ve yöntemlerini benimsemeyenler ile yine çıkarları sarsılan kitleler arasında başlayan gerilim, dış destekle, bir iç savaşa dönüşmüştür. Yine Bolşeviklerin özellikle dış siyasette Almanya ve Türkiye'ye yönelik tutumları, eski ordu mensupları arasında tepki doğurmuştur. Güney Rusya'da devrim karşıtı tutumları bilinen Kosakların desteğiyle muhalif subaylar, kısa süre içinde Bolşeviklere karşı bir silâhlı mücadeleye tutuşmuşlardır. Ancak, Bolşeviklere karşı mücadele eden muhalifler, içlerinde muhafazakârlar yer almakla beraber, Çarlığın yeniden kurulması yönünde bir amaç taşımıyorlardı. Amaçları çarlık veya diktatörlük değil, cumhuriyetçi veya anayasal bir hükûmetti.³¹² Bolşeviklere karşı mücadele eden muhaliflere İngiltere ve Fransa'nın sağladığı destek sonucu Rusya'da iç savaş şiddetlenmiştir.

Komünist Parti iş savaş koşullarında gizlilik ilkesine sıkı sıkıya bağlı hücrelerle bir savaş örgütü olarak merkezîyetçi ve katı bir disiplinle örgütlenmiştir. Parti hücrelerinin disipliniyle oluşturdukları güven sonucu, Askerî Komiteler feshedilmiştir. Bunların yerine, militanlardan oluşan Komünist Hücreler geçirilerek, bu hücreler siyasî komiserlerin yönetimine verilmiştir.³¹³ Komünistler, Müttefik askerleri arasındaki propagandalarıyla özellikle Güney Rusya'da konuşlanmış Fransız birlikleri üzerinde etkili olmuş, cephedeki durumu kendi lehlerine çevirmiştir.³¹⁴

Sovyet hükûmeti "savaş komünizmi" olarak anılan bir taktik-siyasetle köylüyü, komünizmin özel mülkiyete karşı tutumu hilâfına topraklandırarak kendi yanına çekmeyi başarmıştır.³¹⁵ Fabrikalarda sovyetler kurulmuş, işçi ve emekçiler fabrikalarda söz ve karar sahibi kılmıştır. Komünist Parti'nin bu hamlesi, işçi ve emekçiler arasında büyük destek kazanmasını sağlamıştır. Parti, sağladığı bu destekle bir yanda iç savaşı, diğer yanda feodal unsurlara karşı sosyalist devrimleri sürdürmüştür.³¹⁶

Sovyet Rusya aynı zamanda kendi sınırlarını güvence altına almak ve uzak hedef olarak, dünya devrimini gerçekleştirmek üzere gizli ve açık faaliyetleri örgütlemekteydi. Sovyet hükûmeti ve Komünist Enternasyonal, İngiliz ve Fransızları gerek ekonomik gerekse askerî açıdan büyük sıkıntıya sokacak bir hamle olarak, sömürgelerdeki kurtuluş ve bağımsızlık hareketlerini destekleyerek, sömürge ve yarı-sömürge halklarına isyan çağırısında bulunmuştur. Ayrıca emperyalist devletler ile sömürge ve yarı-sömürgelerde komünist örgütlenme ve propagandaya ağırlık

³¹² George Vernadsky, *Rusya Tarihi*, çev. Doğukan Mızrak – Egemen Ç. Mızrak, Selenge Yayınları, İstanbul, 2009, s. 370.

³¹³ A.g.e., s. 374.

³¹⁴ A.g.e., s. 377.

³¹⁵ A.g.e., s. 380-381.

³¹⁶ A.g.e., s. 381.

verilmiştir. Bu dönemde Sovyetlerin ve Komintern'in propaganda belgelerinde, Sovyet önderlerinin söylem, söylev ve yazışmalarında ulusal sorun, ezilen halkların kurtuluşu ağırlıklı olarak ele alınmış ve desteklenmiş; kapitalist ülkeler ile sömürge ve yarı sömürgelerde, özellikle de Türkiye ve Müslüman halklar arasında örgütlenme faaliyetleri yürütülmüştür.

Birinci Dünya Savaşı sonrası dünya siyasetinde dengeler ABD, Büyük Britanya ve Fransa'ya lehine değişmiş, bu üç devletin söz sahibi olduğu bir dönem açılmıştır.³¹⁷ Savaş sonrası imzalanan antlaşmalar bir çatışmasızlık ortamı sağlamış ve çizilen sınırlarla harita üzerinde bir istikrar gerçekleştirilmiştir. Fakat yaratılan bu durum, yeni sorunların doğmasına ve alttan alta karışıklıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa devletler dengesinde elde ettiği üstünlüğe karşın Fransa bir dizi güvenlik sorunuyla baş başa kalmıştır.

Çarlığın yıkılması; ABD'nin, dünya siyasetinden kendi tecrit etmesi; İngiltere'nin, bir ada devleti olarak Avrupa kıtasından doğal bir korunuma sahip olması karşısında Fransa, varlığını güvence altına almak amacıyla ulusal güvenliği dış siyasetinin birinci sırasına oturtmuştur.³¹⁸ Savaş sırasında genç nüfusunu yitiren, aşırı borçlanan ve sanayisi ağır darbe alan Fransa, Almanya'dan alacağı savaş tazminatıyla iktisadî ve siyasî istikrarını yeniden tesis etmeyi amaçlıyordu. Ancak Almanya'nın savaş tazminatını ödemede çıkardığı sorunlar, Fransa'da malî ve siyasî buhranı derinleştirmiştir.

Fransa, alacağı savaş tazminatına karşılık olarak 1923 yılı Ocak ayında Almanya'nın zengin kömür yataklarına sahip Ruhr bölgesini işgal etmiştir.³¹⁹ Ruhr bölgesinin işgali Fransa'nın ekonomik yükünü arttırmış; Fransa hükûmeti işgal masraflarını karşılamak amacıyla ülke genelinde vergileri yüzde 20 oranında yükselmiştir. İşgalin yarattığı dev bütçe açığı ve artan vergilerin halk üzerinde yarattığı baskı Fransa'da genel bir tepki doğurmuştur. Hükümet, bu baskılar karşısında istifa etmiştir. Yaşanan krizin etkisiyle, 1924 Mayıs'ında yapılan genel seçimlerden Radikal Sosyalist koalisyon birinci çıktı fakat kısa sürede dağılmıştır. Frank'ın aşırı kaybı ekonomik ve siyasal istikrarı sürekli olarak engellemiştir. Ülke, 1926 yılı Temmuz ayında Poincaré'nin başbakanlığına kadar ekonomik ve siyasal krizlerle uğraşmıştır. Poincaré'nin kurduğu millî mutabakat hükûmetinin işbaşına geçmesiyle Frank'taki değer kaybı önlenmiş ve ekonomik istikrar yeniden

³¹⁷ Hikmet Bayur, *XX. Yüzyılda Türklüğün Tarih ve Acun Siyaseti Üzerindeki Etkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s. 154.

³¹⁸ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Alkım Yayınları, İstanbul, 2005, s. 152-153.

³¹⁹ Bayur, a.g.e., s. 318.

sağlanmıştır. Fransa, Briand'ın dış siyasetiyle, Almanya ile sorunları uzlaşarak çözüme ve diğer Avrupa devletleriyle uyumlu ilişkiler kurma yoluna gitmiştir.³²⁰

Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletleri olarak Fransa ve İngiltere, Avrupa'nın geleceğini kendi çıkarlarına uygun şekillendirmek ve ulusal çıkarlarını güvenceye almak için Almanya'nın güçsüz bırakılmasını zorunlu görmüştür. Bu amaçla Almanya'yla 28 Haziran 1919'da Versailles Antlaşması imzalanmıştır. Versailles'in koşulları son derece ağırdı. Antlaşma maddelerine göre: Almanya; Belçika, Fransa, Polonya ve Danimarka'ya belirlenen toprakları terk etmeyi kabul etmiştir. Almanya, Ren bölgesinde asker bulundurmamayı kabul etmiştir. Avusturya'yla birleşmemeyi kabul ve taahhüt etmiştir. Çekoslovakya ve Polonya'nın bağımsızlığını tanımıştır. Denizaşırı bütün topraklarından vazgeçmeyi ve sömürgeleri üzerinde Milletler Cemiyeti mandası kurulmasını, ayrıca Müttefik Devletlerin, Türkiye ile Bulgaristan üzerindeki tüm karar ve uygulamalarını peşinen kabul etmiştir.³²¹ Antlaşma hükümlerinin en ağır maddelerinden biri de Almanya'da zorunlu askerlik hizmetinin kaldırılması ve Alman ordusunun 100.000 kişiyle sınırlandırılmasıydı. Bu doğrultuda Almanya'nın deniz kuvvetleri asgariye indirildi ve donanmasını Müttefiklere teslim etmiştir. Almanya, denizaltı ve uçak üretmemeyi kabul etmiştir. Ve son olarak, Almanya 33 milyar dolar savaş tazminatı ödemeye mahkûm edilmiştir.³²²

Fransa'nın, Ruhr bölgesini işgali ve Almanya'nın tazminat yükümlülüğü Almanya'daki krizi derinleştirmiştir. Yaşanan ulusal, siyasal ve ekonomik bunalım Adolf Hitler gibi radikal lider ve partilerin yükselmesini sağlayan uygun bir ortam sunmuştur.³²³

Galiler arasında yer almasına karşın İtalya'nın beklentileri karşılanmamıştır. Zira Alman sömürgelerinden kendisine vadedilen payı alamamıştı. İtalya'da, savaşın ekonomiye getirdiği ekonomik ve toplumsal sorunlarla 1919-1922 yılları arasında iki genel seçim ve dört hükümet değişikliği gerçekleşmiş, bir devlet krizi yaşanmıştır.³²⁴

İki dünya savaşı arasındaki dönemde, yaşanan toplumsal karışıklıklar klasik liberalizmin ve demokrasinin getirileri olarak görülmüş, siyasal, toplumsal ve ekonomik karışıklık ve istikrarsızlığın üstesinden ancak totaliter rejimlerle gelinebileceği kanaati yayılmıştır.³²⁵ Avrupa kamuoyunda yükselişe geçen bu algının sonucu, İtalya'da Mussolini ve önderlik ettiği faşizmin yükselişe geçmiştir.

³²⁰ Yalçın, a.g.e., C. I, s. 118.

³²¹ Armaoğlu, a.g.e., s. 146.

³²² A.g.e., s. 14.

³²³ Bayur, a.g.e., s. 318.

³²⁴ Armaoğlu, a.g.e., s. 171.

³²⁵ A.g.e., s. 172.

İtalya'da 1922 yılında iktidarı ele geçiren Mussolini 1943 yılına kadar İtalya'da totaliter bir rejim kurmuştur. Mussolini, teori ve pratikte eski sağ liberalizmden yeni liberalizme; nasyonalizm, sosyalizm ve sendikalizme farklı ve karşıt fikir ve amaçları harmanlamıştır.³²⁶ Faşist hareketin iktidarı ele geçirmesinden hemen sonra Mussolini, muhalefeti ve demokrasiyi tasfiye etmiş, devleti, Faşist Parti'ye bağlamıştır.³²⁷ Mussolini, "Faşist Devlet" olarak tanımladığı devlet modelini gerçekleştirmek üzere, 1922 yılından itibaren tekelleri kaldırmış, bazı bakanlık ve müsteşarlıkları birleştirmiş, bazısını lağvetmiştir. Yeni bir sendikal örgütlenme gerçekleştirilerek işçi sınıfını iktidarın denetimine almıştır. Kurduğu özel teşkilâtla İtalyan gençliğini rejimin ilke, hedef ve disipliniyle sevk ve idare etmeyi amaçlamış ve bunu büyük ölçüde gerçekleştirmiştir.³²⁸ İtalya, Roma İmparatorluğu'nun yayılma alanı ile eski sömürgeleri ve Akdeniz üzerinde hak iddia etmiş, 1930'lu yıllardan itibaren Kuzey Afrika, Arnavutluk, Anadolu ve Doğu Akdeniz'i dış politikasının merkezine yerleştirmiştir.³²⁹

Almanya ise, ödemek zorunda kaldığı yüklü savaş borç ve tazminatıyla iflâs durumdaydı. Bir yandan ekonomik kriz, işsizlik, toplumsal karışıklıklar, komünist faaliyetlerle uğraşırken diğer yandan sınırları üzerinde ortaya çıkan siyasal yapılarla (Ren Cumhuriyeti, Özerk Palatinat Yönetimi, Saksonya ve Thüringen hükümetleri vb.) bölünme riskiyle karşı karşıya kalmıştı. Bu olumsuz gelişmeler yaşanırken 1923 yılı Kasım ayında Hitler ve Ludendorff'un liderliğindeki Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi bir darbeyle birkaç günlüğüne de olsa hükümeti ele geçirmiştir.³³⁰ Bu başarısız deneyim sonrası Hitler kitleler arasında propaganda faaliyetlerine ağırlık vermiştir. Hitler'in propagandaları ağır vergi yükü altında ezilenler, işsizler, işini yitirenler ve üniversite mezunları ile millî gururun yitirildiği öne süren öfkeli kitleleri Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi çevresine kenetlenmiştir.³³¹ Propaganda taktiklerini ustaca kullanan Hitler, "iletişim içinde devrim" taktiğiyle kitleleri etkileyen konuşmalar yaparak, yaşananların sorumlusu olarak Yahudileri, Komünistleri göstermekteydi. Hitler, millî intikam çağrılılarıyla, kitleleri olduğu kadar, Fransa'nın Ruhr bölgesini işgali karşısında zorda kalan kömür ve çelik sanayicilerinin desteğini yanına çekmeyi başarmıştı.³³² Nihayetinde, sağladığı toplumsal, siyasal ve ekonomik destekle Hitler,

³²⁶ Nüşet Haşim Sinanoğlu, *Faşizm ve Onun Devlet Sistemi*, Ankara Matbaası, İstanbul, 1933, s. 102.

³²⁷ Yalçın, a.g.e., C. I, s. 124.

³²⁸ Sinanoğlu, a.g.e., s. 103.

³²⁹ Armaoğlu, a.g.e., s. 172-175, 327-329.

³³⁰ A.g.e., s. 158.

³³¹ Yalçın, a.g.e., C. I, s. 126.

³³² Stephen J. Lee, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, C. II, çev. Savaş Aktur, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004, s. 232-233.

Cumhurbaşkanı Hindenburg'tan hükümeti kurma görevini almış ve Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi iktidara gelmiştir.³³³

Hitler, "parlamentar bir parti olmadığını" belirttiği Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi'nin iktidarında, "devleti, doğru olduğunu düşündüğümüz kalıbın içine sokmalıyız" parolasıyla bir dizi kararlar alarak bunları uygulamaya koyulmuştur.³³⁴ Parlamentoyu feshederek, yeniden seçimlere girdi ve böylelikle oyunu yükselterek, seçim sonrası oluşturulan yeni parlamentoda Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi'nin silâhlı militanları gölgesinde gerçekleşen oylamada kendisine diktatörlük yetkisi veren yasayı kabul ettirmiştir.³³⁵ Bu kanunla muhalefeti tasfiye ve parlamento süresiz tatil etti; yürütme üzerinde yasamanın denetimi ortadan kaldırarak devlet kurumları üzerinde Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi denetimini kurmuştur.³³⁶ Toplum, kültürel ve sosyal yönden Parti'nin sıkı denetimi altına alınarak yeniden biçimlendirilmeye, örgütlendirilmeye başlanmıştır. Büyük sanayi ve finans kuruluşları üzerinde katı bir devlet denetimi kurulmuş ve sendikalar kapatılmıştır. Kurulan gizli polis teşkilâtıyla bireyler takibat altına alınmış; muhalifler tutuklanarak bir korku imparatorluğu tesis edilmiştir.³³⁷

Almanya'da Hitler'in iktidara gelişi, Avrupa'da yeni siyasal dengelerin oluşmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliği, diğer Avrupa devletleri gibi, Almanya'nın varlığını bir tehdit olarak algılamaktaydı. Bu durum, Sovyet Rusya'nın, Fransa ve ABD'ye yakınlaştırmıştır.³³⁸ Fakat Almanya karşısında duyulan endişe, korku ve gerçekleşen yakınlaşmaların demokrasi ve özgürlükler saikiyle gerçekleşmemiştir. Zira Sovyet Rusya'da kurulan rejimin bireysel ve toplumsal hak ve özgürlükler karşısındaki tutumu, Almanya'nın tutumundan farksızdır.

Sovyet devleti, Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesiyle ortaya çıkan yeni bir devlet tipidir. Bu devlet, Marksizm'in, üst yapı kurumları olarak nitelediği devlet, ordu ve partiye yönelik yaklaşımından farklı bir tutum ve yaklaşımın ürünüdür. Bolşeviklerin 1917'de iktidarı ele geçirmesinden 1924 yılında ölümüne dek geçen sürede Lenin tarafından, Marksist ideolojinin hedeflediği toplum düzenine erişme çabasıyla, üst yapısal kurumlara eleştirel yaklaşım, devletin, ordunun ve dinin sınıfsallığı vurgulanmıştır. Zira Lenin, koşulların zorluğunu ve bir geçiş döneminde olduğunu saptayarak devlete ilişkin tutum ve tanımlamada aceleci değil, temkinli

³³³ Yalçın, *a.g.e.*, C. I, s. 127.

³³⁴ Lee, *a.g.e.*, s. 237.

³³⁵ Yalçın, *a.g.e.*, C. I, s. 127.

³³⁶ Lee, *a.g.e.*, s. 237-238.

³³⁷ Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 240-241.

³³⁸ *A.g.e.*, s. 242.

davranmıştır.³³⁹ Lenin sınıfsal temellerin ortadan kalkmasıyla üst yapı kurumlarının birden değil, fakat aşamalı olarak ortadan kalkacağını belirtmiştir.³⁴⁰

Rusya'da kurulan rejim, burjuva demokrasisi olarak nitelediği klasik demokrasi ile burjuva diktatörlüğü olarak tanımladığı demokratik devlet modeli yerine, 1918-1923 yılları arasında, proletarya diktatörlüğüne dayalı bir devlet düzeni kurmuştur. Devlet ve parti kademelerinde örgütlenme demokratik merkezîyetçilik ve katı bir disiplin içinde gerçekleştirilmiştir.³⁴¹ 1924 yılına gelinceye dek devlet biçimi olarak federalizm ile iktisatta 'devlet kapitalizmi'ni içeren bir savaş komünizmi uygulamaya konulmuştur.³⁴² Özel mülkiyet tasfiye edilmiş, mülklere el konulmuş, bireysel ve toplumsal hak ve özgürlükler kısıtlanmıştır.

Lenin'in 1924 yılında ölümü ardından Stalin iktidarın mutlak sahibi olmuştur. Stalin'in iktidarıyla Sovyet devletine ağır eleştiriler yöneltilmiştir. Sovyet devletinin proletarya diktatörlüğü iddiasına karşı çıkılmış, gerçekte olanın, bir parti diktatörlüğü olduğu görüşü dile getirilmiştir.³⁴³ Troçki'ye göre, Parti, Stalin'in kişisel diktatörlüğüdür.³⁴⁴

Ülke içinde muhalefetin tasfiyesi ardından, 1925 yılı ve sonrası Rusya'da yeni sosyalizm hamlesi, kolektivizasyon, devlet denetimi, sanayi ve kalkınma programı uygulamaları başlatılmıştır. Parti, devlet, ordu ve ekonomi alanında bir dizi yeni kararlar uygulamaya konulmuştur. Sanayi alanında gerçekleştirilen ilk beş yıllık planla, ağır sanayiye önem verilmiştir. Sanayi imalâtı ve temel hammadde üretimin artırılması öncelikle hedef olarak belirlenmiştir. İktisadî yaşamda özel girişimcinin, liberal unsurların tasfiyesine girişilmiştir. Tarımda benzer bir uygulamaya geçilerek, temel besin maddelerinin üretilmesi ve stoklanması ile ülke ihracatını arttırmak amacıyla tarım politikalarında sert ve radikal uygulamalara geçilmiştir. Sanayi toplumunda tarım üzerinde ilkel yöntemlerle tarım yapılamayacağı, toprak üzerindeki küçük özel mülkiyetin ve köylülüğün gerici bir nitelik taşıdığı görüşüne varılmıştır. Tarımda kolektivizasyon kapsamında tarımsal üretimin devlet çiftlikleri (sovhoz) ve kolektif çiftliklerde (kolhoz) yapılması kararlaştırılmıştır. Komünist Parti'nin tarımda kolektivizasyon kararı köylü ve toprak sahiplerinin (kulak'lar) direnişiyle karşılaşınca, devlet sert ve kanlı bir şekilde kulak tabakasını ortadan kaldırmıştır.³⁴⁵ Dünya İktisat

³³⁹ Vernadsky, a.g.e., s. 407.

³⁴⁰ Lenin, *Devlet ve Devrim*, s. 124.

³⁴¹ Vernadsky, a.g.e., s. 410.

³⁴² Lee, a.g.e., s. 202.

³⁴³ Vernadsky, a.g.e., s. 410.

³⁴⁴ Lee, a.g.e., s. 203.

³⁴⁵ Manfred C. Vernon, *Devlet Sistemleri, Mukayeseli Devlet İdaresine Giriş*, çev. Mümtaz Soysal, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1961, s. 172

Buhranı'nın etkili olduğu 1929-1933 devresinde Komünist Parti tarafından iktisadî düzeni korumak ve krizin etkilerini en az indirmek amacıyla devlet kapitalizmi uygulamasında geçilmiştir. İş ve ekonomi yaşamı millî bir organizasyona bağlanarak üretim fazlasının devlet tarafından satın alınması, krediler, teşvik ve yardımlar sağlanmıştır.³⁴⁶

Komünist Parti, 1925 yılında dış tehdit karşısında Sovyet ordusunu yeniden yapılandırdı ve askerlik yasasını çıkarmıştır. Sovyet ordusunun ideolojik yönden olduğu kadar yeni silahlarla da donatılmasına büyük hız verilmiştir.³⁴⁷ Devletin ağır sanayi politikalarına hız verilerek, endüstriyel üretim üzerindeki devlet denetimi ve dış ticarete devlet tekeli kurulmuştur. Tarımda üretimin artırılmasına büyük gayret gösterildi ve özelleştirmelere karşı ödünsüz bir politika izlendi.³⁴⁸ 1926 yılında, Sovyetlerde parti içi muhalefete karşı amansız bir mücadelenin başlatıldı. Muhalefetin tasfiyesi 1927 yılında ülke genelinde açık bir terör dalgası halinde sürdürülmüştür. Her türlü fikir ve felsefe tartışmasının dahi yasaklandığı³⁴⁹ Sovyet Rusya'da, İtalya ve Almanya'dakinden farksız bir totaliter rejim kurulmuştur.

İtalya, Almanya ve Rusya 1920'li yılların sonuna dek bu türden ağır sorunlar, zorluklar ve karışıklarla boğuşurken, 1929 yılında ABD'de patlak veren ekonomik kriz; yükselen fiyatlar, ticari hacmin küçülmesi ve artan işsizlikle kısa sürede tüm dünya ekonomisini etkisi altına aldı. Dünya ekonomik krizi siyasal etkileriyle çok daha derin, uzun süreli etkili olmuştur. Birçok devlet, anayasal demokrasiden vazgeçerek totaliterliğe yüzünü çevirmiş; militarizm ve milliyetçilik Avrupa ve tüm dünyada yükselişe geçmiştir.³⁵⁰

3.2. TÜRKİYE'DE GENEL SİYASAL DURUM

Totaliter rejimler yükselişe geçerken Türkiye'de önemli siyasal olaylar, yapısal ve toplumsal bir değişim yaşanmaktaydı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920'de açılışı millî hâkimiyete dayalı bir devletin kuruluşu yönünde atılmış önemli bir adımdı. Kabul edilen yasayla, 3 Mart 1924 tarihinde Hilâfetin kaldırılması, cumhuriyet rejiminin içeriğinin laik ve demokratik içeriğiyle tanımlanması, tamamlanması ve yeni bir toplum inşası için son derece önemli taşımaktaydı.

³⁴⁶ Gusstav A. Wetter, *Bugünkü Sovyet İdeolojisi*, C. I, çev. Cemil Ziya Şanbey, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1976, s. 495-496.

³⁴⁷ S.S. Lototski vd., *Sovyet Ordusu*, çev. Nahit Tören, Sorun Yayınları, İstanbul, 1978, 106-207.

³⁴⁸ Vernadsky, a.g.e., s. 411-416.

³⁴⁹ Ahmet Sabri Gökuna, *Sosyalist Ülkelerde Fikir ve Sanatın Kaderi*, Tercüman 1001 Temel Eser, basım yeri ve tarihi belirtilmemiş, s. 17.

³⁵⁰ Lee, a.g.e., s. 220.

Kanunun kabulü sırasında yaşanan tartışmalar laik ve millî bir devlet ile toplum inşasına ilişkin lehte ve aleyhteki tutumu göstermektedir.³⁵¹

Cumhuriyet rejimiyle demokratikleşmenin bir gereği olarak siyasal partilerin ortaya çıkması kaçınılmazdı. Cumhuriyetle birlikte gerçekleşmeye başlayan yapısal ve toplumsal değişimlerden rahatsız olanlarca geniş bir muhalefet cephesi oluşturulmuştu. Kazım Karabekir ve Ali Fuat Paşaların liderliğinde 17 Kasım 1924 tarihinde kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, muhalefetin odağı olmuştur.³⁵² Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, programında yer alan, “düşünceye ve din inancına saygılıdır” kaydıyla, Halk Fırkası çevrelerince, kendilerinin dinsizlikle suçlandıkları yönünde eleştiri ve tepkilerin hedefine alınmıştır. Aynı zamanda Fırka'nın, Halk Fırkası'nın adında dahi bulunmayan ‘cumhuriyet’ sözcüğünü kullanması, Cumhuriyet sözcüğüne el koyma girişimi olarak değerlendirildi ve rahatsızlık yarattı.³⁵³ 1925 yılında Doğu illerinde dinsel söylemlerle Şeyh Sait tarafından başlatılan isyan nedeniyle hükûmet tarafından Takrir-i Sükûn Kanununu çıkartılmıştır. Kanunun birinci maddesinde belirtildiği üzere, hükûmete; irtica ve isyan ile ülkenin toplumsal düzenini, huzur ve güvenliğini bozmaya yönelik her türlü kuruluş, girişim, kışkırtma ve yayını, Cumhurbaşkanı'nın onayıyla, yasaklama yetkisi verilmiştir.³⁵⁴ İsyân sonrası kurulan Şark İstiklâl Mahkemesi'nce, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası şubelerini kapatılmıştır.³⁵⁵ Ankara İstiklâl Mahkemesi'nin yaptığı yargılama sonucu verdiği kararla, Fırka'nın yöneticileri farklı cezalara çarptırılmış, Fırka programındaki hususları ise hükûmetin dikkatine sunulmuş ve nihayetinde Fırka kapatılmıştır.³⁵⁶

Takrir-i Sükûn Kanunu'yla hükûmete, yalnız isyancılara ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na karşı değil, tüm muhalefeti bastırmada büyük bir imkân verilmiştir.³⁵⁷ Kanunla aynı zamanda İslâmcı ve sosyalist yayınlar; Tevhid-i Efkâr, İstiklâl, Son Telgraf, Aydınlık, Orak-Çekiç ve Sebilürreşad yasaklanmıştır.³⁵⁸

Takrir-i Sükûn Kanunu'yla tevkifat, takibat ve idamlarla muhalifler susturulmuş, muhalefet dağıtılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi, 1927 seçimlerine tek başına

³⁵¹ Faruk Alpaya, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (1923-1924)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 210-243.

³⁵² Nevin Yurdsever Ateş, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Der Yayınları, İstanbul, 1998, s. 116-117.

³⁵³ Goloğlu, a.g.e., s. 91-92.

³⁵⁴ Ergün Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1998, s. 232.

³⁵⁵ Mahmut Akyürekli, *Gereğe ve Hükümleriyle Şark İstiklâl Mahkemesi Kararları*, C. I, Nûbihar Yayınları, İstanbul, 2014, s. 291-293.

³⁵⁶ Yalçın, a.g.e., C.II, s. 52.

³⁵⁷ Lewis, a.g.e., s. 274.

³⁵⁸ Aybars, a.g.e., s. 233.

girmiştir.³⁵⁹ Muhalefetin dizginlendiği koşullarda bir dizi önemli reformlar gerçekleştirilmiştir: Türk Medenî Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Türk Ticaret Kanunu ve diğer kanun düzenlemeleri³⁶⁰ ile Anayasa'dan, "devletin dininin İslâm olduğu" kaydı çıkartılmış, yazı devrimi gerçekleştirilerek dil ve tarih çalışmaları başlatılmıştır.³⁶¹ Takrir-i Sükûn Kanunu, 1929 yılında uzatılmayarak yürürlükten kaldırılmıştır.³⁶²

1930 yılına gelindiğinde, "güdümlü bir demokrasi deneyi"³⁶³ olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası kurdurulmuştur. Serbest Cumhuriyet Fırka'sının Türkiye'nin 1925 sonrası sergilediği totaliter devlet imajını bir nebze olsun değiştirmek gayesiyle kurulduğu söylenebilir. Zira Serbest Cumhuriyet Fırka'nın kurucusu olan Ali Fethi Bey'in, yüzü Batı'ya dönük bir isim olması (T.C. Paris Büyükelçisi) önemlidir. Bu, Türkiye'nin bir anlamda Batı'ya kendini beğendirme gayreti olarak yorumlanmaktadır.³⁶⁴ Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşu; Lozan'da kabul edilen ve 1929 yılında süresi dolan gümrük engellerinin, aynı yıl patlak veren iktisat buhranının etkileri ve Türkiye'de hükûmeti eleştirecek bir muhalefetin bulunmaması gibi nedenlerle gerekçelendirilmektedir.³⁶⁵ Fırka üç ay faaliyet göstermiş, 17 Kasım 1930'da kendini feshetmiştir.³⁶⁶ Fakat 1930 yılında Ağrı ayaklanmaları ile başlayan ve Menemen'de Asteğmen Kubilay'ın öldürüldüğü bir ayaklanmayla noktalanın süreçte, liberal ve muhalif bir partinin varlık göstermesi hayli zor görünmektedir.

1931 yılına gelindiğinde çok partili hayata geçiş için koşulların elvermediği kanaati yerleştirmiştir. Cumhuriyet kelimenin gerçek anlamıyla "tek partili cumhuriyet"³⁶⁷ tir. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın feshiyle sonuçlanan güdümlü demokrasi deneyiminin başarısızlığıyla Cumhuriyet Halk Partisi hükûmetince gereksinilen, devrimleri anlatacak ve bu anlamda hükûmetle birlikte çalışacak unsurların oluşturulmasına hız verilmiştir.³⁶⁸

Türkiye'de 1930'ların başında İtalya ve Almanya'daki yükselişe geçen totaliter rejimlere; faşizm ve nasyonal sosyalizme ilgiyle devletçi söylem yükselişe geçmiştir. Faşizm ve Nasyonal Sosyalizm gibi devleti kutsayan ve yücelten totaliter doktrinler

³⁵⁹ Lewis, a.g.e., s. 275.

³⁶⁰ Yalçın, a.g.e., C. II, s. 80-83.

³⁶¹ Goloğlu, a.g.e., s. 257-293.

³⁶² Lewis, a.g.e., s. 278.

³⁶³ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s. 247.

³⁶⁴ A.g.e., s. 247.

³⁶⁵ A.g.e., s. 247-259.

³⁶⁶ Okyar, a.g.e., s. 83.

³⁶⁷ Mahmut Goloğlu, *Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 3-11.

³⁶⁸ Yılmaz Gülcan, *Cumhuriyet Halk Partisi (1923-1946)*, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 2001, s. 154.

resmî çevrelerde ve aydınlar arasında büyük bir rağbet görmüştür. Kemalizm ile Faşizm ve Nasyonal Sosyalizm arasında benzerlik kurulmakla yetinilmemiş, Kemalizm'in faşist ve nasyonal sosyalist doktrinlerin Türkiye'deki adı olduğu ifade edilmiştir. Mete Tunçay'ın aktardığı üzere; Başbakan İsmet Paşa'nın desteğiyle çıkardığı *İnkılâp* gazetesindeki başyazılarında Ali Naci Karacan, "faşizm gibi bir idare istiyoruz", "Hürriyet değil, faşizm istiyoruz" talebini dile getirmiştir. Karacan, kaleme aldığı bir başyazıda "Rusya'da nasıl bir Komünizm, İtalya'da nasıl bir Faşizm varsa, bizde de bir Kemalizm olmalıdır" diye yazmaktaydı.³⁶⁹

Hükûmete yakın gazeteci, aydın ve yazarların yazı ve yapıtlarında Hitler ve Mussolini'den alıntı ve aktarmalara sıklıkla yer almaktaydı. Bu çabalar, kısa sürede bir söylem inşasına dönüşerek toplumda bir algı oluşturulmaya çalışılmıştır: Falih Rıfkı, Almanya'ya yaptıkları resmi bir ziyarette, Hitler'in, Atatürk'ü kastederek "Onun ilk talebesi Mussolini'dir, ikinci talebesi benim!" dediğini aktarmaktadır.³⁷⁰ Mahmut Esat ise Hitler'in, 1941 yılında Reichstag söylevinde "Bu ayaklanma Türk ulusunun, mazlum milletlere muhteşem bir örnek olan heybeyli kıyamı idi ki başında Atatürk bulunuyordu" şeklinde konuştuğunu belirtmiştir.³⁷¹ Aynı yıllarda, Macar araştırmacı Péter Moricz, yayımlanan bir yazısında, Türkiye'de tek-partili rejime ilişkin faşizm saptamasında bulunmuştur. Moricz, "faşizmi yaratmanın övücünü Türklerin duyması" gerektiğini dile getirmiştir.³⁷² Moricz'in Türkiye'deki tek-partili rejime ilişkin değerlendirmeleri, Türk tarafınca ilgiyle karşılanmıştır. Moricz'in değerlendirmelerini içeren yazısı, 29 Ekim 1929'da, Budapeşte'deki Türk Büyükelçiliği'nde verilen Cumhuriyet resepsiyonu sonrası yapılan toplantıda katılımcılara tanıtılmıştır.³⁷³ Moricz, "Türkiye'deki faşizmin [*Kemalizmin*] savaş meydanlarında doğdu[ğ]u" görüşündedir.³⁷⁴

Türk inkılâbının düşünce ve uygulamalarını Kemalizm adıyla doktrinleştirmeye çalışan isimlerden biri olan Mahmut Esat Bozkurt, görüşlerini, "Türk ihtilâlinin verimi, sembolik Altı Ok içindedir ki, buna Kemalizm diyoruz ve diyorlar" şeklinde formüle ederken, Kemalizm'in, faşizm, nasyonal sosyalizm ve komünizmden farklılığını öne çıkarmıştır.³⁷⁵ Bozkurt'un bu çabası, o dönemde totaliter rejim ve doktrinlerin Kemalizm'le eş görüldüğü algısını yansıtan bir örnektir. Nitekim Mahmut Esat; Kemalizm ile Nasyonal Sosyalizm ve Faşizm arasında doğrudan bir bağ kurarak

³⁶⁹ Tunçay, *a.g.e.*, s. 276.

³⁷⁰ Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, Bateş, İstanbul 1984, s. 319

³⁷¹ Bozkurt, *a.g.e.*, s. 245.

³⁷² Tarık Demirkan, *Macar Turancıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 58.

³⁷³ *A.g.e.*, s. 59-64.

³⁷⁴ *A.g.e.*, s. s. 60.

³⁷⁵ Bozkurt, *a.g.e.*, s. 191-206.

“zamanımızın bir Alman tarihçisi, gerek nasyonal sosyalizmin ve gerek faşizmin Mustafa Kemal rejiminin az çok değiştirilmiş birer şeklinden başka bir şey olmadıklarını söylüyor. Çok doğrudur. Çok doğru bir görüştür”³⁷⁶ saptamasında bulunmuştur.

Avrupa’da söz konusu totaliter rejimlerin yükselişi, Türkiye’de kısa sürede karşılık bulmuştur. Totaliter devletler ve doktrinler model alınmış, bu modellerden ihamla devlet teorileri ve doktrin çalışmalarına başlanılmıştır. Kadro dergisi bu yöndeki girişimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dergi, Avrupa’da ve Türkiye’de totaliterliğin yükselişte olduğu 1930’ların koşullarında yayımlanmıştır. Dergi çevresinde toplanan aydınlar, Türk inkılâbını tanımlama ve doktrinleştirme iddiasıyla yayın hayatına atılırken, Kemalizm, Faşizm, Nasyonal Sosyalizm ve Komünizm arasında ayrı ve benzer yönleri yazılarında ele almışlardır.³⁷⁷

3.3. SÜRELİ YAYIN OLARAK KADRO

Kadro dergisi, Türk inkılâbının teori ve pratiğinden hareketle milliyetçi ve materyalist bir doktrin oluşturmak üzere yayımlanmıştır. Kadro dergisinin düşünce çizgisinin dayandığı temel metin ve kuruluşuna yönelik atılan ilk önemli adım Şevket Süreyya’nın 15 Ocak 1931 günü Türk Ocakları Genel Merkezi’nde verdiği “İnkılâp ve Kadro” başlıklı konferanstır.³⁷⁸ Konferans metni, Kadro’nun yayımıyla birlikte işlenecek tezlerin ilk kez derli toplu ve bir arada yer aldığı metin olması bakımından önem taşımaktadır.

Kadro dergisinin ilk sayısı 23 Ocak 1932 tarihinde yayımlanmıştır.³⁷⁹ Dergi, Türk inkılâbının teori ve pratiğinden ilhamla bir doktrin meydana getirmeyi amaçlamıştır. İdare merkezi Ankara olan derginin dağıtım merkezi İstanbul’da, Ankara Caddesi, 83 numarada yer alan Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi’ydi. Dergi ayrıca abonelik üzerinden okuyucularına ulaştırılmıştır.

Kadro’nun içeriğinde ağırlıklı olarak iktisadî konular işlenmiştir. Ayrıca siyaset, edebiyat, tarih, uluslararası ilişkiler konularına yer verilmiştir. Fakat bütün yazılar ve görüşler iktisadî temellerle açıklanmıştır.

³⁷⁶ A.g.e., s. s. 88.

³⁷⁷ Burhan Asaf, “Faşizm ve Türk Millî Kurtuluş Hareketi”, *Kadro*, Sayı: 8, Ağustos 1932, s. 36-39.

³⁷⁸ Şevket Süreyya Aydemir, *İnkılâp ve Kadro*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 27-28.

³⁷⁹ İlhan Tekeli – Selim İlkin, *Bir Cumhuriyet Öyküsü: Kadrocuları ve Kadro’yu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003, s. 147.

Kadro dergisinde teknik terim ve yabancı sözcük kullanımı yoğundur. Bu, Kadrocuların halkın geneline seslenme gibi bir gayretlerinin olmadığı ve yalnızca aydınlara hitap etme amaçlarıyla açıklanabilir.

Kadro dergisinin ilk sayısının üçüncü sayfasında yayımlanan bir yazıyla Kadro dergisinin yayımlanma amacı ifade edilmiştir. Söz konusu yazıya göre; Türkiye bir inkılâp içindedir ve bu inkılâp sürmektedir. Fakat gerçekleşen hareket ve ayaklanma, inkılâp değil, inkılâbın bir aşaması olan ihtilâldir. Bu açıklama Kadro'nun inkılâp ve ihtilâl ayrımı açısından önemlidir. Kadrocular, inkılâbı ihtilâlden çok daha derin, geniş ve köklü değişimler olarak görmüşlerdir. Kadro, inkılâbın derinleşmesi için, inkılâp gerçekliğinden kaynağını alan ilke ve kuramları, onu duyan ve yürüten “azlık, fakat şuurlu bir avangardın*, azlık fakat ileri bir Kadro'nun iradesine” vermeyi amaçlamıştır.

İkinci amaçları ise, ileri kadronun yorumladığı ilke ve kuramları, inkılâbın ahlâk ve disipliniyle birlikte ileri kadronun dimağından, şehir ve köy halkının dimağına aktarılmasını ve yerleştirilmesini sağlamaktır. Kadro dergisine göre bu, inkılâbın derinleşmesidir ve her şeyden büyük bir öneme sahiptir. Kadro'nun kurucuları, yazıda, Türkiye'de sürmekte olan inkılâbın ilke, bilinç, kuram ve düşünce gibi unsurlara sahip olduğu ifade edilmiştir. Ancak sahip olunan kuram ve düşünceler inkılâbın ideolojisini oluşturacak bir düşünce bütünlüğü içinde derlenip bir araya getirilememiştir. Kadroculara göre, inkılâbın ideolojisi; inkılâbın devamı içinde ve onun gereklerine uygun bir biçimde izah edilerek meydana getirilebilirdi. Bu, Türk aydınının üzerine düşen önemli ve onurlu bir görev olarak tanımlanmıştır. Kadro dergisinin yayımlanmasındaki üçüncü amacinsa, bu görevi gerçekleştirmek olduğu açıklanmıştır. İnkılâp şevkini her zaman uyanık tutmak, inkılâbın ilkelerini sınırları belirli temel ölçütler biçiminde bilme, benimseme ve benimsetme zorunluluğuyla Kadro dergisinin yayımlandığı ifade edilmiştir.³⁸⁰

Türkçede, “Bir kamu kuruluşunun, bir işletmenin, denetim veya yönlendirme işlerini gerçekleştirenler ve bunların taşıdığı ödev, yetki ve sorumlulukların hepsi”³⁸¹ anlamıyla açıklanan Kadro sözcüğü, Latince *quadro*, *quattuor* ve *quadrum* biçimlerinde dördü, dörtkenarlı, kare anlamına gelmekte olup *quadrum* sözcüğünün ikinci anlamı “nizam, tertip, düzen, tanzim”dir.³⁸² Bu anlamda, Kadro sözcüğünün, aynı siyasal geçmişten gelen dört kurucu ismi; Şevket Süreyya, Vedat Nedim,

* Avangard (Fransızca: Avant-garde): Öncü.

³⁸⁰ *Kadro*, Sayı: 1, II. Kânun 1932, s. 3.

³⁸¹ *Türkçe Sözlük*, C. II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 757.

³⁸² Charlton T. Lewis – Charles Short, *Harpers' Latin Dictionary, A New Latin Dictionary*, Harper & Brothers Publishers, Oxford, 1891, s. 1500-1501.

Burhan Asaf, İsmail Hüsrev'i karşıladığını ve yine taşıdığı ikinci anlamıyla, derginin kuruluş ve yayımlanma amacını ifade ettiği düşünülebilir. Latin kökenli bir sözcüğün seçilmesi aynı zamanda İtalya'ya duyulan ilgi ve yakınlığın bir yansıması olarak yorumlanabilir.

Kadro dergisinde yazıları yayımlanan yazarlar, alfabetik sıraya göre şöyledir: A. Şefik, Ahmet Hamdi, Behçet Kemal, Burhan Asaf, Eflatun Cem, Falih Rıfki, Hakkı Mahir, İbrahim Necmi, İri Boz, İsmail Hüsrev, (Başvekil) İsmet Paşa, M. Henri Eyraud, Mansur Tekin, Mehmet İlhan, Mehmet Şevki, (Lord) Melchett, (Dr.) Muhlis Etem, Mühendis Nazir, Mümtaz Ziya, Neşet Halil, Şakir Hâzım, Şevket Süreyya, Tahir Hayrettin, (Dr.) Vedat Nedim, Yakup Kadri'dir.

Kadro'nun değişik sayılarında Hâkimiyet-i Milliye, Berliner Tageblatt gazeteleri, Taşpınar (Afyon) ile Anbruch dergileriyle Falih Rıfki, Necil Kâzım ve Henri Béraud imzalı yazılara yer verilmiştir. Kadro'nun 6. sayısında Almanya'da yayımlanan Die Tat dergisinin kuramcılarında Hans Zehrer ile yapılan söyleşiye yer verilmiştir. Kadro'nun sayfalarında bazı yazılar çeşitli rumuzlarla verilmiştir. Bunlardan Ş. S. rumuzu Şevket Süreyya'yı; V. N. rumuzu Vedat Nedim'i; Ta. Hay. rumuzu Tahir Hayrettin'i; B. A. rumuzu Burhan Asaf'ı; İ.H. rumuzu İsmail Hüsrev'i; M. Ş. (veya M. Şevki) rumuzu Mehmet Şevki'yi; M. Z. rumuzu Mümtaz Ziya'yı; Y. K. rumuzu Yakup Kadri'yi; F. R. rumuzu Falih Rıfki'yi göstermektedir. Kadro'nun 17. sayısında *Kronikler* başlıklı bölümde yer alan T. rumuzu ile 18. sayıda yine *Kronikler* bölümünde A. B. rumuzuyla verilen yazıların kime ait olduğu saptanamamıştır. Kadro'nun farklı sayılarında Zeki Zeybek (veya Z. Zeybek)'in çevirilerine yer verilmiştir. Kadro'yla ilgili bazı akademik yayınlarda Vâlâ Nureddin (Vâ-Nû)'nin adı derginin yazarları arasında zikredilmekteyse³⁸³ de, adı geçen yazarın, Kadro'nun sayılarında yayımlanmış bir yazısı bulunmamaktadır.

Künyesinde belirtildiği üzere, Kadro'nun kurucuları, Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf ve İsmail Hüsrev'dir. Derginin kurucuları aynı zamanda dergisinin sürekli yazarlarıdır. Kadro dergisinin imtiyaz sahibi Yakup Kadri, neşriyat müdürü Dr. Vedat Nedim'dir. Eylül 1934 tarihli 33. sayısında Vedat Nedim yerine neşriyat müdürü olarak Şakir Hazım'ın adı yer almıştır.³⁸⁴

Kadro'nun kurucularının siyasal geçmişleri, yine kendi aralarında bir ayrımla imtiyaz sahibi (Yakup Kadri) ile kurucusunun (Şevket Süreyya) farklı dünya görüşünden olması, tezleriyle de çelişkili oldukları eleştirilerine kaynaklık etmektedir.

³⁸³ İsmail Parlatır, "Kadro", *DİA*, C. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 2001, s. 141.

³⁸⁴ *Kadro*, Sayı: 33, Eylül, 1934, s. 46.

Hayat hikâyeleri kısaca incelendiğinde bu eleştirilere yalnız tezleriyle değil, yaşamlarıyla da konu oldukları görülmektedir.

Kadro'nun imtiyaz sahibi olan Yakup Kadri, diğer kuruculardan farklı olarak, sol örgütler içinden yer almamış bir isimdir. Yakup Kadri 1903 yılında İzmir İdadisi'ne yazdırılmıştır.³⁸⁵ Yakup Kadri İdadi'de sonraki yıllarda Türk yazın ve düşünce yaşamında adlarından söz ettirecek isimlerle arkadaşlık kurmuştur. Baha Tevfik, Abdullah Rahmi, Şahabettin Süleyman bu isimlerden bazılarıdır.³⁸⁶ Ancak babasının ölümü üzerine eğitimini yarıda bırakarak annesiyle birlikte Mısır'a gitmek zorunda kalmış ve öğrenimini İskenderiye'deki Fransız kolejinde sürdürmüştür.³⁸⁷ Mısır, Yakup Kadri için farklı pencereler açmış, orada Abdülhamid'e muhalif aydınlarla; Ali Kemal, Ahmet Saip, Abdullah Cevdet, Gaspıralı İsmail, Samipaşazade Sezai ile ilişki kurmuştur.³⁸⁸ Gençliğinde tanıştığı ve ilişki kurduğu bu isimler onun düşünce dünyasını zenginleştirmiştir.

Yakup Kadri, sol gelenekten gelmeyen biri olarak Kadrocu aydınlar arasında özel bir yere sahiptir.³⁸⁹ Gerçi anılarında yazdığına göre, gençliğinin ilk dönemlerinde Emile Zola'nın romanlarından etkilenmiş ve sol düşünceye ilgi duymuştur.³⁹⁰ Bir dönem sosyalist düşünceleri, hattâ anarşizmi dahi benimsemiş fakat bunlar uzun süreli olmamış, sonrasında tam karşıt cepheden liberalizmi savunmaya başlamıştır.³⁹¹ Yakup Kadri 1916-1919 yıllarını verem tedavisi gördüğü İsviçre'de geçirmiştir.³⁹² Bu yıllar millî duygularının ve milliyetçi düşüncelerinin güçlendiği dönemdir. Nitekim Türk olduğu öğrenilen Yakup Kadri, Avrupalılarca dışlanmış; bu onda millî duyguları ziyadeleştirmiştir.³⁹³

Batı kültür ve aydınlanmasının etkisinde fakat Batılılaşma yerine millî kimliği biçimlendirme ve geliştirme çabası içindeki Yakup Kadri'nin düşünce yapısını "bireyci görüşleriyle birlikte milliyetçiliği savunan Fransız yazar Mauricé Barres; Bektaşî tekkesi; Ziya Gökalp" etkilemiştir.³⁹⁴ Fakat sosyalizme ilgi duyup sonrasında

³⁸⁵ Temuçin Faik Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s. 39.

³⁸⁶ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 11.

³⁸⁷ Nazım H. Polat, "Karaosmanoğlu, Yakup Kadri", *DİA*, C. XXIV, s. 465.

³⁸⁸ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 13.

³⁸⁹ Ertan, a.g.e., s. 39.

³⁹⁰ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 13.

³⁹¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1969, s. 75;

³⁹² Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 13.

³⁹³ Polat, "a.g.m.", *DİA*, C. XXIV, s. 465.

³⁹⁴ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 29.

³⁹⁵ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 23.

liberalizme kayan bu ilgi ve arayışının merkezinde “millet ve memleket aşkının” olduğunu belirterek milliyetçiliğini dile getirmiştir.³⁹⁵

Milliyetçilik, millî davaya bağlılık, Yakup Kadri'nin yalnızca düşünce yapısını değil, insan ilişkilerini de belirleyen bir etken olmuştur. Birbirlerine karşı sonsuz hayranlıkları olan Refik Halit'le dostluklarına, Kurtuluş Savaşı yıllarında millî harekete olan yaklaşımları engel olacak ve Yakup Kadri Millî Mücadele'ye ilişkin görüş ve yaklaşımından ödün vermemiştir.³⁹⁶

1909-1914 yılları Yakup Kadri'nin sanat ve yazınsal kimliğinin ön plana çıktığı yıllar olmuştur. Bu yıllar aynı zamanda ideolojik kimliğini ve mürşidini aramakla meşguldür. Yakup Kadri Tevfik Fikret'in görüşlerinden etkilenmiştir.³⁹⁷ Fakat sonraki yıllarda Tevfik Fikret'i eleştirmiştir.³⁹⁸ Etkilendiği isimlerden biri de, Osmanlı ve Türkçü görüşleri savunan Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp'in Durkheim üzerinden 'solidarist' düşünceyle harmanladığı milliyetçi görüşleri, Yakup Kadri'nin düşünce yapısında belirleyici olmuştur. Fakat “Fert yok, cemiyet var” söylemini dile getirerek, “kişilerin değil milletlerin kahraman” olduğunu söyleyen Ziya Gökalp'in, Sarıkamış Harekâtı sonrasında Enver Paşa'yı “millî kahraman” ilân etmesi Yakup Kadri'yi büyük hayal kırıklığına uğratmıştır. Gökalp'in, görüşlerinde içten ve tutarlı olmadığını düşünüyor.³⁹⁹ Yakup Kadri, Tevfik Fikret ve Ziya Gökalp'te bulamadıklarını Mustafa Kemal'in şahsında bulduğunu belirtmektedir.⁴⁰⁰ Yakup Kadri'ye göre, Mustafa Kemal “fert ile kolektivitely” birleştirebilmiş bir kişidir.⁴⁰¹

1920'lere kadar duygusal ve siyasal bir içe kapanıklık içindeyse de bu tarihten sonra Yakup Kadri'de bir değişim gerçekleşmiştir. Bu değişimde İzmir ve İstanbul'un işgalinin etkisi büyüktür. 1920 yılında kaleme aldığı Kiralık Konak adlı romanı bu değişimin ilk ürünüdür. Yakup Kadri, İstanbul'da bulunduğu dönemde, millî mücadelenin haklılığını dile getiren yazılar kaleme almış ve Mustafa Kemal'in önderliğindeki millî mücadele hareketinin sözcüsü gibi çalışmalarını sürdürmüştür. Yakup Kadri, bu desteğinin bir sonucu olarak, 1920 yılında Ankara Hükûmeti'nden yapılan çağrıyla Anadolu'ya geçmiştir. Ankara'nın çağrısıyla Anadolu'ya geçen Yakup Kadri, hem Anadolu'yu ve insanını yakından görme, tanıma imkânını elde etmiş hem de Millî Mücadele Hükûmeti'nin doğrudan hizmetine girmiştir.⁴⁰² Böylece,

³⁹⁵ Karaosmanoğlu, *a.g.e.*, s. 75.

³⁹⁶ Yahya Kemal, *Siyâsî ve Edebî Portreler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1976, s. 42-43.

³⁹⁷ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Atatürk*, Birikim Yayınları, İstanbul, 1981, s. 23.

³⁹⁸ Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, s. 282-293.

³⁹⁹ Karaosmanoğlu, *Atatürk*, s. 26.

⁴⁰⁰ *A.g.e.*, s. 32.

⁴⁰¹ *A.g.e.*, s. 36.

⁴⁰² Ertan, *a.g.e.*, s. 41.

kendini tamamen millî davaya adanmıştır. Mustafa Kemal'in emriyle Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun çalışmalarını örgütlemek üzere İstanbul'a geri dönmüştür.⁴⁰³

İstanbul ve Ankara'da İkdâm, Hâkimiyet-i Milliye, İnkılâp ve Cumhuriyet gazetelerinde çalışan Yakup Kadri, Mustafa Kemal'e ve Millî Mücadele'ye yöneltilen eleştirilere karşı yanıt vermiştir. 1923 yılından, Kadro dergisinin kurulduğu 1932 yılına dek Ankara ve işgal sonrası İstanbul'unda tanık oldukları karşısında eleştirilerini yöneltmekten geri durmamıştır. Mustafa Kemal'e ve önderliğine güven duymakla birlikte, Ankara'nın, yıktığı düzenin türlü hastalıklarına yakalandığı eleştirisinde bulunmuştur. *Ankara* romanında, tıpkı İttihatçılarda olduğu gibi, yeni kurulan düzende zenginleşerek devrimci ülkü, duygu ve heyecanı yitirerek bir çürüme içine giren kişi ve çevreleri eleştirmiştir. Ankara'nın saltanat ve halifeliği ortadan kaldırdığını fakat tasfiye edemediğini yazmıştır. Ona göre, eski düzenin mensupları yeni rejimin üst kademelerinde kendilerine yer bulmuş ve beraberlerinde geçmişin çürümüşlüklerini taşımıştır. Mustafa Kemal'i ise bu koşullarda yalnız ve çaresiz görmektedir. Zira çevresinde onun devrimci ülkülerini ve heyecanını yaşayan pek fazla kişi kalmamıştır.⁴⁰⁴

Yakup Kadri'nin, *Kadro* öncesi dile getirdiği bu görüşlerin bir benzeri, Şevket Süreyya'da görülmüştür. O da, devrimci ruh ve heyecandan yoksun bir çevre içinde hapsolmuş bir Mustafa Kemal portresi çizmiştir. 1932 yılına gelene dek Yakup Kadri, inkılâbın ve önderi Mustafa Kemal'in, devrimci ülkü ve heyecanda bir kadroya gereksindiğini, inkılâbın kadro sorununun giderilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu düşüncelerini *Kadro*'da daha olgunlaştırmıştır.⁴⁰⁵

Kadro'nun kuruluşuna düşünsel yönden öncülük eden ve Türk Ocakları'nın Ankara'daki Genel Merkez binasında verdiği konferansla ilk somut adımı atan kişi Şevket Süreyya'dır. 1897 yılında Edirne'de dünyaya gelen Şevket Süreyya milliyetçi duyguların yoğun, imparatorluk özleminin güçlü olduğu bir ortamda yetişmiştir. Söz konusu ortamın oluşmasında 1897 yılından sonra yaşanan toprak kayıplarının ve Rumelili göçmenlerin trajedisinin büyük payı vardır. Oynanan oyunlar, Balkan milliyetçiliklerinin etki ve gücünü göstermektedir: Çetecilik, komitacılık; savaş, baskın ve yağmalardır.⁴⁰⁶ Yalnız Edirne'nin değil, aslında bütün tüm Trakya ve Rumeli'nin Müslüman ve Hıristiyan çocuklarının oyunlarında bu tema vardır. Milliyetçi ruhun bu denli etkili olduğu bir ortamda yetişen Şevket Süreyya'nın peşinden koştuğu ülkünün

⁴⁰³ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 38.

⁴⁰⁴ A.g.e., s. 42, 61.

⁴⁰⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Büyük İnkılâp ve Küçük Politika", *Milliyet*, 13-22 Aralık 1976.

⁴⁰⁶ Şevket Süreyya Aydemir, *Suyu Arayan Adam*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976, s. 16, 39.

“Turan” olması rastlantı değildir.⁴⁰⁷ Etkisinde kaldığı Türkçü düşüncelerin etkisiyle, okuduğu milliyetçi bir tarih romanındaki kahramandan etkilenerek Aydemir adını kullanmaya başlamıştır.⁴⁰⁸ İstanbul Kuleli Askerî İdadisi’ne verilen Şevket Süreyya, babasının Edirne’de yalnız kalmasından vicdanen rahatsızlık duyarak eğitimini yarıda bırakmış ve Edirne Darülmualimini’ne yazılmıştır.

Düşünce dünyası Türkçü fikirlerle Şevket Süreyya, Ziya Gökalp’in yazı ve konuşmalarından etkilenmiştir. Gökalp’in söylemlerinden hareketle “Halk’a ve köye doğru” ilkesinden ilhamla Şevket Süreyya, o dönemde, Trakya köylerinde dolaşmış, köy çocuklarına marşlar öğretmiş ve milliyetçi propagandalar yapmıştır.⁴⁰⁹

Dünya Savaşı’nın başlaması üzerine seferberlik kaydı eline ulaşan Şevket Süreyya, ağabeyinin Kafkas Cephesi’nde şehit düştüğü yerde savaşmak, anı ve mücadelesini yaşatmak için Kafkas Cephesi’nde gitmeyi gönüllü olarak istemiştir. Kafkas Cephesi’nde görevini küçük yaşlardan beri aklında ve gönlünde büyüttüğü Turan ülküsü ve ülkesine atılmış ilk adım olarak görmüştür.⁴¹⁰ Ancak Anadolu’da karşılaştığı manzara ve emrindeki askerler, onda, Anadolu insanının milliyet bilincinden uzakta olduğu düşüncesini uyandırmıştır. Fakat yine de o bundan nefret ya da hayal kırıklığı duymadan kendine dersler çıkarmıştır.⁴¹¹ Kafkas Cephesi’nde savaşan ve yaralanan Şevket Süreyya, cepheden dönüşte işgal İstanbul’u ve Edirne’sine tanık olmuştur. İstanbul’dan Edirne’ye geçerek bir yandan askerlik görevi nedeniyle yarım kalan eğitimini tamamlamış diğer yandan işgale karşı gizli örgütlenmeler içinde yer almıştır.⁴¹²

Yeni kurulan Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti’nin İstanbul’dan Türkçe öğretmeni talebi üzerine Şevket Süreyya öğretmen olarak Azerbaycan’a; önce Bakü’ye sonra da görev yeri Nuha’ya gitmiştir. Bu sırada gerçekleşen Bolşevik Devrimi’nin yalnızca kuramsal değil, uygulamalarıyla da sosyalimle tanışmıştır.⁴¹³ Turan ülküsüyle Azerbaycan’a giden Şevket Süreyya, Azerbaycan’da Sovyet yönetiminin kurulmasıyla sosyalizme ilgi duymuştur. Turancı düşünceleri terk ederek dünya görüşü olarak sosyalizmi benimsemiştir. 1-8 Eylül 1920 yılında toplanan Birinci Doğu Halkları Kurultayı’na Türkiye değil, Azerbaycan (Nuha) delegesi olarak

⁴⁰⁷ A.g.e., s. 16, 39.

⁴⁰⁸ Vâlâ Nureddin Vâ-nû, *Bu Dünyadan Nâzım Geçti*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1999, s. 233.

⁴⁰⁹ Aydemir, a.g.e., s. 46.

⁴¹⁰ A.g.e., s. 72-90.

⁴¹¹ A.g.e., s. 104-105.

⁴¹² A.g.e., s. 141-142.

⁴¹³ Bolşevik Devrim ve sosyalim düşüncesine ilişkin Türk ve Osmanlı aydınlarının yorum ve değerlendirmeleri için bkz. Uygur Kocabaşoğlu-Metin Berge, *Bolşevik İhtilâli ve Osmanlılar*, Kekibeç Yayınları, Ankara, 1994; Kerim Sadi, *Türkiye’de Sosyalizmin Tarihine Katkı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

katılmıştır. Şevket Süreyya ayrıca 10 Eylül 1920'de Türkiye Komünist Partisi'nin kuruluş kongresinde bulunmuştur.⁴¹⁴ Tiflis'te tanıştığı Tatar sosyalist Alimof'un onu Batum'da Komünist Partisi'ne soktuğu ileri sürülmüştür.⁴¹⁵ Şevket Süreyya kitle karşısında ilk konuşmasını Batum'da "Şark Milletleri Kadınlarının Kurtuluş Günü" mitinginde yapmıştır.⁴¹⁶

Türkiye Komünist Partisi'nin kurucusu Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmesi ve Parti'nin yurtdışı kadrolarının büyük bölümün dağılması sonucu, üniversite öğrenimi için 1921 yılında Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'ne kaydolmuştur. Burada sonraki yıllarda Kadro dergisinin kurucuları arasında yer alacak olan İsmail Hüsrev (Tökin) ile tanışır. Şevket Süreyya, okulda, çocukluk günlerinin çetecilik anılarının etkisi ve yedek subaylık günlerinin kazanımıyla, Askerî Komite'nin başında, başarılı bir öğrenci olmuştur.⁴¹⁷ Şevket Süreyya, bir Turancı olarak ayrıldığı İstanbul'a, Moskova'da eğitim almış bir komünist olarak 1923 yılı sonunda geri dönmüştür.⁴¹⁸

İstanbul'a dönüşü sonrasında Şevket Süreyya, yasal ve yasadışı yayınlar ile örgütlenmelerle siyasal faaliyetler yürütmüştür. Şevket Süreyya'nın o dönemki yazıları incelendiğinde bir cumhuriyet savunusu dikkati çekmektedir. Bu destekleyici tutum farklı açılardan değerlendirilebilir: Komintern'in 1925'e kadar Millî Mücadele'yi ve Cumhuriyet devrimlerini destekleme yönündeki yönergesiyle bir taktik olarak görülebilir. Nitekim daha sonra Komintern'in Ankara'ya yönelik tutumunda meydana gelen değişiklik bir ayrışmaya neden olmuştur. Şefik Hüsnü TKP'nin Komintern çizgisine çekilmesi gerektiğinde ısrar etmiş, Şevket Süreyya ve Vedat Nedim'in başını çektiği diğer grup ise TKP'nin Komintern'den bağımsız bir çizgide olması gerektiğini savunmuştur. Tartışma, Parti'den kopuşa neden olmuştur.

Şevket Süreyya ile Şefik Hüsnü'nün yazıları Komintern'in tutumuna bağlı gelişen bir taktik değil, fakat Cumhuriyet ideolojisinin "hegemonik denetimini"⁴¹⁹ göstermiştir. Nitekim Aydınlik'ta yayımlanan yazılarda cumhuriyete ilişkin ortaya konan tutum, on yıl sonra yayımlanacak Kadro'nun ideolojik habercisidir.⁴²⁰ Şevket Süreyya'nın Sadrettin Celâl ile birlikte Aydınlik'ta çıkan yazılarından oluşan "Lenin ve Leninizm" kitabında yazdıkları, Cumhuriyet ideolojisinin Şevket Süreyya

⁴¹⁴ Aydemir, *a.g.e.*, s. 187-218.

⁴¹⁵ Vâ-nû, *a.g.e.*, s. 233.

⁴¹⁶ Aydemir, *a.g.e.*, s. 220.

⁴¹⁷ Tekeli –İlkin, *a.g.e.*, s. 63.

⁴¹⁸ Ertan, Şevket Süreyya'nın İstanbul'a dönüşünü 1922 yılı sonu olarak gösteriyor. Bkz. Ertan, *a.g.e.*, s. 36. Oysa Şevket Süreyya 1923 yılı sonunda Odesa'dan gemi yoluyla İstanbul'a gitmek üzere ayrıldığını anılarında belirtmektedir. Bkz. Aydemir, *a.g.e.*, s. 357.

⁴¹⁹ Tekeli –İlkin, *a.g.e.*, s. 67.

⁴²⁰ Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar-I (1908-1925)*, BDS Yayınları, İstanbul, 2000, s. 184.

üzerindeki etkisini ve 1932’de Kadro dergisinde işlenecek tezleri gösteren bir diğer çalışmadır. Hattâ Lenin ve Leninizm’de derlenen yazılarda, “millî bir fikir hareketine ve yapıcı bir iktisat zihniyetine” gerek olduğu, bunun da ancak “bir “komünist partisi değil”, fakat “inkılapçı, disiplinli, teşkilatlı, milliyetçi bir cumhuriyet partisi” gerçekleştirileceği dile getirilmiştir.⁴²¹ Şevket Süreyya, devletin “yeni ve devletçi bir tanzim ve inşa rolü” ile ön plana geçtiği bir devletçilik kuramıyla “planlı ve millî ekonomik kalkınma fikrini” savunmuştur. Şevket Süreyya’ya göre, tezlerinin temelinde “kavgasız, ihtilâlsiz, sınıfsız, imtiyazsız bir Türkiye” düşüncesi yer almaktadır.⁴²²

TKP içinde Şefik Hüsnü ile yaşadığı tartışma, 1926 yılında Şefik Hüsnü’nün gizli yollarla ülkeye girerek Parti’de yeniden etkin olmasıyla Şevket Süreyya’nın Parti’den kopuş süreci başlamıştır. 1927’de tutuklanmasına karşın beraat eden Şevket Süreyya önce dava arkadaşları sonra siyasal örgütüyle yollarını ayırmıştır. Şevket Süreyya Aydemir, 1976 yılında yaşamını yitirmiştir.

Şevket Süreyya ile birlikte TKP geleneğinden gelen, Kadro’nun bir diğer kurucu ismi Vedat Nedim’dir. 26 Ağustos 1897 yılında İstanbul’da dünyaya gelen Vedat Nedim, 1916 yılında Galatasaray Lisesi’nden mezuniyeti sonrası iktisat tahsili için Almanya’ya, Berlin Üniversitesi’ne gitmiş, 1922 yılında iktisat dalında doktora derecesi almıştır.⁴²³ Almanya’da öğrenciliği sırasında sol düşüncelerden etkilenir ve sosyalist çevrelerle irtibat kurmuştur. Almanya’daki Türk sosyalistlerden oluşan Kurtuluş çevresi içinde bulunmuş ve Kurtuluş dergisinin yayımlanmasında görev almıştır. Kurtuluş dergisi, bilimsel sosyalizmi Türkiye’ye taşıyan önemli kanallardan biri olmuştur.⁴²⁴

Vedat Nedim Tör, Şefik Hüsnü’nün isteğiyle Komintern’in 5 Kasım-5 Aralık 1920 tarihleri arasında Moskova’da yapılan IV. Kongresi’nde İstanbul temsilcisi olarak katılır.⁴²⁵ Türkiye’ye 1923 yılında dönen Vedat Nedim, bir yandan İstanbul’da Aydınlık gazetesinde iktisadi konularda yazılar yazmış, diğer yandan örgütsel çalışmalar içinde yer almıştır. Vedat Nedim ve Şevket Süreyya, Aydınlık grubu içinde iktisadi ve zirai başlıklar üzerine Türkiye’nin kurtuluşu sorununu irdelenmiş ve milliyetçiliğe yakın bir çizgi takip edilmesinden yana bir duruş sergilemiştir.⁴²⁶

Vedat Nedim ARKOS adlı bir Sovyet Rus şirketinin İstanbul şubesinde işe

⁴²¹ Aydemir, a.g.e., s. 403.

⁴²² A.g.e., s. 405.

⁴²³ Mustafa Türkeş, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s. 233.

⁴²⁴ *Kurtuluş*, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1975.

⁴²⁵ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 80.

⁴²⁶ Aybars, a.g.e., s. 327.

alınmıştır.⁴²⁷ Türkiye Komünist Partisi'nin 1925 tarihli kongresinde, komünist tevkifatı dolayısıyla yurtdışına kaçan Şefik Hüsnü'den sonra, bizzat onun isteğiyle Türkiye Komünist Partisi'nin Genel Sekreteri yapılmıştır.⁴²⁸ Böylece Vedat Nedim TKP içinde etkin bir konuma gelmiştir. Türkiye'den ayrılan TKP yöneticileri ise 1926 yılında Viyana Konferansı'nı toplayarak bazı kararlar almış ve bu kararları uygulamak üzere Türkiye'ye, Vedat Nedim'e ilemişlerdir. Bu dönemde, Komintern Yürütme Kurulu Doğu Bölümü Sekreterliği'nin Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne yolladığı talimatname önemlidir. TKP'ye, Türkiye içinde Ankara Hükûmeti'nin gerçekleştirdiği reformlar ile dış politikasını desteklemesi fakat Parti hücreleri gençlik ve köylü örgütlenmesine ağırlık verilmesi ve parti örgütünün güçlendirilmesi talimatı verilmiştir.⁴²⁹ Bu, aslında Vedat Nedim yönetimine yapılmış bir eleştiridir.

Vedat Nedim'in, Şefik Hüsnü'nün ve dolayısıyla Komintern'in uyarı ve talimatlarını dinlemeyen tutumu Parti içinde bir krizin çıkmasına neden olmuştur. Komintern'in gerçekleştirilmesini istediği işçi eylemleri ve grevler için koşulların uygun olmadığını ifade etmiştir. Yine Vedat Nedim'e göre, bu tür zamansız hareketler yeni faaliyete geçen parti hücrelerini hükûmet karşısında ateşe atmıştır. Şefik Hüsnü'nün talimatlarını ise, Moskova'nın gözünü boyamayan ve kişisel ihtiraslar için Parti ve sınıf çıkarlarını feda eden kararlar olarak değerlendirmiştir.⁴³⁰

Vedat Nedim'in bu tutumu üzerine gizlice Türkiye'ye giren Şefik Hüsnü, Vedat Nedim ve diğer merkez komite üyeleriyle bir toplantı gerçekleştirmiş ve Parti'ye el koymuştur. Bu kapsamda Şefik Hüsnü, işçi eylem ve grevlerinin derhal başlatılması talimatını vermiştir. İstanbul başta olmak üzere Türkiye'nin çeşitli merkezlerinde işçiler arasında gerçekleştirilen eylemler polis raporlarında TKP'nin eylemleri olarak geçerken, bu durum Vedat Nedim'in tepkisine neden olmuştur. Vedat Nedim kendi iradesini hiçe sayan bu faaliyetleri gerekçe göstererek radikal bir kararla, Parti ve sosyalizmle bütün ilişkisini kesmiş ve bununla da yetinmeyip Parti'nin arşivini polise teslim etmiştir.⁴³¹ Vedat Nedim, yıllar sonra, "Keşke Kominternin kararlarını dinleseydim de, parti o günden tam olarak batsaydı" diyerek polisle iş birliğini Komintern'e karşı bağımsız duruşuyla açıklamaya çalışmıştır.⁴³² 1926 yılında Türkiye'nin Musul'u yitirmesi, Mustafa Kemal'e suikast girişiminde yer alanların idamı gibi nedenlerle hükûmetin sert bir siyaset izlemeye başlaması Vedat Nedim'in

⁴²⁷ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 81.

⁴²⁸ Ertan, a.g.e., s. 42.

⁴²⁹ Orhan Duru, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001, s. 241-242.

⁴³⁰ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 88.

⁴³¹ A.g.e., s. 89.

⁴³² Rasih Nuri İleri, *Türkiye Komünist Partisi Gerçeği ve Bilimsellik*, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1976, s. 50.

“ihbar ve ihanetinin” nedeni olarak gösterilmiştir.⁴³³ Nitekim 1926 yılında Türkiye ve dünyadaki gelişmelerin kitleler arasında gücü ve etkisini arttırmasına olanak tanıdığı TKP teorik, politik ve örgütsel olarak en üst düzeye erişmiştir.⁴³⁴ Parti bu duruma erişmişken Vedat Nedim’in ihbarıyla büyük bir darbe almıştır. Polisle iş birliği sonucu Vedat Nedim Tör, sol çevrelerde yıllar yılı ihanetle anılan bir isim olmuştur.

1927 yılında yapılan tevfiatla tutuklananlar arasında Vedat Nedim de vardır. Çıkarıldığı mahkemede yargılanarak dört ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Mahkeme, adli soruşturmaya yaptığı katkılar sonucu cezasında bir aylık indirim gitmiştir. Vedat Nedim, tutukluluk süresinin, hapis cezasından fazla olduğu göz önüne alınarak tahliye edilmiştir.⁴³⁵

Bu gelişmeler sonrası Vedat Nedim, salla ilişkisini kesmiş, iş ve hükümet çevrelerine yaklaşmıştır. Önce Balya-Karaaydın Simli Kurşun Maden İşletmesi’nde, sonra Amasra Kömür İşletmesi’nde ticaret müdürü olmuştur.⁴³⁶ 1929 yılı sonlarında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti yönetiminde görev almıştır. 1930’lu yıllarda Türkiye’yi yurtdışında tanıtmak üzere Turquie Kémaliste dergisinin başında yer almıştır. Ankara Radyosu ile Turizm Müdürlüğü’nde 1938-1944 yılları arasında görev yapan Vedat Nedim, 1944 yılından 1970’e kadar Yapı Kredi Bankası’nda, 1970 yılından sonraysa Akbank’ta kültür danışmanı olarak çalışmıştır. Cumhuriyet, Hâkimiyet-i Milliye başta olmak üzere çeşitli gazetelerde siyaset ve ekonomi üzerine imzalı ya da isimsiz yazıları yayımlanan Vedat Nedim; *İşsizler, Kör, Hayvan Fikri Yendi, Üç Kişi Arasında, Köksüzler, Fevkâl Asriler* adlı oyunları kaleme almıştır. Anılarını *Yıllar Böyle Geçti* adıyla yayımlayan Vedat Nedim 1985 yılında ölmüştür.⁴³⁷

Vedat Nedim ve Şevket Süreyya ile birlikte aynı örgütler içinde bulunmuş ve Kadro’nun kurucuları içinde yer almış bir diğer isim Burhan Asaf’tır. 1899 yılında Şam’da dünyaya gelen Burhan Asaf, ilk ve orta öğretimini sırasıyla Yafa, Beyrut ve İstanbul’da tamamlayarak üniversite tahsili için Almanya’ya gitmiştir.⁴³⁸ Almanya’da sol çevrelerle ilişki kurmuş, Vedat Nedim’le tanışarak onunla dost olmuş ve dünya görüşü olarak sosyalizmi benimsemiştir.⁴³⁹ Üniversiteden 1922 yılında mezun olan Burhan Asaf, 1923 yılında İstanbul’a dönerek önce Devlet Demiryolları’nda çalışmaya başlamış ve sonra Anadolu Ajansı Bükreş temsilcisi olmuştur.⁴⁴⁰ Bu

⁴³³ Yalçın Küçük, *İtirafçıların İtirafları TKP Pişmanları*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1988, s. 48-49.

⁴³⁴ Naciye Babalık, *Türkiye Komünist Partisi’nin Sönümlenmesi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2005, s. 60.

⁴³⁵ Küçük, a.g.e., s. 55-56.

⁴³⁶ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 91.

⁴³⁷ A.g.e., s. 91-95; Türkeş, a.g.e., s. 233.

⁴³⁸ Ertan, a.g.e., s. 45.

⁴³⁹ Türkeş, a.g.e., s. 234.

⁴⁴⁰ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 96.

sırada Aydınlık çevresiyle birlikte sosyalist faaliyetlere katılan Burhan Asaf, aynı zamanda, *Orak ve Çekiç* adıyla yayımladıkları haftalık gazete için bir yandan tashih ve çeviriler yapmış öte taraftan Aydınlık'ta yazılar yazmıştır.⁴⁴¹

Burhan Asaf, 1925 yılında çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu'yla diğer basın organlarıyla birlikte Aydınlık ile Orak ve Çekiç'in kapatılması üzerine kısa bir süreliğine yurtdışına çıkmıştır. Aldığı teklifle tekrar yurda dönerek Hariciye Vekâleti'nde işe başlamış ve Ankara'ya yerleşmiştir.⁴⁴² Hâkimiyet-i Milliye'de yazdığı yazılarda rejime olan bağlılığını dile getirmiştir. Hâkimiyet-i Milliye'de yazı yazmasında ve yine memuriyete alınışında Falih Rıfkı ve Yakup Kadri'nin etkisi üzerinde durulmaktadır.⁴⁴³

Burhan Asaf, Kadro dergisi deneyiminden sonra, 1946 yılında Demokrat Parti'nin destekleyicisi olmuştur. Demokrat Parti'nin yayın organı Zafer gazetesinde ve yine Demokrat İzmir'de yazılar yazmış, 1957 yılında Demokrat Parti milletvekili olmuştur.⁴⁴⁴ Burhan Asaf, Demokrat Parti milletvekilliyken 27 Mayıs 1960 askerî darbesiyle yargılanmış; Meclis grup konuşmasında söyledikleri, Meclis tartışmalarında kullandığı ifadeler, gazete yazıları ile radyo konuşmaları ve milletvekilliği sırasında DP hükûmetinin çıkardığı kanunlara verdiği kabul oyuyla suçlu bulunarak ağır hapse mahkûm olmuştur.⁴⁴⁵ 1963 yılında çıkarılan aflu özgürlüğüne kavuşan Burhan Asaf Belge, Almanya'ya giderek, Alman Radyosu'nda çalışmaya başlamış ve 1967 yılında yaşamını yitirmiştir.

Burhan Asaf'ın; 1933 yılında, *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Nasıl Oldu?* adlı bir kitabı yayımlanmıştır. 1940-1941 yılında Ankara Radyosu'ndaki programlarını, *Radyo Konferansları (1940-1941)* adıyla kitaplaştırmıştır. Nobert Von Bischoff'un, *Ankara, Türkiye'deki Yeni Oluşun Bir İzahı* adlı kitabını Türkçeye çevirmiştir.

Kadro'yu kuran ve sol geçmişten gelen bir diğer isim de İsmail Hüsrev Tökin'dir. 14 Mart 1902 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelen İsmail Hüsrev ilk, orta ve lise öğretimini Avusturya Lisesi'nde tamamlamıştır.⁴⁴⁶ Eskişehir ve Ankara'da Nizamettin Nazif aracılığıyla Türkiye Halk İştirakiyyûn Fırkası çevresiyle ilişkiye geçmiş ve Yeni Hayat dergisinde yazı ve çeviriler yayımlamıştır.⁴⁴⁷ Sovyetler Birliği

⁴⁴¹ A.g.e., s. 97.

⁴⁴² Türkes, a.g.e., s. 234.

⁴⁴³ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 103.

⁴⁴⁴ Türkes, a.g.e., s. 234.

⁴⁴⁵ *Yüksek Adalet Divanı Kararları İstanbul-Yassıada (14 Ekim 1960 – 15 Eylül 1961)*, Kabalıcı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 271, 383.

⁴⁴⁶ Ertan, a.g.e., s. 44.

⁴⁴⁷ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 106.

Ankara Büyükelçiliği'nin verdiği bursla yükseköğrenim görmek için Moskova'ya gidmiştir.⁴⁴⁸ Moskova'da, 5 Kasım – 5 Aralık 1922 tarihlerinde toplanan Komintern IV. Kongresi'ne Türkiye Komünist Partisi Gençlik Örgütü temsilcisi olarak katılmıştır. 1922 yılı sonunda ise Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde iktisat öğrenimine başlamıştır.⁴⁴⁹ Üniversiteden 1926 yılında mezun olarak Türkiye'ye dönmüştür.

1927 yılında Ankara'da Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü'nde memur olmuştur. 1929 yılında ise Ziraat Bankası kadrosuna geçmiştir. Aynı yıl, Şevket Süreyya Aydemir'in müdürlük yaptığı Ankara Ticaret Lisesi'nde dersler vermiştir.⁴⁵⁰ 1930-31 yıllarında Şevket Süreyya ile birlikte Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nde ekonomi sayfasını hazırlamayı üstelenerek ekonomiyle ilgili yazılar yazmıştır. Bu yazılar parti ve hükûmet çevrelerinde ona duyulan güveni arttırmıştır.⁴⁵¹ İsmail Hüsrev çeşitli devlet kuruluşları, kamuya ve özel sermayeye ait bankalarda üst düzey görevlerde bulunmuş, aynı zamanda, çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazmıştır. İsmail Hüsrev Tökin, 1994 yılında yaşamını yitirmiştir. Kitapları: *İktisat Nasıl Okutulmalı, Türkiye Köy İktisadiyatı, İktisadî ve İçtimaî Türkiye: Rakamlarla Türkiye'de Sanayi'dir.*⁴⁵²

Kurucuları dışında derginin sürekli yazarları arasına 13. sayıyla birlikte Mehmet Şevki (Yazman) de katılmıştır. 1895 yılı Elazığ doğumludur. 1908'de Elazığ'da Deli Hoca Mektebi'ni, 1911'de askerî rüştiyeyi, 1914'te İstanbul'da Kuleli Askerî Lisesi'ni, 1924 yılında Harp Okulu'nu bitirmiştir. 1914 yılında Harbiye'yi üsteğmen rütbesiyle bitirmiş ve Çanakkale Cephesi'ne gönderilmiştir. Ayrıca Filistin ve Galiçya cephelerinde ve Kurtuluş Savaşı'nda görev almıştır. Yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde Elektrik ve Makine Enstitüsü'nde 1931 yılında tamamlamıştır.⁴⁵³

1933 yılından itibaren Kadro dergisinde yazmaya başlayan Mehmet Şevki Yazman'ın; 1924 yılında Galiçya Cephesi'ndeki çarpışmaları anlattığı *Mehmetçik Avrupa'da* adlı romanı; 1933'te *Büyük Taarruz Nasıl Oldu?*; 1934'te, *İstiklâl Savaşı Nasıl Oldu?*; 1935'te, *Ahmet Oğlu Ahmet*; 1938 yılında *Türk Çanakkale*, 1941'de *Ali Çavuş Peşte'de*; 1943 yılında ise *Toros Çocuğu* adlı kitapları yayımlamıştır.⁴⁵⁴

⁴⁴⁸ Türkeş, a.g.e., s. 231.

⁴⁴⁹ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 108.

⁴⁵⁰ Türkeş, a.g.e., s. 232.

⁴⁵¹ Ertan, a.g.e., s. 45.

⁴⁵² Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 115; Türkeş, a.g.e., s. 232.

⁴⁵³ Ertan, a.g.e., s. 47.

⁴⁵⁴ Tekeli –İlkin, a.g.e., s. 71-72.

Kurucularının hayat hikâyelerinde milliyetçilikten sosyalizme geçiş, sosyalizmden milliyetçiliğe dönüş şeklinde düşünce dünyalarındaki değişim, Kadrocu doktrinde ve Kadro yayınlarında kendini hissettirmektedir. Kadro külliyyatı tarihsel materyalist yöntemi benimseyen fakat sınıf siyasetini reddeden milliyetçi bir devlet doktrini oluşturma çabası olarak tanımlanabilir. Fakat Kadrocular bu doktrinin yalnız Türkiye için değil, bütün sömürgeler ve mazlum milletler için de yol gösterici olacağı iddiasındadırlar. Geçmişlerinde Komintern ve Moskova'yla ideolojik ve örgütsel çatışma içinde tasfiye eden/edilen konumunda olan Kadrocuların bu söylemi, Stalin ve Troçki ayrımında Stalin'in "tek ülkede sosyalizm" tezine karşılık Troçki'nin "dünya devrimi" tezine yakınlık şeklinde yorumlanabilmektedir.⁴⁵⁵

Kadro dergisi toplam 36 sayısı olarak yayımlanmış, 35-36 numaralı İlkânun (Aralık) 1934 - Sonkânun (Ocak) 1935 tarihli son sayısı bir arada basılmıştır. Teşrinevvel 1934 tarihli 34. Sayının ikinci sayfasında "Okuyucularımıza" başlığıyla verilen kısa bilgide, derginin "gelecek sayıdan itibaren neşriyatını bir müddet tatil edeceği"⁴⁵⁶ duyurulmuş, nitekim derginin Kasım 1934 tarihinde yayımlanacak 35. sayısı, Aralık 1934-Ocak 1935 tarihinde 35-36. sayıları bir arada yayımlanmış ve yayımına son vermiştir.

3.4. KADRO DERGISİNİN FELSEFESİ VE ÖRGÜT MODELİ

3.4.1. Bir Örgüt Modeli Olarak Kadro

Kadro doktrininin ortaya çıkışı, Kadrocular tarafından, "inkılâbın ideolojisini yapmak" şeklinde gerekçelendirilmiştir. Çünkü onlara göre, milletçe gereksindiğimiz bir toplumsal güldürü değil, bir toplumsal kuruluş felsefesidir. Kadroculara göre, toplum yasalarını bulmak, yasaları doğrulamak, doğruladıklarına hem kendisini hem de başkalarını inandırmak; devrimci, toplumcu, maddeci, girişimci, determinist ve ulusal kurtuluşçu bir dünya görüşü ortaya koymak Türk aydınının görevidir.⁴⁵⁷ Bu hedeflere erişmek için üzerine düşen sorumlulukla hareket eden Kadro, bir "inkılâp mecmuası" olarak, bütün yazılarını "inkılâpçı görüşün inzibatına tevdi etmiş"tir.⁴⁵⁸

⁴⁵⁵ A.g.e., s. 153.

⁴⁵⁶ **Kadro**, Sayı: 34, T.Evvel 1934, s. 2.

⁴⁵⁷ Şevket Süreyya, "Bergsonizm yahut bir korkunun felsefi ifadesi...", **Kadro**, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932, s. 50.

⁴⁵⁸ "Kadro", **Kadro**, Sayı: 18, Haziran 1933, s. 3.

Kadro'ya esas oluşturan fikirler, inkılâbın özünde yerleşik ve gelişmelerin akışı içinde doğrulanan ilkelerdir. Bu temel doğrultusunda, Kadro, "milletin kayıt ve şartsız istiklâli ile müstakil ve iktisaden cüzütam bir vatan mefhumunu şuur haline gelmiş bir heyecanla müdafaa eden ilk fikri cidal organı" olarak tanımlanmıştır.⁴⁵⁹

İnkılâbın ideolojisini yapmak üzere yola çıkan Kadrocular, ideolojiyle birlikte bir örgüt modeli ve örgütçülük anlayışı ortaya koyma peşindedir. Gerek kendilerine ilişkin tanımlamaları gerekse devlete ilişkin yaklaşımlarında faşist ve komünist modellerden etkilenmişlerdir. Kadrocular, kendilerini örgütsel kimlikle "öncü teşkilat" olarak tanımlarlar. Şevket Süreyya'nın *İnkılâp ve Kadro* kitabında Kadro'nun örgütsel tanımı komünist partinin "öncü örgüt" işlevine benzerlik arz etmektedir:

"Kadro, milletin bütününü bağlayan bir millî kurtuluş hareketinde, millet içinde bir menfaat kavgasını temsil eden dar bir menfaat zümresinin mücadele organı değildir. Bu hareketi duyan, koruyan ve yaşatan ileri unsurların öncü teşkilatıdır.

Kadro, bir parçalı millet rejimi içinde, milletten kopmuş ve kendi içlerinde boğuşan sorumsuz partilerden vücuda gelen, meselâ Balkanlardaki gibi bir partiler enfâsyonu da değildir. Bir inkılâp avangardıdır*. İnkılâbın bütün yönetici fikirleri, inkılâbın mahiyetini, gelişme istikametlerini tayin ve ilân eden prensipler, ancak böyle bir kadronun ideolojisinde ifadesini bulur. Kadro, inkılâbın irade ve menfaatini savunan inkılâbı duyan şuurlu ve feragatlı bir avangarddır. İnkılâp, milletin en ileri ve en duygulu unsurlarını toplayan azlık, fakat disiplinli bir kadronun iradesinde temsil olunur. (...) Kadro'yu, teşkilât çerçevesi dar, disiplinli ve şuurlu bir yöneticiler ve kurucular zümresi olarak ifade edebiliriz. Kadro bir yığın değildir.

Kadroda, partilerde olduğu gibi, gelişigüzel her vatandaşın yeri yoktur. Kadro, inkılâp içinde en ileri unsurların, en ileri fikirler etrafında teşkilâtlanmasıdır. Onun gücü, evvelâ temsil ve müdafaa ettiği fikirlerin doğruluğundan doğar. Sonra da, saflarına aldığı ileri ve feragatlı unsurların kuvvet ve keyfiyetinden (niteliğinden) meydana gelir. Kadro, milletin bütün kalabalıklarını kendi teşkilât çerçevesi içinde toplayamayabilir. Fakat fikirlerin isabeti ve yetiştirdiği inkılâp neslinin liyakat ve heyecanı ile, o bu kalabalıkları, her zaman sevk ve idare edebilecektir.

Hulâsa kadro, bir millî kurtuluş hareketinin, bir millî inkılâbın kumanda heyetidir. Onun, azlık, fakat şuurlu öncüsü ve yöneticisidir. İnkılâbın tek ve idealist partisi, onun tek ve idealist lideri etrafında toplanan "Kadro"dur..."⁴⁶⁰

⁴⁵⁹ "Bir tenkit münasebeyi[y]le", *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932, s. 42.

* Avangard (Fransızca: Avant-garde): Öncü.

⁴⁶⁰ Şevket Süreyya Aydemir, *İnkılâp ve Kadro*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 226-227.

Şevket Süreyya'ya göre Kadro halktan, vatandaştan ayrı görüp, değerlendiren bir seçkin topluluktur. Bu seçkin topluluk, inkılâbın fikirleri ve disiplini çerçevesinde bir araya gelerek inkılâbı savunmak, inkılâbın ideolojisini yapmak ve yaymakla yükümlüdür. Dolayısıyla Kadro, devrime ideolojik anlamda yol gösteren; inkılâbın siyasal örgütlenmesinde ve devlet modelinde bir kurucular kuruludur. İnkılâbın “öncü örgütü” olma görev ve işlevi yüklenen bu kurulun varlığı, devrimci hareketlerin güvencesidir. Çünkü dağılma olasılığı bulunan kitleleri toplama ve birleştirme gücü, inkılâbın başarısının temel koşuludur.⁴⁶¹

Kadroculara göre öncü teşkilât, inkılâbın bugünü ve geleceği için gereklidir. Ancak, Kadro'ya biçilen bu öncü rolün, Kurtuluş Savaşı'na katılan ve önderlik eden sağ ve sol kanattan asker ve sivil kökenli CHP çevrelerinde bir rahatsızlık yaratması kaçınılmazdır. Çünkü bu, aslında, inkılâbın nitelikli bir kadro sorununun olduğunun itirafıdır. CHP içinde farklı kesim ve geleneklerden kişi ve çevrelerin bileşeni olduğu karşıt bir cephenin ortaya çıkararak nedenlerden biri de eleştiridir.

İdris Küçükömer Kadrocuların inkılâbın ideolojisini yapmada atfettikleri ‘öncülük’ işlevini, ‘halkla rağmen’lik olarak değil halka yabancılaşmışlık, halktan kopukluk olarak değerlendirmiştir.⁴⁶²

Kadrocuların, öncü örgüt modeli biçiminde, seçkin bir kadronun yönetimi ve yol göstericiliği temelinde inkılâp devlet ve devletçilik anlayışı hayatın gerçekliği ve inkılâbın ortaya çıktığı koşullarla çelişkili olarak eleştirilmiştir:

“*Kadrocu Kemalizm (Şevketizm) yanlıştır, çünkü sosyolojik, ekonomik temel kavramlar arasında yeri bile olmayan devletçiliği* ideolojinin tek temeli yapmış, her şeye kaadir saydığı soyut ve mutlak bir devlet gücünü yine fiktif* bir KADRO'ya malederek onun eliyle çağdaş uygarlığı Türkiye'de yaratmak, ama bu uygarlığın ekonomik-sosyal kuruluşundan (kapitalizminden) onu ayırmak istemiştir. Oysa [...] Atatürk'ün bir kadrosu bile yoktu. Türk devrimi çağdaşlaşma-batılılaşma yönü ile *ideolojisiz* olduğu gibi, kadrosuzdu da.”⁴⁶³

Kadro, öncü teşkilat olarak, kendini, Türk inkılâbının ideolojisini yapmak dışında bu inkılâbın ideolojisini yaymakla sorumlu görmüştür. Öncü teşkilatın bu

⁴⁶¹ Şevket Süreyya, “Bir ruh fantezisi yahut Yerli Peygamber”, *Kadro*, Sayı: 1, II. Kânun 1932, s. 32.

⁴⁶² Ahmed Davutoğlu, “Tekerrür Eden Talihsizlikten, Kendini Fethetme: İdris Küçükömer ve Sivil Toplum Arayışı”, *İdris Küçükömer*, Ahmet Güner Sayar, (ed.), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s. 135-137.

* Fiktif (Fransızca: fictif): İtibarı.

⁴⁶³ Emin Türk Eliçin, *Kemalist Devrim İdeolojisi*, Sarmal Yayınları, İstanbul, 1996, s. 228.

yükümlülüğüyle Kadrocular yalnız millî değil, beynelmilel bir sorumluluğu üstlendikleri iddiasındadır. Bunu da dış basında Kadro'ya ilişkin çıkan haber ve yazıları aktararak belirtmekte ve kanıtlamaktadırlar:

“Kadro'nun cehti, yalnız Türk inkılâbının değil, muasır iktisat nizamı içinde herhangi bir suretle iktisaden tâbî vaziyette bulunan bütün memleketlerdeki millî kurtuluş mücadelelerinin, -cihanın bugünkü seyri ve yarınki mukadderatı için pek ziyade haizi tesir olan- mana ve ehemmiyetlerini tebarüz ettirmektedir.”⁴⁶⁴

Ortaya konulan bu görüş, Kadro'nun, Türk millî kurtuluş hareketi ve inkılâbını milletlerarası bir konumda gördüğünü ve aynı zamanda sömürge ve yarı-sömürge ülke ve milletler için bir örnek ve öncü olduğunu göstermektedir. Bu, Kadro'ya özgü bir görüş olmamakla birlikte, devlet ve partinin önemli isimlerince dile getirilen resmî bir söylemdir. İstiklâl Savaşı günlerinde, Mustafa Kemal Paşa'nın, mazlum milletlerin, emperyalistleri yenmesiyle, “insanlığın saadetinin mümkün olacağını” dile getirmesi, verilen bağımsızlık ve kurtuluş mücadelesinin, milletlerarası kimliğini göstermesi bakımdan önemlidir.⁴⁶⁵ Yine, bir başka konuşmada, Mustafa Kemal Paşa, önderlik ettikleri savaşın bir milletin yazgısının da ötesinde bütün mazlum milletlerin kurtuluşunu amaçladığını belirtmiş ve şunları söylemiştir:

“Türkiya'nın* bugünkü mücadelesinin yalnız Türkiya'ya ait olmadığını, bütün arkadaşlarımız ifade etmiş iseler de, bunu bir defa daha teyit etmek lüzumunu hissediyorum. Türkiya'nın bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı, belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi.

Türkiya azim ve mühim bir gayret sarf ediyor. Çünkü müdafaa ettiği dava, bütün mazlum milletlerin, bütün Doğu'nun davasıdır ve bunu nihayete getirinceye kadar Türkiya, kendisiyle beraber olan Doğu milletlerinin beraber yürüyeceğinden emindir.”⁴⁶⁶

Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Ankara Hükümeti'nin ve Millî Mücadelecilerin dile getirdiği görüşler Kadro'nun değişik sayılarında yorumlanmıştır. Kadroculara göre Ankara'nın, önderlik ettiği inkılâp, milletlerarası bir konumdadır ve

⁴⁶⁴ Şevket Süreyya, “Kadro ve Elmuhadenet”, *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 48.

⁴⁶⁵ Mustafa Kemal Paşa, 3 Ocak 1922; bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. XII, s. 201.

* Asıl metinde bu şekilde yazılmıştır.

⁴⁶⁶ Mustafa Kemal Paşa, 7 Temmuz 1922; bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, C. XIII, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004, s. 136.

mücadelelerinin hedefinde emperyalizmin mağlubiyeti vardır. İnkılâba ilişkin tanımlamalarıyla Sovyetler Birliği ve Komintern'in tezleriyle buluşan Kadrocular buna karşın, Lenin'in ve Stalin'in, millî kurtuluş hareketlerini, proletaryanın kapitalizme karşı mücadelesinde bir yardımcı güç olarak değerlendirmesini ve millî kurtuluş hareketlerinin, kapitalizm-sosyalizm mücadelesinde bir ileriliği temsil etmediği tezini eleştirmektedir.⁴⁶⁷

Kadro'nun, sömürge ve yarı-sömürgelerdeki millî kurtuluş hareketlerine yönelik bu tutumu, özünde, dönemin milletlerarası komünist hareketinin ortaya koyduğu marksist tutumdan büyük bir farklılık arz etmemektedir. Ancak Kadro üzerine yapılan çalışmalarda, Sovyetlerin ve Komünist Enternasyonal'in mazlum milletlere yönelik görüş ve tutumu âdeta görmezden gelinerek, Sultan Galiyef ve tezleri⁴⁶⁸, Kadroculuğun tarihsel kaynağı olarak gösterilmektedir.⁴⁶⁹ Oysa ortaya çıkış nedenini, Türk inkılâbının ideolojisi yapmak şeklinde açıklayan ve buna temel olarak Türk inkılâbı ve uygulamalarını alan Kadro'ya ilişkin yapılan bu değerlendirme, zorlama olmaktan öteye geçmemektedir. Nitekim Kadrocular da kendileriyle yapılan görüşmelerde Galiyef'le ilgili sorulan tanışıklık/etkilenme sorularına olumsuz yanıt vererek, Galiyef'e bir yakınlık duymadıklarını belirtmiştir.⁴⁷⁰

Kadrocuların sıklıkla üzerinde durduğu mazlum milletlerin kurtuluşu meselesi Sovyet Devrimcileri ve milletlerarası komünist hareket tarafından antiemperyalist mücadelenin temel dinamiği olarak görülmüştür. Stalin, emperyalizme karşı, Avrupa'daki proleter devrimler ile Doğu'da mazlum milletlerin isyan ve devrimlerinin önemini vurgulamış ve emperyalizmi zayıflatmaları ve kapitalist düzeni bir buhrana sürükleyen etkileriyle millî kurtuluş hareketlerinin ilerici hareketler olduğunu saptamıştır. Lenin'in emperyalizm tezlerinden hareketle, ulusal kuruluş hareketlerinin dünya devrim sürecinin önemli bir halkası olduğunu belirtmiştir.⁴⁷¹ Komünist Enternasyonal (1928) Programı'nda da millî kurtuluş hareketlerin devrimci nitelikte oldukları saptanmıştır:

“Tüm dünya kapitalizminin geçirdiği şiddetli sarsıntı, sınıf mücadelesinin keskinleşmesi ve Ekim proleter devriminin dolaysız etkisi, hem Avrupa'da hem de sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde bir dizi devrime ve devrimci eyleme yol açtı. (...) Bu

⁴⁶⁷ Burhan Asaf, “Millî kurtuluş hareketleri ve bunların İnkılâp nazariyeleri”, *Kadro*, Sayı: 9, Eylül 1932, s. 39-42.

⁴⁶⁸ Alexandre A. Benningsen – S. Enders Wimbush, *Sultan Galiyev ve Sovyetler Birliğinde Milli Komünizm*, çev. Bülent Tanatar, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 1995.

⁴⁶⁹ Merdan Yanardağ, *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1988, s. 159-186.

⁴⁷⁰ Ertan, a.g.e., s. 154.

⁴⁷¹ J. Stalin, *Leninizmin İlkeleri*, çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1992, s. 26, 62-63.

uluslararası devrimci süreç, (...) emperyalizme karşı ulusal kurtuluş savaşlarını ve sömürge ayaklanmalarını kapsar.”⁴⁷²

Kadroculara göre, “millî kurtuluş, yarı-müstemlekenin istiklâl hareketi demektir.”⁴⁷³ Burhan Asaf’a göre, yarı-sömürgelerde “emek değil, emeğin sefaletleri vardır. Yarı-sömürgelerde milletler bütün zümreleriyle birlikte, bir bütün olarak proleterleştirilmektedir. Mazlum milletlerin proleterleştirilmesi karşısında, istiklâl mücadelesine önderlik edecek olanlar işçi sınıfı önderleri değil, işçiler de dâhil olmak üzere, her zümrenin hakkını gözetecek ve yol gösterecek olan aydınlardır.”⁴⁷⁴ Buna karşın Yakup Kadri, Rusya’da Bolşevik Devrimi’nin proleter enternasyonalizmi ile millî kurtuluş inkılâbının nasyonalizminin ortak düşmanının emperyalizm olduğuna işaret ederek, Lenin’in, “Türkiye’de bir millî hareketten haberdar oluşunu” onun tarihî materyalist olmasıyla açıklamıştır.⁴⁷⁵ Kadro’da, Türk millî kurtuluş hareketinin, “...eski şekilde kapitalizmin tasfiyesi ilerler ve yeni şekilde bir devlet kapitalizmi gittikçe salâbet kazanırken, birinden diğerine devredilmesi pek tabîî bulunan ‘emperyalizm’i mutlak surette reddetmekte” olduğu dile getirilmiştir.⁴⁷⁶

Türk millî kurtuluş hareketinin ve inkılâbının bütün veriminin doktrinleştirilmesi, inkılâbın sürekliliği için gerekiyordu. Kadrocular, inkılâp ideolojisine ilişkin yorum ve açıklamalarını halkın anlamasını ve özümsemesini sağlamak için broşürler hazırlanmasını önermiştir.⁴⁷⁷ Broşürler yayımlamak, Kadro’nun halk’a inme isteği ve çabasının bir sonucu değil, gerçekte, “öncü örgüt” Kadro’nun doktrini çerçevesinde milis yetiştirme düşüncesinin bir sonucudur. Zira Kadro’nun amacı halk’a inmek değil, halkı ve toplumu biçimlendirmektir; muhatap, halktan bireyler değil, halkı yönlendirecek aydınlardır.

“Kadro’nun mevzuu Türk inkılâbının ideolojisi ve muhatabı, inkılâp münevverliğidir. Binaenaleyh Kadro, evvelâ mevzuu muayyen olan, sonra da bu mevzuu üstünde neşriyatını yaparken, kendi muhatap kütesinin hududunu adeta hendesî bir kat’iyetle çizmeye çalışan bir mecmuadır.”⁴⁷⁸

⁴⁷² *Komünist Enternasyonal Programı (1928)*, çev. İsmail Yarkın, İnter Yayınları, İstanbul, 2001, s. 24.

⁴⁷³ Burhan Asaf, “Millî kurtuluş hareketleri ve bunların İnkılâp nazariyeleri”, *Kadro*, Sayı: 9, Eylül 1932, s. 41.

⁴⁷⁴ A.g.e., s. 41-42.

⁴⁷⁵ Yakup Kadri, “Ankara, Moskova, Roma”, *Kadro*, Sayı: 7, Temmuz 1932, s. 35.

⁴⁷⁶ Burhan Asaf, “Bir İcmal”, *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 35.

⁴⁷⁷ Mehmet İlhan, “İnkılâbı bilmek”, *Kadro*, Sayı: 18, Haziran 1933, s. 66.

⁴⁷⁸ Şevket Süreyya, “Yarı münevverler kulübü”, *Kadro*, Sayı: 8, Ağustos 1932, s. 42.

Sadri Ertem, Kadrocuların, toplumun özünü iktisadî olaylar ve üretim ilişkileriyle; Türk Devrimi'ni de iktisadî niteliğiyle açıkladığını; ideolojilerinin, Türkiye'nin, Tanzimat'tan itibaren başlayan yarı-sömürge koşullarının getirisi olarak biçimlendiğini ifade etmiştir. Ertem'e göre ideolojilerindeki baskın kimlik hesaba ve maddeye dayanan iktisadî bilinçtir.⁴⁷⁹ Naci Bostancı'nın saptamasına göreyse, Kadro, "birtakım aydınların kafasındaki, kendi geliştirdikleri bir ideoloji ile yönetime talip olma hareketi"dir.⁴⁸⁰ Onların bir ideoloji oluşturma çabası içinde olduğunu dile getiren Bostancı'ya göre, Kadrocular çalışmalarının odağını iktisat yasaları ve konularına indirgemektedirler ki, gerçekte, bir iktisat görüşü ortaya koyma amacındadırlar.⁴⁸¹ Oysa bu görüş, Kadro'nun sayfalarında ele alınan konulara ve bölümlere bakıldığında ve dile getirilen devlet ve devletçilik anlayışları dikkate alındığında oldukça sınırlı ve yetersizdir. Zira Kadrocular, devletçiliği ekonomiyle sınırlandıran klasik anlayıştan çok daha fazlasını; ekonomiyle birlikte, kültürde, fikirde, iktisatta devletin etkili ve düzenleyici olması gerektiğini savunmuş, devletçilik anlayışlarını da bu görüş üzerinde biçimlendirmiştir.⁴⁸²

Kadrocular inkılâbın ideolojisine getirdikleri yorum ve yaptıkları katkıyla, iktisadî, üretim ilişkileri üzerinde, yaşamın, tarihin, toplumun ve olayların temelinde ana belirleyici unsur olarak görmüştür. Kadrocuları "kafalarında geliştirdikleri bir ideolojiyi" yayma amacıyla ortaya çıkan bir hareket şeklinde tanımlamak bu anlamda bilimsel bir yaklaşım değildir. Kadrocular, kendilerini, millî kurtuluş hareketlerinin, nesnel gelişim yönlerini ve ideolojik esaslarını açıklamaya ve yorumlamaya çalışan, bu esasların nesnel unsurlarını kendilerine ilke edinen bir hareket olarak tanımlamıştır.⁴⁸³

İdeolojiler, bir veya birden fazla aydının üzerinde düşünüp, tartışarak geliştirdikleri bir düşünce sistemi değildir. İdeolojiler, belirli tarihsel koşulların, toplumsal ve iktisadî ilişkilerin ürünüdür. Üretim ilişkileriyle iktisadî ve toplumsal süreçler sonucu ortaya çıkarlar. Bu gerçeklikten hareketle Kadrocuların bir "ideoloji" değil, bir doktrin ortaya koyma uğraşı içinde oldukları ifade edilebilir. Onların sıklıkla dile getirdiği temel söylem olan, "inkılâbının ideolojisi yapmak", burada, ideolojinin niteliklerini yorumlamak ve belirginleştirmektir. Nitekim "Türk inkılâbı ideolojisini yapmaktadır ve daha da yapacaktır"⁴⁸⁴ derken ideolojilerin, inkılâpları değil fakat

⁴⁷⁹ Sadri Ertem, *Politika Felsefesi*, Vakıf Gazete Matbaa Kütüphanesi, İstanbul, 1935, s. 217-218.

⁴⁸⁰ Naci Bostancı, *Kadrocular ve Sosyo-Ekonomik Görüşleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1990, s. 13.

⁴⁸¹ *A.g.e.*, s. 42.

⁴⁸² Ertan, *a.g.e.*, s. 100, 101, 105.

⁴⁸³ Şevket Süreyya, "Kadro ve İzvestiya", *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 47.

⁴⁸⁴ Burhan Asaf, "Bir İcmal", *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 36.

inkılâpların, ideolojileri ürettiği gerçeğine ulaşmaktadır. Dolayısıyla Kadrocular kendilerini, düşüncelerini ve doktrinlerini toplumun gelişim yasalarıyla açıklayarak, toplumsal gelişim yasalarından ilkeler edinen bir hareket olarak tanımlamıştır. Bu tanım, bilimsel ve tarihsel materyalisttir. Düşünce ve felsefeyi, “hayat ve cemiyet şartlarına” bağlı kalarak açıklamaları bu bilimselliğin bir ürünüdür.⁴⁸⁵

“Fikir hareketi, yaşama ve yaratma kabiliyetinde olan cemiyetlerin işidir. (...) Biz, inkılâbımız ilerledikçe ve derinleştikçe, onun nazarî mahiyeti ve ideolojik esasları etrafında büyüyen fikir taharrilerinin de genişleyeceğine ve derinleşeceğine eminiz. İdeoloji nedir? İdeoloji, bizi ihata eden cemiyet şartlarının, bizim dimağımıza in’ikâsı ve bu in’ikâsların muayyen formüller ve doktrinler şeklinde ifadesidir. (...) Cemiyet içinde tekniğin, yani istihsal usul ve vasıtalarının değişen, ve fakat aynı zamanda, bizzat usul ve vasıtalar üzerine de müessir olan bu sosyal şartların heyeti mecmuası, cemiyetin manevi bünyesini verir. İşte bir cemiyetin ideoloji, o cemiyetin içinde yaşadığı bu teknik ve sosyal şartların, muayyen prensiplere göre ve onların inkişaf istikametleri dâhilinde izah ve ifadesidir.”⁴⁸⁶

Taner Timur, Kadro’nun, CHP’den, iktisadi siyaset ve siyasal rejim konularında ayrıldığı ve bu ayrılığın, onlarla ilgili bazı önyargıları kıskırttığını ve olumsuz kanı uyandırdığını belirterek, Kadroculuğu, “devlet müdahaleciliğini ve devlet kapitalizmini ekonomiye egemen kılmak ümidiyle Atatürk’e hizmetlerini sunan, orta sınıf kökenli küçük bir ‘kadro’ olarak tanımlamıştır.”⁴⁸⁷ Yanardağ’a göre Kadroculuk, ulusal kurtuluş ideolojisi ile marksizmin etkisindedir ve aynı zamanda İttihatçı geleneğin devamıdır. Yanardağ’ın değerlendirmesine, Kadroculuk; “tepeden inmece, seçkinci ve yığınları dışlayan” bir ezilen ulus milliyetçiliği, bir “üçüncü yol” arayışı olarak tanımlanabilmektedir.⁴⁸⁸

Halktan, halkın içinden olmak gibi bir amacı olmayan Kadro, iktidarı etkilemeyi ve bir iktidar eliti olmayı amaçlamaktadır.⁴⁸⁹ Dolayısıyla Kadroculuk; yarı-sömürge koşullarından bir ulusal demokratik devrimle kurtularak bağımsızlığını kazanmış bir ülkede, tarımı geliştirmeyi ve sanayileşme atılımını amaçlayan, devletin ileri tekniği kurmasını, ileri tekniğe sahip olmasını ve hayatın her alanına yön ve şekil veren bir devlet ve devletçilik anlayışıdır. “İnkılâbın ideolojisini yapmak” söylemiyle yola çıkan

⁴⁸⁵ Şevket Süreyya, “Geri teknik ve Say’ın sefaleti”, *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 9.

⁴⁸⁶ “Kadro”, *Kadro*, Sayı: 4, Nisan 1932, s. 3-4.

⁴⁸⁷ Taner Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası*, İmge Kitabevi, Ankara, 2001, s. 184.

⁴⁸⁸ Yanardağ, *a.g.e.*, s. 15, 17.

⁴⁸⁹ Oğuzhan Atilla İlhan, *Cumhuriyet İdeolojisinin Oluşmasında Kadro Dergisi ve Kadro Hareketinin Rolü*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2011, s. 41 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

Kadroculuk, seçkinci bir aydın hareketi olarak, dar bir çevre tarafından oluşturulmuş doktrindir. Dolayısıyla bir ideoloji yapmak değil, Türk devriminin ideolojisinden doktrin yapma çabasıdır.

Her doktrin bir felsefe ve ideolojiye; ideolojiler de belirli üretim ilişkilerine, bu üretim ilişkilerinin ortaya çıkardığı iktisadi ve toplumsal düzenlere ve iktisadi süreçlere dayanmaktadır. Fikir hareketleri toplumların ürünü olarak açıklanırken, bu hareketlerin ideolojik esasları ve kuramsal içeriği inkılâbın ilerlemesi ve derinleşmesine sıkı sıkıya bağlıdır. Dolayısıyla Kadrocular, bir aydın topluluğu olarak, ideolojiye dayalı bir öğretiyi yani doktrin yaratmaya çalışmaktadırlar.

İdeolojik geçmiş ve geleneklerle ilişkilerini kesmiş olmalarına, yeni süreçte, “inkılâbın ideolojisini yapmak” şeklinde açıkladıkları varlık gerekçelerini eklediğimizde, Kadrocular, toplumsal muhalefetten uzakta ve iktidarın koruması altında, seçkinci bir aydın topluluğu olarak eleştirilmektedirler.⁴⁹⁰

Totaliteryanizm, “bütüncü bir ideoloji, bu ideolojiye bağlı tek parti çok gelişmiş bir gizli polis ve ekonomiyi de içeren üç tekelci kontrol biçimi –kitle iletişimi, operasyonel silahlar ve bütün örgütlenme alanlarında” özellikleriyle tanımlanır. Bu tanımdan hareketle, Kadrocuların, geliştirmeye çalıştıkları doktrin; tasarladıkları devlet modeli; demokrasi, parlamentarizm, bireysel ve toplumsal özgürlüklere ilişkin tutumları; devletin ekonomideki yeri, etkisi ve konumu ile kitleler üzerinde ideolojik baskı, etki ve yönlendirmeyi amaçlayan toplum tasarımı totaliteryanizm olarak tanımlanabilir.⁴⁹¹

Bütün bu tezlerine karşın, Kadrocular rejimi ürkütmemek adına ölçülü bir dil ve yöntem kullanmıştır. Fakat Ankara, Kadroculara her zaman ölçülü bir tutumla yaklaşmıştır. Kadro'yu kuracak aydınların, Cumhuriyet Halk Partisi'nin işlerine karıştırılmaksızın, 1929 sonrası, Kemalist rejime liberal ve sermaye çevrelerinden gelebilecek eleştirileri yanıtlamak üzere Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti gibi “yan ideolojik örgütler” içinde görevlendirilmesi bu tutumun bir sonucudur.⁴⁹²

3.4.2. Kadro Dergisi ve Tarihsel Materyalizm

Kadrocular felsefelerinin tarihsel materyalizm olduğunu açıklamakta ve tarihsel materyalizmi doğayı ve toplumu yorumlamada yöntem olarak kullanmıştır.⁴⁹³ “Tarih

⁴⁹⁰ Bostancı, *a.g.e.*, s. 12.

⁴⁹¹ Tom Bottomore, “Totaliterlik”, çev. Sina Şener, *Marxist Düşünce Sözlüğü*, Mete Tunçay, (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 567.

⁴⁹² Tekeli – İlkin, *a.g.e.*, s. xiv.

⁴⁹³ Şevket Süreyya, “Bergson bahsi ve hürriyet telâkkimiz”, *Kadro*, Sayı:13, İkinci Kânun 1933, s. 43

bize maddenin hareketini verir"⁴⁹⁴ diye yazan Kadrocular, Kadro'nun sayfalarında tarihsel materyalizme ilişkin şunları dile getirmiştir:

"...tarihî materyalizme, Cemiyet münasebetlerinin esasında yatan istihsal münasebetlerle, bunlara irtikazeden içtimaî ve fikrî münasebetler arasında kademe farkları bulmuştur. Fakat bu kademelerin birbirlerine karşı mütekebil münasebetleri nazariyesini de tedvin etmek sureti[y]le, cemiyet içinde pasif, yani sadece münfail bir takım gölge hadiseler tasavvuruna yer bırakmamıştır"⁴⁹⁵

Diyalektik ve tarihsel materyalistlere göre varlık/madde, ruh/bilinç ilişkileri sorunsalında filozoflar iki büyük gruba ayrılmışlardır: İdealizm ve materyalizm.⁴⁹⁶ İdealizm, ruha öncelik ve eskilik atfeden felsefedir; doğayı ve maddeyi önce alan felsefe ise materyalizmdir.⁴⁹⁷ Varlığı, dünyayı ve toplumu insanın üretim etkinliği ve ilişkileriyle, fakat tek bir tarihsel süreç içinde bütünlüklü olarak inceleyen materyalizm, doğa ve toplum içindeki çelişkileri gizleyen değil açığa çıkaran bir yöntem olarak benimsenmektedir.⁴⁹⁸

Friedrich Engels'e göre, tarihsel materyalizm, "Bütün önemli tarihsel olayların büyük devindirici gücünü ve ilk nedenini toplumun ekonomik gelişmesinde, üretim ve değişim tarzlarının dönüşümünde, bunun sonucu olarak toplumun sınıflara bölünmesinde ve bu sınıfların birbirleriyle savaşımalarında arayan tarih anlayışıdır".⁴⁹⁹ Marx ve Engels'in; Hegel mantığını ve Feuerbach materyalizmini üzerinde oluşturdukları tarihsel materyalist felsefe; bilimsel sosyalizmin felsefesi, Marksist-Leninist partilerin dünya görüşü olarak kabul edilmiştir.⁵⁰⁰ Materyalizmin, bir "ideolojik silâh" olarak benimsenmesinin nedeni, toplumların yalnız tarihsel gelişmelerini değil, bu gelişimin çeşitli biçimlerini ve çelişkilerini, içsel yasalarını çözümlemesidir.⁵⁰¹

Kadrocular, felsefi duruşlarını tarihsel materyalizme dayandırırılar. Varlık ve bilinç sorunsalında, idealizmin, metafiziğin, bilinmezliği reddetmişlerdir. Toplumsal ve düşünsel ilişkiler bilinçle değil, somut olaylarla, üretim ilişkileriyle açıklanmaktadır.

⁴⁹⁴ Şevket Süreyya, "Ergenekon efsanesi", *Kadro*, Sayı: 12, Birinci Kânun 1932, s. 5.

⁴⁹⁵ Şevket Süreyya, "Ziya Gökalp", *Kadro*, Sayı: 2, Şubat 1932, s. 37.

⁴⁹⁶ Boguslavski vd., *Diyalektik ve Tarihsel Materyalizmin Abecesi*, çev. Vahap Erdoğan, Sol Yayınları, Ankara, 2006, s. 213-14.

⁴⁹⁷ G. Plekhanov, *Militan Materyalizm*, çev. Mehmet Korkmaz, Ekim Yayınları, Ankara, 1990, s. 36.

⁴⁹⁸ 207-217.

⁴⁹⁹ Engels, *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*, s. 25.

⁵⁰⁰ *Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi*, Aydınlık Yayınları, İstanbul, 1975, s. 135.

⁵⁰¹ G. Osipov, *Toplumbilim Teori ve Yöntem Sorunları*, çev. Ünsal Oskay, Sol Yayınları, Ankara, 1977, s. 14.

Felsefenin, “düşünceyi varlık mı belirler, yoksa varlığı düşünce mi belirler” sorunsalında Kadrocular, düşünceyi varlıkla, yani üretim ilişkileriyle açıklamıştır. Yaşamın temelinde madde vardır. İnsanın, doğanın bütün yasalarını açıklayabileceğinden hareketle bilinmezci idealizme karşıt bir şekilde konumlanan Kadrocular için, “insan maddeden ümidi kestiği zaman mistikleşmektedir”; bu mistizme örnek olarak Hintli ruhu gösterilmektedir.⁵⁰² Oysa insan, ‘şeyler’ ile ‘fikir’ üzerinde egemen olmalı ve bu egemenliğini sürdürmelidir. Varlık-bilinç ilişkisi özelinde Descartes’in “Düşünüyorum, demek ki varım” sözünü, “Varım, demek ki düşünüyorum” şeklinde ifade etmenin maddesel gerçekliğin bir anlatımı olduğunu dile getirerek, materyalist felsefelerini, “İptidada madde vardı. Kelâm, fikir ve fiil onun mahsulüdür.” sözüyle ilân edilmiştir.⁵⁰³

Kadrocuların materyalist tutumu, toplumlara ve toplumsal düzenlere ilişkin değerlendirmelerine de yansımıştır. Kadrocular, yarı-sömürgelerde toplumların doğa üzerinde söz sahibi olmak gibi bir savaşımalarının olmadığını; yarı-sömürge toplum yapısının doğaya kayıtsızlık, bilgisizlik ve yenilgiyle bir tutsaklık olduğunu belirtmiştir. Kadro yazarları, tarihsel materyalist felsefede üst yapı kurumları olarak anılan din, siyaset ve ekonomiyi toplumcu bir nitelikten uzakta, geri ve gayri millî olabilmektedir.⁵⁰⁴ Kadro’nun materyalist dünya görüşlerince, madde, üst yapı kurumları olan din, siyaset, devlet, ordu gibi kurumların ortaya çıkışında belirleyici ve etkilidir. Teşkilâtlanmanın mefhuma göre değil, maddeye göre olduğunu belirterek, teşkilâtın yapısı ve varlığını maddeye dayandırırılar.⁵⁰⁵

3.5. KADROcularARIN TARİH TEZLERİNDE DEVLET KAVRAMI VE OSMANLI DEVLETİ

Kadro doktrinin tarihsel materyalist ve idealist ikili karakteri devlete ilişkin tezlerinde kendini göstermektedir. Kadro sayfalarında, devletin ortaya çıkışını sınıfsal açıdan ele alan görüşlerde tarihsel materyalizmin ve Marksist ideolojinin etkisi görülmektedir. İsmail Hüsrev’in yazısı bu anlamda tarihsel materyalist toplum kuramının özeti gibidir:

“Devlet cemiyette menfaat farklılaşmalarının doğması[y]le teessüs etmiştir. Cemiyetin birbirine zıt menfaat gruplarına ayrıldığı yerlerde Devlet, bir iktidar cihazı halinde

⁵⁰² Vedat Nedim, “Kreuger, Hitler, Göthe”, *Kadro*, Sayı: 4, Nisan 1932, s. 30-33.

⁵⁰³ “Kadro”, *Kadro*, Sayı: 3, Mart 1932, s. 3-4.

⁵⁰⁴ Şevket Süreyya, “Tabiata tehakküm”, *Kadro*, Sayı: 3, Mart 1932, s. 19.

⁵⁰⁵ Vedat Nedim, “Mefhum Teşkilatı Değil, Madde Teşkilatı”, *Kadro*, Sayı: 8, Ağustos 1932, s. 15.

muayyen menfaatların hâmilî ve mümessilî olarak sahneye çıkıyor. İçtimaî tezatların vücut bulmadığı devirlerde Devlet müessesesine tesadüf edemiyoruz. Binaenaleyh Devlet, içtimaî menfaat ayrılıklarının bir muhassalasıdır ve bu ayrılıklar sayesinde yaşamaktadır. Fakat bu telâkkimizle hiçbir zaman “*Duguit*”nin “idare edenlerle idare olunanlar” tezatını kastetmiş olmuyoruz. “*Duguit*” Devlet deyince bir siyasî tefriki, yani idare edenlerle idare edilenler arasındaki münasebeti, tabiri diğerle bir nüfuz ve iktidarı siyasî taşıyan her hangi bir heyeti anlıyor. Bu böyle olmakla beraber idare edenlerle idare olunanların bulunduğu her cemiyette Devletin teessüs etmiş olması lâzım gelmez ki... Meselâ partiarhal cemiyette ailede *pater familias*, “*Duguit*”nin iddia ettiği gibi devletin ilk mümessilî ve reisi değildir ki... İptidaî komünlerde (Gentil – Markverfassung) idare edenlerle idare olunanlar bulunduğu halde Devlet yoktu. Çünkü bu tip cemiyetlerde idare edenlerle idare edilen arasındaki fark, içtimaî bir farka istinat etmiyor. Sadece ailevî-tekniq bir iş bölümünden ibarettir. Vaktaki idare edenlerle idare edilenler mülkiyete tesahüp ettiler o zaman Devlet doğdu. Devletin teessüsü, şahsî mülkiyetin umumî mülkiyetten differansiye (ayrılması[y]le) olması[y]le başlar. Binaenaleyh, bizce Devlet, umumi olarak, evvelâ cemiyette zıt menfaatlerin muhassalasıdır, saniyen muayyen menfaatlar namına (ister zümrevî ister millî olsun) cemiyete hükmeden bir iktidar cihazıdır.”⁵⁰⁶

İsmail Hüsrev’e göre; devlet toplumdaki çıkar ayrışması/çatışmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Diyalektik yöntemle toplumların gelişimini irdeleyen yazar, devletin, toplumsal çıkar çatışmalarının ortaya çıktığı koşullarda tarih sahnesine çıktığını belirtmiştir. Toplumun çıkarlar temelinde ayrışması ise, mülkiyetin doğuşuna denk gelmektedir. Özel mülkiyetin ortaya çıkışı toplumun, mülkiyet temelinde yeniden biçimlenmesini sağlamıştır. İşte devlet, bu bölünmenin gerçekleşmesi ve mülkiyete el koyma iradesinin gereği olarak varlığına ihtiyaç durulmuş bir iktidar cihazıdır. Toplumların farklı tarihsel ve nesnel koşulları olduğunu belirterek bu koşulların devletin örgütlenme biçimini etkilediğini ve değiştirdiğini dile getirilmiştir.⁵⁰⁷

Şevket Süreyya da tarihsel materyalist çerçeveden devleti ve toplumları irdelemiştir. Sömürgecilik ve emperyalizm olgusuna değinmiş, Avrupa devletlerinin sömürge ve yarı-sömürgelerdeki yağma ve emek-hammadde sömürüsü sonucu bugünkü modern Avrupa’nın şekillendiğini ve modern (kapitalist) devletin ortaya çıktığını açıklamıştır.⁵⁰⁸ Dolayısıyla devlet, toplumsal gelişim ve değişimin dışında

⁵⁰⁶ İsmail Hüsrev, “Millî kurtuluş devletçiliği”, *Kadro*, Sayı: 18, Haziran 1933, s. 27.

⁵⁰⁷ *A.g.e.*, s. 28.

⁵⁰⁸ Şevket Süreyya, “Emperyalizm şahlaniyor mu?”, *Kadro*, Sayı, 16, Nisan 1933, s. 5-10.

değil, onlara bağılıdır; işlevi ve içeriğiyle değişiklik gösteren bir yapıdır ve devlet, toplumsal çatışmada tarafsız değil, bir sınıfındır.⁵⁰⁹

Kadrocuların devleti sınıflaşma ve çatışmanın uzağında değerlendiren tezlerinde idealizmin etkisi görülmektedir. Vedat Nedim'in tezlerinde büyük ölçüde izleri görülen bu anlayış, sınıf olgusunu ve çatışma etkenini geçersiz saymaktadır:

“...Fransız ihtilâlinde gaye, bütün o etrafta utandırdığı insanî şamataya rağmen, *muayyen* bir sınıfın kurtuluşu olduğu için, onun kurduğu Devlet de tabiatı[y]le bir sınıf devletinden başka bir şey olamazdı. Öyle bir sınıf devleti ki, sınıflar arasında daimî bir mücadele mevzuu kaldı. Millet içinden Devlete düşman sınıflar ve zümreler doğdu. Devlet ve millet arasında bir menfaat ve mukadderat birliği teessüs edemedi. (...) *Halbuki, biz, millî kurtuluş hareketimizi muayyen bir sınıfın kurtuluşu hesabına yapmadık. Bizde Devlet, bir sınıflaşmanın neticesi değil; bir milletleşmenin ifadesidir. Milletleşme demek, ne yabancılar, ne de yerli zümreler için bir kazanç ve istismar kaynağı olmayan müstakil ve ileri bir millet iktisadiyatı yaratmak demektir.*”⁵¹⁰

Kadro yazarları devlet kavramını sınıfların üstünde kudretli bir otorite olarak değerlendirmişlerdir.⁵¹¹ Kadroculara göre, Türk Devrimi'nin ortaya çıkardığı devletin sınıfsal bir niteliği yoktur. Yeni rejimde devlet, otoritesinin kuramsal ve maddesel özü, toplum içindeki sınıf çatışmasını ve karşıtlığını tasfiye zorunluluğuna dayanmaktadır.⁵¹² Vedat Nedim'e göre, devletin ortaya çıkışını sınıf olgusu ve çatışması temelinde açıklayanlar Fransız ve Rus ideolojileri içine hapsolmuş, “ideolojik acziyet” içindeki dimağlar, taklitçilerdir.⁵¹³ Devletin sınıfsallığını reddeden Kadrocular, Birinci Türk Tarih Kongresi'nde (1932) alınan kararlarla da somutlaşan Türk Tarih Tezi'ni tezlerine dayanak almıştır.⁵¹⁴ Türk Tarih Tezi kapsamında yürütülen tartışmalarda, devletin ortaya çıkışı sınıf olgusu ile değil, soy aidiyeti üzerinden, “Camialar tedricen teşekkül etmiştir. Safhaları şunlardır: Aile, aileler ittihadından ibaret kabîle, kabîleler ittihadı, so[n]ra tam manası[y]le devlet” şeklinde

⁵⁰⁹ İsmail Hüsrev, “Millî kurtuluş devletçiliği.”, *Kadro*, Sayı: 18, Haziran 1933, s. 28.

⁵¹⁰ Vedat Nedim, “Devletin Yapıcılık ve İdarecilik kudretine inanmam gerekir”, *Kadro*, Sayı: 15, Mart 1933, s. 13-14.

⁵¹¹ Avcıoğlu, *a.g.e.*, s. 450.

⁵¹² Şevket Süreyya, “İnkılâp hukuku”, *Kadro*, Sayı: 26, Şubat 1934, s. 8.

⁵¹³ Vedat Nedim, “Devletin Yapıcılık ve İdarecilik kudretine inanmam gerekir”, *Kadro*, Sayı: 15, Mart 1933, s. 13,15.

⁵¹⁴ Şevket Süreyya, “Europacentrisme'in Tasfiyesi”, *Kadro*, Sayı: Temmuz 1932, s. 5-10; B. A., “Arkada Kalan Darülfünun”, *Kadro*, Sayı: 8, Ağustos 1932, s. 47-48.

açıklanmış; Fransız ve Rus devrimleri; Rousseau, Marx ve Lenin'in kuram ve uygulamaları eleştirilmiştir.⁵¹⁵

Kadro dergisinde, devleti sınıfsallığın değil milletleşmenin ürünü olarak değerlendiren bir diğer imza, Mehmet İlhan'dır. Mehmet İlhan, yazısında, Türkiye'de devlet kavramının içeriğini liberal ve komünist tezlere karşı çıkararak açıklamıştır. Devletin, bireyler arasında alelâde bir asayiş bekçisi olmaktan çıktığını belirterek, "tanzim edici, kurucu, temizleyici bir unsur" haline geldiğini ve de gelmesi gerektiğini dile getirmiştir. Türkiye'de devleti, millet bütünlüğünün bir mümessili olarak, sınıf ve zümre çıkarlarından uzakta bir konumda tanımlamıştır: Devlet, "...büyük ihtiyaçların istediği nisbette, istediği tarzda yapar ve kurar".⁵¹⁶

Kadrocu doktrinde devletin toplumsal konumuna ilişkin görüşler daha belirgin olarak ortaya konulmuştur. Şevket Süreyya, "...inkılâpçı bir devlet her şeyden evvel ve hiç şüphesiz disiplini muhafaza eden otoriter bir teşkilât olmak tıynet ve mecburiyetindedir"⁵¹⁷ diye yazarken, Vedat Nedim, "Devletin yapıcılık ve idarecilik kuvvetine inanmayı ve bu vasıfları kuvvetlendirmeyi" amaç edinmektedir.⁵¹⁸ Vedat Nedim, "Türk milleti, Devlet otoritesine inanan ve hürmet eden bir millettir" derken devleti toplumdan ayrı ve üstün bir konuma yerleştirmiştir. Devlete ilişkin bu tür yaklaşım farklı görüşten dönemin diğer aydınlarında da görülmüştür. Celâl Nuri (İleri) Bey, devletin toplum üzerinde egemenlik kurması ve sürdürebilmesi için toplumsal devrimleri süratle gerçekleştirmesi gerektiğini, aksi takdirde devletin egemenliğini yitireceğini yazarken, devleti toplumun ve sınıfların dışında bir konuma yerleştirmektedir.⁵¹⁹

Devletin sınıfsallığı tartışmaları bir yana, Kadrocuların Osmanlı Devleti'ne ilişkin yaklaşımı sınıfsaldır. Kadroculara göre; Osmanlı Devleti, "içeri doğru feodal ve teokratik, dışarı doğru ise yarı-müstemleke ve tâbî bir içtimaî ve iktisadî" yapıdır.⁵²⁰ Yabancı malların ithalatı, yabancı sermayeye tanıdığı ticaret serbestliği ve hammadde ihracatına kayıtsız kalışıyla Tanzimat Fermanı, Osmanlı Devleti'nin ve Türk Milleti'nin idam fermanı olarak görülmüştür.⁵²¹ Kadrocular, Osmanlı Devleti'ni, sınıfsallık üzerinden, eski yarı-sömürge ve kapitülasyon rejimi ile otokratik ve

⁵¹⁵ Sadri Maksudi, "Tarihin Âmilleri", *Birinci Türk Tarih Kongresi*, Maarif Vekâleti Yayını, İstanbul, 1932, s. 355, 357-365.

⁵¹⁶ Mehmet İlhan, "Halkın karşısında Bürokrat", *Kadro*, Sayı: 22, Teşrinvevvel 1933, s. 38.

⁵¹⁷ Şevket Süreyya, "Beynelmîl Fikir hareketleri arasında Türk Nasyonalizmi-III", *Kadro*, Sayı: 21, Eylül 1933, s. 10.

⁵¹⁸ Vedat Nedim, "Devletin Yapıcılık ve İdarecilik kudretine inanmak gerektir", *Kadro*, Sayı: 15, Mart 1933, s. 15, 19.

⁵¹⁹ Celâl Nuri İleri, *Türk İnkılâbı*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2000 (1926), s. 112-113.

⁵²⁰ Burhan Asaf, "Asya", *Kadro*, Sayı: 3, Mart 1932, s. 14.

⁵²¹ Burhan Asaf, "Merhumun dolaşık işleri", *Kadro*, Sayı: 2, Şubat 1932, s. 23.

teokratik kurumların bileşimi olarak değerlendirmiştir. Yeni Türk Devleti'nin, bu kurumsal yapı ile onun uzantısı olan toplum kuramı ve düşüncelerine karşı savaşımlarını belirterek, tasarladıkları devlet örgütünün, iktisat siyaseti ve koşulları üzerinde biçimlendiğini ileri sürmüşlerdir. Tasarladıkları devlet örgütünün tarihte ve günümüzde bir benzerinin olmadığını ileri sürerek, tamamen yeni ve kendine özgü bir model olduğunu altını çizmişlerdir.⁵²²

Osmanlı Devleti'nin toplum yapısına, toplumsal ilişkilerine, örgüt yapısına derebeylik rejimi damga vurmuştur.⁵²³ Kadro sayfalarında, Anadolu'da Kürtlerin, 1894 yılına kadar âdetâ bağımsız yerel hükümetler kurduğuna, birtakım egemenlik simgeleri kullanarak vergi topladıklarını ve bu şekilde varlıklarını sürdürdüğüne dikkat çekilmiştir.⁵²⁴

Osmanlı Devleti'nin, derebeylerinin varlığıyla ulusal ve devletsel varlığımız için geri bir yapı devrettiğini dile getirilmiştir. Kadroculara göre, derebeyleriyle hesaplaşma ve savaşım, sınıfsal değil, millî mahiyettedir. Mücadelenin, Türk serbest iktisat ve toplum düzeniyle Kürt toprak köleliğinin mücadelesi olduğu söylenerek, Kürt feodalizminin tasfiyesinin Cumhuriyet devletinin temel görevi olduğu, bunu gerçekleştirmenin yolunun, devletin bir toprak reformu yaparak köylüyü topraklandırmaktan geçtiği ifade edilmiştir.⁵²⁵ Topraksız köylünün, bedel alınmaksızın topraklandırılmasıyla, derebeylerinin ve derebeylik düzeninin tümden tasfiyesi amaçlanmıştır.⁵²⁶

Kadroculara göre Tanzimat ve Meşrutiyet'le, yarı-sömürge ve feodal ilişkileri, iktisadi olarak değil fakat siyasal olarak sonlandırılmak istenmiştir. Bu anlamda Tanzimat ve Meşrutiyet, devlet örgütünü çağdaş yapıya kavuşturmayı amaçlayan girişimler olarak olumlu yönde değerlendirilmiştir.⁵²⁷ Kadro'ya göre Tanzimat'la, mülkî taksimat ve belediye teşkilâtını gerçekleştirilmiştir. Nahiye teşkilâtından vilâyetlere dek mülkî idarede devletin gereksindiği bürokratlar, "Mekteb-i Mülkiye" ile yetiştirilmeye başlanmıştır. Yetiştirdiği memurlar ve atadığı mülkî âmirlerle Tanzimat, devletin, Osmanlı ülkesinin her tarafında temsilini başarmıştır. Oysa Tanzimat'ın devlet örgütünde sağladığı görece ilerlemeye karşılık Meşrutiyet, devlet otoritesine rakip bir başka otoriteyi, 'merkez-i umumî otoritesi'ni getirerek bir ikilik yaratmıştır. Birçok yerde devlet otoritesinin, İttihat ve Terakki Fırkası'nın kâtib-i mesullerinin

⁵²² Şevket Süreyya, "İnkılâp Heyecanı (Antuziasm)", *Kadro*, Sayı: 2, Şubat 1932, s. 5-6, 9.

⁵²³ İsmail Hüsrev, "Türkiye'de Derebeylik Rejimi", *Kadro*, Sayı: 7, Temmuz 1932, s. 17.

⁵²⁴ İsmail Hüsrev, "Şark vilâyetlerinde Derebeylik", *Kadro*, Sayı: 12, Birinci Kânun 1932, s. 24.

⁵²⁵ Şevket Süreyya, "Derebeyi ve Dersim", *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 42-44.

⁵²⁶ İsmail Hüsrev, "Şark vilâyetlerinde Derebeylik", *Kadro*, Sayı: 12, Birinci Kânun 1932, s. 24.

⁵²⁷ İsmail Hüsrev, "Türkiye'de Derebeylik Rejimi-II", *Kadro*, Sayı: 8, Ağustos 1932, s. 34; Şevket Süreyya, "Derebeyi ve Dersim", *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 42.

eline geçtiği ve Fırka'nın, devleti ele geçirdiği eleştirisi yöneltmiştir. Bütün bunlara karşın dahilî ve haricî harp, isyan ve iktisadî sebeplerle İttihat ve Terakki'nin modern bir devlet teşkilâtı kuramadığı ne de inkılâp ve hürriyet mefhumlarının mana ve tesirini anlayamadığı belirtilerek, sonuçta Mondros Mütarekesi ile burun buruna geldiği vurgulanmıştır.⁵²⁸

Kadroculara göre, Osmanlı ülkesinin; Avrupa mallarının ve düşüncesinin, liberalizmin açık pazarı durumuna gelmesi Tanzimat ile başlamıştır.⁵²⁹ Tanzimat ve Meşrutiyet, tarihsel ve somut koşulların ürünü olarak, gerçekliğe dayalı iktisadi, siyasi ve içtimai bir rejim kuramamış ve Batı'ya öykünerek başarısız olmuştur.⁵³⁰

“Üçüncü Selim, İkinci Mahmut, Birinci Mecit, ve 1908 inkılâpçıları ile *Kemalizm*'i birbirinden ayıran derin bir fark olmak lâzım gelir. Biz bir *devam* değiliz: bir *değişiklik*'iz.

Nizamı – Ceditçiler, Tanzimatçılar ve Meşrutiyetçiler, yeni ordu, yeni kanun, yeni kıyafet, yeni kadro, üstünkörü bir taklit ve uluorta bir tercüme ile ne mümkünse hepsini yaptılar. Akıllarının ermediği şey, millet yapmak idi.”⁵³¹

Kadroculara göre, Tanzimat ve Meşrutiyet, devrimci değildir. Tanzimat, Meşrutiyet, İttihat ve Terakki bir yılgınlığı temsil etmektedir.⁵³² Bir kurucu iradenin ürünü değil, kurulu düzeni ve kurumları onarmakla yetinmektedirler. Tanzimat'a ve Meşrutiyet'e yol gösteren bir ideoloji yoktur. İdeolojik esasları olmadığı için de bir yarım hareket olarak kalmışlardır.⁵³³ Meşrutiyet tek ve ortak iradesi olmayan bir sokak hareketi olarak değerlendirilmiştir.⁵³⁴

Kadrocuların bazı yazılarında, Avrupamerkezci tarih ve emperyalist siyaset tezlerine yanıt verilmiştir. Osmanlı Devleti, tebaasına zulüm uygulayan zalim bir devlet olmadığı belirtilerek savunulmuştur.⁵³⁵ Fakat istisnalar bir kenara bırakılırsa, Kadrocuların tezlerinde Osmanlı Devleti, “garp emperyalizmi için kaybolmuş bir

⁵²⁸ Burhan Asaf, “Fırka Mektebi”, *Kadro*, Sayı: 9, Eylül 1932, s. 30-31.

⁵²⁹ Vedat Nedim, “Müstemele iktisadiyatından Millet iktisadiyatına”, *Kadro*, Sayı: 1, II. Kânun 1932, s. 10.

⁵³⁰ Burhan Asaf, “Faşizm ve Türk millî Kurtuluş hareketi”, *Kadro*, Sayı: 8, Ağustos 1932, s. 36-37.

⁵³¹ Falih Rıfki, “Bizim Köy”, *Kadro*, Sayı: 18, Haziran 1933, s. 16.

⁵³² Falih Rıfki, “Kuvayi Milliye”, *Kadro*, Sayı: 16, Nisan 1933, s. 11.

⁵³³ Tahir Hayrettin, “Ayarlı Millet ve Plan”, *Kadro*, Sayı: 18, Haziran 1933, s. 55; Tahir Hayrettin, “Türk İnkılâbı Kürsüleşiyor”, *Kadro*, Sayı: 19, Temmuz 1933, s. 38-39; Tahir Hayrettin, “İnkılâp ve Köy”, *Kadro*, Sayı: 20, Ağustos 1933, s. 31.

⁵³⁴ Şevket Süreyya, “İnkılâp Heyecanı (Antuziasm)”, *Kadro*, Sayı: 2, Şubat 1932, s. 6-7.

⁵³⁵ Burhan Asaf, “İnkılâbımızın sesi”, *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932, s. 36.

istihkâm” olarak değerlendirilmiştir.⁵³⁶ Osmanlı'nın; İngiliz, Rus ve Alman emperyalizminin çatışan çıkarlarıyla parçalanma ve yıkılmaktan kaçamayacağı belirtilmiştir.⁵³⁷

Osmanlı Devleti öngörü, siyaset ve iktisattan habersiz padişah ve vezirlerle, Avrupa mallarına bütün sınırları ve pazarları açması ile gümrük siyasetinin olmaması nedeniyle eleştirilmiştir. Sonuçta, Osmanlı İmparatorluğu devlet olmanın bütün yetki, gerek ve haklarından yoksun olarak, Duyunu Umumiye, kapitülasyon ve gümrük esareti rejimi kurulmuş bir devlet; fabrika emtiası, banka sermayesi ve fikir emtiası için açık pazar haline gelmiştir.⁵³⁸

3.6. KADROULARIN MİLLÎ İKTİSAT DEVLETİ MODELİ VE İKTİSADÎ DEVLETÇİLİK İLKESİ

Kadrocular, devletçiliğe getirdikleri yorumla, devletin üretim ilişkileri ve üretim araçları üzerinde egemen duruma gelebilmesi için devlet örgütünü yetersiz görmüş, farklı bir örgütlenme modeli önermişlerdir. Onlara göre, Türk Devrimi'nin yarattığı yeni devlet, yöneten, bürokrat ve jandarma devlet değil; fakat kurucu, yapıcı ve örgütleyicidir.⁵³⁹

Kadrocular, diğer devletçilik anlayışı ve tanımlarını sınıflandırarak, devletçilik anlayışlarının farklılığını vurgulamıştır. İsmail Hüsrev'e göre, Fiskal devletçilik, Sosyalist devletçilik ve Nasyonalist devletçilik olarak adlandırılacak üç tür devletçilik vardır. İsmail Hüsrev, fiskal devletçilikte, iktisadî uygulamaların liberal ilkeler doğrultusunda gerçekleştiğini; devletin, bazı iktisadî girişimlere ayrıcalık tanıdığını, bazılarına ise sınırlamalar getirdiğini; Batılı devletler ile Türkiye'deki devletçiliğin bu türden olduğunu belirtmiştir. Bu açıklama, Kadrocuların, CHP'nin ve hükûmetin devlet ve devletçilik anlayışından farklı düşündüklerinin açık bir ifadesidir. Sosyalist devletçilikte ise, devletin, sosyalist toplumu kurma amacına yönelik olarak, bütün üretim araçlarını sahiplendiğini, ancak bu sahiplenişin bir sınıf adına yapıldığını dile getirmektedir. Devletçiliğin üçüncü ve son türü ise, nasyonalist (milliyetçi) devletçiliktir. Kadrocuların devletçilik anlayışının bu devletçilik türüne dâhil olduğunu belirten yazar, bu görüşünü şu şekilde açıklamıştır:

⁵³⁶ Vedat Nedim, "Müstemeleke iktisadiyatından Millet iktisadiyatına", *Kadro*, Sayı: 1, II. Kânun 1932, s. 9.

⁵³⁷ "Çökmekte Olan Cihan Nizamı", *Kadro*, Sayı: 1, II. Kânun 1932, s. 23.

⁵³⁸ Vedat Nedim, "Niçin ve nasıl sanayileşmemiz lazım?", *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 13.

⁵³⁹ Vedat Nedim, "Devletçilik yolunda aydınlık...", *Kadro*, Sayı: 23, İkinci Teşrin 1933, s. 13.

“...Nasyonalist (milliyetçi) devletçilikte Devlet, şu veya bu sınıfın emrinde değildir. Devleti milletin ileri menfaatlerini temsil eden *teşkilâtçı bir rehber kadro*, iktisadî faaliyetleri milletin ileri menfaatleri hesabına tanzim ve idare eden *bir teknisyenler kadrosu* teşkil etmiştir. Nasyonalist devletçiliğin ana prensibini bir taraftan millî istiklâlî her nevi haricî kuvvetlere karşı masun tutmak, diğer taraftan da dâhilde millî iktisadiyatın kül halinde ve bütün milletin menfaatlerine uygun ve bütün fertlere şamil olarak gelirini arttırmaktır. Umumî millî ihtiyaçları karşılayan ve büyük sermayeye muhtaç olan istihsal şubelerini devlet bizzat teşkilâtlandırır. Devlet mülkiyetinin yanında şahsî teşebbüsler de çalışır. Ancak bunların faaliyetleri, millî menfaatlerle taarruz* etmeyinciye kadar devletin müdahalesinden uzak kalır. Millî sermayelerin bilgisizlik, manasız rekabet, plansızlık ve saire ile israfına mani olunmak için devletin sermaye hareketi üzerine kontrolü teessüs etmiştir. Millî iktisadiyata insiyakî kanunlar değil, devletin şuurlu ve planlı mesaisi hâkimdir. Bu tip devletçilik, hattâ bizim idaremizin taallûku olmaksızın, bütün millî kurtuluş hareketlerinin zatında münderiçtir.”⁵⁴⁰

Vedat Nedim ve Kadrocular, tarihi ve tarihsel gelişim yasalarını zorlayarak, devlete ilişkin bazı zorlama tanımlar getirirken ikinci bir yanılgıya düşmektedirler. Şevket Süreyya, “...yüksek teknik ve yeni doğacak sanayi üzerinde kapitalizmde olduğu gibi hâkim bir sınıfın tahakkümüne meydan verilmemesi” gerektiğini, sömürgelerden elde edilecek kârların reddini, fakat büyük temettülerin, devletin elinde toplanmasını, böyle yapılmakla, “sınıf mücadelesini ve sınıfı parçalayacak” bir düzenin kurulmasını istemektedir.⁵⁴¹ Kadro’ya göre, “...Türkiye’de büyük ve ileri teknikli sanayi tesisatını en rantabl bir tarzda ancak Devlet kurabilir ve işletebilir. Yahut ecnebi sermayesi, gizli veya açık bir şekilde, bu işe vaziyet eder ve o vakit de bütün memleket birkaç ecnebî sermaye grubunun hesabına istismar olunur. Bir üçüncü yol yoktur”.⁵⁴²

Tekniğin ve sermayenin gelişmiş olduğu toplum, sanayi toplumdur. Sanayi toplumunda üretilen artı-değer, kapitalizmin temel yasasıdır. Mesele, sanayi toplumunda üretilen artı-ürüne kimin el koyduğu ya da koyacağıdır. Kadro dergisinde, gerçekte bir devlet kapitalizmi amaçlanmıştır. Sınıf yerine parti, devlet, ordu ve ekonomi bürokratları geçirilerek bir devlet burjuvazisi yaratılmaya çalışılmış, ancak özel girişimin büyük yatırımlar yapamadığı, yapmaya gücünün yetmeyeceği

* Sözcüğün doğrusu ‘tearuz’ olacak.

⁵⁴⁰ İsmail Hüsrev, “Türkiye’de Millî Sermaye Hareketi”, *Kadro*, Sayı: 10, Birinci Teşrin 1932, s. 24-25.

⁵⁴¹ Şevket Süreyya, “Beynelmilel Fikir hareketleri arasında Türk Nasyonalizmi-III”, *Kadro*, Sayı: 21, Eylül 1933, s. 8.

⁵⁴² Vedat Nedim, “Devletin Yapıcılık ve İdarecilik kudretine inanmak gerektir”, *Kadro*, Sayı: 15, Mart 1933, s. 19.

söylenerek bireyler iktisadi hayattan dışlanmışlardır. Büyük sermaye ve işletmelerin, yüksek tekniğin ve gelişmişliğin getirisi olarak “uzman memurların” eline geçtiği, dolayısıyla devlet ve büyük sanayi kuruluşları arasında yönetim ve örgütlenme modelinde bir fark kalmadığı belirtilirken aslında bürokrasinin ortaya çıkmasını engelleme yönünde bir önlem alınmamış, bürokrasiye yeni bir yorum getirilmekten öteye geçilememiştir.

Kadrocular, “Tacir, rolünü yapmış bir aktör gibi, sahneden çekiliyor. Onun yerini devlet ve millet teşkilatı alıyor”⁵⁴³ diyerek, şirketlerin ya da bir sınıfın değil, fakat millet adına devletin yaratılan artı-ürüne el koymasını önermektedirler. Kadrocular ileri tekniğe ve gerçek “makine medeniyetine” ulaşmayı amaçlamakta ve milletin tüm gereksinmelerinin devlet eliyle karşılanacağı belirtmektedir. Devlet her alanda güçlü, etkin ve yetkin olmalıdır. Bu, çağın bir getirisi olarak, “Bütün memleketlere bakınız: âmme menfaati namına, tüccar kontrol altındadır, sermaye kontrol altındadır, emtea mücadelesi kontrol altındadır” denilerek ifade edilmiştir.⁵⁴⁴ Kadrocular, devletin toplumun her alanını, deyim yerindeyse bir askerî düzen kapsamında tek bir kumanda altına alması gerektiğini söylerken otoriter ve totaliter devletleri dayanak almaktadır. Örnek gösterdikleri ve tezlerine dayanak yaptıkları modeller; Rusya, Almanya, İtalya, Amerika ve İspanya’dır.⁵⁴⁵ Oysa Kadrocu aydınlara göre, ileri teknikli bir ülke kurmak gerekmektedir ama bunun için “bugünkü devlet idareciliği ıslaha muhtaç” görünmektedir.⁵⁴⁶

Kadrocular, gerek iktisadi hayatta gerekse toplumun diğer alanlarında devletçiliğin belirleyici olması görüşündedirler: “Yeni Türkiye’de devletin, siyaseten kaydû şartsız müstakil olduğu kadar, iktisaden de cüz’ü-tam olan yeni bir vatan yaratmak gibi geniş bir iktisadî fonksiyonu vardır.”⁵⁴⁷ Ekonomik yaşamla sınırlı bir devletçilik anlayışını reddederken İktisat Vekâleti’ni ve Türk Âlî Ticaret Meclisi’ni yetersiz kalmakla eleştirmişlerdir.⁵⁴⁸

Vedat Nedim’e göre, devlet eğer liberal bir iktisat siyaseti izleyecekse ve ülkede iktisat işlerinin geleceği özel girişimcinin ellerine bırakılacaksa, bir örgütlenme sorunu söz konusu değildir. Liberalizm siyasetini izlemek ve uygulamak için devletin mevcut örgüt yapısının yeterli ve mükemmeldir. Şu durumda dış

⁵⁴³ Vedat Nedim, “Değişen cihan münasebetleri içinde Türkiye”, *Kadro*, Sayı: 5, Mayıs 1932, s. 18.

⁵⁴⁴ Burhan Asaf, “Makine Medeniyeti”, *Kadro*, Sayı: 7, Temmuz 1932, s. 30.

⁵⁴⁵ “Kadro”, *Kadro*, Sayı: 20, Ağustos 1933, s. 3.

⁵⁴⁶ Vedat Nedim, “Devletin Yapıcılık ve İdarecilik kudretine inanmak gerektir”, *Kadro*, Sayı: 15, Mart 1933, s. 19.

⁵⁴⁷ M. Z., “İktisadî Kronik: Cumhuriyet merkez bankası”, *Kadro*, Sayı: 3, Mart 1932, s. 39,

⁵⁴⁸ Vedat Nedim, “İktisat işlerinde Devlete Veto hakkı ve İktisat Vekâleti”, *Kadro*, Sayı: 10, Birinci Teşrin 1932, s. 14; Vedat Nedim, “Türk iktisadiyatının Erkânı Harbiye dairesi: Âlî İktisat Meclisi”, *Kadro*, Sayı: 14, Şubat 1933, s. 12-17.

pazarların yitirilmesi, rekabet yarışında gerileme, ülkede başıboş bir biçimde geri teknikli ve gayri millî bir sanayinin kurulması gibi sorunlar devletin değil, bireylerin özel ve kişisel sorunları olarak görülmelidir.⁵⁴⁹ Oysa Kadrocular, CHP'nin devletçilik ilkesine getirdikleri yorumla, devletin "tesahup ve idare edici bir iktisat faktörü" olarak, Türk toplum hayatını biçimlendirmesi görüşündedirler.⁵⁵⁰ Tersî durumda ise, madem devlet iktisada karıştırılmamaktadır, o durumda devlet bireysel sorunlarla uğraştırılmamalıdır.⁵⁵¹

Kadroculara göre, liberal iktisat siyaseti bir iktisadî bütünlük olan milleti parçalamakta ve sınıflaşmayı doğurmuştur:

"Serbest Pazar şartları altında inkişaf eden bir iktisat bünyesi içinde de bir taraftan milletlerin birbirlerine düşman cepheler halinde sınıflara parçalanması, diğer taraftan milletlerin müstemlekeci ve müstemlekeleşmiş milletler halinde farklılaşması zarurîdir."⁵⁵²

Kadrocular, yeni Türk devletinde sıkı bir gümrük siyasetinin ve gümrük teşkilâtının gerekliliğini ifade etmiştir. Yeni devirde artık açık ve serbest pazarlara değil; tröstler, kartellerle örgütlenmiş ve gümrük duvarlarıyla örülmüş millî pazarlar vardır.⁵⁵³ Yeni Türk Devleti'nin, Osmanlı İmparatorluğu gibi, sınır ve gümrükleri bütün müdahalelere açık bir devlet olmadığı, olmayacağı belirtilmiştir.⁵⁵⁴ Nitekim Lozan öncesinde, "kendi gümrükleri üstünde bağımsız olmayan, iç pazarları her çeşit ecnebî eşyasının açık mücadele ve rekabet meydanı olan bir memleket"⁵⁵⁵ halindeki eski Türkiye, Lozan Anlaşması sonucu, "açık pazar vasfından siyaseten kurtulmuş", elde ettiği bu siyasal başarıyla iktisadî bağımsızlığını gerçekleştiren bir ülke olmuştur.⁵⁵⁶

Şevket Süreyya'ya göre, büyük sanayi memleketlerindeki karşıtlıkların, sınıf savaşımının, buhranların ve büyük felâketlerin; ülkelerin bağımlı ve bağımsız olarak ikiye ayrılmasının nedeni üretim araçlarının ve büyük iktisat faaliyetlerinin başıboş

⁵⁴⁹ Vedat Nedim, "İktisat işlerinde Devlete Veto hakkı ve İktisat Vekâleti", *Kadro*, Sayı: 10, Birinci Teşrin, 1932, s. 15.

⁵⁵⁰ Şevket Süreyya, "Plan mefhumu hakkında", *Kadro*, Sayı: 5, Mayıs 1932, s. 10-11.

⁵⁵¹ Vedat Nedim, "İktisat işlerinde Devlete Veto hakkı ve İktisat Vekâleti", *Kadro*, Sayı: 10, Birinci Teşrin, 1932, s. 15.

⁵⁵² Vedat Nedim, "Türk iktisadiyatının Erkânı Harbiye dairesi: Âlî İktisat meclisi", *Kadro*, Sayı: 14, Şubat 1933, s. 13.

⁵⁵³ Vedat Nedim, "Sınıflaşmamak ve İktisat Siyaseti", *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932, s. 18.

⁵⁵⁴ "Kadro", *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 3.

⁵⁵⁵ Şevket Süreyya, "Şeker istiklâlî ve 160,000 ton Türk şekeri", *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932, s. 5.

⁵⁵⁶ Vedat Nedim, "Niçin ve nasıl sanayileşmemiz lâzım?", *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 13.

bırakılması, plansız tahakküm tarzıdır. Türkiye gibi yarı-sömürge ve sömürge memleketlerin yüksek tekniğe sahip olması; “iktisaden bağlı kılan/iktisaden bağımlı olan ülkeler” karşıtlığının ortadan kaldırılması; millet içindeki karşıtlık ve çatışmaların önüne geçilmesi için yüksek tekniğin ve büyük iktisat faaliyetlerinin planlı denetim altına alınması gereklidir. Bunun da ancak devletçilikle mümkün olduğu ifade edilmiştir:

“...[Ş]imdi millî kurtuluş hareketlerinin cereyan ettiği bütün memleketlerde ve bilhassa bu hareketlerin en ileri mümessili olan Türkiyede ne büyük istihsal tekniği, ne bu tekniğe müstenit büyük para ve mülkiyet faaliyetleri esasen inkişaf etmiş değildir ve bunların on dokuzuncu asır Avrupasında olduğu gibi, fertlerin serbest mücadelesi, ve liberal bir millî sermaye terakümü ile inkişafı için zarurî olan şartların, iptidai terakümlerin, müstemlekelerin, serbest pazarların hiçbiri yoktur. Binaenaleyh, bizde yüksek teknik ancak milletin, yani milletin ileri menfaatleri namına cemiyeti tanzim ve sevku idare eden millî, müstakil ve planlı bir iktisat devletçiliğinin müdahale ve mürakabesi altında doğar ve inkişaf edebilir.”⁵⁵⁷

Şevket Süreyya, iktisadî buhranı, “eski istismar nizamına göre kurulmuş eski metropol hegemonyasının teknik bazının bir sarsıntısı” olarak tanımladığı yazısında, kapitalizm düzenini değil, fakat kapitalizmin bir aşaması olarak emperyalizmi ve bir yöntem/siyaset olarak liberalizmi eleştirmiştir. Yarattığı düzensizlikle liberalizm, üretim araçlarının mülkiyeti konusunda bir başıboşluk doğurarak dünya buhranına neden olmuş ve ülkeler sömüren/sömürülen olarak bölünmüştür. Fakat millî kurtuluş hareketlerinin, planlı iktisat düzeniyle teknik üzerinde bir yönetim ve denetimle bağımsız ve millî iktisat kurmakla yetinmeyeceklerini dile getirmişlerdir. Yazara göre, 1929 Dünya Buhranı, büyük sanayi memleketlerinin bünyesini dağıtmıştır. Bu durum, millî iktisat düzeni kurmayı amaçlayan Türkiye gibi diğer ülkeler emperyalizmden kopuşunu sağlayacaktır.⁵⁵⁸

Kadrocuların devletçilik anlayışı, kapitalist iktisadî düzenin varlığını ortadan kaldırmayı amaçlayan bir devletçilik değildir. Devlet anlayışları ise, Marksizm’in “proletarya diktatörlüğü” modelinde bir devlet değildir. Bu yöndeki eleştirilere, dergide yayımlanan yazılarda Kadro’nun devletçilik anlayışını “Bolşeviklikle” yaftalayanların cahil ve maksatlı olduğu şeklinde karşı çıkmışlardır.⁵⁵⁹

⁵⁵⁷ Şevket Süreyya, “Plan mefhumu hakkında”, *Kadro*, Sayı: 5, Mayıs 1932, s. 11.

⁵⁵⁸ Şevket Süreyya, “Geri teknik ve Say’ın sefaleti”, *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 11.

⁵⁵⁹ İsmail Hüsrev, “Millî kurtuluş devletçiliği”, *Kadro*, Sayı: 19, Haziran 1933, s. 31.

Kadroculara göre, sınıflara, siyasal ve toplumsal örgütlenmelere ve devlet modeline eleştirel yaklaşımlarıyla liberalizmi, faşizmi ve sosyalizmi yanlış ve yetersiz bulmuş ve tezleriyle bir üçüncü yol önermişlerdir.⁵⁶⁰ Liberalizm ise, başarısızlığı kanıtlanmış ve örgütlenmesiyle güçsüz, çekingen bir devlet modeli yaratmıştır. Oysa Kadrocuların devletçiliği, devleti, ekonomi alanında sınırlayan, müdahaleci ve tanzim edici bir iktisat siyaseti olmanın da ötesinde, yeni insanı, yeni toplumu yaratan ve milleti kurmayı amaçlamaktadır.⁵⁶¹

Kadroculara göre, Batı uygarlığında ve Avrupa tarihinde toplumun doğaya karşı mücadelesi değil, toplumun kendi parçaları içinde; kişiler, zümreler ve sınıflar arasında rekabet ve çıkar mücadelesi ile bunun zorunlu kıldığı bir teknik gelişim (mihanikî inkişaf) söz konusudur. Oysa Türkiye’de ve Türkiye’ye benzer koşullardaki diğer ülkeler için geçerli olan bunun tam tersidir: Üretim araçlarında (teknik) yaşanan ilerleme ve gelişme, toplumun kendi içindeki bir rekabet değil, toplumun doğaya karşı bir mücadelesidir.

Kadrocuların, planlı iktisat devletçiliği “tezatsız, mücadelesiz, reaksiyonsuz, bir yeni toplum, bir yeni millet tipi” yaratmak amacıyla.⁵⁶² Kadro’nun iktisadî devletçilik anlayışı, CHP (1931) Programı’nda dile getirilen, sınıfları ve sınıf çıkarlarını değil, meslek esaslarına göre ayrılmış zümrelerin iş birliğine dayalı bir toplum amacına yaslanmaktadır.⁵⁶³ Fakat bu, beraberinde devletçiliğe eleştirel bir yaklaşımı getirmiştir:

“...devletçilik prensibi, daha henüz tam olarak kanunlaşmadığı, sadece fırka programında kaldığı içindir ki, bugün hâlâ münakaşa mevzuu olabiliyor. Fırka programınca devletçiyiz. Devlet siyasetince, daha henüz tam devletçi olmadık. Bu hakikati açıkça söylemekte fayda vardır. Çünkü, bugün ancak devletçi temayüller taşıyan iktisat siyasetimizi, tam bir devletçi siyaset olarak göstermek isteyenler var. Türk devletçiliğini, artık en liberal memleketlerde bile tatbik edilen himaye ve müdahalecilikle bir tutmak isteyenler var.”⁵⁶⁴

Kadrocuların devletçiliği, “bir millî hükümet + ileri teknik + planlı inkişaf + kıymetli say” olarak açıklanmıştır.⁵⁶⁵ Kadroculara göre, liberalizmin doğurduğu

⁵⁶⁰ Şevket Süreyya, “Yeni Devletin iktisadî fonksiyonları”, *Kadro*, Sayı: 29, Mayıs 1934, s. 10-14.

⁵⁶¹ Ahmet Hamdi, “Türk devletçiliği ve himayeci ferdiyetçilik”, *Kadro*, Sayı: 22, Teşrinievvel 1933, s. 42.

⁵⁶² Şevket Süreyya, “Plan mefhumu hakkında”, *Kadro*, Sayı: 5, Mayıs 1932, s. 12.

⁵⁶³ Oksaçan, a.g.e., s. 370.

⁵⁶⁴ Vedat Nedim, “Devletçilik karşısında zümre menfaati ve münevver mukavemeti”, *Kadro*, Sayı: 21, Eylül 1933, s. 18.

⁵⁶⁵ Şevket Süreyya, “Geri teknik ve Say’ın sefaleti”, *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 12.

üretim ve tüketim anarşisine karşı tek çözüm yolu planlı ekonomiye dayalı bir millî iktisatın kurulmasıdır.

3.6.1. Kadro Dergisine Göre Devletçi İktisat Planı

Kadro'nun devlet ve devletçilik anlayışının merkezinde plan kavramı yer almaktadır. Kadroculara göre, plan kavramı millî iş birliğinin düzenlenmesini esas almaktadır. Kadro'ya göre plan, millî iktisadın yazgısına egemen olarak onun niteliği ve içeriğini belirleyen iktisat dallarının düzenlenmesidir.

Ahmet Hamdi Bey, plan kavramı üzerinden devlet örgütünü ve niteliklerini, “cemiyetin kendi bünyesinde bir inkılâp yarattığı zaman, bir takım kayıtlar kaldırıldıktan sonra, hamlelerle ileri bir plana doğru atılmak (...) müdahaleci bir kuvvet, inkılâpçı ve otoriter bir kuvvet” olarak sıralamaktadır.⁵⁶⁶ Şevket Süreyya, kendi tanımlarının millî kurtuluş hareketi odaklı olduğunu belirterek, “cemiyet içindeki tezatların ve bu tezatları doğuran muharrik kuvvetlerin (bilhassa teknik münasebetlerin) bir nizam, yani planlı bir murakabe altına alınması” gereğini ifade etmiştir.⁵⁶⁷

Vedat Nedim, Sombart'ın yeni yayımlanan bir broşüründe, Kadro'nun tezlerini doğrulayan saptamalarda bulunduğunu belirterek, onun plan kavramının “Parçaları arasında bir manalı ve gayeli rabıta bulunan ve birbirine nazım bir prensibin bağlarıyla bir uzviyet halinde kaynakmış bir iktisat hayatına” karşılık geldiğini açıklamaktadır. Sombart'ın planlı iktisat teorisinin nitelikleri şöyledir: 1- İktisat hayatının bütün parçalarını kavrama zorunluluğunun bir ürünü olarak, kavrayıcılıktır. 2- Bir millet iktisadı yaratmanın temel koşulu olarak plan, ancak bir merkez tarafından düzenlenmektedir. O merkez de ancak devlettir. Plan birliktir. 3- Plan; mekanik ya da şematik değil, koşulların elverişliliğine göre çeşitliliktir. Bu saptamalara katılan Vedat Nedim'e göre, plan kavramının düzenleyici ve uygulayıcısının ancak ve sadece devlettir.⁵⁶⁸ Zira o, bütün iktisat yaşamında uygulanacak ve devletin tek ve etkin olduğu bir plan kavramı esas olduğunu ifade etmiştir.⁵⁶⁹ Şevket Süreyya plan kavramına ilişkin tezlerini şu cümlelerle özetlemiştir:

“...teknik müterakki bulunduğu memleketlerde, bazen bir ihtilâli, bazen katastroflarla mütefarık bir bünye istihalesini ifade eden planlı cemiyet mefhumu, bir millî kurtuluş

⁵⁶⁶ Ahmet Hamdi, “Türk devletçiliği ve himayeci ferdiyetçilik”, *Kadro*, Sayı: 22, Teşrinievvel 1933, s. 42.

⁵⁶⁷ Şevket Süreyya, “Plan mefhumu hakkında”, *Kadro*, Sayı: 5, Mayıs 1932, s. 5, 7-9.

⁵⁶⁸ Vedat Nedim, “Kadro'yu teyit eden bir eser”, *Kadro*, Sayı: 5, Mayıs 1932, s. 37-38

⁵⁶⁹ Vedat Nedim, “Niçin ve nasıl sanayileşmemiz lâzım?”, *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 18.

hareketi yaşıyan Türk cemiyetinde tezatsız ve mücadelesiz bir cemiyet doğuşunun, mes'ut bir kurtuluşun ifadesidir.

Ne tezağın, ne reaksiyonun, ne millet bünyesinde bir inhilâlin ifadesi olmayan, siyaseten müstakil ve iktisaden cüzütam, tezatsız ve reaksiyonsuz bir yeni millet tipinde tam manasını alacak olan yeni bir nizâmı âlem, ilk defa Türk Millî Kurtuluş hareketinde kemalini bulacaktır.”⁵⁷⁰

Plan kavramının, Sovyetler Birliği üzerinden komünizmin getirisi olarak eleştirilmesine meydan vermemek üzere Kadrocular, Sovyetler Birliği'nin “taktik yapıyoruz” söylemine sarılarak gerçekleri gizleyemeye çalıştığını, Sovyetlerdeki “5 yıllık plan”ın gerçekte Karl Marx'ın ve komünizmin dogmalarından bir kopuş olduğunu dile getirmiştir.⁵⁷¹ İktisadî anlamda Sovyetlerin sosyalist planı ile Kadrocuların benimsediği ve büyük ölçüde Türkiye uygulanabilirliği üzerine kuramsal olarak katkı sundukları Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin plan kavramı arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Kadroculara göre plan, ferdiyetçi ilkelerin karşıtıdır. Fakat özel mülkiyeti ortadan kaldırmak gibi bir amacı bulunmamaktadır. Sosyalizmde olduğu gibi kolektif mülkiyete değil, büyük iktisat faaliyetlerinde devlet mülkiyetine dayanmaktadır.⁵⁷² Tekinalp, Türkiye'deki plan kavramının, özel ekonomi yönünden Sovyet planından farklı olduğuna işaret etmiştir. Türkiye'de Cumhuriyetle kurulan sanayiler, anonim ortaklarca yönetilmektedir ve ortaklıklara, tıpkı özel ekonomi alanındaki benzer ortaklıklar gibi, Ticaret Yasası hükümleri uygulanmaktadır. Bu tür ortaklıklardaki hisse sahiplerinin denetim ve gözetim işini devlet yapmaktadır ama bunu, bir kamusal yetke konumuyla değil, bir hissedar sıfatıyla ifa etmektedir. Böylece devletin, oligarşik bir yapıda değil, iktisadın tüm verim ve canlılığına sahip ortaklarca bir iktisadi örgütlülük yarattığının altı çizilmiştir.⁵⁷³ Bu anlamda siyasal, toplumsal ve iktisadi alanda etkin ve örgütlü bir devlet modelinin gerekliliği ortaya konulmuştur:

“Şimdi devir büyük istihsal ve bilhassa şeker sanayi gibi mürekkep istihsal işlerinin ancak millet eli[y]le ve millet mikyasında teşkilâtlandırılmasını icabediyor. Çünkü öyle bir teşkilâtlandırma işidir ki onda, memleketin hukuk sistemi, kredi cihazı, haricî ticaret

⁵⁷⁰ Şevket Süreyya, “Plan mefhumu hakkında”, *Kadro*, Sayı: 5, Mayıs 1932, s. 12.

⁵⁷¹ Burhan Asaf, “Bir İcmal”, *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 34-35.

⁵⁷² İsmail Hüsrev, “Millî kurtuluş devletçiliği”, *Kadro*, Sayı: 19, Haziran 1933, s. 31.

⁵⁷³ Tekinalp, *a.g.e.*, s. 228-229.

politikası, nakliyat şebekesi, tevzi cihazı, siyasî kültür ve propaganda teşkilâtı kül halinde ve şiddetle alâkadardır.”⁵⁷⁴

Kadrocular, plan kavramıyla devletin siyasal, toplumsal, askeri ve iktisadi alanda başıbozukluğa ve örgütsüzlüğe son vereceğinin altını özellikle çizmektedir. Kadro'nun görüşüne göre, iktisat yaşamının düzensizliğinden ulusal varlığımızı yükseltecek hedeflere ulaştırmaya dek siyaset bir plan çerçevesinde belirlenmelidir. Bu ise, ancak güçlü bir merkezîyetçilikle uygulanabilecek ve böylelikle “başıbozuk teşkilat” ortadan kalkacaktır.⁵⁷⁵

Kadro'nun sayfalarında plan kavramına dayalı merkezîyetçi devlet örgütlenmesi ana hatlarıyla ortaya konulmuştur. Devlet örgütü ve devletçilik anlayışı, iktisat koşullarına sıkı sıkıya bağlı tanımlanmış ve biçimlendirilmiştir. Emek-gücünün ve üretim araçlarının tek elden ve belirli hedeflere ulaşmak için yönetilmesi ve yönlendirilmesinin planlı bir iktisatla ve ancak devlet eliyle gerçekleştirilebileceği belirtilerek, iktisadî planlılığın yeni Türk devletinin iktisadî işlevlerinin temel dayanağı olduğunun altı çizilmiştir.⁵⁷⁶ Türk Devrimi'nin, Türk örgütçüsünden bir iş planı beklediği ve bu plan dâhilinde, Dumlupınar ve Lozan'la birlikte, sömürge iktisadiyatından millet iktisadiyatına geçişin somut karşılığı olarak Yeni Türk Devleti'nin kurulduğu açıklanmıştır. Türk Devleti'nin kuruluşunun iktisadi karşılığı bir iç pazar teşkilidir.⁵⁷⁷

Kadroculara göre, Türk Devrimi, “sosyal çıkar” ve “halk yararı” yönünden ve Türk toplumunun yapısal özellikleri doğrultusunda kendi devlet örgütünü yaratmıştır. Bu yeni devlet, kalkınmasını bir plan kapsamında gerçekleştirmeye koyulmuş, böylece klasik demokrasi ve liberal iktisadın gelişme ve kalkınma yollarından ayrı bir yol izlemiştir.⁵⁷⁸ Böylece kapitalizmin değil, liberal siyasetin başarısızlığına dem vurulmuş, kapitalist iktisadi düzene karşıt olmak yerine, liberal devlete alternatif bir devlet modeli ortaya konulmuştur. Böylece aynı zamanda sosyalist iktisada ve Sovyet modeline karşı çıkmıştır.

Kadrocuların, planlı ekonominin gerçekleşmesi yönündeki ilk somut çalışmaları, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk beş yıllık kalkınma planının hazırlanmasında

⁵⁷⁴ Şevket Süreyya, “Şeker istihsalı ve 160,000 ton Türk şekerı”, *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932, s. 16.

⁵⁷⁵ Vedat Nedim, Mefhum Teşkilâtı Değil, Madde Teşkilâtı”, *Kadro*, Sayı: 8, Ağustos 1932, s. 16-17.

⁵⁷⁶ Şevket Süreyya, “Yeni Devletin iktisadî fonksiyonları”, *Kadro*, Sayı: 29, Mayıs 1934, s. 13.

⁵⁷⁷ Şevket Süreyya, “İçpazar ve İktisatta ‘bütün’lük”, *Kadro*, Sayı: 10, Birinci Teşrin 1932, s. 5-7; Vedat Nedim, “İktisat işlerinde Devlete Veto hakkı ve İktisat Vekâleti”, *Kadro*, Sayı: 10, Birinci Teşrin 1932, s. 14.

⁵⁷⁸ Orhan Türkdoğan, *Kemalist Modelde Fert ve Devlet İlişkileri*, İstanbul Kitabevi, İstanbul, 1982, s. 40-41.

görev almaları olmuştur. Katkı yaptıkları plan kavramını özündeki sınıfsallıktan soyutlayarak, sosyalist niteliğinden arındırmış ve Avrupa piyasalarının ürktümecek bir içerikle yorumlanmışlardır.⁵⁷⁹

3.6.2. Kadro Dergisine Göre Devletçilik ve Bürokrasi

Kadrocular, mevcut devlet teşkilâtına yönelttiği eleştirilerle devletin etkin ve yetkin olacağı bir örgütlenme modeli ve devlet tipi ortaya koydukları iddiasındadır. Kadro'ya göre iktisadî devletçilik, sınıfları ve sınıf çatışmasını olduğu kadar, bürokratik devlet geleneği ve modelini de dışlamaktadır. Bununla birlikte Kadro, gerek iktisadî devletçilik tezlerinde gerekse Türk Devrimi'nin bütün uygulamalarında otoriter ve yaptırımcı bir devletin gerekliliğini savunmuş, devleti güçlü bir yapıda değerlendirmişlerdir.⁵⁸⁰

Kadro, otoriter ve yaptırımcı devlet anlayışıyla bürokrasi konusunda eleştirilere hedef olmuştur. Kadrocular bürokrasi eleştirilerinden hareketle bürokrasi sorununu ele almıştır. Bürokrat, işin yapılma kararlılığını gevşeten, yapılan işi köstekleyen, yeni ve yapıcı düşünceler üretmek yerine, yasal mevzuatın yorumundan, ama olumsuz yorumundan öte bir şey üretmeyen asalak bir tip olarak nitelenmiştir.⁵⁸¹ İlhan'a göre, bürokrasi yalnızca devlet yapısında bir hastalık ya da kusur değil, yüzyılların alışkanlığıyla bozuk düzenden kaynağını alan geleneklerle bireysel yaşamımızda dahi etkisini gösteren bir soysuzlaşma ve çürümedir. Bürokrasinin otoriterliği de millete yabancılaşmanın bir sonucu olarak görülerek gerçekçi bulunmamıştır çünkü onun otoriterliği, milletin varlığı ve geleceği için değil, kendi çılgınlığı ve yılgınlığı içindir. Bürokrasinin ortaya koyduğu devlet taslağı, "dışarda biten, içerde kudurgan" bir yapıdır ve Kadrocular, ağır-aksak işleyen bir makine, bürokratik bir organ olarak görülen devletin eski devlet olduğunu ve yeni devletin, milletle iç içe geçmiş bir teşekkül haline geldiğini belirtmiştir.⁵⁸²

Kadrocular, ortaya koydukları devlet örgütü modelinin bürokrasiye neden olacağı eleştirisini şu cümlelerle yanıtlamıştır:

"...Devlet teşebbüsü diyince, çok kere akla *bürokrat* bir müessese geliyor. Bu nokta üzerinde biraz durmak lâzımdır:

⁵⁷⁹ Yalçın Küçük, *Planlama, Kalkınma ve Türkiye*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1985, s. 469-477.

⁵⁸⁰ İsmail Parlatır, "Kadro", *DİA*, C. XXIV, s. 141.

⁵⁸¹ Mehmet İlhan, "Halkın karşısında Bürokrat", *Kadro*, Sayı: 22, Teşrinvevvel 1933, s. 39.

⁵⁸² A.g.e., s. 39-40.

Büyük sanayi memleketlerinde, sermaye terakümünün daha geniş mikyasta ve gittikçe daha az ellerde temerküz etmesi[y]le beraber ferdî teşebbüsün de yerini büyük sermaye gruplarının hâkimiyeti altında işliyen anonim teşebbüslere terk ettiğine şahit oluyoruz. O halde hususî müteşebbis, zaten teknik seviyesinin inkişafı[y]le işinin başından ayrılmış bulunuyor. Bu gün sanayi memleketlerinde “*sanayici tipi*” ile “*sermayedar tipi*” aynı şahısta birleşmiyor. Bu itibarla sanayicinin memurlaşma hâdisesini yüksek tekniğin zarurî neticelerinden biri olarak kabul etmek mecburiyetindeyiz. Yüksek tekniğin ve yüksek işletmenin icabettirdiği geniş işbölümü, zaten hususî teşebbüsün bünyesinde bu inkılâbı yapmış ve mütehassıs memurların eline vermiştir.

O halde devlet işletmesi[y]le büyük bir hususî işletme arasında memurla idare edilmek bakımından hiç bir fark kalmamıştır. Sanayi memurlarının (müdürler, mühendisler, muhasipler, ustabaşılar, işçiler v.s.) iyi işletmelerini, iktisadî çalışmalarını temin için idare ve işletme tekniği de başlı başına bir ihtisas şubesi olmuştur.

O halde Devlet işletmesini yalnız teknik bakımından değil, aynı zamanda işletme bakımından da ileri metodlarla teçhiz edersek, bürokrasi tehlikesi kalkar. Böyle bir tehlike mevcut ise o, büyük hususî teşebbüsler için de varittir. Devlet işletmesi de, büyük hususî teşebbüsler gibi, muvazzaf memurlarla çalışan *iktisadî* bir müessesese olmalıdır. Bir iktisadî müessesenin icabettirdiği her türlü idare ve kontrol tekniğini Devlet işletmesine de tatbik etmek icabetmiştir. Bu, bir prensip davası değil, sadece bir idare tekniğidir.

Yalnız Devletin idare edeceği iktisadî teşebbüsleri değil, bütün devlet idare mekanizmasını bürokrasiden kurtarmak için büyük bir ıslah ameliyesine muhtaç bulunmaktayız.

(...)

Türkiye'nin ziraat sahasında olduğu gibi, sanayi sahasında da ancak bir iktisadî Devletçilik sayesinde inkişaf edebileceği hakikati hadiselerle ve zamanla teeyyüt ettikçe, Devlet idaresinde bürokrasinin tasfiyesi meselesi de günün en mühim davası haline girecektir.

İktisadî Devletçilik, bürokrasinin zıddı ve düşmanıdır.”⁵⁸³

Bürokrasi eleştirisini reddeden Kadrocular, gerek kendilerine ilişkin tanımda, parti ve sınıftan bağımsız, halktan ayrı, aydınlardan oluşan bir öncü örgüt modeli ve gerekse devlet örgütlenmesinde uzman, teknisyen ve sanayi memurlarının yönetiminde bir yapı öngörmüştür. Böylece, aslında bürokratik bir devlet, teknokrat

⁵⁸³ Vedat Nedim, “Bizde hususî teşebbüsün zaferi”, *Kadro*, Sayı: 13, İkinci Kânun 1933, s. 14-15.

bir hükümet modeli ortaya konmuştur. Başlangıçta liberalizme karşıtlık içinde gelişen devletçilik sonraları daha çok bürokrasi içinde karşılık bulmuştur.⁵⁸⁴

Kadrocuların bürokratik devlet konusundaki tezleri, devlet modeli arayışlarında bir tıkanma içinde olduklarını göstermektedir. Devleti, sınıflardan ayrı ve üstün tanımlamaları, devlete egemen olacak ve devleti yönetecek kadronun hangi toplumsal kesimden olacağı sorunu karşısında kuramsal bir açmaz içindedirler. Sınıf olgusunu ve sınıfsallığı kabul etmeyen Kadro, devletle ilgili yönetsel ve yapısal modele ilişkin tanımsal ve kuramsal boşluğu, egemen ve yönetici kadronun aydın ve seçkin kimliğiyle doldurmaya çalışmıştır. Kadrocular, ortaya koydukları devlet tipi ve örgütlenme modelinin; İtalya'daki faşist ve Rusya'daki Sovyet modeliyle, yani faşist ve sosyalist devlet tipi ve örgütlenme modeliyle benzer olmadığı iddiasındadır.

Kadrocular, tasarladıkları devlet modelini tam anlamıyla gerçekleştirememiştir. Dolayısıyla Kadro'nun devlet modelinin bürokrasi karşısındaki durumuyla ilgili bir görüş ortaya konulmamıştır. İtalya'daki faşist devlet modeli ve örgütlenme kuramı ise uzun ömürlü olmadı ve bir halk isyanıyla son buldu. Sosyalizmin sovyet modeli İtalya'dakinden çok daha uzun ömürlü oldu. Fakat 1965 yılıyla birlikte, gerek Sovyetler Birliği'nde gerekse Orta ve Doğu Avrupa'daki sosyalist devlet biçimi ve örgütlenmeleri, Marx, Engels ve Lenin'in devlete ilişkin tezleri hilâfına, bürokratik egemenliğin geçerli olduğu hantal yapılara dönüşmüştür.⁵⁸⁵

Kadrocuların; devletin, sınıf kimliği ve niteliğinden üstün ve uzakta, iktisada, tarıma ve ekonomiye tarafsız olarak müdahalede edeceği tezi bir zorlamadır. Kadro'nun yayımlandığı dönemde gerçekleşen polemikler, liberallerin dahi iktisadî duruma göre devlet müdahalesini zorunlu gördüklerini göstermektedir.⁵⁸⁶ Dolayısıyla devlet müdahalesini istemek sosyalist devletçilik demek değildir. Müdahalede belirleyici olan, devletin müdahalesi ya da devletin müdahalesinin sınırları değil, devletin iktisadî müdahalesinin hangi sınıfın çıkarına olduğu veya bir başka ifadeyle hangi sınıfın bu müdahaleden yararlandığıdır. Kadrocular bürokrasi kavramını eleştirmiş ve sınıf olgusunu reddetmiştir. Ancak bu, onların kapitalist ve sosyalist devlet ve devletçilik anlayışlarından farklı bir anlayışa sahip olduklarını, farklı bir model ortaya koydukları şeklinde değerlendirilemez. Nitekim Kadrocular, yeni ve farklı bir model ortaya koyamadıkları gibi, devlet kapitalizmi/devlet sosyalizminin ötesine geçememişlerdir.

⁵⁸⁴ İsmail Cem, *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1974, s. 298.

⁵⁸⁵ Jiri Pelikan, *Doğu Avrupa'da Sosyalist Muhalefet*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1984, s. 98, 108, v.d.

⁵⁸⁶ Temuçin Faik Ertan, *Atatürk Döneminde Devletçilik-Liberalizm Tartışmaları*, Phoneix Yayınevi, Ankara, 2010, s. 75.

3.6.3. Kadro Dergisine Göre Ziraî Devletçilik

Kadro'da yöneltilen bir başka eleştiri Parti ve Devlet'in ziraat siyasetinedir. Kadroculara göre, Türk ziraatı bir bütün olarak devletçiliğin kapsamında değerlendirilmemiştir. Ziraatın konusuna giren bazı alt başlıklar bütünden koparılıp ele alınmış ve ziraat bu kapsam dâhiline sokulmamıştır. Ziraat alanında, "bozukluk tatbikatta değil, hareket noktasındadır" denilerek, Türk Devleti'nin ziraat politikasında bir millî ve devletçi siyaset yerine, Avrupa'dan ithal düşünce ve yöntemlerle çürüyen ve yıkılan liberal ve bireyci bir siyaset izlemektedir. Oysa liberal ziraat siyaseti iflas etmektedir ve ziraî kurtuluş ancak devletçi bir ziraat siyasetle mümkündür.⁵⁸⁷

Kadrocular, büyük ve ileri tekniğin gerçekleşmesi karşısında içsel çatışmaların ortaya çıkacağı endişesini dile getirmişlerdir.

"Tekniği, yani üretim vasıtalarını ve sistemini, dünyanın bugünkü isteklerine ve hızına uygun bir seviyede geliştirmek. Fakat bu gelişme sırasında bir takım sosyal gelişmelerin, sınıf kavgalarının, menfaat mücadelelerinin doğmasına meydan vermemek. Bunun için de Türk toprağında toplum hareketlerini –büyük siyasî, ekonomik ve sosyal gelişmeleri- daha ilk baştan toplumun yararına ve toplumun planlı murakabesi (denetimi) altına almak."⁵⁸⁸

İleri teknikli bir iktisat gövdesinde sınıflar, daha keskin çizgilerle belirmiştir.

(...)

Hususî sermaye terakümü yolile memleketimize girmeyecek olan ve farzımuhal girse bile, Türk milletinin keskin ayrıcalıklarla sınıflaşmasını zarurî kılacak olan ileri teknikten ancak ve ancak Devletin kudreti, idaresi ve kontrolü altında feyiz alabileceğimiz, bu kadar açık ve elle tutulabilir bir hakikatken, bunun aksini iddia etmek, yalnız ve yalnız hususî zümrelerin menfaatleri bakımından kabildir.

İleri teknikli bir Türk iktisadiyatı ve sınıfsız ve tezadsız bir Türk milleti ancak devletçi bir iktisat siyasetinin eseri olacaktır. Bu itibarla Türk milletinin sınıflaşmasına meydan vermeden, ileri teknikli bir iktisada kavuşması demek, aynı zamanda içtimaî endişeleri de göz önünde bulunduran bir iktisadî devletçilik demektir."⁵⁸⁹

⁵⁸⁷ Vedat Nedim, "Ziraat siyasetimizde Liberalizmden Devletçiliğe", *Kadro*, Sayı: 19, Temmuz 1933, s. 1029-1034.

⁵⁸⁸ Aydemir, *a.g.e.*, s. 133.

⁵⁸⁹ Vedat Nedim, "Sınıflaşmak ve İktisat Siyaseti", *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932, s. 19, 21.

Ziraatta geleneksel üretimden rasyonel üretime geçme konusu üzerinden eleştiriler yöneltilmeye devam edilmiş, Türkiye'nin dünyadaki gelişmelerin bir asır gerisinde kaldığı belirtilerek ziraatta devlet dışında bir başka unsurun müdahil olmasına izin verilmemesi görüşü dile getirilmiştir.

Vedat Nedim, söz konusu yazılarında yalnız eleştirmekle kalmaz, ortaya bir model de çıkarır. Âlî Ticaret Meclisi'nin olağanüstü yetkileri haiz bir kurum olarak yeni bir örgüt yapısına sahip olması gerektiğini belirtmektedir:

“Türk iktisadiyatının Erkânı Harbiyesi rolünü oynayacak bir Âli iktisat meclisinin hiç olmazsa şu bürolara dayanması zaruridir: *Ziraat bürosu – Sanayi bürosu – Ticaret bürosu – Maliye bürosu – Münakalât bürosu – Orman bürosu – Maadin bürosu*. Bu büroların her biri, muhtelif ihtisas şubelerine ayrılır. Meselâ, Ziraat bürosunu şöylece şubelendirebiliriz:

Hububat – Pamuk – Tütün – Fındık – Üzüm – İncir – Zeytin – Afyon – Yemiş – At – Öküz – Koyun – Tavuk – Arı – Süt – Şarap – Kredi – Su işleri – Ziraî terbiye v.s. şubeleri gibi.

Bu bürolar daimî bürolardır. Başlarında mütehassıslar çalışır.”⁵⁹⁰

Kadrocular, tarım ve ziraat alanında ileri sürdükleri tezlerde, konuyu yalnız bir üretici ya da teşvik kredisi yahut teknik bir sorun (âlet, makine, gübre, tohum ıslahı vs.) olarak değil, bir devletçi örgütlenme ve düzenleme sorunu olarak görmüşlerdir.⁵⁹¹ Ülkede ekimi ve dikimi yapılacak, yetiştirilecek ürünlerde üreticinin bireysel istek ve kararları yerine devletin doğrudan etkili ve yönlendirici olması; üretim, üretimde verimlilik, stok, dağıtım ve satışı denetleyen, düzenleyen ve yönlendiren olması gerektiğini, bunun da etkin çalışmaya dayalı bir örgütlenmeyle mümkün olabileceği dile getirilmiştir. Çünkü “Liberal Türkiye’de fındık, üzüm, incir, tütün, pamuk, gibi emtiamız, tıpkı insicamsız ve intizamsız başıbozuk çeteler gibi, kendi başlarına buyruk müstahsiller ve hiçbir şeyden pervası olmayan tacirler tarafından idare” edilmektedir. Devletçilik bu başıbozukluğa asla izin vermemesi gerektiği ifade edilmiştir.⁵⁹²

Kadro dergisinde, zirai üretim ile tarımsal sanayi, iktisadî bir konu olarak değil, devletin doğrudan müdahil olacağı alanlar olarak ele alınmıştır. Kadroculara göre,

⁵⁹⁰ Vedat Nedim, “Türk iktisadiyatının Erkânı Harbiye dairesi: Âlî İktisat meclisi”, *Kadro*, Sayı: 14, Şubat 1933, s. 16.

⁵⁹¹ Vedat Nedim, “Donan Ziraat Kredilerine karşı”, *Kadro*, Sayı: 7, Temmuz 1932, s. 13.

⁵⁹² Vedat Nedim, “Fındıkta Devlet kooperatifi. Devletle müstahsilin işbirliğine doğru”, *Kadro*, Sayı: 9, Eylül, 1932, s. 12.

Türkiye’de şeker sanayisinin kurulmasına yönelik girişimlerin elli yıllık bir geçmişi vardır. Şeker sanayisinin kuruluşu ise cumhuriyetle birlikte başlamıştır. Devletin, bir yandan sanayi bir yandan ziraat alanıyla doğrudan ilgilenmesi ve şeker sanayisine bir bütün olarak müdahale etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Devlet ilgi ve etkisini, asla bireysel örgütçülük ve liberal ziraat ilkeleriyle sınırlı tutmamak durumundadır.⁵⁹³

Kadrocular, fertlerin kurgulanan hürriyetleri adına, ziraat alanında devletin etki ve yardımına karşı çıkılmasını gericilik olarak tanımlamıştır. Özel girişim ve bireysel hürriyetler yerine hükûmetin devletçi ve planlı ziraat siyaseti uygulaması gerektiğinin altı çizilmiştir. Yine aynı şekilde, ileri teknikli, rasyonel ve düzenli sanayileşmenin ancak ve sadece devletçilikle gerçekleştirilebileceği belirtilerek, iş ve sermaye sahiplerinin yerini artık devletin sanayi memurlarının alması gerektiği görüşüne yer verilmiştir.

Kadrocular ziraat konusunda parti ve hükûmeti yeteri kadar devletçi ve örgütlü olmamakla eleştirmiştir. Türk malı dünya piyasalarında yer almalıdır ama dış piyasalarla rekabet konusunda İktisat Vekâleti’nin idarî, hukukî ve umumî yaklaşımı, yönetim yapısı ve bürokratik kimliğini yetersizdir. İktisat Vekâleti’nin iktisat hayatının ihtiyaçları göz önüne alınarak “İhtisas Büroları” ve “Madde Teşkilâtları” kurulmalı; Ziraat Vekâleti yeniden yapılandırılmalıdır.⁵⁹⁴ Kadro dergisinde devletin, tarım ve ziraata önem vermesi gerektiği ifade edilirken, tarımsal üretim ve ziraat faaliyetlerinde bireyselliğin dışlanmasını ve devletin doğrudan etkili olmasını sağlayacak örgüt modeli yaratılması üzerinde durulmuştur. Kadrocular, kurulu şekliyle, üreticilerin bireysel çıkar ve gereksinimleriyle bir araya gelerek gerçekleştirilen kooperatif modelini farklı şekilde yorumlayarak yeni bir tarım ve ziraat örgütü olarak önermişlerdir.

3.6.4. Kadro Dergisine Göre Kooperatifler

Kadrocuların tarım ve ziraatta örgütlenme modeli ve önerisi kooperatiflerdir. Sombart’ın tezlerinde dile getirildiği gibi, kapitalizmin bireylerin artık bütün serbest girişimciliğini sınırladığı görüşündedir. Bireyin üretici ve girişimci olarak ekonomiden soyutlandığı kapitalizm koşullarında üretici ve girişimci, bireyler değil karteller, tröstler, anonim şirketler ve kooperatiflerdir. Bu durum üretimi ve piyasayı birbirinden

⁵⁹³ Şevket Süreyya, “Şeker İstiklâli ve 160,000 ton Türk şeker”, *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932, s. 10, 18, 16.

⁵⁹⁴ Vedat Nedim, “İktisat İşlerinde Devlete Veto hakkı ve İktisat Vekâleti”, *Kadro*, Sayı: 10, Birinci Teşrin 1932, s. 17-19.

ayrı, dağınık ve plansız bir hale getirmiştir.⁵⁹⁵ Kapitalizmin yarattığı bu koşullarda üreticinin, üretim ve satış kooperatiflerin içinde örgütlenmesi zorunludur.⁵⁹⁶ Fakat Kadro'nun önerisi, üretici kooperatifleri kurmak değil, o yapıdan farklı olarak, devletle üreticinin birlikte kurduğu kooperatiflerdir.

Kadro'da kooperatifler biçiminde örgütlenme Vedat Nedim'in yazılarında irdelenmiştir. Vedat Nedim "devlet kooperatifi" kurulmasını önermektedir. Çünkü eskinin kooperatifleri, üreticinin küçük ve dar çıkarlarını her şeyin üstünde tutmaktadır. Aracıların kârlarından küçük bir kısmını üreticiye aktarmaktadır. Ancak bir millî sermaye birikimine olanak tanımamakta, birikmiş sermayeyi de küçük üreticinin dar ve kişisel çıkarları için parçalamaktadır. Bu anlamda kooperatifler geri ve yetersiz kalmışlardır.

Kadro'nun devlet kooperatifi klasik kooperatifçilikten farklıdır. Ekim, dikim ve sürümde; tarım, ziraat ve dolayısıyla ticaret, dağıtım ve pazarlamada devletin, üreticiyle birlikte kuracağı devlet kooperatifinin önemi vurgulanmıştır.⁵⁹⁷ Kadrocuların modelinde kooperatif, her şeyden önce, devletle üreticinin ortaklığıdır. Üretici, bu ortaklıkta mülkiyetinden ve gelirinden bir şey yitirmemektedir. Devlet, bu kooperatifle üretimi millî bir nitelik ve genişliğe erdirmiştir. Elde edilen yüksek kâr; üretimi düzenleyen ve devamlılığını sağlayan devlet ile emek-gücünü ve sermayesini koyan üretici arasında bölüşürülmüştür.⁵⁹⁸ Devletçi üretim kooperatifi; üreticilerin, toprak mülkiyetinden kendileri ve millî iktisat bakımından en geniş faydayı sağlamaları için kurulmuş bir okul, bir 'teşkilât tipi'dir.⁵⁹⁹ Pamuk üreticiliği ve pamuk sanayisi millî beklentilere yanıt verir bir aşamaya getirilmeli, yeniden örgütlenendirilen ve kurumsal yapısı biçimlendirilen İktisat ile Ziraat vekâletlerince bir kooperasyon kurulmalıdır.⁶⁰⁰ Üreticinin örgütlenendirilmesi, toprak reformunun gerçekleştirilmesine koşut kılınmış, bunun da ancak devlet tarafından hazırlanacak bir plana göre yapılacağı belirtilmiştir:

"Köylünün devlet kooperatiflerinde, istihsal asosyasyonlarında, istihsal kooperasyonlarında teşkilatlandırılması, teknik bakımdan küçük mülkiyetin

⁵⁹⁵ V. N., "(Kadro)'yu teyit eden bir eser: Die Zukunft des Kapitalismus-Werner Sombart", *Kadro*, Sayı: 5, Mayıs 1932, s. 37.

⁵⁹⁶ Vedat Nedim, "Demiryolu tarife siyasetimizde inkılâp", *Kadro*, Sayı: 32, Ağustos 1934, s. 15.

⁵⁹⁷ Vedat Nedim, "Gene Fındıkta Devlet Kooperatifi", *Kadro*, Sayı: 16, Nisan 1933, s. 19.

⁵⁹⁸ Vedat Nedim, "Fındıkta Devlet kooperatifi. Devletle müstahsilin işbirliğine doğru", *Kadro*, Sayı: 9, Eylül, 1932, s. 16.

⁵⁹⁹ Vedat Nedim, "Pamuk sanayii pamuk ziraatinde inkılâp istiyor", *Kadro*, Sayı: 31, Temmuz 1934, s. 19.

⁶⁰⁰ Vedat Nedim, "İktisat işlerinde Devlete Veto hakkı ve İktisat Vekâleti", *Kadro*, Sayı: 10, Birinci Teşrin 1932, s. 17-18.

mahzurlarının tamamen bertaraf etmiş olacak ve küçük köylü bu teşekküller sayesinde büyük işletmenin faikiyetlerinden istifade etmiş bulunacaktır.”⁶⁰¹

Devlet kooperatifleriyle, köyde sermaye birikimi sağlanarak, köy sermayesinin kasaba ve kentlere akışının engelleneceği ve köyün kalkınmasının sağlanacağı işaret edilmiştir.⁶⁰² Devlet kooperatiflerinin zorunlu tutulmasına liberal yönden itirazlara dikkat çekilerek, bu zorunluluğun, serbest girişimin önünde bir engel olduğu belirtilerek, Anayasa’ya aykırılık iddialarına yanıt verilmiştir. Devlet kooperatifinin, Anayasa’ya ruh veren, “millet iktisadiyatının millet çıkarlarına göre örgütlenmesi” ilkesine dayalı olarak kurulduğu ifade edilmiştir.⁶⁰³

Kadro’nun devlet kooperatifi modeli liberal/kapitalist ve komünist devlet modelindeki örneklerden farklıdır.⁶⁰⁴ Yazar, Afet İnan’ın bir konuşmasında da dile getirdiği üzere, kooperatif örgütlenmesinin, devletin, “millet kooperatifi” olduğunu belirterek, şunları yazmıştır:

“Devletin bir millet kooperatifi olarak telâkkisinden çıkabilecek sanayileşme siyaseti, tabiatı[y]le ne kapitalist ne de komünist bir siyaset olabilir. Devlet ve millet kooperasyonunu hareket noktası olarak alan bir siyaset ancak hakikî ve tam bir devletçilik siyasetidir.”⁶⁰⁵

Kadroculara göre, devlet kooperatiflerinin örgütlenmesiyle sanayi, ticaret ve ziraat alanları başta olmak üzere tüm iktisat yaşamı denetimi altına alınmış olacaktır.⁶⁰⁶

Devlet kooperatifiyle, ticarete olduğu kadar üretimde de birey geriye itilmiş, devletin çıkarları öne çıkarılmıştır. Köylülük, devletin doğrudan denetimi ve yönlendirmesi altına alınmak istenmiştir. Kadro’nun sayfalarında betimlenen devlet örgütlenmesi, bireyi, bireysel hak ve özgürlükleri önemsiz görmekte, hattâ millet olgusunu bile, devletin, millet egemenliğinin somut biçimi olması dolayısıyla devletten daha alt bir konuma yerleştirmektedir: “Yeni Türkiye’de fert, evvelâ memleketin, sonra kendinindir. Günümüzün yarısı bizim, yarısı devletindir.”⁶⁰⁷

⁶⁰¹ İsmail Hüsrev, “Türk köylüsünü topraklılandırmalı. Fakat nasıl?”, *Kadro*, Sayı: 23, İkinciteşrin 1933, s. 38.

⁶⁰² İsmail Hüsrev, “Türkiye köy iktisadiyatında toprak rantı”, *Kadro*, Sayı: 4, Nisan 1932, s. 14.

⁶⁰³ Vedat Nedim, “Devlet İncir kooperatifine doğru”, *Kadro*, Sayı: 34, Teşrin Evvel 1934, s. 15-18.

⁶⁰⁴ Vedat Nedim, “Köylü kazanmalıdır”, *Kadro*, Sayı: 33, Eylül 1934, s. 13-15.

⁶⁰⁵ Vedat Nedim, “Sanayileşme davası”, *Kadro*, Sayı: 24, Birinci Kânun 1933, s. 21.

⁶⁰⁶ Vedat Nedim, “Devlet İncir kooperatifine doğru”, *Kadro*, Sayı: 34, Teşrin Evvel 1934, s. 18.

⁶⁰⁷ Ş. S., “Halk Evleri”, *Kadro*, Sayı: 3, Mart 1932, s. 35.

Kadroculara, özellikle Ahmet Ağaoğlu tarafından yöneltilen eleştirilerin ağırlık noktasını, Kadrocuların bireyi silerek, toplumu yüceltmeleri ve özgürlükleri kısıtlamak istemeleri olmuştur.⁶⁰⁸ Dolayısıyla Kadro'nun yerel yönetimler ve iktisadî birliklerle ortaya koyduğu örgütlenme modeli, merkezin otoriterliğini tüm alanlara yayan, bireyi ve hattâ yurttaşı yok sayan, devlet yetki ve gücünü en uzak köşede etkili kılmayı amaçlayan bir devlet örgütü modelidir.

Kadrocular dışında başka aydınlar da Türkiye'de devletin merkezî örgütünün güçlendirilmesini, yerel otoritelerin zayıflatılmasını gerekli görmüştür. Üretici teşkilâtların devlet himayesine alınması, yerel kimlik ve duygulara karşı millî kültür birliğinin yaratılması, kurumlarıyla birlikte özel idarelerin kaldırılması olumlu ve gerekli görülmüştür. Hattâ merkeziliğin kurulması, iktisadi ve kültürel birliğin sağlanması ile devlet gücünün kullanılması için Takrir-i Sükûn Kanunu'nun bir zorunluluk olduğu dile getirilmiştir.⁶⁰⁹ Fakat yine de, bireysel hak ve özgürlüklerin esas tutulması, asla yok sayılmaması, devlet örgütlenmesinin bu anlayış doğrultusunda biçimlendirilmesi gerektiği uyarısı yapılmıştır.⁶¹⁰

3.6.5. Kadro Dergisine Göre Yerel Yönetimler: Belediyeler ve Rayonlar

Kadro'nun devlet örgütlenmesi yalnız merkez yönetimin düzenlenmesiyle sınırlı değildir. Merkezi yönetimi güçlendirmek adına yerel yönetimlerin, belediyelerin düzenlenmesine ilişkin birtakım görüşler ortaya koymuş ve tartışmışlardır. Kadrocular, Osmanlı'dan beri süregelen belediyeciliğin, belediye teşkilâtının tasfiye edilmesini ve yerine çağdaş, devletçi, millî, halkçı ve rasyonel bir belediye teşkilâtının kurulması gerektiği görüşündedirler. Belediye teşkilâtı Osmanlı İmparatorluğu'nda yabancı sermayenin semirdiği bir kuruluş; kentlerde millî sermaye birikimin oluşması önünde bir engel olarak görülmüştür. Bu teşkilâtın Yeni Türk Devleti'yle ortadan kaldırılması gerektiği, bütün idare ve teşkilat yapısıyla tasfiye edilmesinin zorunlu olduğu belirtilmiştir. Kent ihtiyaçlarının karşılanması için imtiyazlı ve fermanlı yabancı şirketlerin bütün ayrıcalıkları sonlandırılmalı ve yerine millî iktisat siyaseti ve ilkeleri doğrultusunda Türk milletinin yapıcılık ve yöneticilik yeteneklerini yansıtan bir millî ve halkçı belediye teşkilâtı kurulmalıdır.⁶¹¹ Vedat Nedim'e göre, "İdareci belediye, yerini işçi belediyeye terk ediyor".⁶¹² Belediye teşkilatıyla devletin merkez örgütü, yetersiz olduğu bölgelerde güçlendirilmeye;

⁶⁰⁸ Ağaoğlu, a.g.e., s. 28-35, 74-76.

⁶⁰⁹ Sadri Etem, *Türk İnkilâbının Karakterleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2007 (1933), s. 88-86.

⁶¹⁰ İleri, a.g.e., s. 130-142.

⁶¹¹ Vedat Nedim, "Belediyeleştirme", *Kadro*, Sayı: 28, Nisan 1934, s. 1530-1534.

⁶¹² Vedat Nedim, "Demiryolu tarife siyasetimizde inkılâp", *Kadro*, Sayı: 32, Ağustos 1934, s. 15.

bütün yerel yönetimler de devletleştirilmeye çalışılmıştır. Devletin merkezden yerele örgütlenişini, 1936 yılında Türkiye'yi gezen bir yabancı gözlemci, "sistemli bir biçimde bölünmüş bir kablo ağı" benzetmesiyle bu durumu saptamıştır.⁶¹³

Kadrocuların getirdikleri bir başka öneri ülkenin yönetsel bölünmesi dışında iktisat temelinde bölünmesidir. Kadro'nun önerisine, 1923-1929 yılları arasında Sovyetler Birliği'nde yapılan yönetsel birimler reformu sonrası bir alt birim olarak kullanılan "Rayon" modeli kaynaklık etmektedir. Şevket Süreyya'ya göre, Türkiye'nin yönetsel bölünmesinin yanında bir de iktisadî bölgelere (rayonlara) ayrılmalıdır. Bu gerçekleştirilirse, ülkenin iktisadi yapısı ile yönetsel yapısının birbirine uygun duruma getirilmesi yönünde önemli bir adım atılmış olunacaktır. Bu doğrultuda yazar, rayonlaştırmanın üç türde gerçekleştirilebileceğini yazmıştır: Birincisi, tek bir madde veya iktisat uğraşı bakımından; ikincisi, bir iktisat şubesi özelinde, örneğin köy iktisadi dikkate alınarak; üçüncüsü ise, halk iktisadının kurulu ya da ilerde bulunacak bütün şubeleri ve etkinlikleri üzerinden yapılabilir. Şevket Süreyya, işlediği rayonlaştırma tezinin, devletçi bir iktisadın anlatımı olduğunu, rayonlarla oluşturulacak bir iktisat ve iş alanıyla yerel iktisat planlarının oluşturulması gerektiğini ve rayonların devlet iktisat planına dayanak olacağını ifade etmiştir.⁶¹⁴ Rayon modelinde iktisadi bölgelere bölünmeyle birlikte, mülkî bir teşkilât olan kasabanın, iktisadi açıdan köyden farklı bir nitelikte olmayacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda, kasabaların hepsinin köy sınıflandırması içine alınması gerektiği dile getirilmiştir.⁶¹⁵

3.6.6. Kadro Dergisine Göre Hürriyet ve Demokrasi

Kadroculara göre, demokrasi kavramı, 1789 Fransız Devrimi ile dünyaya yayılmıştır. Fransız Devrimi, 19. yüzyıl kapitalizminin siyasal rejimi olan modern demokrasinin yaratıcısıdır.⁶¹⁶ Demokrasi, Avrupa'da kiliseye dayanan monarşi hukuku yerine bankaya dayanan araçlar egemenliğini demek olup sömürge ve yarı-sömürgeler için bunun anlamı acı ve yoksulluktur.⁶¹⁷

Burhan Asaf'a göre, insanlık, idealizmin yıkılışıyla birlikte demokrasinin gerçek yüzünü görmüş ve öğrenmiştir. Demokrasinin, öz ve özgün anlamı olmadığı gibi,

⁶¹³ Stephan Ronart, *Bugünkü Türkiye (1936)*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2009 (1937), s. 247.

⁶¹⁴ Şevket Süreyya, "Türkiye'nin iktisadî mıntikalara bölünmesi: 'Rayonlaştırma'", *Kadro*, Sayı: 15, Mart 1933, s. 5-12.

⁶¹⁵ İsmail Hüsrev, "Türkiye köy iktisadiyatında borçlanma şekilleri", *Kadro*, Sayı: 3, Mart 1932, s. 26.

⁶¹⁶ Burhan Asaf, "Bir İcmal", *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, Haziran 1932, s. 34.

⁶¹⁷ Hakkı Mahir, "Avrupa, bize ideal mi, Örnek mi olabilir?", *Kadro*, Sayı: 18, Haziran 1933, s. 62.

kapitalizmin siyasal ve yönetsel kılıfıdır; çürüyen kapitalist düzenden dolayı bozuk bir düzendir.⁶¹⁸ Demokrasiyi, Almanya özelinde, nasyonal sosyalizmin ortaya çıkışı ve gelişimine uygun ortam sağlamakla eleştiren Kadroculara göre Hitler, demokrasinin sağladığı olanaklarla ortaya çıkmıştır. Ayrıca demokrasinin tanıdığı olanaklarla kurulan ve faaliyet gösteren siyasal partilerin ve onların söylemlerinin, millet bütünlüğü için zararlı, millî yapıyı parçalar nitelikte olduğu eleştirisi yöneltmiştir:

“İntihar eden *Kreuger* inhilal eden iktisat sisteminin Hitler de intihar eden liberal-demokrasi rejiminin timsalidir.

Bugünkü Almanyanın Versailles muahedesinde Fransız demokrasisinin kurbanı olduğuna şüphem kalmadı. Bir millet, demokrasi hesabına ancak bu kadar istismar edilebilir. Otuz fırka – belki de daha fazlası- her Almanın kafasında cirit oynatıyor!

Otuz fırkanın otuzu da ayrı, ayrı Alman milletini hak yolunda davet ediyor.

Her Almanın kafası, şamatalı bir kadın hamamının kubbesi gibi, manasız bir uğultu içinde!

Bir Almanya, bir Alman milleti yok. Otuz fırka var. Otuz fırkaya bölünmüş bir millet, otuz fırkaya ayrılmış bir memleket var.

Hitler, demokrasinin aleyhinde. Fakat kendi mevcudiyetini bizzat demokrasiye borçlu. Demokrasinin o herşeyi hazmeden geniş işkembesi olmasaydı, Hitler olmazdı!”⁶¹⁹

Demokrasinin, Avrupa’da kiliseye dayanan monarşi hukuku yerine finans-kapitale dayalı bir araçlar egemenliğini tesis ettiği belirtilmiştir. Türk Devrimi’nin böyle bir egemenliğe kesinlikle izin veremeyeceği ileri sürülmüştür.⁶²⁰ Kadro sayfalarında, Türk Devrimi’nin bir demokrasi devrimi olmadığı dile getirilmiştir.⁶²¹ Hatta bu anlamda liberalizm ile hürriyet arasında bir ayrım yapılarak, liberalizmin, hürriyet için ölçüsü birey olan bir düzen; hürriyetin ise insanlık kadar eski ve her düzenin (ideolojinin) kendine göre biçimlendirerek ve tanımlayabileceği bir kavram olduğunu ifade edilmiştir.⁶²²

⁶¹⁸ Burhan Asaf, “Rejimler Nasıl Niçin Değişiyor?”, *Kadro*, Sayı: 12, Birinci Kânun 1932, s. 28.

⁶¹⁹ Vedat Nedim, “Kreuger, Hitler, Göthe”, *Kadro*, Sayı: 4, Nisan 1932, s. 27-28.

⁶²⁰ Hakkı Mahir, “Avrupa bize ideal mi, Örnek mi olabilir?”, *Kadro*, Haziran 1933, 62.

⁶²¹ Ahmet Hamdi, “Buhranlar ve İnkılâplar telâkkisi”, *Kadro*, Sayı: 21, Eylül 1933, s. 50.

⁶²² Burhan Asaf, “Üniversite’nin Manası”, *Kadro*, Sayı: 20, Ağustos 1933, s. 26-28.

Burhan Asaf, hürriyet kavramını; fertlerin özgürlüğünü, milletlerin hür olmaları çerçevesinden değerlendirmiştir.⁶²³ Şevket Süreyya hürriyet kavramını, felsefî açıdan değerlendirerek, kavrama materyalist bir açıklama getirmiştir: Hürriyet; insan idrakinin, doğa ve toplum yasalarına etki etmesi ve sonuçta bu yasaları en üst derecede kendi istencinin etki ve egemenliği altına almasıdır. Bu tanımlamadan yola çıkan Şevket Süreyya, maddenin bir parçası olan insanın, diğer maddî egemenlik ve tutsaklıklara karşı savaşımını hürriyet kapsamında değerlendirmiştir.⁶²⁴ Seçme ve seçilme hakkı ile eşit oy hakkının genelliği ilkesine bir itirazla; kızıl bayraklı bir komünistin, yeşil sarıklı bir gericinin ve bir liberalin, bağımsızlık ve milliyet kavramları üzerinde kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nde oy ve söz hakkının olması eleştirilmiştir.⁶²⁵

Ahmet Ağaoğlu, Kadrocuların hürriyet kavramına karşı mesafelidir. Ağaoğlu, hürriyetlerin topluma düzensizlik getirmeyeceğini, tam tersine, toplumda düzen ve uyumun gerçekleşeceğini; hürriyetten yoksun bırakılmış toplumlarda kargaşa ve düzensizliğin, kül altında saklanan ateş gibi hazırda beklediğini, oysa kendi kendilerini yönetmeye yetenekli bir toplumda anarşinin ortaya çıkmasının asla söz konusu olmayacağını ifadeyle, Kadro'yu, kendi söyledikleriyle çelişkiye düşmekle eleştirmiştir.⁶²⁶

Türk Devleti'nin örgütlenme biçimi ve yapısının, klasik demokrasilerden ayrı olduğu, görünüş olarak onlara benzetilse bile, asla aynı olmadığı ve kendine özgü olduğu özellikle vurgulanmıştır.⁶²⁷ Dolayısıyla halk kitlelerini kendi hevesleri için sürükleyecek "partici demagogların zararlı hürriyetine" asla izin verilmemesi gerektiğini yazmışlardır.⁶²⁸

Kadro dışında demokrasiye farklı yorum ve yaklaşımda bulunan aydınların görüşleri de önemlidir. Tekinalp, klasik demokrasinin modasının geçtiğini kabul etmekte, birçok milletin artık klasik demokrasiyi bırakarak mutlakiyet veya diktatörlüğe geçtiğini, demokratik devlet yapısını koruyan milletlerin ise mutsuz olduğunu belirtmiştir. Klasik demokrasinin kesim, grup, parti, sınıf kimliği ve çıkarıyla bir çatışmaya neden olduğunu ve gerçekte, bütün bu kimliklerin, ulus kimliğini arka plana ittiği ifade etmiştir. Tekinalp, demokrasiye yönelik bu tutumuyla Kadro'nun

⁶²³ Burhan Asaf, "Hürriyet mefhumu etrafında", *Kadro*, Sayı: 21, Eylül 1933, s. 1157-1160.

⁶²⁴ Şevket Süreyya, "Bergsonizm yahut bir korkunun felsefî ifadesi", *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932, s. 47; Şevket Süreyya, "Bergson bahsi ve hürriyet telâkkimiz", *Kadro*, Sayı: 13, İkinci Kânun 1933, s. 44-45.

⁶²⁵ Yakup Kadri, "Ankara, Moskova, Roma", *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932, s. 40.

⁶²⁶ Ağaoğlu, *a.g.e.*, s. 87.

⁶²⁷ Şevket Süreyya, "Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi-III. Türk nasyonalizmi", *Kadro*, Sayı: 20, Ağustos 1933, s. 8.

⁶²⁸ Hakkı Mahir, "Avrupa, bize ideal mi, Örnek mi olabilir?", *Kadro*, Sayı: 18, Haziran 1933, s. 62.

tezlerine yaklaşmaktadır. Fakat ayrıldıkları nokta, Kadro demokrasiye bütün kurumları ve özüyle karşı çıkarken, Tekinalp demokrasiye değil, demokrasi adına girilen yanlış uygulamalara karşı çıkmaktadır. Nitekim Tekinalp'e göre, Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları demokrasiyi değil, demokratik ülkelerdeki demokrasi uygulamalarını yanlış bulmaktadır ve Kemalizm, demokratik rejimi benimsemektedir.⁶²⁹ Hüseyin Cahit Bey de Kadro'nun demokrasiye karşı tutumuna itiraz ederek, Türk inkılâbının ve Türkiye Cumhuriyeti'nin demokrasiyi özümlediğini dile getirmiştir.⁶³⁰ Kadrocular, demokrasiye yönelik bu tutumlarıyla gerek hükûmetten gerekse diğer aydınlardan ayrı bir konuma yerleşmişlerdir. Kadrocular, demokrasiyi milleti bölmek ve sınıflaşmayı tahrik etmekle suçlarken, siyasal partileri de demokrasinin zararlı unsurları olarak görmüşlerdir.

3.6.7. Kadro Dergisine Göre Parti Kavramı

Kadro'nun sayfalarında liberal iktisadın üzerinde biçimlenen üstyapı kurumlarının; siyaset, siyasal parti, seçim ve parlamentoların çöküşüne tanık olduğu yazılmıştır.⁶³¹ Kadrocular, kendi örgüt model ve anlayışlarıyla faşist, komünist ve nasyonal sosyalist parti modelleri arasında bağ kurulmasına şiddetle karşı çıkar. Şevket Süreyya'ya göre, bu üç parti modeli "(...) açık ve maskesiz bir sınıf mücadelesinin ve bir sınıf diktatörlüğünün teşkilâtıdır. Bu teşkilâtlar bütün o memleketlerde sınıf mücadelesinden doğmuş, sınıf antagonizminin kucağında büyümüş, hepsi de ayaklarını, şu veya bu sınıfın kanıyla sulayarak, şu veya bu sınıfın diktatoryasına istinat ettirmiştir."⁶³²

Halktan ayrı gören, düşünen ve değerlendiren bir seçkin topluluğu olarak tanımlanan Kadro, inkılâbın fikirleri ve disiplini çerçevesinde bir araya gelerek inkılâbı savunan, onun ideolojisini yapan ve bu ideolojiyi yayan bir öncü örgüttür. Devrimin ideolojik anlamda yol göstericisi ve aynı zamanda devrimin siyasal örgütü ve devlet modelinde bir kurucular kurulu olarak Kadro, aynı zamanda, inkılâp hareketlerinin devamı ve başarısının güvencesi olarak görülmektedir.⁶³³ Faşist, komünist ya da nasyonal sosyalist parti modellerinden farklılığı vurgulanan Kadro örgütü, bir "millî rehberlik forumu" olarak tanımlanmıştır.⁶³⁴

⁶²⁹ Tekinalp, *a.g.e.*, s. 205-206; İleri, *a.g.e.*, s. 102-103.

⁶³⁰ Ertan, *a.g.e.*, s. 78-81.

⁶³¹ Vedat Nedim, "Kreuger, Hitler, Göthe", *Kadro*, Sayı: 4, Nisan 1932, s. 29.

⁶³² Şevket Süreyya, "Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi-III. Türk nasyonalizmi", *Kadro*, Sayı: 20, Ağustos 1933, s. 8.

⁶³³ Şevket Süreyya, "Bir ruh fantezisi Yahut Yerli Peygamber", *Kadro*, Sayı: 1, II. Kânun 1932, s. 32.

⁶³⁴ Şevket Süreyya, "Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi-III. Türk nasyonalizmi", *Kadro*, Sayı: 20, Ağustos 1933, s. 8.

Kadro dergisinde partiye ilişkin karşıt tutum, tek parti iktidarı koşullarında açıktan değil fakat dolaylı ifadelerle dile getirilmiştir. Kadrocular, bir öncü örgüt olarak Kadro'ya ilişkin nitelemeleriyle hem faşist hem de komünist modele yaklaşmaktadır. Parti kavramına ilişkin yaklaşımları çelişkili ve seçmeci (eklektik) kimliklerini yansıtmaktadır. Kadrocular, demokrasi ve parlamentarizmin bir unsuru olarak siyasal parti kavramına mesafelidirler. Bu mesafeli tutumları, onları faşizme yaklaştırmaktadır. Zira faşizmin partiye yönelik tutumuyla Kadro'nun yaklaşımı arasında bir uyumluluk göze çarpmaktadır. Mussolini, partiyi değil, hareketi önemsemekteydi; partiyi kitlelerin siyasal örgütlenmesi olarak gören sosyalist model ve anlayışı reddetmekte ve örgüt biçimini "antiparti" olarak tanımlamaktaydı.⁶³⁵ Çünkü Mussolini'ye göre iktidar kalabalıkların değil, en iyilerindir ve hiyerarşik biçimde örgütlenmiş rejim ancak güçlü bir elit tarafından yönetilmeliydi.⁶³⁶

Kadro dergisinde, parti, parlamenter demokrasideki işlevinden soyutlanarak bir öncü ve seçkin bir örgüt işlevi yüklenmektedir. Kadro dergisinin bu tutumu, Rusya'da öncü ve seçkin, çelik disiplinli bir örgüt olarak görülen Komünist (Bolşevik) Parti modeliyle bir benzerlik arz etmektedir. Sovyet Rusya'da Komünist Parti, sahip olduğu mutlak üstünlükle halkın en ilerici unsurlarından oluşmuş bir örgüttür. Bir "seçkinler örgütü"dür.⁶³⁷ Komünist Parti, demokratik merkezîyetçi örgüt yapısındadır. Demokratik merkezîyetçilik; Parti'nin bütün sevk ve idare organlarının aşağıdan yukarıya olmak üzere seçildiği bir yönetimdir. Partinin bütün organları, faaliyetleri hakkında teşkilat birliklerine belirlenen aralıklarla rapor vermek zorundadır. Azınlığın çoğunluk kararlarına, üyelerin parti disiplinine, alt organların üst organların emir, karar ve talimatlarına uyması mecburiydi.⁶³⁸ Demokratik merkezîyetçi örgüt anlayışı, Çarlık koşullarında yürütülen devrim çalışmalarında benimsenen yasadışı koşullar ve gizlilik ilkesiyle yürütülen savaşımın ürünüdür. Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) demokratik merkezîyetçiliğe dayalı, bütüncül, tekçi bir yapıda, "bilinçli, demir gibi proletarya disiplini altında birleşmiş militan bir teşkilât" olarak tanımlanmıştır. Parti tüzüğü'nün 21. maddesinde, demokratik merkezîyetçilik en aşağıdan en yukarıya kadar, Parti'nin bütün kurullarının seçimle işbaşına geçmesi; Parti kurullarının, başında buldukları teşkilâta rapor vermeleri; Parti'de azınlığın

⁶³⁵ Stefan Plaggenborg, *Tarihe Emretmek, Kemalist Türkiye, Faşist İtalya, Sosyalist Rusya*, çev. Hulki Demirel, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 150.

⁶³⁶ Zeev Sternhell vd., *Faşist İdeolojinin Doğuşu*, çev. Şule Çiltaş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 296.

⁶³⁷ Vernon, *a.g.e.*, s. 191, 196.

⁶³⁸ Gusstav A. Wetter, *Bugünkü Sovyet İdeolojisi*, C. II, çev. Cemil Ziya Şanbey, Kültür Bakanlığı, İstanbul, 1976, s. 35.

çoğunluğa bağlı olması; üst kurulların aldıkları kararların alt seviyedeki kurulları bağlaması olarak açıklanmıştır.⁶³⁹

Komünist Partisi, Sovyetler Birliği'nde yaşamın her alanında, toplumla ilgili her konuda düzenleyen, yön veren, biçimlendiren konumdadır. Sosyalist toplumun kuruluşu ve sürekliliğinin örgütlü bir toplumla gerçekleşeceğine duyulan inançla, Parti'nin, bütün bu sorumluluğu, "Toplum hayatının bütün safhalarındaki kurumların hâkim mevkilerine, parti talimatının anlamını ve önemini bilen kimseler getirerek" gerçekleştirileceği açıklanmıştır.⁶⁴⁰ Ancak gerek Komünist Partisi'ne üyelik, gerekse devlet örgütlerinde kamu görevlisi olmak herkesin yapabileceği bir görev, üzerine alabileceği bir sorumluluk değildir. Bu görev ve sorumluluğun, ancak "yüksek bir komünist bilinç" gerektirdiğinin altı çizilmiştir. Parti ve devlet kademelerinde görev alacak kadroları, Parti, komünist bilinçle yetiştirmeyi yükümlenmiştir. Bu bilincin kazandırıldığı komünist militan yurttaşların, ülkenin dört bir yanında, devletin ve toplumun her alanında görev almak üzere, katı bir disiplin içinde göreve başlayacakları açıklanmıştır.⁶⁴¹ Bu anlamda Komünist Partisi, özünde, Sovyet Devleti'ne hizmet etmekteydi ve Sovyet Devleti, toplumun ve yaşamın her alanında egemen, parti ve devlet kadrolarında görev alacak militanları yetiştiren bir akademi gibi çalışmaktaydı.⁶⁴²

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, değişik bağlılık dereceleriyle birbirlerine bağlanmış tek bünyeli bir devlettir. Toplumun bütün meseleleri partinin ilgilendiği konular ve görevler içinde sayılmıştır.⁶⁴³ Sovyetler Birliği'nde sosyalist devletin ve toplumun bütün yönleriyle yönetme, yöneltme ve denetleme yetkisi, hukuksal ve kuramsal olarak Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ne (SBKP) aittir. SBKP, siyasal yönetim üzerindeki etki, yetki ve denetimini üç yoldan sürdürmekteydi: Birincisi, Sovyet devlet örgütünde en yüksek yöneticiler ve Yüksek Meclis üyelerinin çoğunluğu Komünist Parti üyelerinden seçilirdi. İkincisi, SBKP, yasama ve yürütme önermeleri verme yetkisine sahipti. Komünist Parti, hükümet bildirimlerinin altına hem merkez komitesi, hem de bakanlar kurulunun imzasını

⁶³⁹ Vernon, a.g.e., s. 192-193.

⁶⁴⁰ A.g.e., s. 195.

⁶⁴¹ D. Çeskonov, "Leninciliğin Sosyalist Devletin Yaratıcı Rolü Hakkındaki Teorisi ve Bu Teorinin Güncelliği", *SBKP Deneyimi ve Devrimci Teori*, çev. Ahmet Şahin, Konuk Yayınları, İstanbul, 1978, s. 294-295.

⁶⁴² Sovyetler Birliği'nde devlet ve parti örgütlenmesi Türkiye'de sol/sosyalist aydınlar tarafından bireysel ve toplumsal hak ve özgürlükler açısından eleştirilmiştir. Bu konudaki eleştiriler ile Sovyet parti ve devlet örgütüne alternatif örgüt ve siyaset biçimi için bkz. Mehmet Ali Aybar, *Marksizm'de Örgüt Sorunu-Leninist Parti Burjuva Modelinde Bir Örgüttür*, İstanbul, 1979, s. 50-53, 70-71, v.d.; Nadir Nadi, *İki Sovyet Rusya 1935-1965*, Ararat Yayınevi, İstanbul, 1967, s. 68-70, 108-110 v.d.; Zekeriya Sertel, *Olduğu Gibi-Rus Biçimi Sosyalizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 131-139, 192 v.d.

⁶⁴³ Vernon, a.g.e., s. 182-183.

koyardı. Kimi zaman ise Parti, hükümet adına çalışmalar yapmakta ve bu çalışmaların altına kendi üyelerinin imzasını koymaktaydı. Üçüncüsü, Parti, ülke genelinde en uzak yerde bile toplumsal ve iktisadî kurumlar ile örgütlerde yer alan yöneticileriyle bunu gerçekleştirirdi. Yerel meclisler, sendikalar; çiftlikler, kooperatifler; gençlik, kültür ve teknik kuruluş ve örgütlerinde görevli yöneticiler parti militanı olup, parti merkez komitesinden emir almaktaydılar.⁶⁴⁴

Bütün bunlar Kadro'nun örgütsel tanım ve varlığıyla faşist ve komünist parti modelleri arasındaki benzerliği göstermektedir. Kadrocular, parti hegemonyası ve partiler üzerinden yürütülecek bir sınıf siyasetiyle millet birliğinin; örgütsel yapısıyla da devletin zarar görmesini engellemek adına devlet iktidarından yana tavır almaktadır. Şevket Süreyya, Kadro'nun parti kavramına ilişkin görüş ve yaklaşımı şu cümlelerle açıklamıştır:

“Toplum yapısında sosyal çelişmelerin keskinleştiği, sınıfların teşekkül ettiği, teşkilâtlandığı kapitalist ülkelerde “parti”, ayrılık ve çelişme halinde bulunan bu sosyal tabaka veya sınıfların, bir “mücadele organı”dır.”⁶⁴⁵

İsmail Hüsrev, siyasal partilerin; bireyciliğin, liberalizmin siyasal anlatımları olarak gördüğü demokrasi ve parlamentoculuğun, kapitalizmin gelişimi açısından artık gerici olduğunu ve Dünya Savaşı sonrası ideologlarının bu kurumların tasfiyesi yönünde kafa yorduklarını yazmıştır.⁶⁴⁶ Ahmet Hamdi, hilâfetçilerle Serbest Cumhuriyet Fırkalarını aynı safta görmüş ve demokrasiyi, onların da dile getirdiği bir söylem olarak, Türk Devrimi için bir tehlike olarak tanımlamıştır:

“Serbestçilerin istedikleri, inkılâpçının istediği olsaydı, bugünkü vaziyet ne olurdu? Demokrasi, halk hâkimiyeti, serbest sâyu amel gibi her memlekette politika edebiyatının direklerini teşkil eden bir takım yaldızlı hapları tespih gibi çekmekle meşgul olan ve mukadder akibetine günden güne yaklaşan zavallı bir millet halinde kalırdık.”⁶⁴⁷

Kadro'ya göre, Parti, Türk Devrimi'nin sesini, etkisini sınırlarımız içinde duyuracak ve yayacak cihazdır. Devlet ve hükümet resmî yapılar olmaları

⁶⁴⁴ Türkkaya Ataöv, *Sovyetler Birliği Devlet İdaresi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1961, s. 54-54.

⁶⁴⁵ Aydemir, *a.g.e.*, s. 220.

⁶⁴⁶ İsmail Hüsrev, “Millî kurtuluş devletçiliği-II”, *Kadro*, Sayı: 19, Temmuz 1933, s. 26.

⁶⁴⁷ Ahmet Hamdi, “Türk devletçiliği ve himayeci ferdiyetçilik”, *Kadro*, Sayı: 22, Teşrinievvel 1933, s. 42.

dolayısıyla, uluslararası toplumun yaptırımları ve kısıtlarıyla yükümlüdür. Fakat Parti için bu tür bağlar söz konusu değildir. Parti, yalnızca milletin yüksek çıkarlarına karşı sorumludur. Kadroculara göre, bütün basın-yayın araçları Parti'nin elinde olmalı, değilse bile mutlaka Parti'nin yapılmalıdır. Parti'nin elindeki imkânlarla devrimin bütün ilke ve düşüncelerini kıskançlık ve kararlıkla savunacağı ileri sürülmüştür. Bütün bunları yaparken, Parti'nin uluslararası yaptırımlarla karşılaşması ya da notalardan ürkmesi gibi bir durumun söz konusu olmayacağı dile getirilmiştir.⁶⁴⁸

1930'ların ilk beş yılında CHP içinde Genel Sekreter olarak Recep Peker'in örgütsel ve kuramsal etkisi oldukça güçlüdür. Peker, Parti'yi devlet ile hükümetten ayrı ve bağımsız tutmayı başarmıştır. CHP'nin örgütsel varlığının ayrı ve bağımsız kalmasını başarmış fakat güçlü kalmasını sağlayamamıştır. Sonuçta CHP devlet örgütü karşısında giderek edilgen ve güçsüz bir duruma gerilemiş ve Parti'nin devlete örgütüne bağımlılığı artmıştır.⁶⁴⁹

1935 yılına gelindiğinde "parti devletinin" gerçekleştiği süreçte, aslında gerçekleşen, parti, devletin bir parçası durumuna getirilmiştir. CHP'nin 9-16 Mayıs 1935 tarihleri arasında gerçekleştirilen 4. Büyük Kurultay'ında kabul edilen tüzüğü bu anlamda oldukça önemlidir. Tüzüğün "Hükûmetle Değet (İlişki)" başlıklı bölümünde yer alan 95. maddesinde şunlar yazılmıştır:

"Parti, kendi bağından doğan hükûmet örgütü ile kendi örgütünü birbirini tamlayan bir birlik tanır. Parti örgütünün kendi hükûmetinin her yönden başarıya ermesi için bütün kuvvetile çalışması esastır."⁶⁵⁰

Yine, söz konusu tüzüğün 64. maddesine göre, 'parti-devlet bütünleşmesi' olarak anılan birleşmede valilerin ve memurların konumları şu şekilde açıklanmıştır:

"Kamun [nahiye/bucak], İlçe ve İl kongrelerine, Parti hükûmetini imseleyen [temsil eden] en büyük sivil buyurmanlar çağırılırlar. Bunlar görüşüye ve oya karışmazlar. Yalnız eski ve yeni yapılmış veya yapılmamış Parti dilekleri hakkında görüşülerden sonra halkı aydınlatmak ergesi [amacı] ile –gerekirse- izahlarda bulunurlar. Fakat bu izahlar üzerine ayışma [tartışma] yapılmaz. Parti kongrelerinin bütün görüşülerinde partili şarbay [belediye başkanı] ve şar [belediye] üyeleri ile İl Genkurulu [genel kurul]

⁶⁴⁸ Burhan Asaf, "İnkılâbımızın sesi", *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932, s. 35.

⁶⁴⁹ Sina Akşin v.d., *Türkiye Tarihi-Çağdaş Türkiye 1908-1980*, C. IV, Cem Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 156.

⁶⁵⁰ *C.H.P. Tüzüğü*, Ulus Basımevi, Ankara, 1935, s. 25.

üyeleri dinleyici sınıflara bulunurlar. Gizli olmasına karar verilen görüşlerde yalnız en büyük sivil buyurman ile delegelerden başka kimse bulunmaz.”⁶⁵¹

CHP Tüzüğü'nün değinilen iki maddesinde, Parti ve Devlet bütünleşmesinin tamamlandığı dile getirilmiştir. Recep Peker, bu süreçte, İstanbul Üniversitesi'nde verdiği derslerde, her şeyin ulusallaştığını, dolayısıyla partilerin de ulusallaşmak durumunda olduğunu belirtmiştir. Türk ulusal devletinin; liberal devlet tipinin dağınık partileri yerine, ulusun bütün isteklerine omuz veren, bütün zorlukları göğüsleyen, köyden ve kentten, toplumun her sınıf ve zümresinden halk yığınlarının gereksinmelerini anlayarak, yapısında onlara yer veren, hayat şartlarına en uygun bir devlet olduğunu belirtmiştir.⁶⁵² Peker, 1935 Programı'nı, “baştanberi devletle bir ve beraber çalışan Cumhuriyet Halk Partisi varlığının, devlet varlığı ile birbirlerine daha sıkı bir surette yaklaşması” olarak yorumlamıştır.⁶⁵³

İtalyan Millî Faşist Partisi'nin tüzüğünü incelediğimizde, Kadrocuların parti örgütüne yönelik tutumları ile CHP'nin devlet yapısı içine alınmasının arka planında faşist parti-devlet modelinin izleri görülmektedir. Millî Faşist Partisi'nin tüzüğünde, Parti'nin, devletin hizmetinde sivil bir milisi, onun esaslı elemanı olduğu yazılmaktadır.⁶⁵⁴ Dolayısıyla İtalya'da Faşistlerin iktidarı ele almasıyla artık Parti'nin yeni konumu geri plana itilmiş ve devlet örgütü, Parti'yi de kapsar biçimde genişletilmiştir.

Türkiye'de yaşanan gelişmeler de benzer yönde gerçekleşmiştir. 15 Haziran 1936'da CHP Genel Sekreteri Recep Peker görevden alınmıştır. Parti Genel Başkan Vekili İsmet İnönü 18 Haziran 1936 tarihinde yayımladığı bildiriyle parti-hükümet ilişkilerinin kurumsal yapısını açıklamıştır:

“Cumhuriyet Halk Partisi'nin, ülkenin politik ve sosyal yaşantısında götüğü yüksek amaçların gerçekleşmelerini kolaylaştırmak ve Parti'nin gelişimini arttırmak ve hızlandırmak için, bundan sonra, parti çalışmaları ile hükümet yönetimi arasında, daha sıkı bir yakınlık ve daha eylemli bir beraberlik sağlanmasında Genbaşkurca karar verilmiştir. Bu amaçla,

1) İçişleri Bakanı Genyönkurul üyeliğine alınmış ve kendisine Parti'nin genel sekreterlik Görevi verilmiştir.

⁶⁵¹ C.H.P. Tüzüğü, s. 16.

⁶⁵² Peker, a.g.e., s. 68.

⁶⁵³ Taha Parla, *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmî Kaynakları-III, Kemalist Tek-Parti İdeolojisi ve CHP'nin Altı Ok'u*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s. 124.

⁶⁵⁴ Sinanoğlu, a.g.e., s. 301.

- 2) Bütün illerde, parti başkanlıklarına, il valisi memur edilmiştir.
- 3) Genel müfettişler, bölgeleri içinde bütün devlet işlerinin olduğu gibi, parti çalışmalarının ve örgütlerinin de, yüksek denetmeni ve müfettişleridirler.
- 4) İllerde, İlyönkurul'ca seçilmiş bulunan başkanlar, üye durumunu almış ve atanarak ya da bölgelerince seçilerek başkanlığa getirilmiş mebus başkanların başkanlık görevleri son bulmuştur.
- 5) Bu bildirin gerekerini, Parti genel sekreterliğine getirilen İçişleri Bakanı izleyecek ve düzenleyecektir.
- 6) Yukarıdaki maddeler, bütün Parti kuruluşları, valilik ve genel müfettişliklere duyurulmuştur.⁶⁵⁵

İnönü imzasıyla yayımlanan bildirideki kararlar doğrultusunda parti artık gereksiz kılınmıştır. Maddelerde dile getirilen kararlara bakıldığında, Parti devletle bütünleşmemiş, fakat bütün örgüt yapısı ve kadrolarıyla devlete dahil edilmiştir.⁶⁵⁶ Böylece; 'tek partili cumhuriyet'ten 'partisiz cumhuriyete'; otoriter devletten totaliter bir devlete geçilmiştir. Siyasal otorite devlet ve hükûmet kavramlarında toplanmış ve devlet başkanı ile hükûmet başkanı bu otoritenin başındaki en yetkili isimler olmuştur.⁶⁵⁷ 1936 yılındaki görünümü itibariyle, gücü, etkisi ve örgütsel yaygınlığı belirtilmekteyse de, gerçekte Parti, bir devlet kurumundan farksız duruma getirilmiştir.⁶⁵⁸

Kadro dergisinin yayın hayatından çekilişinden bir yıl sonra, Kadro'ya karşı tutumu bilinen Recep Peker'in tasfiye edilerek Cumhuriyet Halk Partisi'nin etkisizleştirilerek, parti-devlet ayırımına son verilmesi aslında Kadrocuların, devlet ve hükûmet seçkinlerine etkisi olarak yorumlanabilir. Bu, Kadrocuların hiziplere, görüş ayrılıklarına ve farklı yorumlara dahi izin vermeyen totaliter bir anlayışı göstermektedir. Nitekim, Kadro'nun sayfalarında, Türk Devrimi'nin idare ve partide ikiliği kabul edemeyeceği dile getirilmektedir.⁶⁵⁹ Kadrocular, parlamentarizm ve onun uzantısı olarak siyaseti ve siyasal partileri gereksiz görmüştür. Dolayısıyla yayın hayatından çekilmelerine karşın, Kadrocuların partilere karşı tutumu CHP özelinde somuta dönüşmüş ve devlet, partiyi ortadan kaldırmak yerine onu gereksiz kılmıştır. Bu gelişmeyle aslında Kadro'nun tasarladığı devlet örgütlenmesinde önemli bir adım atılmıştır.

⁶⁵⁵ Goloğlu, a.g.e., s. 210-211.

⁶⁵⁶ Tanör, a.g.e., s. 316.

⁶⁵⁷ Parla, a.g.e., s. 153; Goloğlu, a.g.e., s. 210- 212.

⁶⁵⁸ Ronart, a.g.e., s. 248-250.

⁶⁵⁹ Burhan Asaf, "Fırka Mektebi", **Kadro**, Sayı: 9, Eylül 1932, s. 32.

Kadro'nun tasarladığı parti modeli, özünde, Sovyetler Birliği'ndeki Komünist Partisi'nden; İtalya'daki Millî Faşist Partisi'nden; Almanya'daki Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi'nden farksız değildir. Kadrocular, yöneltilen eleştirilere yanıt olarak kendi parti ve devlet modellerinin nasyonal sosyalist, faşist ve de komünist parti/devlet modelinden farklı olduğunu; onların bir sınıf diktatörlüğü teşkilâtı olmalarına karşın Kadro'nun bir "millî rehberlik forumu" olduğunu ifade etmektedirler.⁶⁶⁰ Fakat kabul etmeseler de, ortaya koydukları "Kadro" İtalyan ve Rusya parti örgütüyle büyük ölçüde aynıdır.

3.6.8. Kadro Dergisine Göre Gençlik Örgütü

Kadrocuların İtalya'dan, Millî Faşist Parti'nin gençlik teşkilâtı modelini örnek aldığı, ondan etkilendiği görülmektedir.⁶⁶¹ Kadroculara göre, İtalya, Rusya ve Çin'deki gibi bir gençlik örgütlenmesi yaratılmalı ve gençlik, Türk Devrimi'nin yarattığı yeni toplumun kimliğini özümsemiş bireyler olarak disiplinli bir şekilde Halkevleri tarafından örgütlenmelidir.⁶⁶² Gençliğin eğitilmesinde önemli bir görev üstlenmek üzere, bir "Parti Okulu" açılması gerektiği dile getirilmiştir.⁶⁶³

Kadro'ya göre, Türk Devrimi'nin bir gençlik davası olmalıdır. Rusya ve İtalya'da örgütlendirilmiş gençlik 'devrim bekçiliği' yapmakta, Almanya'da ise gençliğin örgütlü bir siyasal hareketi gerçekleştirdiğine dikkat çekmişlerdir: Askerî kıt'alar gibi, üniformalı, düdüklü, kayışlı ve donanımlı giysiler içindeki gençlik, teşkilâtlı gençlik demek değildir; teşkilâtlı gençlik, her şeyden kafaları örgütlemek olduğu fakat bedenleri örgütlemek demek olmadığı belirtilerek şunlar dile getirilmiştir:

"İnkılâbımızın bütün esaslarını, bütün gayelerini, teşkilâtına kafası ile bağlanmış bir Türk gençliğine belletmek. Üzerine aldığı mesuliyeti Büyük Nutuktaki son cümle ile ve Başbuğun dediklerini tekrar ettirmek sureti[y]le anlatmak. Ve sonra, ona vazife vermek. Yiğün halinde vazifeler vermek. Bu vazifelerin millete yaptırılan büyük kalkınma işi[y]le niçin ve nasıl alâkadar olduklarını anlatmak. Bu vazifelerin memleket yapısında nasıl plan, iş ve ideal mafsallaşmaları yaptıklarını göstermek. Cephede seçme kıt'a ve seçme zabitin vazifesi nasıl zaferi bir manivelâ oyunu ile bu tarafa atmak ise, böyle bir gençliğe verilen vazifenin de tıpkı onun gibi olduğunu ispat etmek.

⁶⁶⁰ Şevket Süreyya, "Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi-III. Türk nasyonalizmi", *Kadro*, Sayı: 20, Ağustos 1933, s. 8-9.

⁶⁶¹ Sinanoğlu, *a.g.e.*, s. 323-383.

⁶⁶² Ş. S., "Halk Evleri", *Kadro*, Sayı: 3, Mart 1932, s. 35-37.

⁶⁶³ Burhan Asaf, "Fırka Mektebi", *Kadro*, Sayı: 9, Eylül 1932, s. 32.

İşte kurtuluş inkılâbının genç nesline, akıncı nesline, serden geçti nesline böyle bir terbiye verilmelidir. Bunu yaptıktan sonra uniforma meselesi kendiliğinden hallolur.”⁶⁶⁴

Kadroculara göre, devrimin ilke ve esaslarına göre gençliği yetiştirme, yönetme ve denetlemesi özel bir örgüt aracılığıyla yapılmalıdır. Halkevleri gençliği yetiştirme ve örgütleme görevini yerine getirmede yetersiz kalacaktır. Gençliği örgütlemenin günün davası olduğunu dile getirilirken, gençliği okul dışında, hattâ okulu da kendi içine alan ve gençliği, toplumun ihtiyaçlarına göre hazırlamak üzere bütün yöntemleriyle çalışan bir “teşkilât muhiti”nin gerekliliğine işaret edilmiştir.⁶⁶⁵

Kadrocular devlet örgütünü güçlendirmek, merkezden yerele doğru gücü ve etkisini yaygınlaştırmak, Parti’yi ve örgütünü etkisizleştirmek istemektedirler. Kadro’nun tasarladığı devlet örgütü modeli karşısında Parti’nin, tüm örgütüyle etkisizleşmesi kaçınılmazdır. Ağaoğlu, Kadro’yu bu açıdan eleştirmektedir. Ona göre, Kadrocular yönetsel ve toplumsal örgütlenmeyle devleti tek bir icra organı gibi örgütlendirmeyi tahayyül etmektedir. Oysa devlet kavramının içinde hükümet ve icra organı bulunmaktadır. Onların yanında ve üzerinde ise milletin olduğu anımsatılmıştır. Dolayısıyla Kadrocuların devlet örgütlenmesi, bunları göz ardı etmekle, milleti görmezden gelmekle eleştirilmiştir.⁶⁶⁶

3.7. KADRO’NUN DEVLET VE DEVLETÇİLİK ANLAYIŞININ FAŞİZM İLE MARKSİZM’DEN FARKI

Kadrocular devlet ve devletçilik anlayışlarının komünist veya faşist modellerle bir tutulduklarını aktarmışlardır:

“(…) meselâ diyorlar ki:

- Sizde devletin hem yüksek tekniği kurucu, hem idare edici, hem millî gelirleri benimseyici bir vasfı vardır. Plân ve organizasyon, sizin devletçiliğinizin de aslıdır. Bunun adına millî devletçilik, ileri ve tam devletçilik, yahut açık ve cesaretli devletçilik diyip duruyorsunuz. Fakat bu devletçiliğin bir komünist devletçiliğinden, bir faşist devletçiliğinden, bir Hitlencilikten ne farkı var?”⁶⁶⁷

⁶⁶⁴ “Kadro”, *Kadro*, Sayı: 17, Mayıs 1933, s. 3-4.

⁶⁶⁵ Şevket Süreyya, “Genç nesil meselesi”, *Kadro*, Sayı: 4, Nisan 1932, s. 7-8.

⁶⁶⁶ Ağaoğlu, *a.g.e.*, s. 54, 58-61.

⁶⁶⁷ Şevket Süreyya, “Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi-III. Türk nasyonalizmi”, *Kadro*, Sayı: 20, Ağustos 1933, s. 8.

Kadrocular bu yöndeki eleştirilere yanıt vermek üzere Faşizm ve Marksizm'de devlet ve devletçilik tanımlarını ele alarak kendi tezlerine açıklık getirmiştir. İsmail Hüsrev, insanın insan tarafından sömürsüne dayanan kapitalizmi ortadan kaldırmayı amaçlayan sosyalizmin, özel mülkiyeti tasfiye ederek sınıfsız bir toplum kurmak istediğini belirtmiştir: Sosyalizm sınıfsız toplum gayesine erişmek için proletarya bir inkılâp yaparak iktidarı ele geçirmeyi amaçlamaktadır. Devlet aygıtı ele alındığında, devlet, burjuvaziyi ortadan kaldırmak durumundadır. Sınıfların ortadan kalkmasıyla birlikte sosyalist devletin de ortadan kalkacağı ileri sürülmektedir.⁶⁶⁸ İsmail Hüsrev bu noktada Marksizm'in devlet anlayışını eleştirmiştir: Sosyalist devletin sınıfsal karakteri açıklanmakta fakat bu devletin hükûmet biçimi açıklanmamaktadır. Bu noktada sosyalist devletin hükûmet biçiminin Lenin tarafından oluşturulduğunu, bunun somut karşılığının Sovyet modeli olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla sosyalizmde devletin, proletaryanın sınıf diktatörlüğünden başka bir şey olmadığını teyit etmiştir.⁶⁶⁹

İsmail Hüsrev'e göre faşizm, devleti, millet birliğinin, millet ruhunun somutlaşması olarak görmektedir. Millet yapısının bütünlüğünü devletin şahsında gören faşizmde, millet bütünlüğü ve egemenliğinin olgunlaşması için devlet siyaset, iktisat, ahlâk alanlarında tek ve en etkili araçtır. Bu maksatla faşizm, devleti etkin ve otoriter bir güç durumunda getirmek istemektedir. Millet bütünlüğünü sınıf çatışmalarıyla parçalayan Marksizm ve yine kapitalist toplumun olası çöküşüne karşı Faşizm, bir rehber kadronun diktatörlüğünü amaçlamaktadır. Faşist devletçilik, toplumsal tepkilere karşı iktisat, toplum, hukuk ve benzeri alanlarda millî bütünlüğü zor yoluyla gerçekleştirmeyi amaçlayan ve bu maksada erişmek üzere faşist partinin diktatörlüğünü gerekli gören bir doktrin olarak tanımlanmıştır.⁶⁷⁰

Şevket Süreyya, Kadrocu doktrine esas teşkil eden fikirlerin faşizm ya da Marksizm'den büsbütün ayrı olduğunu ve farklı tarihsel ve toplumsal koşullarda ortaya çıktığını⁶⁷¹; fakat devlet örgütünün biçimsel olarak farklı devrim ve ideolojilerde benzer olabileceğini belirtmiştir:

“İnkılâp, hadise bakımından manası itibari[y]le, millet içinde bir takım insanların irade ve menfaatlerinin, diğer bir takım insanların irade ve menfaatlerine cebir ve zor ile bağlanması demek olduğundan bu hadisede disiplin, prestij ve otorite zaruri ve

⁶⁶⁸ İsmail Hüsrev, “Millî kurtuluş devletçiliği-II”, *Kadro*, Sayı: 19, Temmuz 1933, s. 23.

⁶⁶⁹ *A.g.e.*, s. 24.

⁶⁷⁰ *A.g.e.*, s. 27.

⁶⁷¹ Şevket Süreyya, “Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi-III, Türk Nasyonalizmi”, *Kadro*, Sayı: 20, Ağustos 1933, s. 4.

ayrılmaz unsurlardır. Binaenaleyh inkılâpçı bir prestij ve otorite zarurî ve ayrılmaz unsurlardır. Binaenaleyh inkılâpçı bir devlet her şeyden evvel ve hiç şüphesiz disiplini müdafaa eden, inkılâp temayüllerinin kendi ileri hamleleri[y]le tabîî mümessili olan ve bu itibarla prestijini tesis eden otoriter bir teşkilât olmak tıynet ve mecburiyetindedir. Bu bakımdan devlet teşkilâtı, şekil itibari[y]le bütün inkılâp memleketlerinde birbirinin aynı gibidir.”⁶⁷²

Kadrocular devlet örgütlerinin biçimsel benzerliği konusunda bir uyarıda bulunarak, şekil ve mahiyetin birbirine karıştırılmaması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Bu açıdan Kadrocu doktrinin devlet modelini ve devletçilik anlayışının biçim yönünden faşizm ve marksizmle benzer fakat içerik yönünden çok farklı olduğunu vurgulamışlardır. Faşizm, komünizm ve nasyonal sosyalizmde bütün örgütlenmeler, sınıf diktatörlüğünün bir organı ve sınıf çatışmasının bir ürünüdür.⁶⁷³ Sınıf niteliğini yitirmemiş olan devlet, faşizmde büyük kapitalist kârların dokunulmazlığı; komünizmdeyse bir kesimin diğeri üzerindeki şiddet ve zora dayalı egemenliği demektir.⁶⁷⁴ Oysa Kadroculara göre, Türkiye gibi bir ülkede düzenlenecek bir yüksek teknik ve bu temel üzerinde bir sınıf mücadelesi yoktur. Dolayısıyla, devletçilik anlayışlarının kesinlikle bir sınıf devletçiliği olarak görülemeyeceğini dile getirmişlerdir. Bir sınıfın çıkarı için bir başka sınıfın ya da bir milletin çıkarı için bir başka milletin sömürülmesine karşı olan olarak devletçilik anlayışlarının faşizm ve komünizmle bir ve benzer olmadığını ifade etmişlerdir.⁶⁷⁵

Kadrocu doktrinde devlet, yüzyıllardır yağma ve sömürüye uğramış, sanayisizleştirilmiş, kültürsüzleştirilmiş olan milleti, bir bütün olarak, kişisel çıkarlar yerine millî çıkarları egemen kılarak ilerletmek için ortaya çıkmış bir yapıdır. Devlet; dışa karşı siyasi ve iktisadi bağımsızlığı koruyan; içteyse sınıf karşıtlığı ve çatışmasının ortaya çıkmasına engel olan bir zorunluluktur. Bu devlet, teknik bakımdan gelişmiş emperyalist devletlerin baskıları karşısında bireylerin başaramayacağı işleri kendi üzerine alarak kuruculuk görevini yerine getiren, milletin faaliyetlerinin tanzim ve idare eden bir siyasal yapıdır.⁶⁷⁶ Liberalizmde iktisadi faaliyetler bireyin kişisel karar ve sorumluluğundadır ve devlet, bireyin hareketleri

⁶⁷² Şevket Süreyya, “Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi-III, Türk nasyonalizmi”, **Kadro**, Sayı: 21, Eylül 1933, s. 10.

⁶⁷³ Şevket Süreyya, “Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi-III, Türk Nasyonalizmi”, **Kadro**, Sayı: 20, Ağustos 1933, s. 8.

⁶⁷⁴ Şevket Süreyya, “Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi-III, Türk Nasyonalizmi ”, **Kadro**, Sayı: 21, Eylül 1933, s. 10.

⁶⁷⁵ Şevket Süreyya, “Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi-III, Türk Nasyonalizmi ”, **Kadro**, Sayı: 20, Ağustos 1933, s. 9.

⁶⁷⁶ Şevket Süreyya, “Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi-III, Türk Nasyonalizmi ”, **Kadro**, Sayı: 21, Eylül 1933, s. 10.

karşısında tarafsızdır. Devlet ancak gereken bazı durumlarda cezai sınırlamalarla bireylere müdahalede edebilmektedir. Kadrocuların devletçilik anlayışındaysa, devletin, bireyin bu şekilde başıboş bırakılması ve devletin bireye karşı tarafsız kalması doğru bulunmamakta ve hatta millî bütünlüğün gerçekleştirilmesi yolunda atılmış bir geri adım olarak görülmüştür. Bireyin millettten ayrı ve üstün olmadığı, milletle birlikte özgürleşeceği ve zenginleşeceği dile getirilmiştir.⁶⁷⁷ Devletin, devletçilikle, büyük sermaye ve devlet koruması ile özveri gerektiren büyük üretim ve ticaret işlerini bizzat sevk ve idare ederek ekonomiye katılacağı, millet adına büyük gelir elde edeceğini ve bu gelirleri de yine millet için harcayacağı belirtilmiştir.⁶⁷⁸

Kadrocular devletin, iktisadi ve siyasi istiklâli sağlayarak yeni bir toplumu ancak devletçilikle, devlet gücünü kullanarak kuracağını belirtmiştir. Yüksek ve otoriter bir devletin varlığı vurgulanarak, devletçiliğin bir plan dahilinde gerçekleştirilebileceği ve devletin, iktisat planıyla iktisadi ve toplumu biçimlendirebileceği ifade edilmiştir.⁶⁷⁹ Plana dayalı devletçiliğin liberalizmin karşıtı olduğu belirtilmiştir. Ancak liberalizme karşı olmakla birlikte, planlı devletçiliğin sosyalizmden de farklı olduğu özellikle açıklanmıştır. Sosyalizmde devletin, planlı devletçilikle özel mülkiyeti ortadan kaldırdığını, oysa Kadrocu doktrinin devletçilik anlayışında devletin, millî iktisadın denetim mekanizmalarını (büyük sanayi, transport, kredi) ele alarak millî iktisadi kurmak emelinde olduğu ifade edilmiştir. Yine Kadrocu devletçilikle büyük sanayide kolektif mülkiyeti esas alan sosyalizmden farklı olarak, büyük sanayi, transport, bankalar, belediyeler ile dış ticarete mülkiyetin devletin olacağı, bunun gerçekleştirilmesinin değişik yollarının olduğu belirtilir: Doğrudan doğruya tesisler kurma, imtiyazlar ve tekeller, mevcut kuruluşlara katılma ve idare meclislerinde üyeler aracılığıyla dolaylı olarak katılım bu yollar arasındadır.⁶⁸⁰

Kadrocular, devletçiliğin, Faşizm'deki gibi kapitalist düzenin, Marksizm'de olduğu gibi işçi sınıfının, liberalizmde olduğu gibi bireylerin çıkarlarını değil, milletin çıkarlarını elde etmeyi amaçladığını belirtmiştir. Devletin, milletin toplumsal ve ekonomik bütünlüğünü sağladığı, bu bütünlüğü tamama erdirmek için de üretim araçlarının geliştirilmesinin gerekli olduğu dile getirilmiştir. Sözü edilen millet

⁶⁷⁷ İsmail Hüsrev, "Millî kurtuluş devletçiliği-II.", *Kadro*, Sayı: 19, Temmuz 1933, s. 31.

⁶⁷⁸ Şevket Süreyya, "Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi-III, Türk Nasyonalizmi", *Kadro*, Sayı: 21, Eylül 1933, s. 10.

⁶⁷⁹ İsmail Hüsrev, "Millî kurtuluş devletçiliği-II", *Kadro*, Sayı: 19, Temmuz 1933, s. 30.

⁶⁸⁰ A.g.e., s. 31.

bütünlüğünün sağlanmak için devletçiliğin, doğudaki derebeyliğinin ortadan kaldırması ve köylüyü topraklandırması gerektiği ifade edilmiştir.⁶⁸¹

⁶⁸¹ *A.g.e.*, s. 31

SONUÇ

Kadro dergisi, dünyada ve Türkiye’de totaliteryanizmin yükselişte olduğu yıllarda yayımlanmıştır. Dünyanın birçok ülkesinde iktidara, devleti merkez alan ve devletçiliği bir kurtuluş ideolojisi olarak gören hareket ve doktrinler geçmekteydi. Türkiye’de ise, Kurtuluş Savaşı’nın zaferle sonuçlanması sonrası, Türk inkılâbı, yüzünü dâhile çevirmişti. Türk inkılâbına önderlik edenler siyasal, toplumsal ve iktisadî meselelere ağırlık vermişti. Türkiye’de devlet ve devletçilik anlayışı gerek yüzlerce yıllık imparatorluk geleneği gerekse Avrupa’da yükselişe geçen totaliter rejimlerden etkilenmiştir. Cumhuriyet, bir tek-parti rejimine dönüşürken, muhalefet büyük ölçüde tasfiye edilmiş ve basın denetim altına alınmıştır.

Kadro dergisi, güdümlü demokrasi ve muhalefet girişimlerine tanıklık edildiği koşulların bir ürünüdür. Rejimin hudutlarını çizdiği mahdut bir girişimdir. Bu kapsamda, Kadro dergisi, yeni bir ideoloji üretmemiş, devrimin ideolojisini yorumlayarak bir doktrin meydana getirmeye çalışmıştır.

Kadro’nun oluşturmaya çalıştığı doktrin, Türkiye’de, dönemin şartlarında özgün bir doktrindir. Bu özgünlük, Kadro dergisi ve Kadrocuları Türkiye ve dünyadaki diğer devlet tanımı ve devletçilik anlayışlarından, Türk inkılâbına önderlik edenlerden, parti ve hükûmet çevrelerinden farklı bir konuma yerleştirmiştir.

Kadro, kurucularının sosyalist geçmişi ve tek partili rejime yakınlıklarıyla sol çevrelerden; tarihsel materyalist felsefeleri, demokrasiye karşıt tutumlarıyla muhafazakâr ve liberal çevrelerden farklı ve dışlanmış, onlarla çatışmalı bir konumda yer almıştır.

Kadro, devleti her alanda müdahil tasavvur etmiştir. Kadro’nun ortaya koyduğu modelde büyük ve ileri tekniğe sahip bir toplum ve iktisat hedeflenmiştir. Kadro dergisinde işlenen bu modelin iktisat terminolojisindeki karşılığı devlet kapitalizmidir. Kadro dergisinde kapitalizm, kurduğu toplumsal düzenle değil, fakat emperyalist niteliği ve Dünya Buhranıyla iflâsı kanıtlanmış liberal iktisat siyaseti dolayısıyla eleştirilmiştir. Bu eleştirilerinden hareketle, Kadrocuların, kapitalizmin ortadan kaldırılması gibi beklentilerinin olmadığı söylenebilir. Kadrocular, kapitalizmin ortadan kaldırılması için değil, gelişmemiş ülkelerde (sömürge ve yarı-sömürgelerde) alternatif bir iktisat düzeni kurulması yönünde tezler geliştirmişlerdir.

Kadro için bu düzen, Türkiye özelinde, iktisadî devletçiliktir. Bu devletçiliğin Türkiye gibi, ileri tekniğe ve sanayiye sahip olmayan, benzer koşullardaki bütün

sömürge ve yarı-sömürgelerde uygulanabileceği iddiasında bulunmuşlardır. Millî iktisat devletçiliği adı verilen devletçilik anlayışlarında, devlet, her şeyin üstünde, her alanda etkin ve yetkin bir nitelikte tasarlanmıştır. Devlet tarımdan, finans ve ticarete; gençlik, kültür, sanat, spor ve edebiyata toplumun ve yaşamın hemen her alanında disiplinle örgütlenmiş, yönlendiren, düzenleyen ve yol gösteren bir konumdadır.

Kadroculara göre devlet her alanda nüfuz ederek örgütlenildiğinde, hem sermayedar ile işçiyi kendi diktatörlüğü altında birleştiren faşizm, hem de sermayedarı ortadan kaldırıp yalnızca işçi sınıfı adına bir diktatörlük kuran komünizm önlenebilecektir.

Kadro dergisi yazarları için liberalizm; bir iktisadî bütünlük olarak adlandırdıkları milletin parçalanmasına ve sınıfların ortaya çıkmasına neden olan bir iktisat siyasetidir. Nitekim Kadro'da ileri sürülen devlet modeli ve devletçilik anlayışında, devletin toplumsal ve siyasal yaşamı düzenleyip yönlendirmesiyle sınıflaşmanın ve sınıf çatışmasının ortadan kaldırılacağı sıklıkla vurgulanmıştır.

Kadrocular totaliter rejimlere, diktatörlüklere karşıt bir tutum takınmışlardır. Fakat bu karşıt tutum düşünsel değil, taktikseldir. Dönemin hükûmetinin Sovyet Rusya, totaliter İtalya ile Fransa ve İngiltere karşısında izlediği çelişkili dış siyasete bağlı olarak bu taktiği uyguladıkları söylenebilir.

Kadrocuların tezlerinde, totaliter rejimlerin devlet biçimi ve devletçilik anlayışından farklı bir model ortaya konulmamıştır. Totaliter rejimlerdeki gibi, devlet her şeyin üzerinde, üstün bir konuma yerleştirilmiştir. Devlete yönelik bu vurgu ve yüceltmenin arka planında, Dünya Savaşı ve sonrasında Avrupa, Türkiye ve Rusya'da yaşanan işgallerin, siyasal ve ekonomik istikrarsızlıkların, krizlerin, toplumsal çalkantılar ve kargaşa ortamının etkilerinin yer aldığı söylenilebilir.

Kadro'nun devlete ilişkin yüceltici ve olumlayıcı tutumunun arka planında ise Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal eden ve kökleri Türk tarihine uzanan devlet (kerîm ve ceberut devlet) anlayışı yer almaktadır. Kadro dergisinde, totaliter rejimler kişi ve sınıf diktatörlükleri olarak eleştirilmiştir. Kadro'nun ortaya koyduğu modelin ise, bir kişi veya sınıfın değil fakat bir zümrenin diktatörlüğünü amaçladığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla bu, Türk inkılâbının halkçılık, devletçilik ve cumhuriyetçilik ilkelerine bir aykırılık teşkil etmekteydi. Bu hususun dönemin hükûmet çevrelerince fark edilmediğini söylemek kanımca fazla iyimser bir yaklaşımdır.

Kadro dergisinde, Marksizm'in devlet anlayışı ise Sovyet Rusya özelinde eleştirilmiştir. Sovyet devlet modelinin ve Marksizm'in millet yapısını sınıflara bölerek parçaladığını ifade etmişlerdir. Oysa Kadro'nun devlet ve devletçilik anlayışında temel amaç, devletin, millet bütünlüğünü gerçekleştirmesi ve korumasıdır. Bu doğrultuda Sovyet devlet modeli özelinde komünist devlet ve toplum anlayışına şiddetle karşı çıkmışlardır.

Bu karşı çıkışa rağmen Kadrocular, sol geçmişleri ve sol iktisat öğremlerinin etkisiyle Sovyetlerin planlı ekonomi modelini benimsemişlerdir. Aynı şekilde, bir örgüt modeli olarak Sovyetler Birliği'ndeki Komünist Parti modeline yakın görüşler öne sürmüşlerdir. Komünist Parti'nin disiplinli ve katı merkezîyetçi bir yapıda, seçkin ve öncü bir örgüt olarak tanımlanması bunun örneklerindedir. Ancak Komünist Parti'nin Sovyet devlet mekanizması üzerindeki konumuyla ilgili farklı düşünmektedirler. Kadrocular; partinin devletin üstünde bir konuma konulmasını asla kabul etmemişlerdir. Bu anlamda Kadro için parti, devletin hizmetinde bir kuruluştan öte değildir.

Kadro'nun parti kavramı ve olgusuna yönelik bu tutum ve yaklaşımı dönemin hükûmeti üzerinde etkili olmuştur. Kadrocuların faşist, komünist ve liberal demokrasilerdeki parti kavramına karşı tutumları, devletin, 1935 yılında gerçekleştirdiği parti-devlet bütünleşmesine teorik yönden büyük katkı sunmuştur.

Kadro'nun yerel yönetimler ve iktisadî birliklerle ortaya koyduğu örgütlenme modeli, merkezin otoriterliğini tüm alanlara yayan, bireyi ve hattâ yurttaşı yok sayan, devlet yetki ve gücünü en uzak köşede etkili kılmayı amaçlayan bir devlet örgütü modelidir. Bu örgütlenme modeli içinde, inkılâbın ideolojisini benimsemiş kadrolar, partinin dahi üstünde bir konumda görülmüş ve parti, devletin bir kuruluşu konumuna indirgenmek istenmiştir.

Kadro dergisinde, devletin sanayileşmeye büyük önem vermesi savunulmuş ve tarımın Türkiye'deki önemi sıklıkla vurgulanmıştır. Bu kapsamda taşrada sosyalist ülkelerden mülhem bir model öne sürmüşlerdir. Belediyelerin aynı şekilde güçlendirildiği bu teşkilât yapısı içinde köylü ve ziraat kooperatiflerine önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Kadro'nun tasarladığı modelin gerçekleştirilmesi o günün şartlarında gerek yetişmiş insan gücü gerek taşra örgütlenmesi gerekse bütçe olanaklarıyla imkânsızdı. Kadrocuların devletin bu yükümlülüğü tek başına yüklenmesi yönündeki devlet ve devletçilik anlayışı dönemin koşullarında gerçekçi değildir. Dönemin iktidarınca Kadrocuların önerdiği devlet teşkilâtı ve savunduğu devletçilik anlayışı

benimsenmemiştir. Ancak Kadrocuların CHP ve hükûmetin devletçiliğine katkısı dolaylı yoldan gerçekleşmiştir. Dönemin planlı kalkınma stratejisi ve iktisat planlarının hazırlanması ve uygulanmasında sundukları teorik ve pratik katkı önemlidir.

Bu katkı içerisinde Kadro devleti, kapitalizme alternatif bir iktisat düzeninin merkezine yerleştirmiştir. Ancak gerek İsmet İnönü ve Recep Peker'in devletçilik ve parti anlayışı gerekse İş Bankası grubu ve Celâl Bayar'ın liberal etkisiyle biçimlenen CHP devletçiliği, özel sermayeyi koruma ve geliştirmeyi görev saymaktaydı. Dolayısıyla kapitalist bir ekonomi ve kalkınma yolu takip edilmekteydi. Bu anlayış farklılıklarının Kadro'nun kapatılmasına ve Kadroculuğun tasfiyesine neden olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Kadrocuların devlet ve devletçilik anlayışları resmî çevrelerde, dönemin CHP iktidarınca kabul görmemiştir. Fakat Kadroculuk, bir doktrin olarak, sonraki on yıllarda iktidarı hedefleyen asker, sivil ve aydın zümreyi etkilemiş, çeşitli girişim ve oluşumlara teorik katkı ve model oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

ABADAN Yavuz, - SAVCI Bahri, *Türkiye’de Anayasa Gelişmelerine Bir Bakış*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1959.

ÂFETİNAN A., *Medenî Bilgiler ve M Kemal Atatürk’ün El Yazıları*, Ankara, 1998.

————— , *İzmir İktisat Kongresi*, Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

AGACANOV S. G., *Oğuzlar*, çev. Ekber N. Necef – Ahmet R. Annaberdiyev, Selenge Yayınları, İstanbul, 2004.

AGACANOV Sergey Grigoreviç, *Selçuklular*, çev. Ekber N. Necef – Ahmet R. Annaberdiyev, Selenge Yayınları, İstanbul, 2006.

Ağaoğlu Ahmet, *Devlet ve Fert*, Sanayiinefise Matbaası, İstanbul, 1933.

————— , *İktisadî Devletçilik*, C. I, Matbaacılık ve Neşriyat Türk A.Ş., İstanbul, 1933.

————— , “Buhranlar ve İnkılâplar telâkkisi”, *Kadro*, Sayı: 21, Eylül 1933.

————— , “Türk devletçiliği ve himayeci ferdiyetçilik”, *Kadro*, Sayı: 22, Teşrinevvel 1933.

AKAL Cemal Bâli, (ed.), *Devlet Kavramı*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013.

AKŞİN Sina vd., *Türkiye Tarihi-Çağdaş Türkiye 1908-1980*, C. IV, Cem Yayınevi, İstanbul, 2008.

AKYÜREKLİ Mahmut, *Gerekçe ve Hükümleriyle Şark İstiklâl Mahkemesi Kararları*, C. I, Nûbihar Yayınları, İstanbul, 2014.

AKYILDIZ Ali, “Tanzimat”, *DİA*, C. XL, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 2011.

ALKİN Erdoğan, *İktisat*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1984.

ALPKAYA Faruk, *Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu (1923-1924)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

ALSAN Zeki Mesud, *Yeni Devletler Hukuku*, C. I, Güney Gazetecilik ve Matbaacılık, Ankara, 1950.

ALTHUSSER Lois, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2014.

ARİSTO, *Politika I-III*, çev. Niyazi Berkes, Maarif Vekâleti Yayınları, İstanbul, 1944.

ARMAOĞLU Fahir, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Alkim Yayınları, İstanbul, 2005.

ARSLAN Mahmut, *Kutadgu-Bilig'deki Toplum ve Devlet Anlayışı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1987.

ATAÖV Türkkaya, *Sovyetler Birliği Devlet İdaresi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1961.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, C. I, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998.

—————, C. IX, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2002.

—————, C. XII, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

—————, C. XIII, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004.

—————, C. XXV, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009.

ATAY Falih Rıfki, *Çankaya*, Bateş, İstanbul 1984.

AVCIOĞLU Doğan, *Türkiye'nin Düzeni, Dün-Bugün-Yarın*, C. I, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2001.

AYBAR Mehmet Ali, *Marksizm'de Örgüt Sorunu-Leninist Parti Burjuva Modelinde Bir Örgüttür*, İstanbul, 1979.

AYBARS Ergün, *İstiklal Mahkemeleri*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1998.

AYDEMİR Şevket Süreyya, *İnkılâp ve Kadro*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.

—————, *Suyu Arayan Adam*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976.

AYDIN Handan v.d., *Uygarlık Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2009.

AYDIN M. Âkif, *Türk Hukuk Tarihi*, Hars Yayıncılık, İstanbul, 2005.

AYKUT Şeref, *Kamâlizm (CHP Programının İzahı)*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008 (1936).

B. A., "Arkada Kalan Darülfünun", *Kadro*, Sayı: 8, Ağustos 1932, s. 47-48

BABALIK Naciye, *Türkiye Komünist Partisi'nin Sönümlenmesi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2005.

BOGUSLAVSKÍ vd., *Diyalektik ve Tarihsel Materyalizmin Abecesi*, çev. Vahap Erdoğan, Sol Yayınları, Ankara, 2006.

BARTHOLD V. V., *Moğol İstilâsına Kadar Türkistan*, haz. Hakkı Dursun Yıldız, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.

—————, *Orta Asya Türk Tarihi Dersleri*, Çağlar Yayınları, Ankara, 2004.

BAYUR Hikmet, *XX. Yüzyılda Türklüğün Tarih ve Acun Siyaseti Üzerindeki Etkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

Başvekil İsmet, "Fırkamızın Devletçilik Vasfı", *Kadro*, Sayı: 22, Teşrinvevvel 1933.

BENNINGSEN Alexandre A.,– WIMBUSH S. Enders, *Sultan Galiyev ve Sovyetler Birliğinde Milli Komünizm*, çev. Bülent Tanatar, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 1995.

BERKES Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.

BEYDİLLİ Kemal, "Mahmud II", *DİA*, C. XXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara, 2003.

BORATAV Korkut, "Türkiye'de Devletçilik", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. II, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.

BOSTANCI Naci, *Kadrocular ve Sosyo-Ekonomik Görüşleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1990.

BOZKURT Mahmut Esat, *Atatürk İhtilâli*, C. I, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003 (1940).

Burhan Asaf, "Merhumun dolaşık işleri", *Kadro*, Sayı: 2, Şubat 1932.

—————, "Asya", *Kadro*, Sayı: 3, Mart 1932.

—————, "Bir İcmal", *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, Haziran 1932.

—————, "Makine Medeniyeti", *Kadro*, Sayı: 7, Temmuz 1932, s. 30.

—————, "Faşizm ve Türk millî Kurtuluş hareketi", *Kadro*, Sayı: 8, Ağustos 1932

—————, "Fırka Mektebi", *Kadro*, Sayı: 9, Eylül 1932.

—————, "Millî kurtuluş hareketleri ve bunların İnkılâp nazariyeleri", *Kadro*, Sayı: 9, Eylül 1932.

—————, "İnkılâbımızın sesi", *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932.

————— , “Rejimler Nasıl Niçin Değişiyor?”, *Kadro*, Sayı: 12, Birinci Kânun 1932.

————— , “Üniversite'nin Manası”, *Kadro*, Sayı: 20, Ağustos 1933.

————— , “Hürriyet mefhumu etrafında”, *Kadro*, Sayı: 21, Eylül 1933.

CEM İsmail, *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1974.

C.H.P. Tüzüğü, Ulus Basımevi, Ankara, 1935

ÇESKONOV D., “Leninciliğin Sosyalist Devletin Yaratıcı Rolü Hakkındaki Teorisi ve Bu Teorinin Güncelliği”, *SBKP Deneyimi ve Devrimci Teori*, çev. Ahmet Şahin, Konuk Yayınları, İstanbul, 1978.

DÂVER Bülent, *İcra Organının İstisnâî Yetkileri Bakımından Fevkalâde Hal Rejimleri (Türkiye'de – Yabancı Memleketlerde)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1961.

DEMİREL Ahmet, *Birinci Meclis'te Muhalefet, İkinci Grup*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

DEMİRKAN Tarık, *Macar Turancıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000.

DENKER Arif Cemil, – DAVRAN Bülent, *Almanca-Türkçe Büyük Lûgat*, C. III, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1966.

DURU Orhan, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001.

EBERHARD Wolfram, *Çin Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.

ELİÇİN Emin Türk, *Kemalist Devrim İdeolojisi*, Sarmal Yayınları, İstanbul, 1996.

ENGELS Friedrich, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 1992.

————— , *Anti-Dühring*, çev. İsmail H. Yarkın, İnter Yayınları, İstanbul, 2000.

————— , *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*, Sol Yayınları, Ankara, 2004.

ERDEM Burhan vd., *İktisadi Düşünceler Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2015.

EREN A. Cevad Eren, "Tanzîmât", *İA*, C. XI, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Eskişehir, 2001.

ERTAN Temuçin Faik, *Atatürk Döneminde Devletçilik-Liberalizm Tartışmaları*, Phoneix Yayınevi, Ankara, 2010.

—————, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.

ERTÜRK Hüsamettin, *İki Devrin Perde Arkası*, hatıraları kaleme alan: Samih Nafiz Tansu Sebil Yayıncılık, İstanbul, 1996.

Falih Rifkı, *Eski Saat*, Akba Kitap Evi, İstanbul, 1933.

—————, "Kuvayi Milliye", *Kadro*, Sayı: 16, Nisan 1933.

—————, "Bizim Köy", *Kadro*, Sayı: 18, Haziran 1933.

FARABÎ, *El-Medinetü'l-Fâzıla*, çev. Nafiz Danışman, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1990.

GOLDEN Peter B., *Türk Halkları Tarihine Giriş*, çev. Osman Karatay, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2012.

GOLOĞLU Mahmut, *Devrimler ve Tepkileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.

—————, *Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.

GÖKTUNA Ahmet Sabri, *Sosyalist Ülkelerde Fikir ve Sanatın Kaderi*, Tercüman 1001 Temel Eser, basım yeri ve tarihi belirtilmemiş.

GÖZE Ayferi, *Devletin Ülke unsuru (Sınırları ve Devletle Olan Münasebeti)*, İstanbul, Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul, 1959.

GÖZÜBÜYÜK A. Şeref, – KİLİ Suna, *Türk Anayasa Metinleri –Tanzimattan Bugüne Kadar*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1957.

GUMİLËV L. N., *Eski Türkler*, çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2002.

Hakkı Mahir, "Avrupa, bize ideal mi, Örnek mi olabilir?", *Kadro*, Sayı: 18, Haziran 1933.

HEGEL G.W.F., *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*, çev. Cenap Karakaya, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1991.

İbn-i Haldûn, *Mukaddime*, C. I, çev. Halil Kendir, Yeni Şafak Yayını, Ankara, 2004.

İbrâhim Müteferrika, *Milletlerin Düzeninde İlmî Usûller*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1990.

İLHAN Oğuzhan Atilla, *Cumhuriyet İdeolojisinin Oluşmasında Kadro Dergisi ve Kadro Hareketinin Rolü*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2011 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

İLERİ Celal Nuri, *Devlet ve Meclis Hakkında Musahabeler*, Emre Yayınları, İstanbul, 2007 (1932).

————— , *Türk İnkılâbı*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2000 (1926).

İLERİ Rasih Nuri, *Atatürk ve Komünizm*, Scala Yayıncılık, İstanbul, 1999.

————— , *Türkiye Komünist Partisi Gerçeği ve Bilimsellik*, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1976.

İNALCIK Halil, "Kanun", *DİA*, C. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 2001.

İNAN Ali Mithat, *Atatürk'ün Not Defterleri*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1998.

İNAN Arı, *Düşünceleriyle Atatürk*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

İsmail Hüsrev, "Türkiye köy iktisadiyatında borçlanma şekilleri", *Kadro*, Sayı: 3, Mart 1932.

————— , "Türkiye köy iktisadiyatında toprak rantı", *Kadro*, Sayı: 4, Nisan 1932.

————— , "Türkiye'de Derebeylik Rejimi", *Kadro*, Sayı: 7, Temmuz 1932.

————— , "Türkiye'de Derebeylik Rejimi-II", *Kadro*, Sayı: 8, Ağustos 1932.

————— , "Türkiye'de Millî Sermaye Hareketi", *Kadro*, Sayı: 10, Birinci Teşrin 1932.

————— , "Şark vilâyetlerinde Derebeylik", *Kadro*, Sayı: 12, Birinci Kânun 1932.

————— , "Millî kurtuluş devletçiliği", *Kadro*, Sayı: 18, Haziran 1933.

————— , "Millî kurtuluş devletçiliği", *Kadro*, Sayı: 19, Haziran 1933.

————— , "Türk köylüsünü topraklılandırmalı. Fakat nasıl?", *Kadro*, Sayı: 23,

İkinci Teşrin 1933.

Kadro, Sayı: 1, II. Kânun 1932.

— , Sayı: 4, Nisan 1932.

— , Sayı: 6, Haziran 1932.

— , Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932.

— , Sayı: 17, Mayıs 1933.

— , Sayı: 18, Haziran 1933.

— , Sayı: 20, Ağustos 1933.

— , Sayı: 33, Eylül, 1934.

— , Sayı: 34, T.Evvel 1934.

KAFESOĞLU İbrahim, *Kutadgu-Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1980.

— , *Selçuklu Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1972.

— , *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003.

KARAOSMANOĞLU Yakup Kadri, *Atatürk*, Birikim Yayınları, İstanbul 1981.

— , “Büyük İnkılâp ve Küçük Politika”, *Milliyet*, 13-22 Aralık 1976.

— , *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1969.

KARLIĞA Bekir, *Islahatçı bir İslâm Düşünürü: Tunuslu Hayreddin Paşa ve Tanzimat*, Mahya Yayınları, İstanbul, 2013.

Kâşgarlı Mahmûd, *Divânü Lugati't-Türk*, Kabcacı Yayınları, İstanbul, 2005.

KAUTSKY Karl, *Proleterya Diktatörlüğü*, çev. Mehmet Karaoğlu, Yazılama Yayınları, İstanbul, 2008.

KAYNAR Reşat, “Atatürkçülük ve Din Adamı”, *Atatürkçülük Nedir*, Varlık Yayınları, Ankara, 1982.

————— , *Mustafa Reşat Paşa ve Tanzimat*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1985.

KENAN Seyfi, "Türk Eğitim Düşüncesi ve Deneyiminin Dönüm Noktaları Üzerine Bir Çözümleme", *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı: 41, İstanbul, 2013.

KIŞLALI Ahmet Taner, - ÖZGÜN Yasemin, *Siyaset Bilimi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2001.

Koçi Bey Risaleleri, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2007.

Komünist Enternasyonal Programı (1928), çev. İsmail Yarkın, İnter Yayınları, İstanbul, 2001.

KURAT Akdes Nimet, *Rusya Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

Kurtuluş, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1975.

KÜÇÜK Cevdet, "Abdülhamid II", *DİA*, C. I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 1988.

KÜÇÜK Yalçın, *İtirafçıların İtirafı TKP Pişmanları*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1988.

————— , *Planlama, Kalkınma ve Türkiye*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1985.

LEE Stephen J., *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, C. II, çev. Savaş Aktur, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004.

LENİN V. İ., *Devlet ve Devrim*, çev. M. Halim Spatar - Celâl Üster, Aydınlık Yayınları, İstanbul, 1978.

————— , *Marx, Engels, Marksizm*, çev. Vahap Erdoğan, Sol Yayınları, Ankara, 2006.

————— , *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 2006.

————— , *Tarım Sorunları-1*, çev. Serpil Güvenç, Sol Yayınları, Ankara, 1976.

LEWIS Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2004.

LEWIS Charlton T., – SHORT Charles, *Harpers' Latin Dictionary, A New Latin Dictionary*, Harper & Brothers Publishers, Oxford, 1891.

LOTOTSKI S. S. vd., *Sovyet Ordusu*, çev. Nahit Tören, Sorun Yayınları, İstanbul, 1978.

M. Z., "İktisadî Kronik: Cümhuriyet merkez bankası", *Kadro*, Sayı: 3, Mart 1932.

MACHIAVELLI Niccolo, *Prens*, çev. Semra Kunt, Alkım Yayınları, İstanbul, 2001.

MARX Karl, *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 2009.

MARX Karl, – ENGELS Friedrich, *Komünist Parti Manifestosu*, çev. Yılmaz Onay, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1999.

————— , *Gotha ve Erfurt Programının Eleştirisi*, çev. Barışta Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 2002.

Mehmet İlhan, "İnkılâbı bilmek", *Kadro*, Sayı: 18, Haziran 1933.

————— , "Halkın Karşısında Bürokrat", *Kadro*, Sayı: 22, Teşrinvevvel 1933.

MOORE Stanley W., *Marx, Engels, Lenin'de Devlet Kuramı*, çev. Ahmet Cumhuri Aytulun, İstanbul, 1989.

MORAN A. Vahid, *Türkçe-İngilizce Sözlük*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1945.

MUMCU Ahmet, "Divan-ı Hümayun", *DİA*, C. IX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 1994.

————— , *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara, 1974.

NADİ Nadir, *İki Sovyet Rusya 1935-1965*, Ararat Yayınevi, İstanbul, 1967.

Nizâmü'l-Mülk, *Siyâset-nâme*, haz. Mehmet Altay Köymen, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

OHMAE Kenichi, *Ulus-Devletin Sonu Bölgesel Ekonomilerin Yükselişi*, çev. Zülfü Dicleli, Türk Henkel Dergisi Yayınları, İstanbul, 1996.

OKANDAN Recai G., "Amme Hukukumuzda Tanzimat Devri", *Tanzimat I*, Maarif Vekâleti Yayını, İstanbul, 1940.

OKSAÇAN Halit Erdem, *Cumhuriyet Devrimi Dosyası*, AsyaŞafak Yayınları, İstanbul, 2011.

OKYAR Ali Fethi, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğru, Nasıl Fesh Edildi?*, İstanbul, 1987.

ORTAYLI İlber, *Batılılaşma Yolunda*, Merkez Kitaplar, İstanbul, 2007.

OSİPOV G., *Toplumbilim Teori ve Yöntem Sorunları*, çev. Ünsal Oskay, Sol Yayınları, Ankara, 1977.

ÖGEL Bahaeddin, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2001.

ÖZDEMİR Murat, *İktisadi Ekollerde Devlet Anlayışı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 2010. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).*

ÖZTÜRK Kâzım, *Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları*, Ak Yayınları, İstanbul, 1968.

PANUSKANIS Evgeniy B., *Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm*, çev. Onur Karahanoğulları, Birikim Yayınları, İstanbul, 2011.

PARLA Taha, *Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmî Kaynakları-III, Kemalist Tek-Parti İdeolojisi ve CHP’nin Altı Ok’u*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

PARLATIR İsmail, “Kadro”, *DİA*, C. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 2001, s. 141.

PEKER Recep, *İnkılâp Dersleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1984.

PELIKAN Jiri, *Doğu Avrupa’da Sosyalist Muhalefet*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1984.

PERİNÇEK Doğu, *Anayasa ve Partiler Rejimi*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1985.

PERİNÇEK Mehmet, *Atatürk’ün Sovyetlerle Görüşmeleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005.

PLAGGENBORG Stefan, *Tarihe Emretmek, Kemalist Türkiye, Faşist İtalya, Sosyalist Rusya*, çev. Hulki Demirel, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 150.

PLATON, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüboğlu – M. Ali Cimcoz, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

—————, *Devlet Adamı*, çev. Behice Boran – Mehmet Karasan, Yenigün Haber Ajansı, İstanbul, 1998.

—————, *Yasalar*, çev. Candan Şentuna – Saffet Babür, Kabalıcı Yayınları,

İstanbul, 2007.

PLEKHANOV G., *Militan Materyalizm*, çev. Mehmet Korkmaz, Ekim Yayınları, Ankara, 1990.

POLAT M. Said, "Türkiye'de İlk Beglik'ler ve Kabilevî Siyasî Birlik'lerin Ortaya Çıkışı (1071-1175)", *Bellekten*, Sayı: 245, Nisan 2002.

POLAT Nazım H., "Karaosmanoğlu, Yakup Kadri", *DİA*, C. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 2001.

RONART Stephan Ronart, *Bugünkü Türkiye (1936)*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2009 (1937).

ROUSSEAU Jean-Jacques, *Toplum Sözleşmesi*, çev. Vedat Günyol, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.

RUHİ Mehmet Emin, "Platon'un Devletin Kökenine İlişkin Görüşü ve Yansımaları", *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. I, Sayı: 1-2, 2005.

Sadri Ertem, *Politika Felsefesi*, Vakıf Gazete Matbaa Kütüphanesi, İstanbul, 1935.

Sadri Etem (Ertem), *Türk İnkılâbının Karakterleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2007 (1933).

Sadri Maksudi, "Tarihin Âmilleri", *Birinci Türk Tarih Kongresi*, Maarif Vekâleti Yayını, İstanbul, 1932.

SAYAR Ahmet Güner, (ed.), *İdris Küçükömer*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2011.

SERTEL Zekeriya, *Olduğu Gibi-Rus Biçimi Sosyalizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

SİNANOĞLU Nüşet Haşim, *Faşizm ve Onun Devlet Sistemi*, Ankara Matbaası, İstanbul, 1933.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi, Aydınlık Yayınları, İstanbul, 1975.

SOYSAL Mümtaz, *Anayasaya Giriş*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1968.

SSCB Bilimler Akademisi Uzak-Doğu Enstitüsü, *Leninizm ve Modern Çin*, çev. Selim Hancılar, Konuk Yayınları, Temel Yayınlar, Ankara, 1976.

STALİN J., *Leninizmin İlkeleri*, çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1992.

STALİN J. V., *SBKP(B) XIV. ve XV. Parti Kongre Raporları*, çev. İsmail Yarkin, İnter Yayınları, İstanbul, 1993.

STERNHELL Zeev vd., *Faşist İdeolojinin Doğuşu*, çev. Şule Çiltaş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.

STEVENS Jacqueline, *Devletin Yeniden Üretimi*, çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.

Ş. S., “Halk Evleri”, *Kadro*, Sayı: 3, Mart 1932.

ŞAHİNGİRAY Özel, (ed.), *Celal Bayar’ın Söylev ve Demeçleri, Ekonomik Konulara Dair, 1921-1938*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1999.

Şemseddin Sami, *Kamûs-ı Fransevî, Dictionnaire Français-Turc*, Mihran Matbaası, İstanbul, 1315.

—————, *Kâmûs-ı Türkî*, C.I, İkdam Matbaası, İstanbul, 1317.

Şevket Süreyya, “Bir ruh fantezisi yahut Yerli Peygamber”, *Kadro*, Sayı: 1, II. Kânun 1932.

—————, “Ziya Gökalp”, *Kadro*, Sayı: 2, Şubat 1932.

—————, “İnkılâp Heyecanı (Antuziasm)”, *Kadro*, Sayı: 2, Şubat 1932.

—————, “Tabiata tehakküm”, *Kadro*, Sayı: 3, Mart 1932.

—————, “Genç nesil meselesi”, *Kadro*, Sayı: 4, Nisan 1932.

—————, “Plan mefhumu hakkında”, *Kadro*, Sayı: 5, Mayıs 1932, s. 10-11.

—————, “Derebeyi ve Dersim”, *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932.

—————, “Geri teknik ve Say’ın sefaleti”, *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932.

—————, “Kadro ve Elmuhadenet”, *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932.

—————, “Kadro ve İzvestiya”, *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932.

—————, “Europacentrisme’in Tasfiyesi”, *Kadro*, Sayı: Temmuz 1932.

—————, “Yarı münevverler kulübü”, *Kadro*, Sayı: 8, Ağustos 1932.

- , “İçpazar ve İktisatta ‘bütün’lük”, *Kadro*, Sayı: 10, Birinci Teşrin 1932.
- , “Şeker istiklâli ve 160,000 ton Türk şekeri”, *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932.
- , “Bergsonizm yahut bir korkunun felsefî ifadesi”, *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932.
- , “Ergenekon efsanesi”, *Kadro*, Sayı: 12, Birinci Kânun 1932.
- , “Bergson bahsi ve hürriyet telâkkimiz”, *Kadro*, Sayı: 13, İkinci Kânun 1933.
- , “Türkiye’nin iktisadî mıntikalara bölünmesi: ‘Rayonlaştırma’”, *Kadro*, Sayı: 15, Mart 1933.
- , “Emperyalizm şahlanıyor mu?”, *Kadro*, Sayı: 16, Nisan 1933.
- , “Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi-III, Türk Nasyonalizmi”, *Kadro*, Sayı: 20, Ağustos 1933.
- , “Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi-III, Türk nasyonalizmi”, *Kadro*, Sayı: 21, Eylül 1933.
- , “İnkılâp hukuku”, *Kadro*, Sayı: 26, Şubat 1934.
- , “Yeni Devletin iktisadî fonksiyonları”, *Kadro*, Sayı: 29, Mayıs 1934.
- , “Yeni Devletin iktisadî fonksiyonları”, *Kadro*, Sayı: 29, Mayıs 1934.

ŞÜKÛN Ziya, *Farsça-Türkçe Lûgat*, C.II, Maarif Vekâleti Yayınları, İstanbul, 1944.

ŞİMŞİR Bilal, *Atatürk Dönemi-İncelemeler*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006.

Ta. Hay. “Türk edebiyatının ilk original eseri: ‘Yaban’”, *Kadro*, Sayı: 15, Mart 1933.

Tahir Hayrettin, “Ayarlı Millet ve Plan”, *Kadro*, Sayı: 18, Haziran 1933.

————— , “Türk İnkılâbı Kürsüleşiyor”, *Kadro*, Sayı: 19, Temmuz 1933.

————— , “İnkılâp ve Köy”, *Kadro*, Sayı: 20, Ağustos 1933.

TALAS Cahit, *Ekonomik Sistemler*, Doğan Yayınevi, Ankara, 1977.

TANÖR Bülent, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

—————, *Türkiye’de Kongre İktidarları (1918-1920)*, Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul, 2002.

Tanzimat I, Maarif Vekâleti Yayını, İstanbul 1940.

Tarih, C. IV, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2001 (1932).

TEKELİ İlhan - İLKİN Selim, *Bir Cumhuriyet Öyküsü: Kadrocuları ve Kadro’yu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.

—————, *Uygulamaya Geçerken Türkiyede Devletçiliğin Oluşumu*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayını, Ankara, 1982.

TEKİN Talât, *Orhon Yazıtları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2006.

TEKİNALP (Alptekin), *Kemalizm*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1998 (1936).

TİMUR Taner, *Türk Devrimi ve Sonrası*, İmge Kitabevi, Ankara, 2001.

TUNÇAY Mete, (ed.), *Marxist Düşünce Sözlüğü*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

TUNÇAY Mete, *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetimi’nin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.

—————, *Türkiye’de Sol Akımlar-I (1908-1925)*, BDS Yayınları, İstanbul, 2000.

TURAN Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003.

Türkçe Sözlük, C. I-II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

TÜRKDOĞAN Orhan, *Kemalist Modelde Fert ve Devlet İlişkileri*, İstanbul Kitabevi, İstanbul, 1982.

TÜRKEŞ Mustafa, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.

Türkiye İş Bankası Uluslararası Atatürk Sempozyumu (17-22 Mayıs 1981) Bildiriler ve Tartışmalar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1982.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

————— , *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

ÜLKEN Yüksel, *Atatürk ve İktisat*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1981.

WETTER Gusstav A., *Bugünkü Sovyet İdeolojisi*, C. I, çev. Cemil Ziya Şanbey, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1976.

————— , *Bugünkü Sovyet İdeolojisi*, C. II, çev. Cemil Ziya Şanbey, Kültür Bakanlığı, İstanbul, 1976.

WOODCOCK George, *Anarşizm, Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi*, Kaos Yayınları, İstanbul, 1998.

V. N., “(Kadro)’yu teyit eden bir eser: Die Zukunft des Kapitalismus-Werner Sombart”, *Kadro*, Sayı: 5, Mayıs 1932.

VÂ-NÛ Vâlâ Nureddin, *Bu Dünyadan Nâzım Geçti*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1999.

Vedat Nedim, “Müstemleke iktisadiyatından Millet iktisadiyatına”, *Kadro*, Sayı: 1, II. Kânun 1932.

————— , “Kreuger, Hitler, Göthe”, *Kadro*, Sayı: 4, Nisan 1932.

————— , “Değişen cihan münasebetleri içinde Türkiye”, *Kadro*, Sayı: 5, Mayıs 1932.

————— , “Kadro’yu teyit eden bir eser”, *Kadro*, Sayı: 5, Mayıs 1932.

————— , “Niçin ve nasıl sanayileşmemiz lazım?”, *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932.

————— , “Donan Ziraat Kredilerine karşı”, *Kadro*, Sayı: 7, Temmuz 1932

————— , “Mefhum Teşkilatı Değil, Madde Teşkilatı”, *Kadro*, Sayı: 8, Ağustos 1932.

————— , “Fındıkta Devlet kooperatifi. Devletle müstahsilin işbirliğine doğru”, *Kadro*, Sayı: 9, Eylül, 1932.

- , “İktisat işlerinde Devlete Veto hakkı ve İktisat Vekâleti”, *Kadro*, Sayı: 10, Birinci Teşrin 1932.
- , “Sınıflaşmamak ve İktisat Siyaseti”, *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932.
- , “Bizde hususî teşebbüsün zaferi”, *Kadro*, Sayı: 13, İkinci Kânun 1933.
- , “Türk iktisadiyatının Erkânı Harbiye dairesi: Âlî İktisat meclisi”, *Kadro*, Sayı: 14, Şubat 1933.
- , “Devletin Yapıcılık ve İdarecilik kudretine inanmam gerekir”, *Kadro*, Sayı: 15, Mart 1933.
- , “Gene Fındıkta Devlet Kooperatifi”, *Kadro*, Sayı: 16, Nisan 1933.
- , “Ziraat siyasetimizde Liberalizmden Devletçiliğe”, *Kadro*, Sayı: 19, Temmuz 1933.
- , “Devletçilik karşısında zümre menfaati ve münevver mukavemeti”, *Kadro*, Sayı: 21, Eylül 1933.
- , “Devletçilik yolunda aydınlık...”, *Kadro*, Sayı: 23, İkinci Teşrin 1933.
- , “Sanayileşme davası”, *Kadro*, Sayı: 24, Birinci Kânun 1933.
- , “Belediyeleştirme”, *Kadro*, Sayı: 28, Nisan 1934.
- , “Pamuk sanayii pamuk ziraatinde inkılâp istiyor”, *Kadro*, Sayı: 31, Temmuz 1934.
- , “Demiryolu tarife siyasetimizde inkılâp”, *Kadro*, Sayı: 32, Ağustos 1934.
- , “Köylü kazanmalıdır”, *Kadro*, Sayı: 33, Eylül 1934.
- , “Demiryolu tarife siyasetimizde inkılâp”, *Kadro*, Sayı: 32, Ağustos 1934.
- , “Devlet İncir kooperatifine doğru”, *Kadro*, Sayı: 34, Teşrin Evvel 1934.

VERNADSKY George, *Rusya Tarihi*, çev. Doğukan Mızrak – Egemen Ç. Mızrak, Selenge Yayınları, İstanbul, 2009.

VERNON Manfred C., *Devlet Sistemleri, Mukayeseli Devlet İdaresine Giriş*, çev. Mümtaz Soysal, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1961.

VERSAN Vakur, *Âmme İdaresi*, İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, İstanbul, 1960.

VLADİRMİRTSOV B. Y., *Moğolların İçtimaî Teşkilâtı Moğol Göçebe Feodalizmi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.

Yahya Kemal, *Siyâsî ve Edebî Portreler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1976.

Yakup Kadri, “Ankara, Moskova, Roma”, *Kadro*, Sayı: 7, Temmuz 1932.

————— , “Ankara, Moskova, Roma”, *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin 1932.

YALÇIN Durmuş vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, C. I-II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2005.

YANARDAĞ Merdan, *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1988.

YAVUZ Bige, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

YURDSEVER ATEŞ Nevin, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Der Yayınları, İstanbul, 1998.

Yusuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig*, C. II, çev. Reşit Rahmeti Arat, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.

YÜCEL Yaşar – SEVİM Ali, *Türkiye Tarihi*, C. IV, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

Yüksek Adalet Divanı Kararları İstanbul-Yassıada (14 Ekim 1960 – 15 Eylül 1961), Kabalıcı Yayınları, İstanbul, 2007.

ZEYTİNOĞLU Erol, *Ekonomik Sistemler*, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İstanbul, 1985.

EK: KADRO DERGİSİ'NİN AYRINTILI İÇERİĞİ

KADRO Aylık Fikir Mecmuası II. Kânun 1932 Sayı: 1

Künye:	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim İdare Merkezi: Ankara Adres: Yakup Kadri, Manisa Meb'usu – Ankara Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, Ankara Caddesi, No.83 Abone Şartları: Seneliği peşin olarak 3 Liradır.			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Kadro dergisinin çıkış nedeni kamuoyuna açıklanmaktadır.	3
İnkılâbın Psikolojisi	Pessimist	Şevket Süreyya	İnkılâbın heyecanının yayılması konusu yazıda işlenmektedir.	4-7
Millet İktisadiyatı	Müstemleke iktisadiyatından Millet iktisadiyatına	Dr. Vedat Nedim	Müstemleke iktisadiyatı yerine müstakil millet iktisadiyatına; şuursuz iktisat siyaseti yerine şuurlu iktisat siyasetine geçilmesi ve bunun da program ve plan dâhilinde gerçekleştirilmesi ifade edilmiştir.	8-11
Cihan İktisadiyatı	Ham madde memleketlerindeki para buhranının karakteri	İsmail Hüsrev	Dünya iktisadi buhranını istatistik veriler ve grafiklerle inceleyerek dünya ticaretinde küçülme ele alınmıştır.	12-19
İktisadi Kronik	Dünya buhranı ne halde?	I[smail]. H[üsrev]	Kondratyef özelinde iktisatçıların dünya iktisadına ilişkin görüşleri eleştirilmiş; eski iktisadi birliğin milli kurtuluş hareketleri, kapitalist üretim tarzı ve sosyalist iktisat nizamı arasında bölündüğü, iktisat buhranının, dünya iktisadının bünyesinde meydana gelen değişim sonucu "sathi değil, bünyevi" bir bozukluk olduğu dile getirilmiştir.	18-19
İktisadi Kronik	Amerika sanayinde buhranın tesirleri	I[smail]. H[üsrev].	1929 Dünya iktisat buhranı ile çeşitli sanayi dallarından 20 büyük şirketin kâr oranları listelenmiştir.	19-23
Cihan İçinde	Çökmekte olan Cihan Nizamı	[Burhan Asaf]	Birinci Dünya Savaşı'ndan Kuzey Amerika alacaklı ve ihracatçı bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Kanada, Avustralya, Güney Amerika gibi denizaşırı ülke piyasalarına sermaye ve bireysel girişim yoluyla girmiştir. Bu durum Garp iktisadını olumsuz etkilemiştir. Garp,	22-28

Türkiye			Türkiye ve Doğu'nun üretim gücüne her zamankinden daha fazla gereksinim duymaktadır..	
Edebiyat	Şairin; bize anlatacağı şey kaldı mı?	Yakup Kadri	Avrupa'nın sanat ve edebiyat anlayışı eleştirilmiştir.	29-31
Polemik	Bir ruh fantezisi yahut Yerli Peygamber	Şevket Süreyya	Hilmi Ziya Bey, "Aşk Ahlâkı" kitabı dil ve içerik olarak eleştirilmiştir..	32-38
Kronik	İnkılâbımız ve Hilâfet	B[urhan]. A[saf].	Teokratik nizam kişilere dünyayı değil ahreti düşünmelerini telkin etmektedir. Halifelik, inkılapçı milleti çözmeyi amaç edinen ve emperyalizmi gizleyen bir ihanet odağıdır. Emperyalizme ve teokrasiye medrese ilmi ile değil, istiklal mücadelesi ile mücadele yürütülebileceği belirtilmiştir.	39-41
-	Kitap Günü	V[edat]. N[edim].	Kitap okumayı yaygınlaştırmak için yazarların kitap günleri düzenlemeleri önerilmiştir.	42
-	Ümmîlikle mücadele için köy kampları	V[edat]. N[edim].	Harf inkılâbının yerleşmesi ve ümmîlikle mücadelede millet mekteplerinin yeterli gelmediği, köy kamplarının kurulması gerektiği belirtilmiştir.	43-44
-	Çin ve Hindistan	B[urhan]. A[saf].	Kadrocuların millî inkılap ideolojisi çerçevesinden Hindistan ve Çin'in genel durumu ele alınmaktadır.	45-47
-	Tasarruf ve yerli malı haftası	İmzasız	Kadrocuların bir kısmının üyesi bulunduğu Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin düzenlediği "Tasarruf ve Yerli Malı Haftası" kapsamında yapılan etkinlikler aktarılmıştır.	48
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Milliyet matbaası				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Şubat 1932 Sayı: 2				
Künye:	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim İdare Merkezi: Ankara Adres: Yakup Kadri, Manisa Meb'usu – Ankara Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, Ankara Caddesi, No.83 Abone Şartları: Seneliği peşin olarak 3 Liradır.			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Kadrocular, bu yazıda, ilk sayıda kendilerine yöneltilen eleştirilere yanıt verirler. Kadro'nun ve inkılâbın millet anlayışının "tezatsız yeni millet" düşüncesine dayandığını belirtirler.	3-4

İnkılâbın Psikolojisi	İnkılap Heyecanı (Antuziasm)	Şevket Süreyya	Durgun bir cemiyet hayatında, cemiyet kuvvetleri otoritesi perişan, fert ise bezgindir. İnkılâp yapan ve inkılap içinde yaşayan cemiyet ise müspet ve aktiftir. Türkiye işte böyle bir toplumdur. Türkiye'nin; Türk inkılâbının, inkılâp antuzyasması yani inkılâbı sevme ve ona inanma heyecanı içinde olduğunu yazmaktadır.	5-8
Millet İktisadiyatı	Müstemleke İktisadiyatından millet iktisadiyatına -2-	Dr. Vedat Nedim	Türkiye'nin; müstemleke iktisadiyatından millet iktisadiyatına geçişin ilk örneğini verecek, bu anlamda takip edilecek iktisat siyaseti "yeni" ve "orijinal" olacaktır. Bu yolu açacak gerçek güç devlettir. Türkiye; cihan iktisadiyatının değişen koşullarını adım adım takip edecek ve kollayacak bir "İktisat devleti"; fert ise, milli iktisat planında bir malzeme olacaktır. Devletin üretimden eğitime çeşitli alanlardaki yeri ve etkisine değinilmiştir.	9-14
Cihan İktisadiyatı	Köy İktisadiyatında teknik inkılâp	İsmail Hüsrev	İktisat verileriyle desteklenen yazıda, Amerika'da teknolojik gelişmelerden yararlanılarak tarımdaki değişim ve ilerlemelere dikkat çekilmiştir.	15-21
Cihan İçinde Türkiye	Merhumun dolaşık işleri	Burhan Asaf	Osmanlı borçlarının Türkiye'ye ait olmadığını; şayet Osmanlı İmparatorluğu'nun varisi addediliyorsa o halde Osmanlı'nın çalınan "mallarının" iadesi gerektiğini yazmıştır.	22-25
Edebiyat	Millî tasarruf ve Halk edebiyatı	Yakup Kadri	Yazıda, millî tasarruf hareketinin halkın yüreğindeki etkisi, halkın ölçülü ve yalın yaşamının halk edebiyatının yalınlığı ile birlikte verilmiş, fakat buradan hareketle Türk aydınının halka yabancılaşmışlığına vurgu yapılmıştır.	26-28
Polemik	Ziya Gökalp	Şevket Süreyya	Ali Nüzhet Bey'in "Ziya Gökalp'in Hayatı ve Malta Mektupları" kitabının yayımlanması dolayısıyla kaleme alınan yazıda Gökalp'in yaşamı ve görüşleri okuyucuya aktarılmıştır.	29-40
Kronikler	Türk tütüncülüğü ve İktisadî devletçilik	Ş[evket]. S[üreyya].	Ankara'da toplanan Tütün Kongresi dolayısıyla kaleme alınan yazıda Cemiyet-i Akvam iktisat bürosu, 1931 Ziraat Kongresi verilerinden yararlanılmış dünya ve Türkiye tütün üretimi ve ticareti durumu ele alınmıştır.	41-45
Kronikler	Gümüş para meselesi	İ[smail]. H[üsrev].	"Bimetalizm" görüşünün; Avrupa ve Amerika sermaye çevrelerinin, gümüş stoklarını piyasaya sürmek için öne sürdüğü bir görüş olduğunu belirtilerek, bu konuda dikkatli olunması gerektiği uyarısında bulunulur.	45-47
Kronikler	Mütahassis	Y[akup]. K[adri].	T.C. Maarif Vekâleti'nin, Darülfünun kurulması için İsviçre'den uzman getirmesi eleştirilmektedir.	47
Kronikler	Dünya Buhranı hakkında bazı rakamlar	İ[smail]. H[üsrev].	Yazar; Irving Fisher'in endekslerine göre 1932 yılına dünya iktisadına ilişkin bazı rakamlara yer verir. 1932 yılının yeni krizlere gebe olduğu ileri sürülmüştür.	48
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Milliyet matbaası				

KADRO Aylık Fikir Mecmuası Mart 1932 Sayı: 3				
Künye:	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim İdare Merkezi: Ankara Adres: Yakup Kadri, Manisa Meb'usu – Ankara Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, Ankara Caddesi, No.83 Abone Şartları: Seneliği peşin olarak 3 liradır. Abone için müracaat yeri: İstanbul – Ankara caddesi, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesidir.			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	İncil'den "İptida kelâm var idi." sözü ile başlayan yazı Kadro'nun tarihi ve olayları materyalist felsefe ile değerlendirmekte olduğu açıkça ilân edilmiştir.	3-4
İnkılâbın İdeolojisi	İnkılâp bitti mi?	Şevket Süreyya	Dünya düzeninin yeni bir "cemiyetler muvazenesi" yapısına büründüğü, tarih sahnesine "milli kurtuluş mücadeleleri"nin çıktığı ve Türkiye'nin inkılâpları sürdürme kararlılığıyla safının "milli kurtuluş mücadeleleri" olduğu belirtilmiştir.	5-10
Cihan İçinde Türkiye	Asya	Burhan Asaf	Avrupamerkezciliğe karşı Türk, Çin, Hint ve Acem medeniyetlerinin zenginliği ve köklülüğü temelinde bir Asyacılık/Asyalı milletler savunusu yapılmış; Avrupalılaşmaya ideolojik bir cephe alınmıştır.	11-17
Edebiyat	Ham madde ve halkla sanatkâr	Yakup Kadri	Türk edebiyatına bir eleştiri yöneltten yazıda ürünlerin gerektiği ölçüde değerlendirilmeden, çözümlenmeden ortaya konulduğu, bunun sonucunda uluslararası alanda Türk edebi eserlerinin değer bulmadığını belirtilmiştir. "Halk için sanat" anlayışı savunulmuştur.	17-18
Millet İktisadiyatı	Tabiata tehakküm*	Şevket Süreyya	Yarı-sömürgeliğin iktisadi koşullarından kurtularak bir millet iktisadiyatı kurulması ele alınmıştır.	19-24
Millet İktisadiyatı	Türkiye köy iktisadiyatında borçlanma şekilleri	İsmail Hüsrev	Türkiye'de köyün yapısı, toprak düzeni ve mülkiyet sorunu, köyün iktisadi koşulları üzerine yazılmış bir yazıdır.	25-34
-	Halk Evleri	Şevket Süreyya	İnkılâp Türkiye'sinde inkılâp heyecanı ve kararlılığıyla her insanın bilgi, kültür ve teknik ile donanması yönünde Halk Evleri'nin oynayacağı rol dile getirilmiştir.	35-37

* Yazılışı asıl metindeki gibidir.

Kronikler	Leipzig sergisinde Türk sesi	İmzasız	6 Mart 1932 tarihinde Almanya'nın Leipzig kentinde açılan Türk Sergisi ve Kadro yazarı Vedat Nedim Bey'in yaptığı konuşmaya yer verilmiştir.	38
Kronikler	İktisadi kronik: Cumhuriyet merkez bankası	M. Z.	Cumhuriyet Merkez Bankası'nın üç aylık faaliyetinin değerlendirildiği yazı, altın, döviz, ihtiyat evrak-ı nakdiye miktarlarına ilişkin sayısal veriler ve tablolar kullanılarak desteklenmiştir.	39-47
-	Birkaç söz	İmzasız	KADRO, kendileriyle ilgili bildirilen görüşlerden dolayı teşekkür etmekte; fakat yöneltlen eleştirilere de açıklık getirmektedir. Özellikle yabancı terimlerin sıklıkla kullanılması eleştirisine KADRO yanıt verilmiştir.	48
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Milliyet matbaası				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Nisan 1932 Sayı: 4				
Künye:	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim İdare Merkezi: Ankara</p> <p>Adres: Yakup Kadri, Manisa Meb'usu – Ankara Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, Ankara Caddesi, No.83</p> <p>Abone Şartları: Seneliği peşin olarak 3 liradır.</p> <p>Abone için müracaat yeri: İstanbul – Ankara caddesi, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesidir.</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	İnkılâp ilerledikçe ve derinleştikçe kuramsal içeriği ve ideolojik ilkeleri çevresinde düşünce arayışları genişleyip derinleşecektir. Yazıda; ideoloji, toplumsal koşulların bilinci kuşatması ve bilinçte formüller ve doktrinler biçiminde ifade edilmesi olarak tanımlanır. Teknik ve toplumsal koşulların toplumun manevi yapısını oluşturduğu belirtilerek, ideoloji, bu teknik ve toplumsal koşulların belirli ilkelere göre açıklanması ve tanımlanmasıdır.	3-4
İnkılâbın ideolojisi	Genç nesil meselesi	Şevket Süreyya	Faşist İtalya'da Duçe Mussoli'nin İtalyan gençliğini örgütlemesi örnek alınarak, Türk inkılâbının disiplini içinde, Türk yurdunun dört bir yanında okul dışındaki Türk gençliğinin Halkevleri tarafından "aynı kıyafet, aynı hareket ve aynı telakki" içinde örgütlenmesi gerektiği, ama Halkevleri programının bunu gerçekleştirmeye yeterli olmadığı belirtilmiştir.	5-9
-	Türkiye köy iktisadiyatında toprak rantı	İsmail Hüsrev	Türkiye'de toplumsal koşulları köy iktisat yaşamı özelinde ele alan yazıda, köyde ortaklık türleri, aynı ve nakdi ortaklık rantı ve ağalık düzeninin köy iktisat yaşamına etkisi ele alınmıştır.	10-14

Edebiyat	Hâile unsuru	Yakup Kadri	Sanatın “her şeyden evvel ve her şeyden fazla, bir cehit, bir cidal ve bir inkılâp unsuru” olduğunu yazarak sanat anlayışını ortaya koyan Yakup Kadri, inkılâp sanatının doğmakta olduğunu belirtmiştir.	15-17
-	Afyon meselesi	Mümtaz Ziya	Dünyanın önemli afyon üreticisi ülkelerinden biri olan Türkiye, Rusya'nın afyon üretimindeki artışa bağlı olarak, afyon fiyatlarındaki düşüşten olumsuz etkilenmektedir. Afyon, bir milli meseledir; Türk afyonu bir devlet tekeli haline getirilmeli ve ihracatta perakendeciliğe son verilmelidir.	18-25
Cihan içinde Türkiye	Kreuger. Hitler. Göthe.	Dr. Vedat Nedim	Kreuger'in intiharında dünya ekonomisinin içinde bulunduğu durum etkilidir; Hitlerin yükselişine ve oluşturduğu tehlikeye dikkat çekiliyor; yazı, 100. ölüm yıldönümünde Goethe'yi anarak son bulmuştur.	26-30
Polemik	Benerji Kendini niçin öldürdü?	Şevket Süreyya	Nazım Hikmet'in, “Benerji Kendini niçin öldürdü?” adlı kitabının yayımlanması dolayısıyla kaleme alınan yazıda Şevket Süreyya, kitapta adları anılan Kadrocuları savunmak ve Nazım Hikmet'e yanıt vermek amacıyla yazılmıştır.	31-39
Kronikler	Zeytindağı	Y[akup]. K[adri]	Falih Rıfki'nın yeni yayımlanan eseri Zeytindağı ile ilgili kaleme alınmıştır.	40-42
Kronikler	İktisadi kronik: Asyada nüfus hareketleri	İ[smail]. H[üsrev]	Garp tekniğinin Asya toplumlarında nüfus hareketleri üzerindeki etkisi ele alınmıştır.	44-45
Kronikler	Eskiler almayalım!	Y[akup]. K[adri]	Avrupa medeniyetinin bir çöküntü içinde olduğundan Türk entelektüellerinin Osmanlı'nın skolastiğinden güçlkle kurtulduğu, şimdi ikinci bir skolastiğe düşmemesi gerektiği belirtilmektedir.	44-45
Kronikler	Dünya konjonkturuna umumî bir bakış	İmzasız	Dünya iktisat krizinin etkisini tüm hızıyla sürdürmekte olduğu; 1932 yılının ilk dört ayı içinde kredi darlığı, para piyasalarının dalgalanması, çeşitli ülkelerin birbirlerine kapıları kapatması, dünya ticaretinin daralması ve işsizliğin artması bu krizin sonucu olduğu yazılmaktadır.	45
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Milliyet matbaası				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Mayıs 1932 Sayı: 5				
KÜNYE	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim İdare Merkezi: Ankara Adres: Yakup Kadri, Manisa Meb'usu – Ankara Tevezi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, Ankara Caddesi, No.83 Abone Şartları: Seneliği peşin olarak 3 liradır. Abone için müracaat yeri: İstanbul – Ankara caddesi, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesidir.			

Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Werner Sombart'ın, son kitabında, "Almanya'nın Gazi, Lenin, Mussolini gibi bir 'irade adamı'na ihtiyacı olduğunu yazdığı aktarılarak, insanlığın kurnaz politikacılara değil, acar kahramanlara ihtiyacı olduğu, Türkiye'nin irade bereketinin Batılı devletlerin gıptaıyla baktığı bir durum olduğu belirtilmiştir.	3-4
İnkılâbın İdeolojisi	Plan mefumu hakkında	Şevket Süreyya	Rusya deneyimine dayalı olarak, toplumların iktisat ve toplumsal yaşantısında 'planlı bir cemiyet nizamı'nın gerekliliğinin vurgulandığı yazıda, Sombart'ın, planlı iktisadi bir 'milli iktisat' konusu olarak görmesi, Kadrocuların görüşlerine dayanak oluşturmuştur.	5-12
Millet İktisadiyatı	Değişen cihan münasebetleri içinde Türkiye	Dr. Vedat Nedim	Dünya iktisat bunalımının serbest piyasa ekonomisini, serbest ticareti tarihin çöplüğüne attığını, bu durum Türkiye için, özellikle ithalatımızı kemiyet bakımından olduğu kadar keyfiyet bakımından da değiştirmesi yönünde bir şanstır. İhracatın başarılılığı karşısında Vedat Nedim, ihracat tüccarı yerine devlet ve milletin geçmesi gerektiğini yazmıştır.	13-18
Millî İktisat Etütleri	Türkiyede el-sanayii	İsmail Hüsrev	Avrupa kapitalizminin Türkiye millî iktisadı üzerine yıkıcı, yapıcı ve bağlayıcı etkilerde bulunduğunu söyleyen yazar, el ve ev sanayiinin bu duruma fazla dayanmasının söz konusu olmadığını, ancak planlı cemiyet ile ayakta kalabileceğini belirtmiştir.	19-24
Cihan içinde Türkiye	Emtia kredileri ve Türk'ün alinteri	Burhan Asaf	Millî Mücadele döneminde Türkiye ile Sosyalist Rusya'nın cephe arkadaşlığının, şimdi iktisadi alanda da devam etmesi gerektiğini belirten yazar, Sovyetler Birliği ile Türkiye'nin ticaret anlaşması yaptığını, fakat bunun bir 'emtia kredisi'nden farksız olduğunu, fakat her iki cephe arkadaşı arasında piyasa anlaşması değil, üretim anlaşmasının yapılması gerektiğini yazmıştır.	25-28
Edebiyat	Maxim Gorki ile mülâkat	Yakup Kadri	Rus edebiyatının geleceğinin bir proleter edebiyatı olacağına belirtildiği yazıda, SSCB'de sanat ve edebiyatın, sosyalizmin etkisiyle halkın büyük ilgisini çekmeye başladığı belirtilmiştir.	29-30
Polemik	Çok nüfuslu Anadolu	Şevket Süreyya	Neşet Halil'in 'Davamız' adlı kitabının yayımlanması dolayısıyla, kitapta aktarılan doğum oranları ile çocuk ölüm oranlarının yüksek olması bilgisini değerlendiren yazar, halkın, anne ve çocuğunun sağlığını korumanın, hastalıklarla mücadelenin artık bir devlet işi olduğunu dile getirmiştir.	31-36
Kronikler	(Kadro)'yu teyit eden bir eder: Die Zukunft des Kapitalismus – Werner Sombart	V[edat]. N[edim]	Sombart'ın Berlin'de verdiği bir konferansın metninin kitap olarak basıldığını ve bu konferansta ortaya konan fikirlerin Kadro'nun millî kurtuluş hareketi teorilerini desteklediğini ifade eden Vedat Nedim, Sombart'ın, Kadro'ya yazdığı mektubu da yakında yayımlayacaklarını belirtmiştir.	37-38
Kronikler	1932=1913	Berliner Tageblatt gazetesi	Berliner Tageblatt'tan aktarılan istatistik verileri ile dünya sanayi üretimindeki düşüş gösterilmiş, dünya iktisadiyatının içinde bulunduğu buhran gösterilmiştir, aslında krizin bir Avrupa kapitalizminin krizi olduğuna vurgu yapılarak ABD ve Rusya'nın yükselişte olduğuna gönderme yapılmıştır.	39

Kronikler	Tü[r]kiyede ziraat kooperatifler	İmzasız	Tarım kooperatiflerinin çeşitleri ve etkinliklerinin değerlendirildiği yazıda Türkiye Ziraat Bankası'nın 15 Mayıs 1932 tarihi itibarıyla ziraat kredi kooperatiflerinin illere göre dağılımı, sermayeleri ve ortaklarına ilişkin bir tablo aktarılmıştır.	40-42
Kronikler	Ottawa Konferansı	B. A.	Ottawa Konferansı'nı ele aldığı yazıda Burhan Asaf, Konferans'ın bir "imparatorluk konferansı" olduğunu, Britanya'nın sanayi tekelinden vazgeçme kararının somut bir göstergesi olduğunu yazmıştır.	43-44
Kronikler	Japonya ve Mançuri meselesi	B. A.	Japonya'nın Mançurya'yı neden işgal ettiği sorusuna yanıt arayan yazar, Japon emperyalizmine dikkat çekmiştir.	44-46
Kronikler	Üçüncü Millî Sanayi sergisi münasebeti[y]le	V. N.	Sanayi memleketlerinde fabrikaların kapandığından ve mal bolluğundan şikayet edilirken, Türkiye'de bir mal açlığının söz konusu olmasının, dünya iktisat buhranında Türkiye ekonomisi için bir fırsat olduğunun altı çizilmiştir.	47-48.
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Milliyet matbaası				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Haziran 1932 Sayı: 6				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim İdare Merkezi: Ankara</p> <p>Adres: Yakup Kadri, Manisa Meb'usu – Ankara Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, Ankara Caddesi, No.83</p> <p>Abone Şartları: Seneliği peşin olarak 3 liradır.</p> <p>Abone için müracaat yeri: İstanbul – Ankara caddesi, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesidir.</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Yazı, "Ankara, Moskova ve Roma (...) üç büyük cemiyet hareketinin, üç merkezi ve mihveridir," denerek başlamaktadır. Bu ifadeyle Ankara, bir milli kurtuluş hareketi ideolojisinin merkezi olarak Roma (faşizm) ve Moskova (komünizm)'nin eşiti konumda olduğu vurgulanmıştır. Bu üç merkezin, "metot ve ahlâk iştiraki" ile klasik yol ve ilkeler dışında "yeniden ve teknik kuruluşu"nun söz konusu olduğu belirtilmiştir.	3-4
-	Kadro ve Die Tat	İmzasız	Kadro; demokrasi, liberalizm ve sosyalizmin, dünya düzeninin kuruluşu için yeterli olmadığını, kuruluş ve kurtuluşun ancak tekniğin dikkatle alınarak gerçekleştirileceği görüşünde olan Alman 'Die Tat' dergisinden Hans Zehrer ile bir söyleşi yayımlamıştır.	5-8
İnkılâbın ideolojisi	Geri teknik ve Say'in sefaleti	Şevket Süreyya	Kadro'da, emek sorununa değinilen ilk yazıdır. Batı'da sanayinin gelişmesinin Doğu'nun ve ülkemizin sanayisizleşmesi ve fakirleşmesine neden olduğunun belirtildiği yazıda, Millî kurtuluş hareketlerinin ve bu hareketlerin en ileri örneğini sunan Türkiye'nin sınaî gelişimin amacının emeği değerlendirmek olduğu belirtilmiştir.	9-12

Millet İktisadiyatı	Niçin ve nasıl sanayileşmemiz lâzım?	Dr. Vedat Nedim	Avrupa kapitalizmine göre "Türkiye bir ziraat memleketidir ve ziraat memleketi olarak kalmalı", mal ve sermaye için bir açık pazar olmalıdır. Oysa Lozan bu duruma son vermiştir. Memleketin aynı günlere geri dönüşünün önüne geçmek için ileri teknikli ve rekabet yetenekli bir sanayi kurulmalıdır. Bunun için de sanayi planına sahip çıkılmalıdır.	13-18
Edebiyat	Bediî Heyecan	Yakup Kadri	Arkadaşı Şehabeddin Süleyman'ın "heyecan-ı bediî" diyerek duygu seline kapıldığını belirten yazar, yazısında, insanın evrenin bazı soru ve sorunlarına yanıt bulamadığını, bu konuda bazen din, mantık ve hukukun bile yetersiz kaldığını belirterek, insana en müşkül durumda yardım edenin sanat ve sanat yapıtları olduğunu belirtmektedir.	19-20
Dünya İktisadiyatı	Cemiyeti Akvam istikrazları ve Malî müdahaleler	İsmail Hüsrev	Cemiyet-i Akvam'ın, malî yardımlar ve borçlanmayla, gelişmemiş, geri ya da Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan devletlerin iktisadî ve siyasî denetime girmelerine neden olduğu yazılmıştır.	21-29
Cihan içinde Türkiye	Bir icmal	Burhan Asaf	Türkiye'nin millî kurtuluş inkılâbı; teknik inkılâbı yapmada, Fransız İnkılâbı'nı ve görüşlerini geçersiz kılmıştır. Türkiye; Birleşik Amerika ve Sovyet Rusya'nın önerileri arasında modern tekniği gerçekleştirmede bir üçüncü yol açmış ve emperyalizm olgusunu reddetmiştir.	30-36
Ankara Moskova Roma	Ankara Moskova Roma	Yakup Kadri	Ankara, Moskova ve Roma'nın yeni dünyanın güçlü ve başarılı güç odaklarını oluşturdukları belirtilmiştir.	37-40
Polemik	Derebeyi ve Dersim	Şevket Süreyya	Naşit Hakkı'nın, 'Derebeyi ve Dersim' kitabı dolayısıyla kaleme alınmıştır. Yazı, Kadro dergisinde Kürt/Doğu sorununa ilişkin kaleme alınmış ilk yazıdır. Yazıda, derebeylik düzeninin doğu illerinde tasfiyesinin Türk inkılâbının doğal bir konusu olduğu ve bu tasfiyeyle Kürt olduğunu söyleyip de Kürtçe dahi bilmeyen Kürtleşmiş köylerin yeniden Türkleştirileceği belirtilmiştir.	41-46
Kronikler	Kadro ve İzvestiya	Ş. S.	Moskova'da yayımlanan İzvestiya'da Kadro dergisine ilişkin yayımlanan yazının yetersiz olduğunu dile getiren yazar, yazıya yanıt vermiştir.	46-47
Kronikler	Kadro ve Elmuhadenet	Ş[evket]. S[üreyya].	Kahire'de yayımlanan El-Muhadenet gazetesinde Kadro'ya ilişkin yazı ve yorumlara yer verdiği için, gazeteye için bir teşekkür yazısı yayımlanmıştır.	48
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Milliyet matbaası				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Temmuz 1932 Sayı: 7				
KÜNYE	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim İdare Merkezi: Ankara			

	Adres: Yakup Kadri, Manisa Meb'usu – Ankara Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, Ankara Caddesi, No.83			
	Abone Şartları: Seneliği peşin olarak 3 liradır.			
	Abone için müracaat yeri: İstanbul – Ankara caddesi, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesidir.			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Kadro'nun, Türk inkılâbının devletçilik alanında attığı adımlarla müstemele yapısı yerine ziraatçı, hammaddeci, sanayici ve millî sermayeci bir millî iktisat kurma kararlılığını ortaya koyduğu belirtilmektedir.	3-4
İnkılâbın İdeolojisi	"Europacentrisme"nin Tasfiyesi	Şevket Süreyya	Şevket Süreyya bu yazısıyla Avrupamerkezci tarih görüşünü eleştirmektedir. Türk inkılâbının yalnız iktisat ilke ve programlarıyla değil, tarih ve uygarlığa ilişkin ideolojik tezleriyle de kabul edilmekte olduğu ortaya konmaktadır.	5-10
Millî İktisadiyatı	Donan Ziraat Kredilerine karşı	Dr. Vedit Nedim	Çiftçinin, devlete olan borçları ve zirai krediler sorunu, köy iktisadında sermaye birikimi ve millî iktisat siyaseti açısından ele alınmıştır.	11-15
Millî İktisat tetkikleri	Türkiye'de Derebeylik Rejimi	İsmail Hüsrev	Osmanlı'da derebeyliğin "1-Sipahi derebeyliği,2-Ruhanî derebeylik, 3-Serbest derebeylik" olarak üç türünün olduğu ve bu derebeylik düzeninin Avrupa feodalizminden de geri olduğu belirtilmiştir.	16-23
Edebiyat	Ferdiyet ve Şahsiyet	Yakup Kadri	Bireyci edebiyat anlayışına ilişkin değerlendirmede bulunulmuştur.	24-25
Cihan İçinde Türkiye	Makine Medeniyeti	Burhan Asaf	Temps gazetesinden Lucien Romier'in Alman ve Amerikan tekniğinin en ileri noktaya yükselmesinin cihan buhranına neden olduğu görüşü eleştirilmiştir. Batı uygarlığının Batılı emek-gücü ile değil dünyadaki bütün milletlerin alınteri ve emeğinin çalınması ile yükseldiği belirtilerek, sermaye derebeyliğinin de sonunun gelmesi ve sınıfsız ve sömürsüz milletlerin kurtuluşlarının tek çözüm olduğu belirtilmiştir.	26-31
Ankara Moskova Roma	Ankara Moskova Roma	Yakup Kadri	Rus Bolşevik Devrimi'nin ortaya çıkışına ilişkin izlenimleri ve İstiklal harbi ile Rus inkılabı arasında yakınlıklar dile getirilmiştir.	32-35
Polemik	Plan mefhumu hakkında	İsmail Hüsrev	Ahmet Hamdi Bey'in Kooperatif dergisinde, Şevket Süreyya'nın plan mefhumuna ilişkin görüşlerine yönelik eleştirisine yanıt verilen yazıda, Süreyya'nın şahsında, Kadrocuların, plan mefhumundan ne anlaşılması gerektiği belirtilmiştir.	36-43
-	Lausanne'daki anlaşmaların iç yüzü	B. A.	1932 yılı temmuz ayında dünya finans merkezlerinin Londra, Paris ve New York'un borç ve alacakları konusunda birleştikleri haber verilmektedir.	44-48

İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Ağustos 1932 Sayı: 8				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim İdare Merkezi: Ankara</p> <p>Adres: Yakup Kadri, Manisa Meb'usu – Ankara Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, Ankara Caddesi, No.83</p> <p>Abone Şartları: Seneliği peşin olarak 3 liradır.</p> <p>Abone için müracaat yeri: İstanbul – Ankara caddesi, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesidir.</p>			
Bölüm Adı	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	30 Ağustos'un onuncu yıl dönümü dolayısıyla kaleme alınan yazıda Türk millî mücadelesinin görünüm itibarıyla bir cephe harbi biçiminde gerçekleşen bir millî kurtuluş ihtilâli; içte de sömürgeciliğin içimizdeki kurum ve kalıntılara karşı başlatılmış bir isyan olduğu belirtilmiştir.	3-5
İnkılâbın ideolojisi	Millî Kurtuluş Hareketlerinin Ana Prensipleri	Şevket Süreyya	Şevket Süreyya'nın yeni yayımlanan kitabı İNKILÂP VE KADRO'dan alıntılanan bir yazıdır. Millî kurtuluş hareketlerinin on bir temel ilkesi sıralanmıştır.	6-12.
Millet İktisadiyatı	Mefhum Teşkilâtı Değil Madde Teşkilâtı	Dr. Vedat Nedim	Başbakan İsmet Paşa'nın İzmir'de yaptığı konuşmada işaret ettiği noktalardan hareketle iktisadi devletçiliğin bir gereği olarak tarım alanında yeni bir örgütlenmeye gidilmesi ve başıbozukluğa son verilmesi gerektiği belirtilmiştir.	13-17
Cihan İçinde Türkiye	592-inci Konferans'ın Zabıtlarından Çıkarılmış Bir Parçadır	Burhan Asaf	Dünya Savaşı sonrasını anlatan bir kurgu yazıdır.	18-26
Edebiyat	Edebiyat buhranına dair	Yakup Kadri	Edebiyatı Cedide'nin bir sömürge edebiyatı olduğu, Osmanlılıkla birlikte bir çöküş olduğu görüşünde olan yazar Türk inkılâbının fikirleriyle Türk toplum yaşamının biçimleneceği görüşündedir.	27-29
Millî İktisat tetkikleri	Türkiye'de derebeylik rejimi-	İsmail Hüsrev	Önceki sayıdan devamla yazar, Osmanlı kaynaklarını da kullanarak, Türkiye'de derebeylik düzeninin geçirdiği değişimi ele almaya devam etmekte, özellikle sipahi derebeyliğinin büyük dönüşüm geçirdiğini belirtmektedir.	30-35

	II			
Polemik	Faşizm ve Türk millî kurtuluş hareketi	Burhan Asaf	İtalyan yazar Dr.Ettora Rossi'nin Türk inkılâbına ilişkin yazdığı bir yazıya yanıt vermek üzere kaleme alınan yazıda, faşizm ile Kemalizm'i birbirinden ayıran özellikler sıralanmıştır.	36-39
Polemik	Yarı münevverler kulübü	Şevket Süreyya	Yazı; Nurullah Ata Bey'e Milliyet'te yazdığı bir yazısı dolayısıyla yazılmış açık mektuptur. İstanbul'da, Kadro'yu anlamadıklarını belirten aydınların yarı-aydın oldukları eleştirisi yönelmiş ve bu eleştiriler üzerinden Kadroculuğun tanımı yapılmıştır.	40-43
-	Üzüm meselesi	İmzasız	Devletin, afyon sorunundan sonra üzüm sorununa da eğilmesi gerektiği, bir örgütsüzlükten kaynaklı olarak üretim ve satıştan gereken verimin alınmadığı belirtilmiştir.	44-46
Kronikler	Arkada kalan Darülfünun	B. A.	İstanbul Darülfünunu'nun ıslahı için Türkiye'ye gelen Malche'in yazdığı raporu göremediklerini belirten yazar, fakat Türk Tarih Kongresi'ne katılan İstanbul Darülfünunu üyelerinin içler acısı durumunun raporda yazılanları görmeye gerek bırakmadığını belirtmektedir. Darülfünunun kökten bir yenilenmeye muhtaç olduğunun belirtildiği yazı, "İnkılâp yürüyor ve Darülfünun geridedir." sözüyle bitmektedir.	47-48
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Eylül 1932 Sayı: 9				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim İdare Merkezi: Ankara</p> <p>Adres: Yakup Kadri, Manisa Meb'usu – Ankara Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, Ankara Caddesi, No.83</p> <p>Abone Şartları: Seneliği peşin olarak 3 liradır.</p> <p>Abone için müracaat yeri: İstanbul – Ankara caddesi, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesidir.</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Yazıda, Dünya Savaşı sonrasında basının "Kazanç matbuatı" ve "İnkılâp matbuatı" olarak ikiye ayrıldığı, Türkiye'nin bir inkılâp memleketi olması dolayısıyla bir "inkılâp matbuatı" özlemi içinde olduğu belirtilmiştir.	3
İnkılâbın İdeolojisi	İş hasreti ve 500.000.000 liralık Türk bütçesi	Şevket Süreyya	Türk toplumunun en önemli sorununun iş ve inşa olduğu, bunun için de 500.000.000 liralık bir bütçeye gerek olduğu belirtilmiştir.	4-10

Millet İktisadiyatı	Fındıkta Devlet kooperatifi. Devlele müstahsilin işbirliğine doğru	Dr. Vedat Nedim	Fındık üretiminde tarım kooperatiflerinin istenilen sonucu almaya yeterli gelmediği çünkü her şeyden önce bir sermaye birikiminin bu kooperatiflerde gerçekleşmediği fakat üretici ile devletin iş birliğiyle devlet kooperatiflerinin kurulmasının tek çözüm olacağı vurgulanmaktadır.	11-18
Edebiyat	Türkçe	Yakup Kadri	Yakup Kadri; Türkçenin, uydurma Osmanlıcadan kurtulalım derken uydurma bir dile çevrilmek istendiğini, bu amaçla, önemli ve derinlikli dil çalışmalarına girişilmesi gerektiğini belirtmektedir.	19-22
Millî İktisat tetkikleri	Türkiye'de toprak ağalığı- III	İsmail Hüsrev	Yazar, Anadolu'da derebeylik düzeninin bazı bölgelerde başka bir biçime dönüştüğünü, bu biçimin 'toprak ağalığı' olduğunu belirtmektedir.	23-29
Cihan İçinde Türkiye	Fırka mektebi	Burhan Asaf	Yazıda, Türk inkılabının devlet ve partide ikiliği ortadan kaldırdığı, bu nedenle yeni ve genç kadroyu yetiştirmek için mülkiye ve hukuk fakültelerinin birleştirilerek parti mektebine dönüştürülmesi önerilmektedir.	30-33
Ankara Moskova Roma	Ankara Moskova Roma	Yakup Kadri	Yakup Kadri, yazısında, Sovyet Rusya'ya ilgi ve hayranlığını bu yazıda da gözlemlerini aktararak sürdürmektedir.	34-38
Polemik	Millî kurtuluş hareketleri ve bunların nazariyeleri (G.Safarof'a cevaptır)	Burhan Asaf	Safarof'un bir yazısına yanıt verilen yazıda, millî kurtuluş hareketlerinin sosyalist devrimin bir yedek gücü olduğu görüşüne itiraz edilmektedir.	39-42
-	Falih Rıfki ve Son eseri	Şevket Süreyya	Moskova-Roma kitabı ile Falih Rıfki övülmektedir.	43-47
Kronikler	İnkılâp ve Kadro	F. R.	Falih Rıfki Bey'in 5 Eylül 1932 günü Hâkimiyeti Milliye gazetesinde, Şevket Süreyya'nın İnkılâp ve Kadro kitabı hakkında yazdıkları aktarılmıştır.	47-48
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Birinci Teşrin 1932 Sayı: 10				

KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim İdare Merkezi: Ankara</p> <p>Adres: Yakup Kadri, Manisa Meb'usu – Ankara Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, Ankara Caddesi, No.83</p> <p>Abone Şartları: Seneliği peşin olarak 3 liradır.</p> <p>Abone için müracaat yeri: İstanbul – Ankara caddesi, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesidir.</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Türk Dil Kurultayı "Enderun'un bir sadık kulu" olan Osmanlıca'nın öldüğünü ve yerine yeni bir dilin doğduğuna yönelik kararlılığı göstermektedir. Türkçenin yalnız Türkiye sınırları içinde değil, dünya üzerinde yaşayan 60 milyon Türk'ün ortak bir kültür bağı olduğu belirtilmiştir.	3-4
-	İçpazar ve İktisatta "bütün"lük	Şevket Süreyya	Yazar, tarihsel materyalist bir yaklaşım sergileyerek millet olmanın iç pazarın bütünleşmesi sonucu gerçekleşeceğini belirtiyor.	5-12
-	İktisat işlerinde Devlete Veto hakkı ve İktisat Vekâleti	Dr. Vedat Nedim	İktisat Vekâleti'nin güçlendirilmesi ve bu amaçla iktisat işlerinde veto yetkisine sahip olması gerektiği belirtilmiştir.	13-19
Millet İktisadiyatı	Türkiye'de Millî Sermaye Hareketi	İsmail Hüsrev	"Millî menfaatlere taarruz eden her şeyin gеме alınması" görüşünden hareketle, millî sermayenin bilgisizlik, manasız rekabet ve plansızlıkla israf olduğu, nasyonalist devletçilikle bunun önlenmesi gerektiği belirtilmiştir.	20-25
Edebiyat	Enderun Şairleri ve Halk Edebiyatı	Yakup Kadri	Yazıda, Osmanlı edebiyatının tarihe karıştığı, yeni bir klasik edebiyatın ortaya çıkarılması gerektiği belirtilmektedir.	26-27
Cihan içinde Türkiye	Cihan Buhranı bitti mi?	Burhan Asaf	Krizin bir son değil, sonra geleceklerin ilki olduğunu, fakat bunun Türkiye gibi millî kurtuluş yaşayan devletlerin iktisatları açısından önemli olduğunu, gümrük duvarlarının yüksekçe örüldüğü bir millî pazarın oluşturulmasına katkı sağlayacağını bildirmiştir.	28-39
-	Ankara Moskova Roma	Yakup Kadri	Rusya'da Bolşevik devrimin eksik ve yetersiz kaldığı, benzer şeylerin Türkiye'de de söz konusu olduğu belirtilmektedir.	40-43

Kronikler	İnkılâp ve Kadro	Neşet Halil	6 Eylül 1932 tarihli Hâkimiyeti Milliye gazetesinde yayımlanan yazıda Şevket Süreyya'nın yeni yayımlanan kitabına ilişkin değerlendirmeler yapılmış olup, yazı aynen neşredilmiştir.	44-46
Kronikler	Bir Eser	İ. H.	Akşam gazetesi yazarı Hüseyin Avni Bey'in yeni çıkan kitabı 'Bir Yarım Müstemele Oluş Tarihi' tanıtılıyor.	46-48
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası İkinci Teşrin 1932 Sayı: 11				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim İdare Merkezi: Ankara</p> <p>Adres: Yakup Kadri, Manisa Meb'usu – Ankara Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, Ankara Caddesi, No.83</p> <p>Abone Şartları: Seneliği peşin olarak 3 liradır. Altı aylığı bir buçuk liradır.</p> <p>Abone için müracaat yeri: Kadro: Ankara - Posta kutusu 62</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konusu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Faşizmin ve faşist propagandanın tutarsızlıklarına değinilmiştir.	3-4
İnkılâbın İdeolojisi	Şeker istiklâli ve 160,000 ton Türk şekeri	Şevket Süreyya	Şeker üretimi, sorunları ve yapılması gerekenler ele alınmıştır.	5-16
Millet İktisadiyatı	Sınıflaşmamak ve İktisat Siyaseti	Dr.Vedat Nedim	Sınıfsız ve tezatsız bir millet olma amacından olduğu belirtilen Türk inkılabının bu özelliğiyle hem Fransız hem de Rus inkılâbına karşı bir tepki olduğuna ve amacının sınıfsız ve tezatsız bir millet yaratmak olduğuna işaret edilmiştir.	17-21
Millî İktisat tetkikleri	Şark vilâyetlerinde Derebeylik	İsmail Hüsrev	Doğu'da derebeylik konusunu irdelemeye başlayan yazar, Erzincan Valisi Ali Kemal Bey'in Erzincan kitabının önemine dikkat çekmektedir.	22-29
Edebiyat	Yalın Söz	Yakup Kadri	Edebî kültür ve zevkin en büyük işaretinin yapmacık, ağdalı ve süslü bir dil yerine yalın, anlaşılır ve doğal bir dil olduğunun ana fikir olarak ortaya konulduğu yazıda, Zağra Müftüsü'nün kitabı bu doğal ve yalın anlatıma örnek gösterilmektedir.	30-32
Cihan İçinde Türkiye	İnkılâbımızın Sesi	Burhan Asaf	Türk inkılâbının dünyaya örnek teşkil eden bir devrim olduğundan hareketle, İnkılâbın sesini dünyaya daha çok duyurmak amacıyla yayın faaliyetlerine girişilmesi gerektiğinin üzerinde durulmuştur.	33-37

-	Ankara Moskova Roma	Yakup Kadri	Yazar, bu yazısında faşizme ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktadır.	38-40
-	Milyonların Marşı	Behçet Kemal	Kadro'nun sayfalarında ilk kez bir şiir yayımlanmaktadır. Şiir, istiklâl mücadelesi konuludur.	41
-	Bir tenkit münasebetile	İmzasız	Cumhuriyet gazetesinde Ağaoğlu Ahmed Bey'in "Devlet ve Fert" başlığıyla Kadro'yu eleştiren yazılar yazdığı, bu yazılara yanıt verileceği belirtilmektedir.	42
Polemik	Bergsonizm Yahut Bir Korkunun felsefi ifadesi	Şevket Süreyya	Mustafa Şekip Bey'in, Yeni Türkiye mecmuasının ilk sayısında Kadro'ya yönelik eleştirilerine yanıt vermektedir.	43-50
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Birinci Kânun 1932 Sayı: 12				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim İdare Merkezi: Ankara</p> <p>Adres: Yakup Kadri, Manisa Meb'usu – Ankara Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, Ankara Caddesi, No.83</p> <p>Abone Şartları: Seneliği peşin olarak 3 liradır. Altı aylığı bir buçuk liradır.</p> <p>Abone için müracaat yeri: Kadro: Ankara - Posta kutusu 62</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Türkiye'de geçirilen inkılâp safhası bir ruh arayışı dönemi olduğu belirtilmektedir.	3-4
İnkılâbın ideolojisi	Enfilasyon* değil İş bolluğu	Şevket Süreyya	Kadro'nun 9. sayısında "İş Hasreti ve 500.000.000'lük Türk Bütçesi" başlığıyla yayımlanan yazı dolayısıyla bazı hususlara açıklık getirmek üzere kaleme alınmıştır.	5-11
Millet İktisadiyatı	Serbest Ticaretten Bağılı Ticarete	Dr. Vedat Nedim	Dünya Savaşı sonrasında milletler arasında ticarete fertlerin değil devletlerin müdahil ve tanzim eder olduğu belirtilerek, yaşanan bu değişim açıklanmaya çalışılmıştır.	12-17
Millî İktisat	Şark	İsmail Hüsrev	Doğu'da derebeylik kalıntıları ve ilişkileri irdelenmeye devam edilmiştir.	18-24

* Yazılışı asıl metindeki gibidir.

tetkikleri	vilâyetlerinde Derebeylik-II			
Edebiyat	Eski Yeni	Yakup Kadri	Eski-yeni çatışması ve değişim kavramı sorgulanmaktadır.	25-26
Cihan İçinde Türkiye	Rejimler, Nasıl Niçin Değişiyor?	Burhan Asaf	Tarihsel materyalizmin, Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmelerle haklı olduğunun ortaya çıktığını belirten yazıda, kapitalist düzen hastalığının asıl kaynağı olarak gösterilmiştir.	27-32
-	Ankara Moskova Roma	Yakup Kadri	Yazar; Kemalizm, Komünizm ve Faşizm arasında benzerlik ve ayrımları göstermeye devam etmektedir.	33-35
-	Kötürüm	Burhan Asaf	Sanat sanat içindir anlayışını eleştiren bir gerçeküstücü yazıdır.	36-37
Polemik	Millî Kurtuluş Hareketleri Hakkında Bizim Tezimiz	Şevket Süreyya	Şevket Süreyya, Cumhuriyet gazetesinde Devlet ve Fert başlığıyla Ağaoğlu Ahmed'in yazılarına yanıt vererek kendi millî kurtuluşçu tezlerini açıklamaktadır.	38-44
Kronikler	-	B[urhan]. A[şaf].	1918'den 1932'ye ABD, Almanya, Fransa ve İngiltere arasında siyasal ve finansal ilişkilere kısaca değinilmektedir.	45-48
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası İkinci Kânun 1933 İkinci Sene Sayı: 13				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüseyin</p> <p>İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı</p> <p>Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, Ankara Caddesi, No.83</p> <p>Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık bir buçuk liradır.</p> <p>Abone için müracaat yeri: Kadro: Ankara - Posta kutusu 62 KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Kadro'nun ikinci yıla girdiği belirtilerek Kadro'nun gücünü inkılâp şevkinden aldığı yazılmaktadır.	3-4
İnkılâbın İdeolojisi	Ergenekon efsanesi	Şevket Süreyya	İnkılâp nesillerine, yalnız inkılâp yasaları ile değil, bu kanunların şiiirini ve ülküsünü de vermek gerektiğini belirten yazar Ergenekon'un taşıdığı öğeler ve niteliğiyle inkılâbın efsanesi olması gerektiği görüşündedir.	5-9

Millet İktisadiyatı	Bizde Hususî teşebbüsün zaferi	Dr. Vedat Nedim	Devletçilik tartışmalarında liberallerin tezlerine yanıt verilmektedir.	10-16
Millî İktisat tetkikleri	Anadoluda bir Köy tipi	İsmail Hüsrev	Anadolu'da kırsal ve köy yaşamı ile iktisadî üzerine bir incelemedir.	17-21
Cihan İçinde Türkiye	Mübadelenin rolü ve karakteri	Burhan Asaf	Mübadelenin tarihin çeşitli dönemlerinde ve farklı toplumlardaki karakteri ve gelişimi irdelenmiştir.	22-28
-	Ankara Moskova Roma	Yakup Kadri	Üç inkılâbın ortak noktaları belirtilmiştir.	29-32
Edebiyat	Niçin Sanatsız?	Burhan Asaf	Kadrocuların sanat anlayışı dile getirilmiştir.	32-34
Teknik	Elektrikli Türkiye	M. Ş.	Elektriğin yalnız kentlerin aydınlatılması için değil, aynı zamanda madenlerin çıkarılması, işlenmesi ve sanayiye kazandırılarak sanayinin gelişmesi için gerekli olduğu, elektrik üretiminin, millî iktisat için taşıdığı önem uyarınca devletin bir elektrik planı ortaya koyması gerektiği belirtilmiştir. Mehmet Şevki Yazman'ın Kadro'da yayımlanan ilk yazısıdır.	35-41
Polemik	Bergson bahsi ve hürriyet telâkkimiz	Şevket Süreyya	Yazar, Mustafa Şevki ile girdiği Bergsonculuk-tarihsel materyalizm polemikini sürdürmektedir.	42-46
Kronik	Bir rüya	V[edat]. N[edim]	1932 yılı Mayıs-Haziran, Ağustos ve Birinci Kânun (Aralık) aylarına ait hammadde fiyatları ile 1931 – 1932 yaz dönemine ait hammadde stoklarına ilişkin rakamların verildiği yazıda, fiyatlardaki artışın dünya buhranının etkisini yitirdiği yönündeki iyimser düşünceleri yalanladığı belirtilmiştir.	47-48
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Şubat 1933 İkinci Sene Sayı: 14				
KÜNYE	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, Ankara Caddesi, No.83 Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık bir buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Ankara - Posta kutusu 62 KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa

KADRO	Kadro	İmzasız	Bursa'da meydana gelen bir irtica olayı karşısında kaleme alınan yazıda inkılaplar için en büyük tehlikenin düşmansız kalmak olduğu belirtilmiş ve Türk inkılabının da düşmanlarının olduğu ve onlara karşı uyanık olunması gerektiği belirtilmiştir.	3-4
İnkılâbın ideolojisi	Darülfünun İnkılâp hassasiyeti ve Cavit Bey iktisatçılığı	Şevket Süreyya	"Devlet ve Fert" başlığıyla verdiği bir konferansta görüşlerini ortaya koyan Ahmed Ağaoğlu'na yanıt vermek üzere kaleme alınmıştır.	5-11
Millet İktisadiyatı	Türk İktisadiyatının Erkânı Harbiye dairesi: Âlî İktisat meclisi	Dr. Vedat Nedim	Türkiye'de Âlî İktisat Meclisi'nin etkin ve etkili olmadığı, oysa Meclis'in Türk iktisadının erkân-ı harp dairesi değerinde olduğu ve "tabiat ve iş kuvvetlerini planlı, muvazeneli ve hesaplı bir tarzda sevk ve idare" etmek görevini yükümlenmesi gerektiği belirtilmiştir.	12-17
Millî İktisat tetkikleri:	Anadolu köyünde bünye tahavvülü	İsmail Hüsrev	Dünya buhranının Türkiye'de köy yaşamının iktisadî ve içtimaî bünyesinde yaptığı değişime değinilmektedir.	18-24
Edebiyat	Bir kıssa ve bir hisse	Yakup Kadri	Yakup Kadri, 20 yaşındayken Fecr-i Âti'ye girişini ve sanat anlayışındaki değişimi anlatmaktadır.	25-27
Cihan İçinde Türkiye	Para tezimiz ve Prof. Wagemann	Burhan Asaf	Prof. Wagemann'ın kitabı özelinde, Kadrocuların para politikası üzerine görüşlerini ortaya koyan bir yazıdır.	28-38
-	Ankara Moskova Roma	Yakup Kadri	Bolşevik Rusya'sının, Bolşeva köyünde, suçlularının bir araya getirilerek bir komün oluşturulduğu ve topluma kazandırılmaya çalışıldıklarına değinen yazar, ayrıca Rusya'da kadının toplumdaki yerini takdir etmiş ve İtalya'da kadının Rusya'daki konumdan çok daha gerilerde olduğunu belirtmiştir.	39-44
Teknik	Elektrikli Türkiye II. Türkiyede Elektrik Sanayii nasıl olmalıdır?	M. Şevki	Önceki sayıda yayımlanan yazıda ele aldığı elektrik konusuna dikkat çeken yazar, Türkiye'de elektrik üretiminin iki katına çıkarılması ve bunun bir plan kapsamında yapılması gerektiği görüşündedir.	45-52
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				

KADRO Aylık Fikir Mecmuası Mart 1933 İkinci Sene Sayı: 15				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı</p> <p>Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul - Ankara Caddesi, No.83 Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık bir buçuk liradır.</p> <p>Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Başyazıda, Fransa'da yayımlanan "LU" ve "VU" dergilerinin Garp medeniyetinin geçirdiği değişime ilişkin yazdıkları üzerinden Türk inkılâpçıların nereden ve nasıl işaret alması gerektiği belirtilmiştir.	3-4
İnkılâbın ideolojisi	Türkiyenin İktisadî mıntakalara bölünmesi: "Rayonlaşma"	Şevket Süreyya	Şevket Süreyya, Gazi Mustafa Kemal'in yurt gezileri sırasında, Türkiye'nin iktisadî bölgelere ayrılması tartışmalarında Kadro'nun fikrini açıklamakta ve "Zaten devletçi bir iktisat her şeyden evvel bir iktisadi rayonlaşma tezinin ifadesi" olduğu görüşü dile getirilmiştir.	5-12
Millet İktisadiyatı	Devletin Yapıcılık ve İdarecilik kudretine inanmam gerektir	Dr. Vedat Nedim	Her inkılâbın bir devlet modeli yaratma mücadelesi olduğunun belirtildiği yazıda, Türk inkılâbının da kendine özgü bir devlet modelinin bulunduğu ve bu modelin, sınıf savaşlarını da aşan bir bakış açısıyla militleşmenin somut bir ifadesi olduğu belirtilmiştir.	13-19
Dünya İktisadiyatı	Müstemele ve yarım Müstemelelerde Buhranın tesirleri	İsmail Hüsrev	Dünya buhranı ile emtia fiyatlarında meydana gelen değişimlerin irdelendiği yazıda, Garp kapitalizminin, çözümü sömürgelere yönelmekte bulunduğu belirtilmektedir.	20-24
Edebiyat	Kültür ve Medeniyet	Yakup Kadri	Yazar, Ziya Gökalp'in kültür ve medeniyete ilişkin tanım ve ayrımlarını kabul etmediğini beyan etmektedir.	25-27
Cihan İçinde	"İman Teşettütü" dalgası şimdi	Burhan Asaf	6 Şubat 1933 tarihli Temps'te G. Suarez'in Fransız demokrasisi üzerine görüşlerini değerlendiren yazar, Fransa, İtalya ve Almanya'nın emperyalist eğilimlerini tasfiye edemediğinden, sömürgecilikte devam etmek için çözümü faşizmi benimsemeye bulunduğunu	28-31

* Yazılışı asıl metindeki gibidir.

Türkiye	Fransanın üzerinde		belirtmektedir.	
-	Ankara Moskova Roma	Yakup Kadri	Her üç başkent/rejim halk terbiyesi ve halk yığınlarının teşkilatlanması bakımından değerlendirilmiştir.	32-35
San'at	Sanat ve Teknik	Burhan Asaf	Sanat ve teknik ilişkisini ele alan yazıda yazar "her devrin tekniği"nin "her devrin sanatını yarattığı"ni dile getirmiştir.	36-39
Teknik	Elektrikli Türkiye III. Elektriklenme hakkında bir "ön proje"	M. Ş.	Seyhan ve Berdan çayı üzerinde kurulacak bir baraj ile elektrik üretimin sağlanacağı bu amaçla Adana-Mersin-Tarsus'un ayrı bir iktisadi bölge olarak yapılandırılması önerilmekte ve bu projeye ilişkin bir harita da sunulmaktadır.	40-46
Polemik	Türk edebiyatının ilk original eseri: "Yaban"	Ta. Hay.	Ta. Hay. rumuzu ile gösterilen Tahir Hayrettin imzası Kadro'da ilk kez yer almaktadır. Afyon'da yayımlanan Taşpınar dergisinde, Yakup Kadri'nin kitabı Yaban hakkında çıkan bir yazıdır.	47-49
Kronik	İlimlerin terakkisi, Ortodoks nazariyeleri nakzediyor	Yazar: Lord Melchett Çeviren: Z. Zeybek	Imperial Chemical Industry Ltd Umum İngiltere tröstü başkanı Melchett'in para ile ilgili görüşleri Türkçeye çevrilerek okura sunulmuştur.	49-52
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Nisan 1933 İkinci Sene Sayı: 16				
KÜNYE	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul - Ankara Caddesi, No.83 Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık bir buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Buhran ile Avrupa kapitalist devletlerinin bir araya gelerek Dörtler Kulübü'nü oluşturdukları, böylece kendi aralarında çelişkileri en aza indirerek emperyalizmin 'hesaplı kitaplısına' geçmek ve bu uğurda küçük milletleri de kullanmak istedikleri anlatılmaktadır.	3-4
İnkılâbın	Emperyalizm	Şevket Süreyya	Yazıda yer alan dipnotta emperyalizmi "kapitalizmin istilâcılık vasfının ifadesi" olarak kullandığını belirten yazar, kapitalizmin,	5-10

İdeolojisi	şahlanıyor mu?		emperyalizmin doğuş ve çöküş safhası olduğunu belirtmektedir. Doğuş döneminin yeni kıtaların bulunması ve sömürgelerin ele geçirilmesi dönemi olduğu, fakat asıl gençlik çağının 18. Yüzyılın son çeyreğinde ve makineleşme ile başladığını ifade etmektedir. Fakat içinde bulunulan çağın, bu sömürülen milletlerin başkaldırı dönemi olduğu, dolayısıyla içinde yaşanan tarihsel çağın, emperyalizmin çöküş dönemi olduğu belirtilmektedir.	
-	Kuvayı Milliye	Falih Rıfki	Falih Rıfki'nin Kadro'da yazdığı ilk yazıdır. Kuvayı Milliye'nin, Tanzimat ve Meşrutiyet'ten farklılığının belirtildiği yazıda, Türk ihtilâlcilerinin, Kemalistlerin, milliyetçi, devletçi ve kendine özgü bir devrim gerçekleştirdikleri üzerinde durulmakta ve "hiçbir millî iş çıkmaza girmez" denilerek inkılâp ruhu ve kararlılığı vurgulanmıştır.	11-14
Millet İktisadiyatı	Gene Fındıkta Devlet kooperatifi	Dr. Vedat Nedim	Fındık üretiminde, diğer ziraat alanlarında olduğu gibi, kurtuluşun 'Devlet Kooperatifi' olduğu belirtilmiştir. Yazarın, 9. Sayıda 'Fındıkta Devlet Kooperatifi' başlıklı yazısının, Trabzon'da yayımlanan <i>Akın</i> mecmuasının 15. sayısında aynen yayımlandığı; 16. sayıda ise, yazarın görüşlerini destekler mahiyette fındık uzmanı Kâzım Bey ile ziraat mühendisi Hakkı Mahir Bey'in yazılarının yer aldığı belirtilerek bu yazılardan alıntılara yer verilmiştir.	15-22
Millî İktisat	Türk parasının ve Kemmiyetçiler	İsmail Hüsrev	Talât Geveci'nin 'Para Düşmesi tediye muvazenesinin sebebi midir, neticesi midir? Gümrük ve kontenjan para kıymetini düşürür mü yükseltir mi?' adlı kitabının yayımlanması dolayısıyla İ. Fischer ve G. Cassel'in kemiyet teorileri değerlendirilmektedir.	23-28
Edebiyat	Samimiyete davet	Yakup Kadri	Türk şairi ve sanatçısının Batı kültürüyle temas sonucu kendi ruhundan utandığı; cansız, soluk, şahsiyetsiz üretimlerin ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bunun, ancak kendi ruhumuza dönerek üstesinden gelinebileceği belirtilmekte ve şahsiyetin tek bir anahtarı olduğu, onun da samimiyet olduğu yazılmıştır.	29-30
Cihan içinde Türkiye	Liberal Emperyalizmden Dirije Emperyalizme doğru	Burhan Asaf	Burhan Asaf, Avrupa'da kapitalist devletlerin Dünya Buhranı sonrası aralarında bir uyum ve dayanışma siyaseti izlemelerini ve bu siyaseti millî kurtuluş ideolojisi ve ezilen milletler çerçevesinden değerlendirmektedir.	31-38
-	Ankara Moskova Roma	Yakup Kadri	Rusya'da sanat ve edebiyat ile Maksim Gorki üzerine bir yazıdır.	39-41
Teknik	Elektrikli Türkiye IV. Evvelâ enerji plânı	M. Şevki	Enerji üretiminin sanayi açısından taşıdığı öneme dikkat çekilen yazıda enerjiyi ucuz yolla elde etmenin araştırılması gerektiği belirtilmiştir.	42-46
Polemik	İşte bir Roman: "Yaban"	Dr. Vedat Nedim	Yazar, Yakup Kadri'nin 'Yaban' romanı ile Türk köyü ve Türk köylüsü hakkında ortaya konulan edebiyat ürünlerini alaşağı ederek, köksüzleşmiş sözde aydınlarla bir yanıt verdiğini yazmaktadır.	47-49

Dil Köşesi	Türk dilinin ana çizgileri	İbrahim Necmi	Yazarın Kadro'da yayımlanan ilk yazısıdır. Türk dilinin diğer dillere kaynaklık ettiği görüşünü savunan yazar, yazısında, Türk dilinin kökeninin araştırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Osmanlıca sözcükler yerine Türkçe sözcükler üretilmesi ve kullanılması gerektiğini, Büyük Dil Anketi'nin bu amaca hizmet amacıyla düzenlendiğini belirterek okurların bu ankete gereken katkıyı yapmaları çağrısında bulunmaktadır.	50-51
Kronik	Bizdeki Azlıklar	Burhan Asaf	Almanya'da Yahudi karşıtlığının, Türkiye'de özellikle İstanbul'daki azınlıklar için ders alınması bir örnek olduğu belirtilmiştir. Azınlıkların Türkçe öğrenmek, Türk kültürünü benimsemek zorunda oldukları, üstelik bunu, Türklerin göstermesine gerek kalmaksızın yapmaları gerektiği belirtilmektedir.	52
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Mayıs 1933 İkinci Sene Sayı: 17				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Bürhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı</p> <p>Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul - Ankara Caddesi, No.83 Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık bir buçuk liradır.</p> <p>Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Yazıda, İtalya ve Rusya'da gençliğin örgütlü durumundan yola çıkılarak Türkiye'de gençliğin örgütlenmesi davasının inkılabın selâmeti için gerekli olduğu belirtilmiştir.	3-4
İnkılâp Tahlilleri	Bir Münakaşanın Manası	Şevket Süreyya	Milliyet gazetesinde 'Millici' rumuzunu kullanan yazar ile Kazım Karabekir arasında yaşanan polemige değinen yazar; parti basınının bu tartışmada yetersiz ve etkisiz; Kazım Karabekir'in ortaya koyduğu belgelerle Milli Mücadele'yi anlatmada kişisel davrandığı ve yetersiz kaldığı belirtilmiştir. Yazının sonunda verilen dipnotta bir İnkılap Enstitüsü ve Müzesi kurulması önerilmiştir.	5-8
İnkılabın ideolojisi	Don Kişotun yeldeğirmenleriyle muharebesine Kürsü politikacılığına ve Cavit Bey iktisatçılığına dair	Şevket Süreyya	Müderis İbrahim Fazıl Bey'in 13 Nisan 1933 günü Akşam gazetesinde yayımlanan 'İnkılap devletçiliği ve İhtilal devletçiliği' başlıklı yazısında dile getirdiği görüşler sert bir dille eleştirilmiştir.	9-15

Millet İktisadiyatı	Türk Devletçiliği İhtibas devletçiliği değildir.	Dr. Vedat Nedim	Yazıda, müderris İbrahim Fazıl Bey'i fitnecilikle eleştirilmektedir.	16-21
Millî İktisat	Türk parasının kıymeti ve kemmiyetçiler	İsmail Hüsrev	Geçen sayıdan devamla, Talât Geveci'nin 'Para Düşmesi tediye muvazenesinin sebebi midir, neticesi midir? Gümrük ve kontenjan para kıymetini düşürür mü yükseltir mi?' adlı kitabının yayımlanması dolayısıyla İ. Fischer ve G. Cassel'in kemiyet teorileri açıklanarak değerlendirilmektedir.	22-31
Cihan içinde Türkiye	Washington - Londra	Burhan Asaf	Londra'da toplanacak olan Londra İktisat ve Para konferansı ile ilgili görüşme ve çalışmalara değinen yazar, Konferans'ta alınacak kararların milli ekonomilerin aleyhine olacağı uyarısında bulunmaktadır.	32-36
Polemik	İktisadî Devletçilik	Şevket Süreyya	Ahmet Hamdi Bey'in İktisadî Devletçilik kitabının ikinci cildinin yayımlanması dolayısıyla kaleme alınan yazıda yazarın görüşlerinin Kadro'nun görüşlerinin ve haklılığının bir teyidi olduğu belirtilmiştir.	37-45
San'at	Sanat'ın salamura karşısında (Ankara Resim Sergisi münbasebetile)	Burhan Asaf	Resim Sergisi dolayısıyla Kadrocuların sanat anlayışlarının resim dalındaki görüşleri aktarılmıştır.	46-49
-	12.000.000 liralık dahilî istikraz tahvilleri neden en sağlam bir plâsmandır?	A. Şefik	Devletin, yapacağı yatırımlar için iç borçlanmaya gitmesi gerektiği dile getirilmiştir.	50-55
Kronik	Fende de İstiklâl	T.	Maarif Vekâleti'nin sanat mektepleri ile fen müesseselerinde yapması planlanan iyileştirmeler dolayısıyla kaleme alınan yazıda teknik ve fen okullarının yetişmiş iş-gücü açısından önemi vurgulanmıştır.	56-59
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Haziran 1933 İkinci Sene Sayı: 18				
KÜNYE	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev			

<p>İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı</p> <p>Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul - Ankara Caddesi, No.83 Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır.</p> <p>Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!</p>				
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	“Bu ayrı sayıda, iki nokta, gözünüze çarpacaktır. Biri, yeni ve taze imzaların iltihakı, öteki de, Millî kurtuluş inkılabımız ile diğer fikir cereyanları arasında bütün cephe boyunca yapılan karşılaşmalardır.”	3-4
İnkılâbın İdeolojisi	Fikir Hareketleri arasında Türk Nasyonalizmi I. Faşizm	Şevket Süreyya	Kadro'ya yöneltilen farklı eleştiriler ve ideolojik yakıştırmalar karşısında kamuoyuna Kadro'nun durduğu ideolojik konumu göstermek ve aynı zamanda çağın ideolojilerini tanıtmak, millî kurtuluş hareketinin kimliği ve niteliğinin görülmesini sağlamak amacıyla bir dizi yazıya başlanmıştır. Bu yazıların ilkinde faşizm ve onun karakteri değerlendirilmiştir.	5-14
İnkılâp idealleri	Bizim Köy	Falih Rıfki	Yüzyıllardır ihmal edilen Türk köyü, Türk köylüsü “Kemalist köy” ülküsü ile bu yazıda konu edilmektedir.	15-17
Millet İktisadiyatı	Millî kurtuluş hareketleri ve Buhran	Dr. Vedat Nedim	Yazar, Marx'ın sınıf çatışması tezinin isabetsiz olduğunu, kapitalizmin sınıf çatışması ile değil, kapitalist devletlerce sömürülen memleketlerde patlak verecek millî kurtuluş hareketleriyle yenileceği görüşünü dile getirmektedir.	18-24
-	Millî kurtuluş devletçiliği I.	İsmail Hüsrev	Kadro'nun devletçilik tanımı ve algısına yönelik eleştirilere bu yazıyla derinlikli bir biçimde yanıt verilmiştir.	25-36
Cihan içinde Türkiye	Millî Kurtuluş İnkılâbının Cihanşümül ehemmiyetini, Anlıyan anlıyana	Burhan Asaf	Kadro neşriyatının, Türk inkılâbına millî kurtuluş hareketlerinde örnek, öncü ve önder bir rol biçtiği, dünyadaki gelişmelerin de bu görüşü doğruladığını belirtilmektedir..	37-42
-	Kapitalizm (Emperyalizm) ile Millet İktisat Rejimi ve Ferdietçilik ile Devletçiliğin	Ahmet Hamdi	Ahmet Hamdi'nin Kadro'da yayımlanan ilk yazısıdır. Yazara göre, ferdietçilik ve devletçilik; sosyalizm, faşizm ve liberalizm kapitalist düzenin ürünleridir. Oysa Türk inkılâbının ilk örneğini verdiği millî kurtuluş hareketleri kapitalist düzenin dışındadır. Bu nedenle, üzerlerine düşen görevin bu inkılâbın ideolojisini yapmak olduğu belirtilmiştir.	43-49

	manaları			
Teknik	Millî Mahrukat meselesi	M. Şevki	Maden kömürü ve linyitin önemine dikkat çekilmiş, Türkiye'nin bu anlamda dışa bağımlı olmayacak derece zengin yataklara sahip olduğu belirtilmiştir.	50-53
Kurtuluş hareketleriimiz	Ayarlı Millet ve Plân	Tahir Hayrettin	Yazarın, 'Yaban' romanı hakkında yazdığı ve yayımlandığı <i>Taşpınar</i> dergisinden iktibas edilen yazısı ardından Kadro'da yayımlanan ikinci yazısı; Kadro için yazdığı ilk yazısıdır. Yazıda, Türk inkılabının ideolojisi ve ilkelerinden söz edildiğinde dahi bir duyarsızlık ve belirsizlik söz konusu olduğunu; devrimin ana ilkelerinin bilinmemesi nedeniyle millî kurtuluş hareketinin başarılı olamayacağını, bu amaçla Türk toplumunun ayar ve planı kendine parola edinmesi gerektiğini yazmıştır.	54-58
-	Avrupa, bize ideal mi, Örnek mi olabilir?	Hakkı Mahir	Yazarın, Kadro için kaleme alınarak yayımlanan ilk yazısıdır. Hakkı Mahir adı daha önce Kadro'da Vedat Nedim'in bir makalesinde, Akın dergisinin 16. sayısında yayımlanan yazısından yaptığı alıntılar dolayısıyla geçmişti. Yazıda, Batı taklitçiliği ve taklitçileri yerilmekte ve Avrupa'nın örnek alınması konusunda şu görüş dile getirilmiştir: "Biz Avrupayı aynen taklit edilecek ideal bir nizam gibi değil, onu bocalatan müessirlerden kaçınmamız için örnek bir nizam gibi telâkki ediyoruz."	59-62
-	Demiryollarımızda nakil ücretleri	Mühendis Nazir	Yazarın Kadro'da yayımlanan ilk yazısıdır. Demiryolu ücretlerinin hesaplanmasına ilişkin kaleme alınmış teknik bir yazıdır.	63-64
-	İnkılâbı bilmek	Mehmet İlhan	Yazarın Kadro'da yayımlanan ilk yazısıdır. Bir kuruluş ve kurtuluş mücadelesi olarak Türk inkılabının bilinmesi, anlaşılması ve anımsanması için yapılması gereken işlere değinilmiştir.	65-66
Edebiyat	İnkılâp Edebiyatı	Eflâtun Cem	1923'ten beri inkılâbın edebiyatının yaratılmadığı; kart kalemlerin körpe kalemlerin önünü kestiğinden yakınılmaktadır.	67-69
Dil Köşesi	Eski Türk Hikâyelerinden Dil ve Edebiyat için ne güzel şeyler çıkabilir?	İbrahim Necmi	Arap ve Acem etkisinin söz konusu olmadığı dönemlerin Türkçesine örnek olarak Deli Dumrul öyküsü aktarılmıştır.	70-79
Polemik	Yaban	Şevket Süreyya	Şevket Süreyya, Yakup Kadri'nin romanı 'Yaban'ın öneminin, konusu değil, yansıttığı toplumsal yapıdan ileri geldiğini belirterek değerlendirmektedir.	80-87
-	Faydalı Hava Hatları Kâr getirmek için nasıl olmalıdır?	Şakir Hâzım	Yazarın Kadro'da yayımlanan ilk yazısıdır. Havacılık teknolojisindeki ilerlemeler ele alındıktan sonra, uygun altyapı ve yatırımların yapılmasıyla hava taşımacılığının ülkelerin gelişimine olumlu etkisi değerlendirilmiştir.	88-90

Kronik	Buhranların Para nazariyesi	Yazar: M. Henri Eyraud Çeviren: Zeki Zeybek	Eyraud'un krizlerdeki para kuramı konusunda kaleme aldığı, 1932 yılında yayımlanan kitabından parçalar Türkçeye çevrilerek aktarılmıştır.	91-95
Kronik	"Arkada Kalan Darülfunun"un başına gelenler	A. B.	Maarif Vekili Doktor Reşit Galip Bey'in Darülfunun'a ilişkin tutumundan övgüyle söz edilmekte ve Vekil'in uygulamaları desteklenmektedir.	95-96
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Temmuz 1933 İkinci Sene Sayı: 19				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı</p> <p>Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul - Ankara Caddesi, No.83 Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır.</p> <p>Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa No.
KADRO	Kadro	İmzasız	Londra Konferansı'nda Dünya Buhranı'nın "iktisadî nasyonalizm" in etkisinin bir sonucu olduğu ve sömürgeci özlemlerin bu konferansta yeniden dillendirildiği belirtilmektedir. Türkiye'yi Londra Konferansı'nda temsil eden Münir Bey'in sözleri yazıda aktarılmıştır.	3-5
İnkılâbımız ın İdeolojisi	Fikir Hareketleri arasında Türk Nasyonalizmi II. Marksizm	Şevket Süreyya	Yazıda Marksizm ortaya çıkışı, gelişimi ve tezleri ele alınmıştır.	6-16
Millet İktisadiyatı	Ziraat siyasetimizde Liberalizmden Devletçiliğe	Dr. Vedat Nedim	Türk ziraatçılığının bir bütün halinde devletçiliğin konusuna alınmadığı, yapılan bazı uygulamaların da başarılı olamadığı, Türkiye'de liberal ziraat siyasetinin iflas ettiği yazılmaktadır.	17-22
-	Millî Kurtuluş	İsmail Hüsrev	Faşist ve sosyalist devlet kuramı ile millî kurtuluş ideolojisinin devlet biçimi ve kuramı irdelenmeye devam edilmiştir.	23-31

	devletçiliği II.			
Cihan için Türkiye	Ölü doğan çocuk Londra konferansı	Burhan Asaf	Londra Konferansı'nın sonuçlarıyla başarısızlıkla sonuçlandığı ele alınmıştır.	32-36
Kurtuluş Hareketlerimiz	Türk İnkılabı Kürsüleşiyor	Tahir Hayrettin	Türk inkılabının içtimaileştiği ve ilimleştiği konu edilmiştir.	37-40
Teknik	Millî Mahruk meselelerinden: II. Petrol ve Türkiye petroleri hakkında bir eser	M. Şevki	Mühendis Kemal Lokman Bey'in yeni yayımlanan "Türkiye Petrol Madenleri" kitabından aktarımlarla Türkiye'nin petroleri hakkında bilgilere yer verilmiştir.	41-44
Dil Köşesi	Gene Dede Korkut Kitabından Kanlı Koca Oğlu Kanduralı Boyu	İbrahim Necmi	Metin incelemesi yöntemiyle Kanlı Koca Oğlu Kanduralı Boyu hikâyesi aktarılmıştır.	45-54
-	Hava Nakliyatının Faydaları İyi Malzeme, İyi Teşkilatı	Şakir Hâzım	Havayolu taşımacılığının yararlarına değinilmiştir.	55-57
Kronik	Kooperatif mecmuası	V. N.	Kooperatif mecmuasının ikinci yılı kutlanılmıştır.	58
Kronik	Ahmet Haşimin ölümü	V[edat]. N[edim].	Ahmet Haşim'in ölüm haberi verilmekte, fakat aynı zamanda sanatı Kadrocu sanat anlayışı çerçevesinden eleştirilmektedir.	58
Plan müsabakaları	Mimar yetiştirmek, Mimara iş vermekle olur	V[edat]. N[edim].	Türk mimarının modern mimarinin Avrupalı meslektaşlarıyla yarışır bir konuma geldiğini belirtmiştir.	59

İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Ağustos 1933 İkinci Sene Sayı: 20				
KÜNYE	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul - Ankara Caddesi, No.83 Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!			
Bölüm	Başlık	Yazarı/Çevirmeni	Konusu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Dünyanın 'mübadale iktisadından mücadele iktisadına geçtiği' ve ülkelerin birer birer savaş saflarına girdiklerini belirtmiştir.	3
İnkılâbımız ın İdeolojisi	Beynelmilel fikir hareketleri arasında Türk nasyonalizmi III. Türk nasyonalizm	Şevket Süreyya	Yazar; marksizm ve faşizmden sonra Türk nasyonalizmini açıklamaktadır. Türk inkılâbını açıklamanın usul bakımından bazı şartları olduğunu belirten yazar, inkılâbın fikrî esaslarını değerlendirmiştir.	4-11
Millet İktisadiyatı	Devletçi bir ziraat siyasetinin Ana prensipleri	Dr. Vedat Nedim	Liberal ziraat siyasetinin iflâsını dile getirdiği yazıda yazar Türk ziraatının talihini fertlerin değil, devletin belirleyeceğini belirterek, ziraatta devletçilik görüşünü işlemeyi sürdürmüştür.	12-19
Dünya İktisadiyatı	Dünya buhranına umumî bir bakış	İsmail Hüsrev	Cihan buhranı öncesi dünya ticaretine ilişkin istatistik bilgilerin aktarıldığı yazıda dünya fiyatlarının eski fiyatlarına yükselmesinin imkânsız olduğu belirtilmiştir.	20-23
Cihan içinde Türkiye	Üniversite'nin Manası	Burhan Asaf	Üniversite reformunun gerekliliği savunulmuş ve Darülfünun'un tasfiye edilmesi gerektiği belirtilmiştir.	24-28
Kurtuluş Hareketleri miz	İnkılâp ve Köy	Tahir Hayrettin	Köy öğretmenlerinin köy yaşamına etkisine değinilmiştir.	29-36
Teknik	Millî Mahrukata meselesi III. İspirto	M. Şevki	İspirto ithalatının yasaklanması ardından ispirto üretiminin geldiği noktaya değinilmiş ve ispirtonun yakıt olarak kullanılması konusu ele alınmıştır.	37-42

Dil Köşesi	Dede Korkut hikâyeleri üzerine bir iki söz	İbrahim Necmi	Okurlardan aldığı mektupları değerlendiren yazar, dilde dile getirdiği amacın okur tarafından anlaşıldığının görüldüğünü belirtmiştir.	43-46
Kronikler	Şehirlerimizin güzelliğini zevksiz ev sahiplerinin tecavüzünden kurtarmalıyız	V. N.	İstanbul'un mimarî güzelliğinin korunması gerektiği ve Türk şehirciliğinin gelişimi için yapılması gerekenler belirtilmiştir.	47-48
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Eylül 1933 İkinci Sene Sayı: 21				
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konusu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Bu sayının başyazısı "Kervana karışan adam" cümlesiyle inkılâp fikirlerini özümsememiş oportünist kişiler eleştirilmekte, kaypaklık ve imansızlığın, her inkılabın karşılaştacağı tehlikeler olduğu belirtilmiştir.	3-4
İnkılâbın İdeolojisi	Beynelmilel Fikir hareketleri arasında Türk Nasyonalizmi III.	Şevket Süreyya	Önceki sayıdan devamla, Türk Nasyonalizmi'nin faşizm ve Marksizm ile karşılaştırılmaya, ayrılıkları ele alınmaya devam edilmiştir.	5-14
Millî İktisadiyatı	Devletçilik karşısında zümre menfaati ve Münevver mukavemeti	Dr. Vedat Nedim	Devletçiliğin herkesin çıkarına ve anlayışına göre tanımlanamayacak ve yorumlanamayacak bir ilke olduğu; özellikle liberal ve ferdiyetçiliğe taban tabana zıt olduğunun altı çizilmiş; devletçilik algı ve anlayışlarının farklılık göstermesinin nedenleri üzerinde durulmuştur.	15-20
Millî İktisat tetkikleri	Türk köylüsü bir toprak Reformu bekliyor.	İsmail Hüsrev	Önceki yazılarında köy yaşamını ele alan yazar bu yazısında da toprak reformunun yapılmasının yapacağı devrimci etkiye değinmektedir.	21-24
Edebiyat	Sécil Sorel, Marlène Dietrich	Yakup Kadri	Yazar, Dünya Buhranı'nın bir iktisat ve para krizi olmadığını; ruhlarda yaptığı çöküntüye de bu yazıda değinmektedir.	25-28

	ve Paul Verlain'in büstü			
Cihan içinde Türkiye	Hürriyet mefhumu etrafında	Burhan Asaf	Önceki yazıda "Üniversite'nin Manası" başlığıyla yer alan yazıda kısaca değinilen hürriyet mefhumu bu yazıda ayrıntısıyla değerlendirilmiştir.	29-32
Teknik	Millî mahrukat meselesi IV. Kömür ve Linyit	M. Şevki	Kömür ve linyit kaynakları ve önemi üzerine kaleme alınmıştır.	33-38
Dil Köşesi	Gene Dede Korkut Kitabından: Kanlı Koca Oğlu Kanduralı Boyu –II-	İbrahim Necmi	Dede Korkut Kitabı'nda adı geçen öykünün devamı nakledilmiştir.	39-46
Kronik	Buhranlar ve İnkılâplar telâkkisi	Ahmet Hamdi	Ahmet Hamdi Bey'in, Kooperatif'in 16. Sayısında yayımlanan, Türk inkılâbının kaynakları ve gelişimine ilişkin kaleme aldığı yazısından bir bölüm alınmıştır.	47-50
<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul - Ankara Caddesi, No.83 Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!</p>				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Teşrinevvel 1933 Sayı: 22				
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
-	Fırcamızın Devletçilik Vasfı	Başvekil İsmet Paşa Haz.	Başbakan İsmet Paşa, Kadro için özel olarak kaleme aldığı bu yazısında Halk Partisi'nin devletçilik anlayışını ele almıştır.	5-6
İnkılâbın İdeolojisi	İnkılâp neslinin Şarkısı	Şevket Süreyya	Türk milletinin inkılâp ve cumhuriyet ile Batı sömürgeciliğini, ortaçağ zihniyetini ve bütün anarşik ihtirasları elinin tersiyle ittiğini belirten coşkulu bir yazıdır.	9-13
Millet İktisadiyatı	İktisatta İstiklâl	Dr. Vedat Nedim	İnkılâbın ilk on yıllık devresinin siyasal içerikli olduğunu, fakat şimdi iktisadî alanda büyük bir savaşımın yürütüleceği belirtilmektedir: "Cumhuriyetin ikinci on yılı Devletçilik prensibinin hâkimiyeti altında geçecektir."	14-18

Millî İktisat tetkikleri	Millî iktisat bütünlüğüne doğru	İsmail Hüsrev	Kurtuluş inkılâbı sonrası yeni sürecin millî iktisat bütünlüğünü sağlamaya yönelik olduğu, bunun da hem içeriye hem de dışarıya karşı olduğu belirtilmiştir.	19-23
Cihan içinde Türkiye	“Gazi Cumhuriyet”	Burhan Asaf	Cumhuriyet’in basit bir hükümet değişikliği demek olmadığı, çok daha derin ve köklü anlamları olduğu belirtilmiş ve cumhuriyetten, “Gazilik” gibi dinsel/ulusal anlamları olan bir unvan ile söz edilmiştir.	24-27
Edebiyat	Fikirde İstiklâl	Yakup Kadri	Mustafa Kemal’in şahsında Türk inkılâbının Garp ve Şark, Osmanlı ve Tanzimat fikrinden müstakil fikrî yapısı olduğuna değinilmiştir.	28-32
Teknik	Teknikte İstiklâl	M. Şevki	Ülkenin doğal ve iktisat kaynaklarına uygun ve gerekli olan en yeni ve gelişmiş tekniği bulundurmasının teknikte istiklal olduğunun altı çizilmiştir.	33-36
İnkılâbın anlaşılması yolunda	Halkın karşısında Bürokrat	Mehmet İlhan	Dünyada yaşanan gelişmelerin yıkılış-kuruluş etkileriyle devletin kavramı, biçimi ve algısında değişiklikler meydana getirdiği ve bu etkilerin Türkiye’de devletin eski ve yeni tanımları ve algılamalarında ne gibi değişikliklere neden olduğu işlenmiştir.	37-41
-	Türk devletçiliği ve himayeci ferdiyetçilik	Ahmet Hamdi	Türk devletçiliğinin ferdi değil, ferdiyetçiliğini reddettiğinin belirtildiği yazıda bu devletçiliğin aynı zamanda sosyalist devletçilikten de farklı nitelikleri olduğu belirtilmiştir.	42-46
Dil Köşesi	Gene Dede Korkut Kitabından: Kanlı Koca Oğlu Kanduralı Boyu	İbrahim Necmi	Dede Korkut Kitabı’nda geçen öykünün geçen sayılardan devam eden son bölümü yayımlanmıştır.	47-54
Kronik	Rehber Kitap	İmzasız	Cumhuriyetin 10. Yılı dolayısıyla yayımlanan kitabın, alınıp okunması önerilmektedir.	55-57

İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri **Neşriyat müdürü:** Dr. Vedat Nedim **Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul**

Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev

İdare merkezi: Ankara **Adresi:** Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara **Banka hesabı:** İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı

Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul - Ankara Caddesi, No.83 **Abone Şartları:** Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. **Abone için müracaat yeri:** Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara

KADRO’ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!

KADRO Aylık Fikir Mecmuası İkinci Teşrin 1933 Sayı: 23				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı</p> <p>Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul - Ankara Caddesi, No.83 Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır.Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konusu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Mustafa Kemal Paşa'nın 10. Yıl konuşmalarından alıntılarının yer aldığı başyazıda Cumhuriyetin 10. Yılı dolayısıyla inkıpların sürdüğü/süreceği vurgulanmıştır.	3-5
İnkılâbın ideolojisi	Makinaların muhacereti	Şevket Süreyya	Makine ve teknik alanda meydana gelen gelişmelere dikkat çekildiği yazıda dünyanın sanayileşmekte, Türkiye'nin de makineleşme ve sanayileşmede gereken bütün özeni ve önemi göstermesi gerektiği belirtilmiştir.	6-11
Millî iktisadiyatı	Devletçilik yolunda aydınlık	Dr. Vedat Nedim	Başbakan İsmet Paşa'nın Kadro'nun önceki sayısı için kaleme aldığı yazı, bu yazıda alıntılar yapılarak değerlendirilmiştir. Kadrocuların tezlerinin dayanağı olduğu gösterilmiştir.	12-17
Cihan içinde Türkiye	Fotomontaj	Burhan Asaf	Batı'nın kültür ve uygarlık değerleriyle bir çürüme içine girdiği belirtilmektedir.	18-22
Edebiyat	Türk İnkılâbında üslup	Yakup Kadri	Yazara göre, Türk inkılabı yalnız siyasal ve iktisat alanında değil edebiyat alanında da büyük kazanımlar sağlamıştır	23-25
-	Millî mahruk meselesi V. Kömür ve linyitlerimizden mayi mahruk istihsali	M. Şevki	Başlıktan da anlaşıldığı üzere, kömür ve linyitten sıvı yakacak üretilmesi konusunun ele alındığı yazıda bunun 1- Kok ihzarından elde edilen benzol ve 2- Havagazı tesisatından üretilen benzol ile elde edileceği ve aynı zamanda kömür ve linyitten benzin üretilbileceği belirtilmiştir.	26-32
Millî iktisat tetkikleri	Türk köylüsünü topraklılandırmalı. Fakat nasıl?	İsmail Hüsrev	Önceki sayıdan devamla toprak reformunun gerekliliğini belirten yazar, savundukları reformun sosyalist örnekte olduğu gibi bir mülkiyetsizlik olmayacağını belirtmektedir.	33-39

-	Siir meb'usu Mahmut Beyefendiye Açık mektup	Kadro	Mahmut Soydan'ın, Milliyet gazetesinde Kadroculara yönelik eleştirilerine yanıt vermek amacıyla kaleme alınmış bu açık mektupta Kadrocuların tezlerinin kendine özgünlüğü ve bütün ilhamını Türk inkılâbından aldığı belirtilmiştir.	41-44
-	Bizde kürsü iktisatçıları ve iktisat ilmi	Dr. Muhlis Etem	Yazarın Kadro'da yayımlanan ilk yazısıdır. Yazar, Türkiye'de üniversite iktisat derslerinin bir eleştirisini yapmıştır.	45-51
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Birinci Kânun 1933 Sayı: 24				
KÜNYE	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Tevzi Merkezi: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul - Ankara Caddesi, No.83 Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konusu	Sayfa
-	Türk inkılâbında Gazi ve Bizim bir inanımız:	Kadro	Türk inkılâbının şefi olarak Gazi Mustafa Kemal'in Türk milletinin kaderinde, daha önce dünyada başka hiçbir şefin olmadığı kadar etkili olduğunu belirten bir yazıdır.	3-4
İnkılâbın ideolojisi:	Millî İktisat Plânı ve Şeker sanayimiz	Şevket Süreyya	Yazıda; Türkiye ve dünyada şeker üretimi ve tüketimi istatistik veriler ve tablolarla birlikte ele alınmış, Türkiye'de şeker üretiminde verimlilik ve şeker fiyatlarındaki yükselişi durdurmanın tek çözüm yolunun devletçilik olduğu belirtilmiştir.	5-16
Millî İktisadiyatı	Sanayileşme davası	Dr. Vedat Nedim	Türkiye'nin sanayileşme davasının bir millî zorunluluk olduğu belirtilmekte ve sanayileşmenin üç yolu olarak; kapitalist, komünist ve devletçi sanayileşme olduğu, bunlardan devletçiliğin en millî sanayileşme yolu olduğu belirtilmektedir.	17-21
Edebiyat	Bizde Hatiplik	Yakup Kadri	Başbakanlık yazı işleri müdür Rıza Bey'in İsmet Paşa'nın konuşmalarını derleyerek kitap olarak yayımlanmasını övgüyle karşılayan ve bunu Türk hatipliği açısından önemli bir gelişme olarak değerlendiren bir yazıdır.	22-24
Millî iktisat tetkikleri	Anadolu'da ziraat işletme şekilleri	İsmail Hüsrev	Yazarın yeni yayımlanacak olan TÜRKİYE KÖY İKTİSADİYATI isimli kitabından bir bölümdür. Yazıda, Anadolu'nun farklı bölgelerinde işletme biçimleri ele alınmıştır.	25-32
Teknik	Büyük Sanayi	M. Şevki	İleri teknikli bir sanayileşmenin ancak devlet eliyle gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir.	33-36

	kuruluşunun devletleşmesinde teknik zaruretler			
İzmirden	Bir Mektup / Dr. Vedat Nedim B.	İri Boz	Vedat Nedim'in ziraat alanında da devletçiliğin uygulanmasına ilişkin görüşlerini benimseyen ve destekleyen bir yazıdır.	37-41
Cihan içinde Türkiye	Millî kurtuluş davasını TARİH, Mikado'ya yahut Mussolini'ye VERMEMİŞTİR.	Burhan Asaf	Millî kurtuluş ideolojisini ne İtalyan'nın ve Mussolini'nin, ne de Japonya'nın ve Mikado'nun sahiplenemeyeceğini, çünkü her ikisinin de emperyalist çıkarlar peşinde koştukları belirtildiği, bu sahiplenme girişimlerinin de gösterdiği gibi, millî kurtuluş davasının önemli ve şerefli bir dava olduğu belirtilmiştir.	42-46
Kronik	İstikrarlı para, Mütevazın bütçe, Zengin ve dolgun bütçe	İmzasız	Başbakan İsmet Paşa'nın 12 Ekim 1933 tarihinde yaptığı konuşmada köylülük, milli sanayi, dış ticaret ve bütün iktisat işlerine ilişkin görüşleri genel çizgileriyle aktarılmıştır.	47-49
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası İkinci Kânun 1934 Sayı: 25				
KÜNYE	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konusu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Kadro'nun bu sayı ile üçüncü yayın yılına girdiği okura duyurularak başlayan yazıda Türk aydınları Türk inkılâbının cephesinde göreve çağrılmaktadır.	3-4
İnkılâbın İdeolojisi	Yürüyen Devlet	Şevket Süreyya	Türkiye İktisadî Kuruluş Planı'nın (Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı) Bakanlar Kurulu'na gelmesi Türk inkılâbının millî kurtuluş iktisatçılığı açısından oldukça önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir.	5-12
Millet	Kömürde	Dr. Vedat Nedim	Sanayileşmenin temel kuralının ucuz enerji sağlamak olduğu belirtilerek kömür üretiminin millî iktisadın ruhu olduğu ve bunun ancak	13-20

İktisadiyatı	Devletçilik		devlet tarafından gerçekleştirilebileceği belirtilmektedir.	
Edebiyat	İnkılâp Edebiyatı	Yakup Kadri	İnkılâp edebiyatının ne ve nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşler dile getirilmiştir. Yazara göre, "İnkılâp edebiyatı demek, yeni bir hummanisma, yeni bir insan ve ruh telâkkisi" demektir.	21-23
Cihan içinde Türkiye	1933-1934 Bir yılbaşı bilançosu	Burhan Asaf	1933 yılının iktisadi strüktür açısından değerlendirildiği yazıda liberal iktisadın çöküşe gittiği, buna karşılık millî kurtuluş hareketlerinin ve devletçiliğinin yükselişe geçtiği belirtilmiştir.	24-29
-	Kömür yakan Türkiye	M. Şevki	Türkiye'nin orman varlığının korunması, ucuz enerji sağlamak için kömür üretimi ve tüketiminin artırılması gerektiği belirtilmiştir.	30-33
-	Millet içinde sınıf meselesi	İsmail Hüsrev	Kadro'nun toplum anlayışının "içtimai bütüncü" olduğunun belirtildiği yazıda, toplumlar ve millet bütünlüğü sınıf çelişkileri ve çatışması ile birlikte ele alınmıştır.	34-38
Polemik	Büyük Meclis ve İnkılâp	Şevket Süreyya	Yazar, Neşet Halil Bey'in Büyük Meclis ve İnkılâp adlı kitabını tanıtılmakta, özellikle Kemalizm'in tanımına ilişkin bölüm aynen aktarılmıştır.	39-44
-	Ziraatte Plânlı çalışmak zarureti	İriboz	Devletçi bir ziraat için ülkenin ziraat rayonlarına (bölgelerine) ayrılması gerektiği konusu işlenmiştir.	45-48
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Şubat 1934 Sayı: 26				
KÜNYE	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Tevzi Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	19 Şubat Halkevleri'nin kuruluş yıldönümünün Türkiye'nin en mutlu günlerinden biri olduğunun belirtildiği yazıda, halkevlerinin inkılâp gençliğini bir bütün haline getirdiği belirtilmiştir.	3-4
İnkılâbın ideolojisi	İnkılâp hukuku	Şevket Süreyya	Ankara Hukuk Mektebi'nin umumî konferansları kapsamında verilen iki konferansta dile getirilen görüşlerin değerlendirildiği yazıda inkılâbın hukukunun nazarî (teorik) ve amelî (pratik) vasıfları üzerinde görüşler ortaya konmuştur.	5-10

Millet İktisadiyatı	Dış ticarete devletçilik	Dr. Vedat Nedim	Liberal iktisat eleştirisi temelinde, dünyada artık serbest ticaretin kalmadığı görüşünden hareketle yazar, dış ticarete devletin müdahil ve nâzım olması gerektiğini belirtmektedir.	11-15
-	İngiliz tuhaflığı	Falih Rıfki	İngilizlerin, yadırgatıcı birtakım gelenek ve alışkanlıkları anlatılmıştır.	16-19
-	Millet içinde Sınıf mes'elesi II.	İsmail Hüsrev	Anadolu köy yaşamında sınıfsal öğeleri ele alan yazar tezatsız millet söylemi doğrultusunda sınıf sorununu değerlendirmektedir.	20-26
Edebiyat	Gene İnkılâp Edebiyatına dair	Yakup Kadri	Shakespeare ve Goethe örneğiyle edebiyatta inkılâpçılık açıklanmaya çalışılmıştır.	27-29
Cihan içinde Türkiye	Faşizm, niçin beynelmilleleşme k istiyor?	Burhan Asaf	İtalyan ve Alman faşizminin, iktisadî süreçlerle emperyalist siyaset izlemek zorunda olduğu açıklanmıştır.	30-36
Polemik	Rakkamların anlattığı Sanayi	İmzasız	Çeşitli dallarıyla ülkemizdeki sanayinin durumu yasal düzenlemeler ve istatistik verileriyle birlikte ele alınmıştır.	37-42
İhracat mallarımız	İncirde Devletin Rolü	İriboz	İncir üretiminde devletin rolü ele alınarak Türkiye'de planlı ziraate gidildiğinde incirde de gereken verimin elde edileceği belirtilmiştir.	43-46
Kronik	Mecmualarımız	İmzasız	Ülkemiz dergiciliğinin mevcut durumu ve çıkan dergilerden kısaca söz edilmiştir.	47-48
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Mart 1934 Sayı: 27				
KÜNYE	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!			
"Memleketin büyük kaybı" başlıklı bir çerçeve yazıyla, yaşamını yitiren Dr. Reşit Galip Bey'in ölümü ve duyulan derin üzüntü dile getirilmiştir.				
Şevket Süreyya imzasıyla "The New History Society Reisliği" muhataplı, 6 Mart 1934 tarihli bir mektup metni yayımlanmış ve Reisliğin, "beynelmilel bir din nasıl tahakkuk edebilir?" sorusuna, "Türk gençliğinin absürd bir mesele ile meşgul olacak vakti olmadığı" yanıtı verilmiştir.				
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa

İnkılâbın ideolojisi	Açık bütçeden mütevazın bütçeye Mütevazün bütçeden zengin bütçeye	Şevket Süreyya	İsmet Paşa'nın yayımlanan bir yazısını temel ittihaz ederek kaleme alınan yazıda bütçeyi arttırmanın önemli olduğunu belirttiği yazıda, devlet gelir ve giderleri ve bütçe yapımı konuları irdelenmiştir.	6-18
Millet İktisadiyatı	Çimento Sanayiinde Devletçilik	Dr. Vedat Nedim	"Asrımız, çimento asrıdır" cümlesiyle başlayan yazıda, Türkiye'de çimento fiyatlarının oldukça yüksek olduğunu, bu nedenle devletin çimento sektöründe devletçi siyasetine büyük gereklilik duyulduğunu belirtmektedir.	19-25
-	Beş senelik programın manası	İsmail Hüsrev	Beş yıllık kalkınma planını inkılâp ruhunun yeni bir atılımı bir yeni inkılapçı başlangıç olarak değerlendirilmektedir.	26-30
Edebiyat	Allah ve Şeytan	Yakup Kadri	Türk edebiyatı ve sanatlarının neden büyük bir sanatçı yaratamadığı, Allah ve Şeytan metaforuyla anlatılmıştır.	31-33
-	"Makinaların muhacereti"ne zeyl	Henri Béraud	Béraud'un, "Viyana, Dünyanın Anahtarı" adlı kitabından, Şevket Süreyya'nın, Kadro'nun 23. sayısında yazdığı "Makinaların Muhacereti" başlıklı yazısında dile getirdiği görüşleri destekler bir bölüm alıntılanmıştır.	34-37
Cihan içinde Türkiye	Oklar, neyi gösteriyor?	Burhan Asaf	Makineleşmenin bir uygarlık ortaya çıkardığını fakat bu uygarlığın, teknik gelişmelerini önceden gerçekleştiren birkaç milletin üstünlüğünü doğurduğunu, fakat artık bu dönemin geride kaldığını ve Pazar haline gelmiş ülkelerin 38-bile makineleşmekte olduğu belirtilmiştir.	38-43
-	Buhrandan korkmayan sanayi: Harp sanayii	M. Şevki	Yazar, iktisadi verilerle desteklediği yazısında Dünya Buhranının üretimde düşüşe neden olduğunu fakat harp sanayinde bir düşüş değil ilerleme olduğunu belirtmektedir.	44-48
Polemik	Rakkamların anlattığı sanayi II.	İmzasız	Yazıda, Türkiye'nin bir sanayi ülkesi olmadığı, mevcut sanayinin ise ülke gereksinmelerini karşılayacak düzeyde olmadığı belirtilmiştir.	49-51
Kronik	Mecmualarımız	İmzasız	İstanbul'da neşrolunun mecmualar hakkında kısaca bilgi verilmektedir.	52-53

Kronik	Doktor Reşit Galip	Burhan Asaf	Doktor Reşit Galip'in toprağa verildiği gün Burhan Asaf'ın, Hakimiyeti Milliye gazetesinde yayımlanan yazısı aktarılmıştır.	58-59
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Nisan 1934 Sayı: 28				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara</p> <p>Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!</p>			
"Memleketin büyük kaybı" başlıklı bir çerçeve yazıyla, yaşamını yitiren Dr. Reşit Galip Bey'in ölümü ve duyulan derin üzüntü dile getirilmiştir.				
Şevket Süreyya imzasıyla "The New History Society Reisliği" muhataplı, 6 Mart 1934 tarihli bir mektup metni yayımlanmış ve Reisliğin, "beynelmilel bir din nasıl tahakkuk edebilir?" sorusuna, "Türk gençliğinin absürd bir mesele ile meşgul olacak vakti olmadığı" yanıtı verilmiştir.				
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
İnkılâbın ideolojisi	Açık bütçeden mütevazın bütçeye Mütevazün bütçeden zengin bütçeye	Şevket Süreyya	İsmet Paşa'nın yayımlanan bir yazısını temel ittihaz ederek kaleme alınan yazıda bütçeyi arttırmanın önemli olduğunu belirttiği yazıda, devlet gelir ve giderleri ve bütçe yapımı konuları irdelenmiştir.	6-18
Millet İktisadiyatı	Çimento Sanayiinde Devletçilik	Dr. Vedat Nedim	"Asrımız, çimento asrıdır" cümlesiyle başlayan yazıda, Türkiye'de çimento fiyatlarının oldukça yüksek olduğunu, bu nedenle devletin çimento sektöründe devletçi siyasetine büyük gereklilik duyulduğunu belirtmektedir.	19-25
-	Beş senelik programın manası	İsmail Hüsrev	Beş yıllık kalkınma planını inkılâp ruhunun yeni bir atılımı bir yeni inkılapçı başlangıç olarak değerlendirilmektedir.	26-30
Edebiyat	Allah ve Şeytan	Yakup Kadri	Türk edebiyatı ve sanatlarının neden büyük bir sanatçı yaratamadığı, Allah ve Şeytan metaforuyla anlatılmıştır.	31-33
-	"Makinaların	Henri Béraud	Béraud'un, "Viyana, Dünyanın Anahtarı" adlı kitabından, Şevket Süreyya'nın, Kadro'nun 23. sayısında yazdığı "Makinaların	34-37

	muhacereti"ne zeyl		Muhacereti" başlıklı yazısında dile getirdiği görüşleri destekler bir bölüm alıntılanmıştır.	
Cihan içinde Türkiye	Oklar, neyi gösteriyor?	Burhan Asaf	Makineleşmenin bir uygarlık ortaya çıkardığını fakat bu uygarlığın, teknik gelişmelerini önceden gerçekleştiren birkaç milletin üstünlüğünü doğurduğunu, fakat artık bu dönemin geride kaldığını ve Pazar haline gelmiş ülkelerin 38-bile makineleşmekte olduğu belirtilmiştir.	38-43
-	Buhrandan korkmayan sanayi: Harp sanayii	M. Şevki	Yazar, iktisadi verilerle desteklediği yazısında Dünya Buhranının üretimde düşüşe neden olduğunu fakat harp sanayinde bir düşüş değil ilerleme olduğunu belirtmektedir.	44-48
Polemik	Rakkamların anlattığı sanayi II.	İmzasız	Yazıda, Türkiye'nin bir sanayi ülkesi olmadığı, mevcut sanayinin ise ülke gereksinmelerini karşılayacak düzeyde olmadığı belirtilmiştir.	49-51
Kronik	Mecmualarımız	İmzasız	İstanbul'da neşrolunun mecmualar hakkında kısaca bilgi verilmektedir.	52-53
Kronik	Doktor Reşit Galip	Burhan Asaf	Doktor Reşit Galip'in toprağa verildiği gün Burhan Asaf'ın, Hakimiyeti Milliye gazetesinde yayımlanan yazısı aktarılmıştır.	58-59
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Nisan 1934 Sayı: 28				
KÜNYE	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	"Words, words and words"	İmzasız	Başyazıda, inkılap adına bir teşkilatçı gençlik ve millî iktisat konularında yurttaşların ve aydınların gereken özveriye ve çabayı göstermedikleri sitemi yer almaktadır.	3-4
İnkılâbın İdeoloji	İnkılâp kürsülerinde inkılâp	Şevket Süreyya	İnkılâp Enstitüsü'nün açılması ile birlikte inkılap derslerinin içeriği ve ortaya konan görüşler hakkında yazar, Kadro'nun görüşleri açısından değerlendirmede bulunmaktadır.	5-13

	ilmileşmelidir			
Millet İktisadiyatı	Belediyeleştirme	Dr. Vedat Nedim	Liberal belediyeçilik eleştirilmekte, Türkiye'de belediye işletmelerinin şirketlerin elinden alınarak belediyelere verilmesi gerektiği belirtilmiştir.	14-18
-	Beş senelik sanayi programı ve kredi meselesi	İsmail Hüsrev	Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öncelik verilmesi gerekenin bir kredi siyasetini belirlemek olduğu görüşü dile getirilmiştir. Yazının sonunda yer alan çerçeve yazıda "Cumhuriyet Merkez Bankası, Devlet iktisatçılığının aktif kredi kaynağı olmalıdır" denmektedir.	19-23
Edebiyat	Eser ve Halk	Yakup Kadri	Yazar, bir sanat yapıtının yayımlandıktan sonra üzerindeki bütün manevi hakların halkın olduğunu, o yapıtın halkın malı olduğunu belirtmektedir.	24-26
Cihan içinde Türkiye	Plânlı Dış-Ticaret ve Dış-Ticaret Ofisleri	Burhan Asaf	Dünyada dış ticaretin devlet ofisleri kanalıyla yapılması ve böylece millî pazarlar ve iktisatlar arasında bir uyumun gerçekleşeceği belirtilmektedir.	27-34
Polemik	Rakkamların anlattığı sanayi III.	İmzasız	Yazıda, Türkiye'nin bir sanayi ülkesi olmadığı, mevcut sanayinin ise ülke gereksinmelerini karşılayacak düzeyde olmadığı belirtilmiştir.	35-39
Kronik	Moda ve Sakarya	Y. K.	Türk kadınının giysi ve süste yaptığı aşırı masraf eleştirilmektedir.	40-42
Kronik	Ahmet Hamdi Beyin mühim bir yazısı	Ahmet Hamdi	Kooperatif dergisinin 23. Sayısında yayımlanan yazının geniş bir özeti okura sunulmuştur.	42-44
Kronik	Ankara İkinci Tütün Kongresi	-	15 Nisan 1934'de Ankara'da toplanan ve üç gün süren kongrenin gündemi ve alınan kararlar okura aktarılmaktadır.	44-47
-	Ankara	Mansur Tekin	Muallimler Mecmuası'nda Yakup Kadri Bey'in yeni yayımlanan 'Ankara' romanı hakkında yazılan yazı aktarılmıştır.	48-50
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Mayıs 1934 Sayı: 29				
KÜNYE	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!			

Bölüm	Başlık	YazarıÇevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Oportünizm ve oportünistlere karşı bir uyarı yazısıdır.	3-4
İnkılâbın İdeoloji	Yeni Devletin İktisadî fonksiyonları	Şevket Süreyya	Şevket Süreyya'nın Türk İktisatçılar Cemiyeti'nin 10 Mayıs 1934 tarihinde verdiği konferansın metnidir.	5-14
Millet İktisadiyatı	Kazançlı İstihsal seferberliği	Dr. Vedat Nedim	İstihsal seferberliğine ihtiyaç olduğu belirtilerek, Devlet Bankası'nın kredi desteğinin sağlanacağı geniş bir iş ve üretim planının zorunlu olduğu görüşü dile getirilmiştir.	15-18
-	Bir kredi ekspansiyonu Bir inflasyon yapar mı?	İsmail Hüsrev	Sanayi planını gerçekleştirmek, yani bir millî iktisat işi için bir emisyon yapılmasının sanıldığıının aksine zararlı olmayacağı görüşü dile getirilmiştir.	19-24
Kültür	Sanat ölçüleri	Yakup Kadri	Bir sanat eseri için sanat eleştirmenlerinin değil, toplumun görüşünün önemli olduğu belirtilmiştir.	25-27
Cihan içinde Türkiye	İnkılâp San'atına varmak yolları	Burhan Asaf	İnkılâp ve sanatçı ruhu arasındaki bağ değerlendirilmiştir.	28-32
-	Bizde Kok ve Demir Sanayii I.	M. Şevki	Kok üretiminin ve demirin sanayi, üretim, iktisat ve savunma bakımından önemi işlenmiştir.	33-36
Polemik	İsmail Hakkı Bey'in Mefkûreciliği	Şevket Süreyya	İsmail Hakkı Bey'in, üniversite reformuyla tasfiyesini haksızlık olarak değerlendirmekte ve onun, düşünce yaşamımızdaki önemi ifade edilmektedir.	37-42
Polemik	Biz Avrupanın hayranı değil, mirasçısıyız!	Şevket Süreyya	Hüseyin Cahit Bey'in "Fikir Hareketleri" dergisinin özgün bir kimliği olmadığı, nakilci ve tercümeçi bir dergi olduğu eleştirisi yapılmaktadır.	43-46
Kronik	Hebâ olan enerjiler	Y. K.	Ülkemiz bütün verimlerinin boşa harcılandığını konu alan, eleştiri temelli bir yazıdır.	47-48
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				

KADRO Aylık Fikir Mecmuası Haziran 1934 Sayı: 30				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara</p> <p>Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara</p> <p>KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Auto-kritik'in medeni insanın kendi vicdan ve idrakini gözetmesi demek olduğu belirtilmektedir. Otokritiğin çağdaş bireyin ve toplumun bir ölçütü olduğu gösterilmiştir.	3-4
İnkılâbın ideoloji	İş Kanunu yeni cemiyetin temel kanunlarından biridir.	Şevket Süreyya	Yüksek İktisat Meclisi'nden geçen İş Kanunu layihasını Kadro'nun görüşleri doğrultusunda değerlendiren bir yazıdır.	5-15
Millet İktisadiyatı	Pamuk Sanayii Pamuk Ziraatinde İnkılâp İstiyor	Dr. Vedat Nedim	Pamuk sanayisinin gelişmesi pamuk ziraatında bazı sorunları meydana çıkaracağından, bir inkılabın zorunlu olduğu görüşü ortaya konmaktadır.	16-19
-	Buğday işine bir bakış	İsmail Hüsrev	Grafik bilgilerle desteklenen yazıda, buğday üretimi, satışı ve tüketiminin bir devlet kurumu elinden yürütülmesi gerektiği belirtilmektedir.	20-31
Kültür	Yarıda kalan bir "Bahariye"	Yakup Kadri	Yazar, "romantismanın yıkılışına" değinmiştir.	32-34
Teknik	Bizde Kok ve Demir Sanayii	M. Şevki	Kok kömürünün demir sanayisinin kurulmasında taşıdığı öneme dikkat çekilen yazıda, kok ve demir sanayisinin kurulması için gerekli olan çalışmalara ilişkin görüşlerini sunmuştur.	35-40
Polemik	Şeker mütehasssının raporu ne için eksiktir?	Şevket Süreyya	İktisat Vekili Mahmut Celal Bey'in şeker sanayisi için raportör Gustav Mikusch'un hazırladığı raporu eleştirmektedir.	41-48

-	Hasta Mahsul	İriboz	Ürün ve ekinlere zarar veren hastalık türlerine ve bunlarla mücadele yöntemlerine dikkat çekilmektedir.	49-51
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Temmuz 1934 Sayı: 31				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara</p> <p>Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Türkiye'nin ziraatı, sanayi ve şefi ile mutlu bir ülke olduğuna ilişkin iyimser bir yazıdır.	3-4
İnkılâbın İdeolojisi	İş Kanunu, Cemiyetin temel kanunlarından biridir. I.. Kıymetsiz "sa'y"den kıymetli "sa'y"e	Şevket Süreyya	Önceki sayıda yayımlanan yazıdan devamla, ücretli emek sorunun irdelenmektedir.	5-15
Millet İktisadiyatı	Pamuk sanayi pamuk ziraatında inkılap istiyor II.	Dr. Vedat Nedim	Pamuk sanayisinin gelişmesi pamuk ziraatında bazı sorunları meydana çıkaracağından, bir inkılabın zorunlu olduğu ve bu inkılabın nasıl yapılması gerektiği konusunu ele almaktadır.	16-21
-	Gümüş meselesi	İsmail Hüsrev	Kadro'nun 2. Sayısında gümüş konusunda yazdığı yazıda ortaya koyduğu görüşlerin bir bir doğrulandığını belirten yazar, bu konuda dayanaklarını ortaya koymaktadır.	22-28
-	Sanayi kuruluşunda eleman meselesi	M. Şevki	Ülkede sanayileşme sorununun bir başka yanına, yetişmiş eleman yokluğuna dikkat çekilmiştir.	29-34
Polemik	Hüseyin Cahit Bey'in hazin	Şevket Süreyya	Şevket Süreyya'nın Fikir Hareketleri dergisine yönelttiği eleştirilere yanıt veren Hüseyin Cahit Bey'in yazısı dili ve tezleri ile hafif alınmaktadır.	35-41

	tarafı			
Kronik	İçtimaf Zihniyet	Ş. S.	Yeni Matbuat Kanunu inkılâpçı bir kanun olarak övgüyle karşılanmakta ve desteklenmektedir.	42
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Ağustos 1934 Sayı: 32				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara</p> <p>Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	İkinci Türk Dil Kurultayı'nın gündeminde yer alan "Öztürkçe" bu başyazının konusunu oluşturmaktadır	3-4
İnkılâbın ideolojisi	1789 İhtilâlinin mezarı başında I.	Şevket Süreyya	Fransız İhtilâli'nin öyküsünü ve yenildiği görüşünden hareketle bunun nedenlerini kısaca anlatmaktadır.	5-11
Millet İktisadiyatı	Demiryolu tarife siyasetimizde inkılâp	Dr. Vedat Nedim	Nafia Vekâleti'nin tarife düzenlemesi olumlu karşılanmakta ve memleket pazarının birliğinin sağlanması ve yurttaşların ulaşmaları için devletçi bir anlayışın demiryolu siyasetinde söz sahibi olması gerektiği belirtilmiştir.	12-16
-	Garpte sermaye terakümünde Müstemlekelerin rolü	İsmail Hüsrev	Avrupa'da sermaye birikiminin ve kapitalizmin gelişmesinde sömürgecilik etkenine dikkat çekilmiştir.	17-21
Teknik	Sanayide Norm ve kalite mes'lesi	M. Şevki	Ülkemize özgü sanayi normlarının geliştirilmesi ve bu işi sürdürecektir bir büro ile kontrol teşkilatının kurulması gerektiği belirtilmiştir.	22-24
Kültür	Taymis Kıyıları	Burhan Asaf	Falih Rıfki'nin 'Taymis Kıyıları' adlı eseri tanıtılmaktadır.	25-27
Millî kurtuluş hareketleri	Emperyalizmin telaşı	İmzasız	Yazıda, bir İtalyan gazetesinde, milli kurtuluş hareketlerinin öncüsünün Japonya olduğuna ilişkin yazılan yazıya karşı çıkılmaktadır.	28-32

Cihan içinde Türkiye	Ortaavrupa	Burhan Asaf	Orta Avrupa konusunun ele alındığı yazıda, Orta Avrupa'nın kaderinin Avrupa'dan farksız, yazgılarının bir olduğu belirtilmiştir.	33-36
Polemik	Yapı heyecanı	M. Ş.	Ankara'nın yeniden imarı konusunda eleştirilere yanıt verilmektedir.	37-39
Sanat Hareketleri	Bir "Kıymet" kendini vadediyor.	Necil Kâzım	Viyana'da çıkan "Ancbruh" adlı uluslararası müzik dergisinde Türk müziğine ilişkin yayımlanan yazı aktarılmıştır.	40-42
Kronik	Dünya piyasasına bir bakış	İmzasız	Hammadde stokları ve fiyatlarındaki değişmelere değinilmiştir.	43-44
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası Eylül 1934 Sayı: 33				
KÜNYE	Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	Cumhuriyet'in erdem olduğunu, ancak bu erdemın yalnız şeflere, kahramanlara özgür değil, tüm yurttaşların içselleştireceği bir değer olması gerektiği belirtilmiştir.	3
İnkılâbın ideolojisi	1789 ihtilalinin mezarı başında II.	Şevket Süreyya	Şevket Süreyya Lyon'dan gözlemlerini aktararak geçen sayıdaki yazısında kaldığı yerden devam etmektedir.	4-10
Millet İktisadiyatı	"Köylü kazanmalıdır."	Dr. Vedat Nedim	Köy iktisadının, millet iktisadı açısından önem taşıdığı belirtilerek, Türkiye'de kooperatif örgütlenmesinin son derece önemli ve gerekli olduğuna vurgu yapılmıştır.	11-15
-	İç pazar meselesi	İsmail Hüsrev	Türkiye gibi ülkelerin sınıflarını dış pazarlarda değil, ancak iç pazarlarda satma olanağının olduğunu, bu durumun, yani alım gücünün sınıflar kuruluşlarının geleceğini belirleyeceğini görüşü dile getirilmiştir.	16-20

Cihan içinde Türkiye	Ortaavrupanın Davasızlığı	Burhan Asaf	Orta Avrupa ülkelerinin "içtimai ve siyasi bir depresyonun manevi hapsi" içinde kalışlarının nedenleri ortaya konmaktadır.	21-26
Kültür	Moskova edebiyat kongresinde	Yakup Kadri	17 Ağustos 1933 tarihinde Moskova'da toplanan Edebiyat Kongresi'ne Fransızca sunulan bildirinin çevirisi aynen verilmiştir.	27-32
-	Kömür sanayiine ve madeni mahrukata doğru	M. Şevki	Enerji ve yakıt sorununda izlenecek siyasetler ve atılması gereken adımlarla yazıda işlenmeye devam edilmektedir.	33-36
Polemik	Hüseyin Cahit Bey öncülü..	Şevket Süreyya	Yazar, Hüseyin Cahit Bey ile girdiği polemiği bu yazıda da sürdürmekte ve Hüseyin Cahit'in kendine yüklediği öncülük misyonu eleştirilmektedir.	37-44
	Aydın İncir müstahsillerinin Başvekil İsmet Paşa'ya arizaları	Kolektif	İncir üreticilerinin İsmet Paşa'ya sundukları arizanın metni yayımlanmıştır.	45-46
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Şakir Hazim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası T. Evvel 1934 Sayı: 34				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara</p> <p>Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır.</p> <p>Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!</p> <p>Okuyucularımıza</p> <p>Arkadaşımız ve İmtiyaz sahibimiz Yakup kadri beyin bir ecnebi memlekette Hükümetimizi temsil vazifesile aramızdan ayrılması üzerine KADRO, gelecek sayıdan itibaren neşriyatını bir müddet için tatil edecektir.</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
KADRO	Kadro	İmzasız	'Kapanma' kararının etkisiyle, sitemkâr bir dille kaleme alınmış başyazıdır.	3

İnkılâbın İdeolojisi	Programlı devletçilik	Şevket Süreyya	Devletçilik anlayışı özelinde Kadro'ya yöneltilen eleştirilere yanıt vermek ve bu konuda muğlaklığı gidermek amacıyla kaleme alınmış bir yazıdır.	5-13
Millet İktisadiyatı	Devlet İncir kooperatifine doğru	Dr. Vedat Nedim	İncir üretimi ve kooperatife olan gereksinim konusu irdelenmeye devam edilmektedir.	14-18
-	Dünya Konjonkturuna bir bakış	İsmail Hüsrev	Sanayileşmiş ülkelerdeki üretim artışı ile, sanayileşmemiş ülkelerde gıda ve hammadde fiyatlarının düşüşü ilke bu ülkelerin ithalat rakamları verilmektedir.	19-23
Edebiyat	Artist ve Politikacı	İmzasız	Sanatçının, politikacının emri altına giremeyeceğini belirten bir yazıdır.	24-26
Cihan içinde Türkiye	Ortaavrupanın Davasızlığı II.	Burhan Asaf	Orta Avrupa ülkeleri, bu yazıda Avusturya özelinde irdelenmeye devam edilmektedir.	26-30
Teknik	Enerjide Tarife meselesi	M[ehmet]. Şevki	Enerji fiyatlarının ucuzlatılması gerektiği, bunun enerji tüketimi arttıracığını ve dolayısıyla üretim maliyetinin düşmesine neden olacağı belirtilmektedir.	31-34
Polemik	Bir ilk eser: Türkiye Köy İktisadiyatı	Şevket Süreyya	Şevket Süreyya, İsmail Hüsrev'in yeni yayımlanan 'Türkiye Köy İktisadiyatı' adlı kitabının tanıtımını yapmaktadır.	34-39
İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri Neşriyat müdürü: Şakir Hazim Matbaacılık ve Neşriyat T.A.Ş. - İstanbul				
KADRO Aylık Fikir Mecmuası İkkânun - Sonkânun 1934-1935 Sayı: 35-36				
KÜNYE	<p>Kadronun müessisleri: Yakup Kadri, Şevket Süreyya, Dr. Vedat Nedim, Burhan Asaf, İsmail Hüsrev</p> <p>İdare merkezi: Ankara Adresi: Kadro – Posta kurusu: 62- Ankara Banka hesabı: İş Bankası – Ankara merkezi – Kadro hesabı Abone Şartları: Yıllık: 3 lira - Altı aylık 1 buçuk liradır. Abone için müracaat yeri: Kadro: Posta kutusu 62 - Ankara KADRO'ya abone olunuz! Ve Abone bulunuz!</p> <p>Bu sayı ile üçüncü yıllık hayatını tamamlayan KADRO, geçen sayımızda söylediğimiz sebeplerden neşriyatına şimdilik son vermiştir.</p>			
Bölüm	Başlık	Yazar/Çevirmen	Konu	Sayfa
Öztürkçe	Ulusal ekonomya	İmzasız	Yazıda, Türk dil ve tarih tezine sahip çıkmaktadır.	3-4

	kurumlu ökonomyadır			
KADRO	Kadro	İmzasız	Soysal milliyetçilik adıyla yeni bir siyasal kavramının öne sürüldüğü yazıda Kadro'nun, bütün yayın geçmişinin genel bir değerlendirmesi de yapılmıştır.	5-7
İnkılâbın İdeolojisi	Soysal milliyetçiliğin zaferi	Şevket Süreyya	Soysal milliyetçiliğin tanımı ve içeriği okuyucuya anlatılmaktadır.	8-22
Millet İktisadiyatı	Sanayi plânından sonra Ziraat plânı	Dr. Vedat Tör	Öztürkçe sözcüklerin sıklıkla kullanıldığı yazıda sanayi planı sonrası uygulanması gereken bir ziraat planı konusu ele alınmaktadır.	23-27
Edebiyat	Sovyet Edebiyatı	Yakup Kadri	Yazar, Sovyet Rusya'da edebiyata ilişkin değerlendirmede bulunmuştur.	28-34
Cihan içinde Türkiye	1934	Burhan Belge	1934 yılında yaşanan iktisadi ve siyasi değişme ve gelişmeler ele alınmıştır.	35-43
-	Türkiye endüstri'sinde "ilk sermaye birikmesi"	İsmail Hüsrev	İstatistik Umum Müdürlüğü verileri temel alınarak 1932-1933 yıllarına ait istatistikler mukayese edilerek sermaye birikimi konusu ele alınmıştır.	44-49
-	İleri teknik ve ileri sanayi amacımız	M. Şevki	Ekonomi ve sosyal alanda en büyük devrimin ileri tekniğin alınması olduğunun belirtildiği yazıda köklü sanayinin kurulması için enerji sorununun ucuz ve verimli olacak biçimde çözülmesi gerektiği belirtilmiştir.	50-54
-	1935'in Romanı	Burhan Belge	Burhan Belge'nin kaleme aldığı bir roman olan '1935'in Romanı'nın baş kısmı okuyucuna sunulmuştur.	55-64

